
3 1761 07868492 5

A JELENKORBAN MEGJELENT

ADÓ

ÉS

KÉT GARAS.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

BUDÁN,

A MAGYAR KIR. EGYETEM BETŰIVEL.

—

1844.

UNIVERSITY OF TORONTO

ELŐSZÓ.

A telekdíji eszme iránt gerjedt figyelem s részvét naprul napra növekedvén az országban, annak akár pártolói- akár ellenzőire nézve kivánatosnak hittük, a „Jelenkor“ hirlap 1843dik évi számaiban elszórva megjelent „Adó“ és „Két Garas“ czikkeket, mellyekkel azon eszme megpendítve lön, könyvbe összefoglalva olvashatni- vagy ujraolvashatniok. Ennélfogva kértünk a méltóságos szerző urtól engedelmet az említett czikkek illy alakban közölhetése végett, mellyet tőle megnyervén szerencsénk van, azok utánnyomatát — a nagyszerű ügy mentőlelőbbi sikerét ohajtó legforróbb kivánatink mellett — a tisztelt közönségnek e kötetben átnyujthatnunk.

Pesten, martiusban, 1844.

TÖBBEN.

A D Ó.

I.

Jelenkor, 45 sz.
jun. 8. 1843.

Mielőtt ezen minden párt és színezet által pro vagy contra de azért egyenlőn életkérdésnek elismert tárgyat elemezés alá venném, röviden előre akarom bocsátni az adóruli altaljános nézetemet, a mennyire azt, saját személyemet illetőleg hordom keblemben.

Én olly hiu, vagy legyen szabad mondani, olly „büszke" vagyok, mihezképest nincs tekintet, nincs éldelet, nincs kéj, mellyet alá ne rendelnék azon gyönyörű érzésnek, minden magasb helyre, minden hordóra felállhatni, hogy onnan elősorolhassam: mi mindent vagyok törvényileg a köz jóra, hazámra nézve viselni köteles. A here előttem olly gyülöletes, olly csömört okozó valami, miszerint a mindennapi száraz kenyeren és az Isten-ajándékozta vizen és levegőn kivül, nincs áldozat, mellytül viszszarettenném, hogy se magam se enyéim ne csak a here szerepét semmiben ne játszák, de annak szagában sőt még csak hitelében se álljanak legtávulabbrul is. Áldozatok, „liberum oblatumok"* hozatala s azok kikürtölése nemcsak ki nem elégíti érintett büszkeségem szomját, sőt illy tényt, t. i. az azokkali kevélykedést egyenesen gyávaságnak tekintem; mert meggyőződésem szerint nem létezik semmi alábbvaló s minden nemesb felfogásu köztársasági érzetek-

* „önkéntes ajánlat" – tudni illik a nemesek, főurak és papok adót nem fizettek, hanem a midőn a Közköltség pl. háború idején a [illegible]

kel összeütközőbb, mint bármi kis elsőséggel kérkedni polgártársa fölött; s aztán, mert soha nem voltam s ma sem vagyok, se háboruban se politikában, nagy méltánylója vagy csak közönyös birálója is azon lelkembül gyülölt ha ugy mondhatni, tatár modornak, mellyhez képest a selejtesnek ugyszólván megnemszünő szolgálatára, mindig csak a lelkesbnek kellene veszélyben és teherhordás végett kiállni a gátra, holott csatában, ha kell — előttem legalább ugy rémlik — inkább a selejtesek vére volna a lecsapolandó, az országos terheket illetőleg pedig, ha már kellene valami különbségnek lenni, biz azt hiszem, inkább ezek hátára lenne csatlandó a nagyobb súly; --- valamint a délczeg telivérre sem szoktak rakni annyi terhet, mint az alábbvaló poggyász-lóra ---.

Igen, minden kitünőbb helyre ohajtanék felléphetni, mikép onnan büszke kéjérzettel elmondhatnám: „hogy jóllehet sem többet sem kevesebbet, hanem aránylag csak annyit, a mennyit minden polgártársam, de vajmi sok adót vinnék a haza oltárára.“ Mert ha így állna a dolog, akkor ugyan nemsokára más képet mutatna jelenleg fundus instructus* nélküli hazánk s más fényben ragyogna vérünk, mint ma, s e szerint vajmi hamar — és bizony mondom, nem rosz uzsorával — volna nemzeti kifejlődés- és vérünknek** megnemszünő előmenete által kipótolva s felcserélve mai napjainknak — ha csalni nem akarjuk magunkat — vajmi szűkkörü, izetlen és alárendelt boldogsága; s mi szinte számba veendő „így egy soron állva, egyenlőn adózva“ nemcsak azon édes öntudat mellett, hogy Isten-rendelte méhkasunkban nem vagyunk gyáva herék, de kötelesség-éber dolgozó méhek, még anyagi állapotunk is javulna annyira, miszerint nemcsak száraz kenyér-víz- és levegőre volna szorítva a magát mostan jól biró, de, midőn ez tetemesen gyarapodnék, lassanként még az sem volna kénytelen száraz kenyérnél kuncsorogni, ki

instructus" a gazdának marhája s szerszámai, — az ország
jó utjai, csatornai, iskolai, árva s egyéb hasznos

ma sokszor még csak ennek is hijával van, ha t. i. — s ez a soha szembül nem szalasztandó szempont: — „ha ugy s olly czélszerüleg volna anyaföldünkbe, hazánkba investiálva* a közös adó, „mint a szemes gazda is akkép fekteti pénzeit a jószágba, hogy egy garas se veszszen hiába, de a legutólsó fillér is kamatozzon lehetőleg jól. Errül azonban, t. i. az adónak philosophiájárul, később; mert mi személyemet s enyéimet illeti, én annyira sovárgok a mostani, igazságtalanná vált, természet-elleni, a tizenkilenczedik századhoz többé éppen nem illő, vérünket a legdísztelenebb homálylyal undokitó, s mi mind ennél tán győzőbb, jóllehet korántsem olly nemes argumentum, saját legnagyobb érdekinkkel annyira összeütköző „nemadózási létbül“ hovahamarább kilépni, mikép kész vagyok adózásra, habár

Nem is tudom, mire forditják azt, sőt sejtem, hogy vizbe esik, levegőbe párolg, vagy idegen kezekre ragad az egész; habár

Senki sem számol beküldött adómrul még csak pro forma sem; habár

Laposra nyom is az adó mennyisége és súlya. *)

Én mindenre ráállok. Fizetek a domesticába, fizetek a bellicába,** fizetek mindenüvé, elkülönözve, keverten,

* befektetve

*) Magyarországban sok azon ámitásban van, vagy tán szabatosabban mondva, azzal akar másokat elámítni, ha adónemfizetési ürügyre s kisurranási hátulsó ajtócskára szorul, hogy a magyar kiváltságos indirecte éppen annyit vagy tán többet fizet, mint az ország sőt az álladalom bármlly osztályzata. Ezt én azonban kereken tagadom. Mert bármi magasra akarjuk is felcsigázni a kiviteli vámnak, harminczadnak, sóárnak, postabérnek s több effélének sulyát, bizony könynyebb az, mint ha aránylagosan, a miként illenék, adóznánk; mikor még azon nagy kérdés is forog fen, melly korán sincs eldöntve eddigelé, hogy valljon azon vám, melly kivitelkor például marháinktul, borainktul, s illyféléktül fizettetik, nem viseltetik-e inkább a fogyasztó mint az eladó által? Mihezképest, ha az eltöröltetnék, a helyett hogy mi többet kapnánk, nem fizetne-e a fogyasztó éppen annyival kevesebbet, mint a mennyi a vám súlya vala, mi által nem mi, de ő, a fogyasztó lenne nyertes s e szerint most tulajdonkép ő és nem mi viszszük még csak az indirect adónak is nagyobb sulyát. Ez azonban akár-

** a nem nemes két czélra adózott — az országos költs[égekre] a házi adót (domestica) és a Katonaság fentartás[ára] a hadi adót (bellic[a])

a hogy tetszik; mert mint mondom, az én felfogásom, az én izlésem, az én politikai vallásom szerint, bármilly sors érjen is, mindent inkább kedvelek, mindent inkább elviselek, mint a véremtül — itt nem általján a magyarérul, de egyedül magamérul szólok — olly igen heterogen egyenes teher nem hordási döbrögiséget, szégyent, gyalázatot, vagy akárminek nevezzük is, nem bánom: habár szüzességi dicsőségnek is.

Felfogásom, izlésem, politikai vallásom erre késztʼ bár holnaptul kezdve így cselekednem parancsol. De e mellet még valami más is, mit részemrül meg nem vallani vétek, a tisztelt olvasó részérül pedig kellő figyelembe nem venni megbocsáthatlan könnyelmüség volna. S ugyanis: mi mindig a ministerek felelősségérül fecsegünk, vagy mindig — mint valami nyugoti szélvész ellen — az itt érintendő garád mögé bujunk, ha az adó ügye kerül szőnyegre, hogy t i. mi édesörömest fizetnénk, csak biztositva volna a felelősség. És ez helyes; csakhogy ez soha nem lesz valódilag s nemcsak formaként biztosítva, míg — és itt különös figyelmért esedezem — míg kezetfogóbb, vállatvetőbb egy testü egy lelkü phalanxba öszsze nem szorít minket valami, melly valami — mint értekezésembül később tán kézzelfoghatólag kisülend — nem lesz, nem lehet soha is egyéb mint az adónak terhe, vagy ha ez sem eszközli ezen felette üdvös műtételt, az adónak sulyos, aggasztó, türhetlen léte.

Mostani körülményinknél, vagy határzottabban mondva: mostani össze nem tartó, sajátunkat férfiulag s közös erővel nem védelmező nyomorult diagnosisunknál fog-

mikép legyen is, bátran axiomának állithatni minden csürcsavarás és prókátori fogás daczára, hogy a magyar kiváltságos, Magyarországnak aránylagos közterhét, mint illenék, most legalább de facto bizony nem viseli: s még is — mintha ezért a Nemesis büntetné öt — aránylag ahhoz, mi lehetne, ha elvégre az örök igazságnak áldoznék, felette szegény s naprul napra aggasztóbb állapotba sülyed.

Könnyép azon dohány mely nem a dohány tősdéből [illegible]
„szűz"nak mondja, így nevezték a nemesek [illegible]
szőtt földjé [illegible]

va azonban tettleg s valódilag nemcsak nem állunk illy, magának kellő tekintélyt adható phalanxban, de olly vert hadnak viseljük minden symptomáit, mikép nemcsak ministeri, vagy országgyülési, de még csak vármegyei felelősséget sem vagyunk képesek magunknak valódilag biztositni, ha e kérdés körül is mint sok másban legotrombábbul nem akarjuk csalni magunkat. S ekkép azokra nézve, kik csak akkor készek a fizetésre, majd mikor a ministert jó sikerrel felelősségre fogják vonhatni, azokra nézve mondom, az adófizetés hajnala soha nem fog biborodni, vagy is inkább azok ugyan az adófizetés kötelességérzetére soha nem fognak ébredni; minthogy olly közszellem, melly sikeres felelősségre birná vonni a magasb tekintélyeket, csak akkor fejlődhetik közönségünkben ki — feltéve, hogy még kifejlődhetik — ha a köz teher súlya, s ekkép emberek közt a legnagyobb, legáltaljánosb érdek, őszinte kézfogásra, vállvetésre s egyetértésre melegité már azt.

Dolgunk igen is jó volt, hogysem összetartók lennénk. Nemzeteknek ugy megvannak Capuái, mint hadaknak, hol a legszilárdabb lelkület és összetartás is megbomlik. S bármilly különösnek látszassék is ezen állitás, de a magyar ezer bajai, ezer viszályainak daczára, mindennap magasbra tornyosuló nyomorusága közepett, még nem ment át a politikai viszontagság azon fanyar iskoláján, melly őt népbül, vagy ha hizelkedve akarunk szólni: eldarabolt töredékes, s ekkép töredékeny s ennélfogva gyenge nemzetbül, egy testü egy lelkü erős nemzetté emelheté vala. E crisisen még át kell esnie; mellytül azonban nem kell megijedni vagy éppen visszaborzadni, mert az nem vérrel, de csak pénzzel jár, s mellyet én — hogy t. i. Magyarországban mindenki aránylag viselje a haza terhét — felfogásom, izlésem és politikai vallásom mellett még azon erős és csalhatatlan számokra állitott

meggyőződésemnél fogva is, hovahamarább szeretnék hazánkra idézni, mert nincs bizonyosb, mint hogy a középkori sötétségek s elfogultságok maszlagibul vérünk csak ezen crisisen áteste után ébredhet valódi életre, mikor szaporábban mint gondolnók, nem egyedül a haza, a nemzet fog általjában ragyogni a kivivott jó egészség fényétül mindinkább, de a legnyomorultabbtul kezdve a legdúsabbikig minden egyes tagja is aránylag fogja lelni jobb előmenetelét, jobb hasznát, és igy csekély személyem is. Mihezképest, mint mondom, legyen szellemi legyen anyagi tekintetben, nem állhat elég korán be ezen áldott idő s e szerint nem lehet, bár erkölcsi bár pénzügyi szempontbul felfogva, azon crisisnek, melly ezen átalakulást eszközlené és így azt megelőznie kellene, bekövetkezte és kiforrása elég szapora, s mellytül ekkép, mert áldást hozna, a legfukarabb számolónak — csak legyen a számoló jó — sem kell visszarettennie; mit, közbevetőleg legyen mondva, itt azért hozok fel — és ez az, mit megvallani és az olvasónak figyelmébe ajánlani kötelességemnek tartám — nehogy valaki tán azon gondolatra jőjön, mintha most hanyatló napjaimra bolond-gombával laktam volna jól, és „fizetek ide fizetek oda, fizetek mindenüvé, elkülönözve, keverten“ most felhordott themám szerint, igen nagy viszketeget éreznék magamban, valami különös készségü generalis Zahlmeister szerepét játszani, mire legkisebb kedvem; vagy ne gondolja azt valaki, mintha az eddig felhozottakat egyedül fitogtatás végett kezeltem vala olly liberaliter sőt olly igen nagy generositással, mihezképest — mert hiszen politikában a tulhajtás is, mint tudva van, megrontó szer, és néha a legfoganatosb — ne legyen az egészbül semmi. Azonban, én ugy vagyok meggyőződve: saját őszinteségemen „vérünk kifejtéséhez, fölemeléséhez mindig és bármilly áldozattal járulni akarni“ legalább e hazában kételkedni senkinek sincs

joga; midőn más részrül elveim a „do ut des“ és „semmit ingyen“ annyiszor ismételt változata szerint elég isméretesek, hogysem a körül bár ki csak egy pillanatig is kétségben lehessen, hogy biz én könnyelmüen pénzt minden várható gyümölcs nélkül nem igen szoktam ablakon kidobni vagy éppen vizbe hányni. És ekkép szavaimnak hinni lehet, sőt hinni kell.

Én tehát felfogásom, izlésem, politikai vallásom s e mellett saját előbb utóbb elmulhatlanul bekövetkező anyagi hasznomnál fogva, valóban s minden fitogtatás vagy megsemmisitésre czélzó tulhajtási ravaszság nélkül akarok az adóhoz járulni és fizetni, ha máskép nem lehet, legkisebb felelősség nélkül is, habár nemis tudom, mire s mennyit, nem bánom a holnapi naptul kezdve; feltéve mindazáltal — mi, azt hiszem, az eddig elősoroltakbul maga magátul értetődik — ha ezen minden adóhoz feltétel nélküli járulás nem vétetik czélba és teljesedésbe fenérintett tatár modor szerint, mellyhez képest csak a kisebb számu lelkesébbeknek kellene minden vagy tulságos terheket viselni, hanem ha azt Magyarország minden lakosa, bárki legyen is az, ki e haza levegőjét szíja, egyet sem véve ki, minden különbség s kiváltság nélkül egyiránt, vagy határzottabban mondva: tehetségéhez aránylag köteleztessék hordani vállán.

Legyen az efféle s természet szerint időrül időre meghatározandó adó csak egy kissé sulyosb, sőt jó sulyos; kezeltessék az csak az illetők által egy kissé könnyelműleg, sőt legkisebb tekintet és szemérem nélkül; s hadd födje azt végre vastag homály, hogy valljon mi történik vele: mind nem árt, sőt annál jobb; mert ez fogja, ha valami, a magyarnak eddigelé ugy szólván megnemszűnő „macska és kutya“ közt féle irigykedő, agyarkodó viszonyát, és azon különös „szeszt“ vagy minek is nevezzük, megszüntetni vagy legalább enyhítni, melly szerint

mindegyik kolompos, vezér vagy egyedül saját erejére támaszkodó pártkalandor akar lenni, s ehhezképest nincs is a világnak tán olly legkisebb féket, rendszert nem türő, s ekkép olly kevéssé egy soron álló, összetartó, s ennélfogva természetesen aránylag ahhoz, mi lehetne, olly gyenge, olly magán segitni nem tudó népe, mint a magyar. Nyomja őt csak egyiránt sulyos adó, s ne kételkedjünk — mert ezen ok elmulhatlanul mindenütt e következményt szülte — bizonyosan összetartóbb, s maga-alkotta rendszernek magát alávetőbb és igy okvetlen erősb, tehetségesb, önállóbb, boldogabb, s e szerint lassankint ép, magát bármi hatalom által sértetni nem engedő disztеljes „nemzet" lesz. Fizessünk csak derék, egy kissé terhesb adót: szinte látom, mint simul Péter Pálhoz csakhamar, ki most egymást con amore gyülöli, s mint vonzódik kicsihez a nagy, ki azt most lenézi, s viszont nagyhoz a kicsi, ki ennek megint — s akarjuk hinni, csupa haza- és népszeretetbül, vagy mert neki a sors véletlenül egy kissé többet adott és jobb földi helyzetet rendelt — most sokszor „hosszura nyuló keselyükörmökkel szemeit kivájni volna olly hajlandó". Legyen csak bizonyos ok — s milly ok lehetne nagyobb mint az érdek — melly minket közelitésre kényszerít; s tüstint meg lesz vetve bizonyos köz-szellemnek legelső talpköve, mellynek most, ha igen érzékenyül csalni nem akarjuk magunkat, teljes és valóban mondhatni, szánakozásra méltó hijával vagyunk, melly nélkül egy nép sem emelkedhetik nemzetté, s ekkép nélküle a magyar is, mint eddig szintugy ezentul csak tengeni s disztelen kora halálra érni fog, s mellynek életbehozását ehhezképest, én legalább azt hiszem, nem lehet semmi esetben is igen drágán megvásárlani; ugy hogy ha, közbevetőleg legyen mondva, én inkább ma mint holnap akarnék közerővel a honnak minden terhei alá állni, s feltétlenül mindenhez fizetni, csakhogy mi-

nélelőbb meg legyen rakva egy nagy és közös érdeknek szellemi sarkalata, melly nélkül semmi sem s mellyel minden lehet a magyar, tán nem adnám hazafiui vagyis szellemi, mint nemkülönben financialis vagyis anyagi tehetségimet éppen legroszabb uzsorára ki. Nemde nem?

Illyféle egymáshozi közelitést és simulást azonban, mikép az általjánossága által valamelly nemzeti közszellemnek lehetne legelső csirája, bizony a leglángolóbb hazaszeretet, a legdicsőbb lelkület, egyes hazafiak legnemesb elszánása és példaadása sem képes szülni, ha az emberiség eddigi kifejlésének lapjai nem csalnak, minthogy illy csudát eddigelé soha nem vitt végbe s ezentul is alig fog végbevinni egyéb, mint, ‚közinség' vagy ‚közérdek.' Az elsőtül mentsen meg a nagy Isten, vagy inkább kerüljük azt Isten segitségével egy közös, egyenlő s ennélfogva egyesitő nagy érdek felállitása által el. S ezt ne keressük távol; mert hiszen az nem egyéb, „mint az aránylag mindenki által egyenlőn viselt s ehhezképest mindenkit egyenlőn érdeklő közadó." — Ez legigazságosb, és azért, mint minden, mi valóban igazságos, elvégre mindenkire nézve a leghasznosb is. Mit minden tétova s kétkedés nélkül — közbevetőleg legyen mondva — axiomának állithatni valamint e jelen ugy más esetekre is.

Igen az adónak közös viselése azon nagy „Egyesitő," melly minden erőket, a nélkül, hogy ezek mivoltát, fényét s tán elkülönzött hatáskörét megtörné, egybevon, s mellynek minden nép, egyet sem véve ki, köszöni nemzetté átalakultát; midőn de egyetlen egy sincs, melly ezen Egyesitő nélkül fel birta volna küzdeni magát a civilisalt szabad nemzetek díszsorába. S mégis vajmi kevés nép létezik, melly fölemelkedésének, nemzetté alakulásának, diszének, gazdagságának, szóval: földi üdvének ezen legfőbb sőt egyedüli forrását habozás nélkül maga szántábul és önkint

nyitotta volna meg. De legtöbb mosatlan gyermekként rugdalkozott azon anyai emlők ellen, mellyek bőség szarujaként annyi életerőt, hasznot és diszt valának rája árasztandók; mikép ugy szólván hajoknál fogva s fájdalom, nem ritkán patakként ontott embervér-áldozat borzasztó árán lettenek, magasabb, diszteljesebb állásukba felhurczolva, honnét most, kisdedkori elfogultságaikon pirulva, semmiért a világon nem akarnának visszasülyedni, egykori ollyannyira bálványzott kiváltsági zavarikba.

Ámde illyenek a népek. Otrombául magoktul lökik a legbiztosb jót! Ugy hogy valamint egyedek, ugy népek is, saját maguknak legnagyobb ellenségei s rendszerint csak akkor ébredeznek, csak akkor józanodnak saját legérdekesb hasznukra, mikor körmükre ég az inség, s midőn nem ritkán már késő.

Én tehát — mert mások kárán tanulni nemcsak a lehető legnagyobb életbölcseség, de kivált nemzeti és országos dolgokat illetőleg, mindenkinek, ki illyesekbe avatkozik, a v a t k o z n i b á t o r k o d i k, nem kevesb mint lélekbenjáró szent kötelessége — mint többször mondám, inkább ma mint holnap járulok az adóhoz legkisebb föltétel nélkül is, ha máskép nem lehet, minthogy bármilly széppségü theoriákat és ábrándokat halmozzanak is egymásra akár toronymagasságig a világnak jó szivü de nem annyira jó fejü ideologistái, tartós, általján kifejlett s ekkép ellenállhatlan hatásu közszellemnek más módon nem vethetni meg legeslegelső sarkalatát; e nélkül pedig, felfogásom, izlésem, politikai hitvallásom szerint, hogy többet ne mondjak, rideg mező a hosszu élet, vagy inkább az élet nem egyéb, mint halhatatlan embert, ki együtt- s közremunkálásra s ekkép szoros összetartásra van a nagy természettül meghiva, lealázó disztelen állati tengés.

A kérdés csak az, hogy valljon mit akarunk; mert ha mai minden közszellem nélküli létünket, mivel néha te-

rem gabnánk, ollykor díszlik marhánk, czímünk, paripánk, jól fülő házunk, selyem pamlagunk, türhető szakácsunk s effélénk van, már olly boldog létnek, olly non plus ultrának tartjuk, mikép azt minden komolyabb alapnak s ekkép bizonyos egyesitő közérdek hijával is eltürhessük, sőt fölötte az „extra Hungariam non est vita“ legnevetségesb csalmondatot még hetykén el is károghassuk: akkor tengjünk nyomorultan ábrándkodjunk, hagymázkodjunk mint eddigelé tovább is, s várjuk be unalom és álom közt, nem „a nagyszerü halált, hol ember millioinak szemében gyászköny ül,“ s mi egyedűl a deréket illeti, hanem minden dísz, szánakozás és hálaérzet nélküli kitörültetésünket nemcsak a nagy természet virányábul, de még legközelebb szomszédink tüstënti emlékezetébül is, minél többet és jobb sorsot önkénytül, irigységtül, egymás elleni agyarkodástul szétbonczolt és jobbadán önzőkbül álló népvegyület nem is érdemel. Ha ellenben mindazt, mivel ma birunk, s mit korántsem vagyok botor, cynismustul tulhajtva, még „in thesi“ is fitymálni sőt megvetni, csak felülépítvényeknek tekintjük — és e sark körül forog a kérdés — melylyek egyedül akkor nyerhetnek színt, ízt és valódi bájt a lelkesb előtt, ha egy jól lerakott nemzeti sarkalaton, azaz kifejlett közszellemen alapulnak, vagy más szavakkal röviden mondva, ha több a lélek bennünk, mint nehéz agyagrészünk súlya, és ekkép — jóllehet a földieket se hanyagoljuk el — ha magasb, tisztább, lelkiebb kéjek után sovárgunk: akkor vonjunk egybe minden hazai erőket egy közös nagy Érdek, egy közös nagy Egyesitő által, és fogjunk kezet, vessünk vállat, s adózzunk egyiránt; milly lét előttem épen olly ízletes és kivánatos volna, mint a milly izetlen, rideg, kopár, sőt gyülöletes a mostani minden ‚Egyesitő‘ nélküli nyomor- vagy Sybarita-állapot.

Mind, a mit elősorolék, azonban egyedül saját nézetem, izlésem, vallásom visszatükrözete, mellyet ehhez-

képest, főkép miután az soknak alkalmasint igen is különczködőnek mutatkozhatnék, senkire nem kivánok tolni vagy éppen torkolni, s ezt annál kevesebbé, mert az elég részletesen felhozott körülményekhez, mellyek engem az adó dolgában így, tán nem mindennapikép vélekedni engednek, még azon ‚különösség' vagy is inkább rám nézve azon szerencsés ‚kivétel' is járul — mire különös figyelmét ismét megkérem a tisztelt olvasónak, — hogy Istenben boldogult tiszteletre méltó szüleim — nem patrio more, hasonlag nem egy, nem száz, nem ezer, de számtalan magyar szülékhez, kik hiubbak, mint volnának büszkék — olly kedvező financialis állapotban hagytak, hogy én enyéimmel együtt, bármilly aggasztólag raknák is meg adóval a hazát, egy kis takarékosság mellett, mindig el fogok becsületesen sőt nem egy gyönyör közt élhetni; mihezképest én aránylag igen könnyen szólhatok, és azt hiszem, a felhozott praemissák után minden különczködés nélkül érezhetek magamban vágyat: a biztosan remélhető nagyobb nyereség, t. i. a nemzeti kifejlés s innen mindenkire háramló nagyobb biztosság, haszon és disznek fejében magamat egy kissé összehuzni, s az ekkép támadó feleslegest előlegezni, vagy tán jobban mondva: később kamatozó tőkére verni. Nemde ugy?

Ámde azért, mert felfogásom, izlésem, politikai hitem illy világba állítják előttem az adó dolgát, s e mellett ezen „i g y l á t á s t," ugy hogy az egyenesen őrültség ne legyen, kedvezőbb körülményim is megengedik, mi a legfőbb dolog, azért korántsem vagyok olly éretlen, méltatlan s igazságtalan, s kivált olly felszines politikus, hogy mindazokat à la Pesti Hirlap et C° különbség nélkül, kaján tartalék-gondolat, szűkkeblűség, feudalis szenny, oligarchiai bűz, sőt szinte a hazaárulás moslékával öntsem le, s tiszta szándékukat kétségbe véve, jó hir- s nevüket az egész haza előtt pelengérre állítsam, kik — mert én gondolko-

zom így, én tehetek így — hasonlólag s rögtön s pontrul pontra nem gondolkoznak, nem nyilatkoznak mint én, s nem cselekesznek példám után, vagy kényem kedvem szerint minden habozás és kétkedés nélkül.

Még a semmibe bele nem avatkozónak, hacsak egy kissé türelmesb, sem szabad saját individualis állapotjárul mások felfogását elhatárzó itélettel illetni, s igy annál kevesbbé annak, ki országok, nemzetek reformatiojára hiszi magát meghiva lenni, és valami nagy kérdést sikerrel és ingadozás s forradalom nélkül — mi főtekintet — feloldani s keresztűlvinni vágyik. Ámde a Pesti Hirlap szerkesztője és társai a statustudomány szabályának még csak ezen legelső legegyszerűbb magasságára sem birtak felemelkedni, s fájdalommal kell mondani, főkép az adó dolgában nem valának illy magasságra felemelkedni képesek; mert a helyett, hogy azoknak felette sok árnyéklatu helyzeteikbe tudták volna csak némileg is belé gondolni magukat, kiktül az adókérdésnek sikeres feloldása függ, s ekkép ezeket iparkodtak volna, mindenkit a maga állásához képest, hideg számitási okokkal meggyőzni s czéljaiknak megnyerni, e helyett minden átallás nélkül hallatlan elbizottság, kevélység s legtürhetlenebb pathos- és professoroskodással egyenesen azt vették számba, valljon rájuk s viszonyaikhoz mikép áll mikép illik az adó dolga, s látván, hogy vagy az enyimhez hasonló független állásuknál fogva nem fogná őket semmi esetre agyonnyomni a lehető legsulyosb adó is, vagy hogy ők csak felette parányit, vagy tán éppen semmit sem fognának fizetni, sőt az adónak mindenkitüli viselése által „datur modus in rebus"-ként rájuk nézve a keresetnek tán még némelly uj mezőcskéje is nyilnék, melly bőven kipótolná a rájuk esendő adótöredéket, minden formákban, minden árnyéklatokban egyenesen kigyót békát, vagy legalább mindenbül ki-kitörő gúnyt szórtak azok ellen — emlékezzünk csak e tekintetbeni megnem-

szunó korbácsolásaikra, s állitásom igaz létét fogjuk-e tagadhatni — kik csak egy kis scrupulust mutatni, csak egy kis meggondolási időt igényleni, csak egy kis módositást javasolgatni valának elég merészek!

Nem szeretnék egyébiránt habár csak véletlenül is igazságtalan lenni, és e szerint nem akarom éppen erősiteni, mintha a pesti hirlapi pártnak fellépte és indiscret s minden tapintat nélküli korbácsolása és dögönyözése nélkül, többséget nyert volna és nyerne a vármegyéknél az adó dolga, kivált a megkisértett formákban; annyit azonban merek allitni Isten és ember előtt, hogy az érintett párt és kivált annak irányzója, ha ugyancsak egybekeverésen s felforgatáson kivül van valami más iránya, nemcsak elő nem segité, nemcsak nem könnyité annak szerencsés kibonyolodását, de annyira egybezagyvásitá, olly görcsös mozdulatlanságra csökönyösité azt, mihezképest, legalább az én combináló tehetségem szerint, nem igen látom, most legalább még nem, azon módot és azon napot, mikép és mikor lehetne azt ismét a hitetőség némi reményével szőnyegre hozni s megkisértni. Legközelebbi időkre s ekkép a bekövetkezett országgyülésre alkalmasint meg van rontva, vagy minden esetre felette kérdéses állapotba van helyezve az. Ezért azonban, noha az eset felette busitó, és alig lehet el nem csüggedni, mikor könnyelmű felszinességgel honunk legéletbevágóbb kérdései annyira compromittáltatnak, mint az adó dolga lőn a hirlapisták által felszines tapintatlansággal elhamarkodva, ezért azonban, mondom, azon tán legnemesb műtételrül lemondani, vagy éppen megkisértése előtt elgyengülni még nem szabad, mellyhez képest valamellyes adónak mindenkitül aránylagi, vagy ha ez első lépésre nem volna keresztülvihető, legalább a kiváltságosaknak szinte valami adóviselése által meg legyen vetve nemzeti átalakulásunk legbiztosb sarkalata; miszerint minden honpolgárnak kötelessége, s ekkép saját legfelelősb tisztem is re-

spectiv állásunkhoz képest mindent elkövetni, hogy annak minélelőbbi megrakásához tehetségünk szerint járuljunk. Mit addig is, mig, mint reméllem, országgyülésre kerül a dolog s hozzá fogok szólhatni, ezen lapok által, mennyire lehet, megkisérteni szándéklom.

II.

Jelenkor, 47 sz.
jun. 15. 1843.

Ha ezer bajaink fő okát — melly bajokbul egyébiránt hihetőleg nemcsak könnyen ki nem vergődünk, de mellyekbe okvetlen naprul narpra mélyebben fogunk bonyolodni — ámitás nélkül lehető legegyszerűbb alapokra kivánjuk vonni: szükségkép meg kell vallanunk, hogy főkép azért vagyunk mi magyarok mindenben olly pirulást okozólag hátra és erős nemzet helyett csak gyenge nép, mert

1szer nincs az ország elég investitionalis tőkével ellátva, és ehhezképest jóllehet gyönyörű, az anyatermészettül pazar kézzel megajándékozott urodalomhoz hasonlít honunk, azért aránylag még sem jövedelmez, sőt mi több, benne kivétel nélkül senkinek sincs olly jó dolga, mint a millyen kifejthetendő körülményink közt könnyen lehetne; s

2szor mert bármilly jó törvényekkel birjunk s bármilly üdvös uj törvényeket halmozzunk is a régiekre: nincs a törvénynek elég sanctioja.

‚Investitionalis tőke tehát legfőbb szempont,‘ s másodszor az ‚engedelmesség‘; minthogy semmibül semmi sem lesz; ámde még a soknak sincs egység nélkül haszna; s ekkép nemcsak kiállitó erő szükséges, de az erőknek egyegy czélra összepontositása is; ha t. i. — és e körül forog a dolog — meg nem szünő tengődés helyett elvégre élni akarunk, vagy más szavakkal, ha magasb szellemileg s jobb számitásilag valóban elibe teszszük nemzetünk folytonos haladását, vérünk tartós dicsőségét saját ephemer kis fényünknek, saját rövid hasznunknak.

Mennyire én fogom fel vérünk jobb részét, ez — jóllehet tán nincs ország a világon, hol aránylag annyi honszeretet, annyi nemes áldozat szinte minden haszon nélkül párolgott volna levegőbe mint nálunk — még ki nem fáradt azon szent érzetbül, melly az embert hazájához köti; s forduljon csak egy kissé valóság felé mind azon gyönyörű álom, melly minket nemzetünk jövendője iránt olly bájteli reményekkel ringatott, s nincs nehézség, melylyet még most is a „romlásnak indult hajdan erős magyar“ legyőzni ne tudna. Mert valamint egykor dönte maga előtt mindent le noha számban felette csekély; ugy él még ma is benne, habár lappangva és soknemű elpuhultságok maszlagitul békózva, elfojtva, azon nemes lelkület, azon isteni szikra, melly valamint csatáit biztositá egykor, ugy fogja ma polgári létének, nemzeti nagyságának is megvetni alapját, ha czélja nem undok középszerüségek közti, rosz számítási fetrengés, melly annyi magyarnak fájdalom mondani, ugyszolván életfeladása, ha czélja nem hiú dicsvágy, nem egyedül kéjálmok álmodása, nem élvkóros sybaritismus, de mindenek fölött áll előtte a haza; és ennek érdeke ennek fénye azon lelki szomj, mellyet mindenek előtt kielégitni sovárog.

Már a nagyobb szám sovárog-e illy kielégités után, valóban nem tudom, mert ez fájdalom mondani — s nem

hibája de hibás rendszere miatt — egészen elaljasodott és szinte portékává vált, mig nem egy előkelő most is, midőn ideje volna már, hogy Magyarországnak legalább minden tehetősbje kötelesség-érzetre ébredjen, még mindig kirekesztőleg saját érdekét bálványozza; nem tudom ennélfogva tehát, mint mondám, ugyan a nagyobb szám sóvárog-e mindenek fölött nemzeti fény és nagyság után; annyit azonban sejtek, sőt minden csepp véremben érzek, hogy ha a nagyobb szám nem rejt is illy érzelmeket keblében, vagy azokkal csak pompát űz, vajmi sok magyar létezik még, ki, ha ezt magának tán soha nem tudta is megmagyarázni, csak azért eped, csak azért sínylik bús érzetektül kinozva, s tán csak azért keserű sőt még igazságtalan is minden más nézetüek és véleményüek iránt, mert vérének, hazájának jövendője, és mondjuk ki leplezetlen: kétes jövendője fölött tövises féltékenységtül sebezve mindegyre dobog szíve, s egyedűl nemzeti nagyság elégítheti ki szomját. És az illy lelkületüek kizárólag egy osztályhoz, egy párthoz, egy színezethez sat. sem tartoznak — legyünk méltányosak — de lelki rokonokként szintugy léteznek, s fájdalom! a nélkül hogy mindig tudnák, sőt gyakran még ellenséges viszálkodások közt, szalmafödelek alatt mint uri palotákban sat.

És ezek azok, kik sem függczímerezve sem valami színnel bemázolva nincsenek, de több bennük a lélek mint az agyag, több a szellem mint az állat; kik kezeikben tartják vérünk jövendőjét, vagy inkább: kik azon egyedüli kutfőt képezik, mellybül, ha lehet még, egykor ki fog merülni a regeneralt magyar. És ez okbul — mert valamint csatában a kisebb számu derék után iramlik a nagy tömeg, ugy politikai kifejlődésünkben is nem a ‚sokaság' hanem ‚minőség' adhat egyedűl czélszerű irányt — sem párt, sem színezet, sem lépcsőzet, sem bizonyos status, bármilly nagyra nőne is az, nem fogja soha is regenerálni Magyar-

országot; de e dicső műtétel kirekesztőleg azon lelki rokonok által eszközölhető csak — bár kik és hol legyenek is azok — kik nem fél de egész emberileg kedvelik ugyan maguk számára is a hasznot, de hazafiúi hűségtül eltelve vesznek inkább hogysem vérük és a köz érdek habár csak hajszálnyi kárán is gyarapodni kivánnának.

Legyen az egyébiránt akárhogy; az előadottbul — mi nem egyéb mint változata azon themának, mellyet már ezerszer felhoztam, s nem tudom, a magyar közönség hasznára vagy csak unalmára-e — a tisztelt olvasó azt legalább tisztán láthatja, hogy mi vérünket s hazánkat illeti, én a középszerűt, és annál erősebben az aljast egyáltaljában soha be nem fogadtam politikai szótáromba; és hogy valamint nemzeti jövendőnk, fényünk és nagyságunk fölött soha nem fogok alkudozni de egy hajszálnyit is, ugy szabadsági és nemzetiségi surrogatumok vagy inkább helyettesek — bármilly szédítők volnának is azok — sem fogják soha is kielégítni keblem szomját. Én tehát, kereken kimondva — mert egyedűl az egészséges erős magyar nemzet képében lelem, bármilly távuli legyen is az még, földi létemnek üdvét — inkább kivánom: sülyedjen vérünk rövid vonaglás után semmiségbe, hogysem utóbb is, mint eddig s mint ma, egy maga magát emésztő, hiuságtul szétbonczolt, féreg rágta, magán segítni és se halni se élni nem tudó nyomorék vázként undokítsa el a köz emberiség nagy családját.

Ámde azért, mert igy érzek és hű maradandok véremhez, ha bár sülyed is, de előbb még mindent elkövetek ennek elkerülése végett, azon kötelességeket sem akarom és fogom felejteni — melly themát szinte egyszernél többszer variáltam — mellyekkel saját magamnak és enyéimnek tartozom, s melly kötelességek szerint sem saját magam sem enyéim bőrét, kereken szólva, a hazáért annál inkább nem fogom magam lenyuzni vagy mások által le-

nyuzatni engedni, mert a mellett, hogy illy Decius-féle tettek kivált béke idején egyáltaljában nincsenek napi rendben többé, a köz haza nem is kíván efféle hyperbola-áldozatokat; s pedig minthogy a haza csupán az egyes polgárok összes jólétén alapulhat valódi egészségileg, és némi st. simonisták és socialisták, kik az agrariai törvények alkalmazásárul álmadoznak, még korántsem alkotják a hont, de egyedül vagy theoreticus pietisták ők, kik az idealok országában kalandoznak, vagy egyenesen rabló méhek, mellyek dologtalan s ekkép ingyen vágynak élvezni az egykori munka vagy jobb szerencse gyümölcsét.

Fő czélom ennélfogva: a köz haza érdeke; mellékes czélom pedig: saját magam és enyéim haszna; ugy azonban — mint ezt már számtalanszor érintém — mikép e két czél ellentétbe soha ne jőjön, sőt ha jő, saját hasznom mindig alá legyen rendelve a köz haszonnak, de e mellett a köz haszonbul rám és enyéimre is szivárogjon okkal móddal becsületes munkám illő bére.

Az élet poesisét vegyülten az élet szükségeivel ember-létemre, melly lélek- és testbül áll, igy alkalmazván, én tehát — legyen még egyszer mondva — csak akkor lelendem keblem nyugtát, ha a mellett hogy virágzó nemzet tagja vagyok, családi viszonyaimra is mosolyg a becsületes fáradozást előbb utóbb mindig megjutalmazó ég.

Derekas fundus instructus és szoros rend nélkül virágzó nemzetté vérünk azonban, bármikép csürjük csavarjuk is a dolgot, soha nem fog emelkedhetni; és ekkép — mert ha nem mondhatom magamat virágzó nemzet tagjának, bármilly kincsekkel áldotta volna is meg egyébiránt személyemet a sors, boldog soha nem lehetek — valamint kész vagyok minden tehetségemmel járulni hazám investitiojához, ugy vagyok szinte kész, természet-adta vagy a megtágult törvény tűrte szabadságomnak is feláldozni ré-

szét; minthogy igy s csak igy lehet vérem virágzóvá, s csak igy valódilag és általjánosan szabaddá.

Elégséges fundus instructus és lehető legnagyobb rend tehát azon két tényező, mellyet nemzeti létünk élethorgonyának tartok mostani körülményink közt.

Azonban ki fogja honunkat, melly mindenben olly pirulást okozólag hátra van, ellátni elégséges fundus instructussal, és ki jelelendi számunkra ki az anarchia és szolgaság közti polgári szabadság bájösvényét? Kérdem, ki fogja ezt mivelni? Mire a felelet az, hogy vagy mí magunk, vagy senki más.

Én tehát inkább ma kivánok állni a haza köz terhe alá mint holnap; mert ha magunk nem tudjuk megbecsülni minmagunkat, ugyan miért becsülne minket meg más? Vagy más szavakkal: ha mí, Magyarország lakosai minden különbség nélkül nem járulunk tehetségünk szerint hazánk fölemeléséhez, ugyan az Istenért ki eszközölje azt?

Valóban senki más. S azért én legalább, mint legutolsó czikkemben érintém, rögtön adózni akarok, bár minden föltétel nélkül s bár mennyit, csakhogy élni, élni kezdjen elvégre hazánk, és ez által mí is, kik most — mint legalább én érzem — köz szellem és köz erő nélkül csak tengünk, valahára megismerjük a valóságos nemzeti életnek férfias gyönyöreit.

III.

Jelenkor, 49. sz.
jun. 22 1843.

A folyó évi Jelenkor 45. és 47dik számaiban közrebocsátott két czikkemben mindenek előtt saját egyéni nézeteimet hozom fel az adórul, hogy t. i. én inkább ma mint holnap szeretnék adózni legkisebb feltétel nélkül bármennyit is, csakhogy meg legyen egyszer vetve a közremunkálásnak és ebbül eredő köz szellemnek, s innen fejledező nemzeti erőnek valamellyes alapja, melly nélkül legalább rám nézve valódilag sem az élet nem mosolyg, sem semminek sincs tövis nélküli bája. Ámde mikor így nyilatkozom, egy uttal loyaliter azt is érintem, mikép nekem bármilly sulyos adóra illy feltétlenül ajánlkoznom azon okbul szabad is volna, mert különösen kedvező körülményeimnél fogva engem egy kissé szigorubb takarékosság mellett soha elviselhetlen adó nem érhetne. Tárgyalásom folytában hátramaradásunk fő okát elégséges investitionalis tőke és rend hijában gondolom fellelni, mi okbul derekas fundus instructus beszerzését és a törvények szigoru sanctióját tüzöm ki azon két tényezőnek, melly körül forogna, mint a csillagok ma állnak, nemzeti létünk és jövendőnk; egy uttal azt is érintvén, hogy ha mí magunk nem fognók elégséges fundus instructussal ellátni az országot, és mí magunk nem jelelendenők az anarchia és szolgaság közti polgári szabadság ösvényét ki, azt senki más számunkra — legalább tetszésünk szerint — mivelni nem fogná. Az adót egyenesen

gazdasági investitiohoz hasonlítom, mellyet nem azért fektet az okos gazda a jószágba, mihezképest az oda veszszen, hanem éppen ellenkezőleg hogy ott gyümölcsözve nevelje a jövedelmet. — A nagy számot illetőleg adóruli említett czikkeimben továbbá őszintén kitárom, hogy biz én abban nem igen bízom és nem hiszem, hogy ő fogná — mert ehhez minden vegyület nélküli igen tiszta hazaszeretet, józan felfogás és e mellett egy kissé kedvezőbb egyéni viszony is kell — regenerálni a hont. Elemzésem közt azt is érintem, mikép jóllehet legelső helyen állna is előttem a haza, azért még sem volnék kész saját bőrömet vagy enyéim bőrét alkuba ereszteni a honért. Végre késznek mondom magamat a természet-adta vagy törvénytürte szabadságom részét feláldozni, a köz hazának valódilag szabaddá tétele végett. Stadium czímü munkámban több évvel ezelőtt pedig az országgyülési költségeknek és házi pénztárnak összes viselését tüzöm ki azon első lépésül, mellyel a magyar nemességnek illő volna a köz teher alá állnia.

Az adórul körülbelül eddigelé csak ennyit mondtam. Mi azonban, noha kevés, még is elég, tudom, hogy bizonyos része a közönségnek elveimen igen megbotránkozzék; bizonyos része pedig azon keveset is, mit felhozék, némileg magával ellentételesnek találja. És azért, ámbár nem lehet czélom, ujságlap által az adórul rendszeres munkát irnom, vagy rendes Billt készitnem, még is ügyekezni fogok, mennyire tehetségem, időm és a tér engedendi, kifejteni, hogy jóllehet én alig tudom bevárni az adózási időt, és annál jobban szeretném, minél többet fognánk adózni, azért még sincs a haza tág terén senkinek is — kiben csak egy kis méltánylat és számolási tehetség lakik — az adó dolga iránt min megijednie, habár mint dictator márul holnapra kényem kedvem szerint rendezhetném is el annak ügyét. S most lássuk:

Politikámnak, mi az adót és jogot, vagy más szavakkal: az ország terheit és kedvezéseit illeti, egybevonatja in ultima analysi nem kevesb, mint mindenkire nézve, ki a haza levegőjét szíjja, egyenlő teher és egyenlő jog. Ez azon végkikötő, melly felé áll, noha azt az emberiségnek eddigelé de facto egy nemzete sem érte még el, vágyaimnak iránytűje.

Ámde azért, mert axiomának tartom, hogy egyenlő terhek és egyenlő jogok elvén érheti megelégedés és fénypontját az emberi társaság ceteris paribus legbiztosabban el, mi körül azt hiszem minden becsületes és józan ember in thesi egyetért: azért nem vagyok olly botor, magamat azon, fájdalom, sokaktul álmodt gyermekes vagy nyavalyás álmokba ringatni, mintha ezen elvnek valósitása hozzánk magyarokhoz már közel fekünnék, s ránk nézve már ütött volna annak alkalmazási órája.

Egyenlő terhek viselése és egyenlő jogok gyakorlása, a mellett hogy ritka, eddigelé soha nem létezett köz értelmességet tételez fel, és nem egy kivételnek van kitéve, inkább olly nemzetekhez áll, noha mindig elég távul tőlük is, azért még is sokkal közelebb mint kozzánk, mellyek, mint például az amerikai egyesült statusiak, nincsenek körülsánczolva az elévülésnek falai által, mint körülövedzve vagyunk mí magyarok. Mihezképest, mert ha az elévülés nem vétetik tekintetbe, minden teljes chaosba dül e földön, mi már többszer történt, és e szerint az elévülés falait csak alkudozás és nem erővel szabad lehordani, minthogy véres revolutio helyett ingadozás nélküli reformatio által illik sőt kötelesség mai időkben a nagyobb számnak jóllétét megvásárlani, és mert a közértelmesség nálunk magyaroknál még olly igen kicsi, az érintett „egyenlő teher és egyenlő jog“-féle általam felhozott thesis gyakorlatilag szólván nem egyéb, mint egy „szép ideal,“ mellyet minden jobbra törekedő ember, és ekkép

én is, noha érzi, mikép azt sem maga de még tán késő utódjai sem érik el, azért tűz ki vágyainak és cselekedetinek végczéljául, hogy ahhoz legalább, mennyire lehet közelítsen. — S ugyan nincs-e az emberi nem a tökéletessel bármiben is mindig így? Kitűzi azt mindenben, de azért sehol sem éri el, elég boldog levén ahhoz minél közelebb járulhatni.

Themám ennélfogva bármilly visszás legyen is az legtöbb magyarnak bevett gondolkozásmódjával, azért azt hiszem, még sem fog senkiben is nyugtalanságot okozni, s pedig azon egyszerű oknál fogva nem, mert ahhoz nem erővel, nem eröltetéssel, hanem egyenesen szabad alku után vágyok közelítni; és a lélek szeplőtlenségén kivül nincs semmi, mit alkuba bocsátni ne lehetne s csak a körül forog kérdés: az alku hasznos, hasztalan-e.

Én az adózást mindenkire nézve hasznosnak tartom — mi iránt tán nem igen lehet más vélekedés — ha tudniillik — s ez teszi az adó philosophiáját — józan gazdasági investitio lényegét viseli az; ugy hogy a lehető legnagyobb adó sem teher, de valódi áldás, ha biztos és jól kamatozó tőkére veretik, midőn egy garas adó sem kevesb mint zsarolás, ha az viszont haszon nélkül párolog levegőbe. Minélfogva mennél több investitiot bir meg biztosan és jól kamatozva valamelly ország, és e szerint mennél derekasabban lehet instruálni azt, vagy más szavakkal: minél többet lehet és ekkép kell adózni annak felvirágzására, annál jobb, annál szerencsésb; midőn jaj azon hazának, melly el nem bír biztosan és jól kamatozó investitiot, mert az már a természettül előlegesen el van koldusságra itélve; míg kétszeresen jaj sőt szégyen azon honra, melly elbirná ugyan a legnagyobb haszonnal visszafizetendő investitiot is, ámde ennek híja miatt nyomorog, vagy legalább kellőleg nem virágzik; mert ez tantalusi kínok közt kinlódik, mire maga magát kárhoztatja, minthogy hozzá

olly közel van a boldogság, s tőle örökleg még is olly távul.

És ezen utolsó: Magyarországnak képe, ne csaljuk magunkat. Mert aránylag alig van ország, mellybe annyit lehetne dús nyereséggel investiálni, és melly még is aránylag ahhoz, mi lehetne, mindenben hátra egy olly fertelmesen poros, mocsáros s minden jobb közlekedés nélküli virágtalan haza volna, mint a magyar hon.

Mihezképest, ha örök hervadásban pangani nem akarunk, de Hunniának felvirágzását szomjazzuk, derekasan kell instruálnunk azt, vagy más szavakkal: adót s pedig igen sok adót kell fizetnünk; mert ha mí magunk nem, más bizonyosan nem fogja kedvünkre felruházni a hont, kevés adóval pedig az ország roppant kifejthetőségénél fogva ugyan miképp fognánk azt kellőleg instruálhatni s ekkép teljes virágzásra emelhetni? Sehogy sem, és e szerint fizetnünk, felette sokat kell fizetnünk, a mivel hiába, bármilly szokatlanul esnék is nekünk az efféle időtöltés, elvégre meg kell barátkoznunk.

Ezen themámtul sem szükség azonban — jóllehet tudom, nem egy magyar olvasónak eddigelé is már csömört okozott — megijedni, habár elég hatalmam volna is szavaimat rögtön életbe léptetni; nem szükség megijedni pedig azért, mert én az adónak csak azon nemét tartom helyesnek és ekkép csak illyest tartok kötelességben járónak — s itt különös figyelmért esedezem — melly nemcsak kellőleg kamatoz, hanem melly egyszersmind a helyett hogy a „sic vos non vobis“ ismert vers szerint másnak kamatozna, egyenesen csak annak kamatoz, ki adózik.

Ámde ha az adó illyest következtet — és illyest kell következtetnie, mert másképp nem adó, hanem zsarolás — akkor ugyan kérdem, lehet-e méltányos ember, ki in thesi az adózás ellen lehetne? Én azt hiszem éppen olly kevessé létezhetik illy ember, mint igazsággal azt sem lehetne elő-

relátó gondos gazdának nevezni, ki nagyobb nyereség fejében nemcsak nem akarna soha is legkisebb tőkét fektetni telkébe, de még csak gabnát sem vetne földébe; mi utolsó szintolly előlegezés, mint bármi más, csakhogy a gabnának gyümölcsözési köre szaporán és ugy szolván szemlátomást pereg le, és közvetlen éri a vetőt, midőn a köz adó haszna rendszerint csak később s mintegy észrevétlenül és közvetve háramlik az adózóra.

Ezen utolsó állitásom — melly csak változata annak, mit már legutóbbi czikkeimben felhozék, hogy t. i. előttem legelső volna a haza, de e mellett magamrul és enyéimrül sem akarnék teljesen megfelejtkezni, vagy éppen bőrömet a honnak áldozatul hozni — ezen utolsó állitásom mondom, némi ellentétben látszik azzal lenni, mit szinte mondék, mihezképest minden feltétel nélkül, bármire és bármennyit kivánnék adózni.

A két különbözőnek látszó állitás azonban velejére nézve éppen nem ellentételes, de egyedül az által ölti magára az ellenmondás szinét némileg, hogy én meg levén legelőször is arrul győződve, mikép mai időkben határon tul, szükség nélkül s folytonosan adóztatni népeket a kereszténység civilisált lánczolatában teljességgel lehetetlen volna, és e mellett én különösen kedvező financialis körülmények közé helyeztetvén a sors által, valamint a komlóültető távulabb időre előlegezi pénzét mint a buzavető: ugy én is, az egykori nagyobb haszon és nagyobb dísz fejében, habár személyemet soha nem is érné, kész vagyok bármilly feltétlen adóra is állni, minthogy abbul a most érintettek után, felfogásom, izlésem és politikai hitvallásom szerint, előbb utóbb nemcsak hazámra, de enyéimre is okvetlen több haszon és dísz fog háramlani, mint a mennyi arra és azokra az ország mostani investitio nélküli pangó állapotjábul valaha is háramolhatnék.

Azon különbség tehát, melly az adó dolgát illetőleg

köztem és azok közt létezik, kik szintén adózni akarnak, de egyedül akkor, mikor ellenőri befolyással tudni fogják, ‚mennyit és mire', csak abbul áll, hogy midőn én hazánk felvirágzása, és az innen előbb utóbb szellemileg és anyagilag okvetlen enyéimre is háramló haszon és disz végett számos évekre vagyok kész tehetségem legjobb részét előlegezni, sőt azt némileg szerencsejátékként koczkára bocsátni, azalatt a most érintett adót fizetni akarók nem kivánják előlegesen annyi időre költeni tehetségüket, és annál kevesebbé azt valami szerencsejáték kétes sorsának hagyni át.

Én minden áron, melly az igazsággal és emberiséggel nincs ellentétben, meg akarom vásárlani vérünk felvirágzását; mások azonban csak bizonyos feltételek alatt. Ámde azért, mivel én érzek igy, nemcsak vajmi kontár politikus, de még felette igazságtalan teremtvény is volnék, ha azért, mert mások illy nézetemet nem osztják, sőt engem felhőkben kalandozónak tartanak, őket nálamnál hazafiúi tekintetben alacsonyabbra állitnám. S ugyanis, mert hiszen én bizonyosnak tartom, hogy illy megvásárlás által nemcsak a közjó, de saját javam is emelkedni fog, és e mellett kedvező körülményeimnél fogva emberileg szólva, szinte soha nem jöhet saját érdekével, ha igy lehetne mondani: moderamen inculpatae tutelae-féle ellentételekbe, hol egyik a másikkal meg nem fér, hol az ember a családatya égbekiáltó szükségeivel a hazafi előtt áll, s melly helyzetben annyi magyar létezik.

Mi nagy érdem tehát részemrül, ha, a mellett hogy ujaim a parázsban nem igen fájdalmasan égnek, és lehető legroszabb esetre nézve elkoczkázni való tehetségem is van, ha én, mondom, telik mibe telik, minden áron meg akarom vásárlani a haza virágzását; s ugyan milly nagy bűn és ezzel egybekötött szégyen volna viszont az, ha valaki más, kinek a legkisebb teher is körmére ég, ki az 'adó-

zásbul nem reméll annyi hasznot mint én, vagy ha reméll, azt bevárni nem birja, semmi hajlandóságot nem érez velem illy feltétlenül kezet fogni?

Legyünk, ha szabadok maradni, vagy jobban mondva: ha valósággal szabadok lenni akarunk, mindenek előtt méltányosak. Mihezképest valamint én nem érdemlek adózási készségem miatt tapsot, ugy viszont azok sem érdemlenek gáncsot, kik a körül egy kissé vonakodóbbak. És e szerint kivételes állást, mint például az enyim, soha ne tüzzünk politikában egyesitő pontul ki; mert az mindig szinte olly boszantó vázkint fog hatni a jobb kedélyekre, mint hatott mutatis mutandis — azaz, igazság nemcsak lefelé, de igazság felfelé is — Gessler süvege a hirkoszorut vajmi könnyü szerrel magának megszerzett hős Tellre.

Mind azt tehát, mit eddigelé adórul mondottam s felhalmozott munkáim közt és az ügynek fontosságához képest felette korlátolt tehetségemnél fogva igen igen rendszeretlenül mondottam, csak istenért ne vegye senki is valami kaptának, mellyre szándokom volna felvonni a magyart.

Nem nem. Én eddigelé az adófizetésrül némi általjánosságok mellett egyedül saját egyéni és körülményeimhez illő nézetimet tártam ki. És valóban a nélkül, hogy magamat magasbra állitva és felfúva, ez által másokat megszégyenitni, lealázni szándéklottam és ekkép az álszemérem horgánál fogva, melly a világon s kivált Magyarországban olly nagy szerepet játszik, másokat ‚invita minerva és invito marsupio' parancsoló székem alá zsarnokilag dögönyözni kivántam volna.

Nemzeti felvirágzás ügyében vérünket tekintve én biztos és növekedő siker után sóvárgok. A rövid, a napi diadal nem oltja szomjamat, mert rövid, mert napi, szomjam pedig határtalan. Eroltetést ez okbul bármilly árnyéklatban is, mennyire gyarló természetemnél fogva egybehangzásba birom hozni nézeteimet tényeimmel, kirekesztni iparkodom

politikámbul; mert eröltetés nemcsak szappanbuboréku diadalt szül, de az eröltetőre viszszapattan. És e szerint, mert más a privát egyed szerepe e világon, és megint más a politikának küzdhelyén állóé, addig is, mig okkal móddal, mennyire képes leszek, elő fogom sorolhatni az adó ügyét illetőleg nemcsak azt, mi saját személyemnek volna kedves, hanem azt is, mi a nagyobb résznek lehetne olly annyira különböző felfogásánál, állásánál és körülményeinél fogva elfogadható, addig is, tárgyalásom könnyitése és a tisztelt olvasó részérüli kényelmesb felfoghatás végett legyen szabad jelen czikkem bevégzéséhez még e néhány sort ide csatolnom.

Szerencsejátékot nem játszik a bölcs, mert a szerencse szaporábban távozik mint jön, és ekkép nem érdemel virasztást, de még csak gyertyát sem. Ha azonban van szerencsejáték e világon, melly kivételt sőt tán némi tapsot érdemel, az egyedül az, melly a hazafit készti, bár siker bár nem, tehetségének részét a haza javára koczkára tenni, ha t. i. nem létezik olly mező, mellybe biztos haszonnal lehetne fektetni pénzt.

Ki még in thesi sem akar semmi közteherhez járulni, bármilly csekély tehetségü volna is egyébiránt, mert hiszen csak a botor vágyik többet tenni, mint a mennyit bir, valamint a császár is elveszti ott — mint a német mondja — jogát, hol nincs: az egyszerüleg nem egyéb mint gyáva here.

Az, ki csak egyéni kedvező körülményeit, vagy cynicus elmefuttatásait tekintve, minden mást, bármilly szükölködő volna is, sans cérémonie saját magára készült mintájába akarja teherhordási tárgyban sajtolni: az vagy gyermek vagy zsarnok.

Egész osztály, melly egyenes adót még soha vagy már régóta nem fizetett, ámde márul holnapra quasi horogra kerülvén adózni kiván, a nélkül hogy tudná, ,meny-

nyit és mire,' és e mellett egy kis dologbai belátást is biztositna magának: az aligha több, mint portéka, mellyel elérhetni ugyan némi magasságot, mellyel azonban még könnyebben elgátolhatni a köz hazai testnek minden működését. Ámde portékával országot alkotni nem lehet, és annál kevesebbé ujjá alakitni. Illy műtételt „a gáton csak olly legények“ vihetnek végbe, kik ‚gondolkoznak‘ s kiken ekkép semmi nem fog, mint a világosságra hozott ‚valónak‘ hatalma.

IV.

Jelenkor, 51. sz.
jun. 29. 1843.

Nemzeti létünk és jövendőnk biztositását, mint a körülményi csillagzatok ma mutatkoznak, az adórul irt eddigi czikkeimben két fő sarkalatra állitom. Egyik: mindenben parlag szint viselő hazánknak kellő instructioja; másik a törvények iránti szigoru engedelmesség.

Az engedelmesség körülti kérdést, ezen lehető legfontosb életkérdést — legfontosabbat, mert kivált a magyarra nézve a féketlenség és szabadság, a rend és szolgaság közti vonalt kijelölni egy két szóval nem lehet — azonban csak akkor kisértendem meg, mikor az ország instructiójárul némileg elő fogtam sorolni nézetimet, előre sejtvén, hogy akkor is, csekély tehetségemnél fogva, az érintett themának, mellynek teljes sikerü feloldásán eddigelé

hiába fáradott az emberi nem, csak némi propylaeumit fogom szőnyegre és tán egy kissé tisztábbra hozhatni.

Ennélfogva előlegesen az országnak instructioi kérdését veendem tárgyalás alá.

Hogy Magyarország mindenben, legyen anyagi legyen szellemi tekintetben, parlagi szint visel, miszerint anyaföldünknek nincs közlekedése, mellyet az ember a kedvező időnek s körülményeknek mintegy akaratja nélkül, sőt daczára, saját akaratja szerint szabadon használhatna — és szótárom szerint ez a szabad közlekedés — nincs gyára, nincs kiképzésére kellőleg szolgáló intézete, nincs valóságos hitele, nincs kiállitó ereje, nincs, nincs, nincs — kár volna a számtalan nincs elősorolásával időt fecsérelni — mind annak csak fele is, mikkel nem egy szerénykedő kis nemzet száz percenttel magasabban áll, mint a hetykeségben és elbizottságban mesterét alig lelhető ámitásteli magyar; van ellenben egy szép királysággal felérő mocsára, korlátlan vize, tenger sivataga, van homokbuczkája tán annyi mint csillag az égen, van megbomlott intézet-romja akárhány, van tudatlan vagy rest keze vajmi sok; szóval: van temérdek olly kincse, mellyet tőle a nagy természet egy gondolkozó lénye sem irigyel, sőt mellyért azt nem egy szánja meg, vagy éppen nem kevés kaczagja le; hogy Magyarország ehhezképest a számtalan nincs és szinte annyi fejletlenségi van átkátul békózva, mindenben parlagi szint visel, abban, azt hiszem vagy legalább feltenni akarom, senki sincs, kit egy kis szemmel, egy kis füllel és egy kis velőcskével ajándékozott volna meg a sors, és ki csak egy kissé bujt vala is ki határábul és drágalátos, jól emésztői személyének csillagkörébül, ki egyet ne értene, velem kezet ne fogna.

Okoskodásom megalapitott tényezője ennélfogva az, hogy Magyarország mindenben nagy parlag.

„Magyarország nagy parlag!“ Ez tehát azon hor-

gony, mellyre kötöm elemzésem fonalát. Ámde ha anyaföldünk nagy parlag, valamint valósággal minden tekintetben az, — és e körül istenért ne mystificáljuk magunkat, mert nem kevesb mint vérünk léte forog kérdésben — akkor ugyan mi a teendő? A kérdés lehető legfontosabb; megoldása vajmi nehéz; s illyest teljesítni egy két szóval nem lehet. Summára összehuzva azonban én azt hiszem:

Legelsőben kebleinkbe nyulni, eszünkhez jőni, magunkkal számot vetni, magunkat mint halhatatlan lelkü lényeket megbecsülni, és aztán magunktul őszintén tudakolni: parlag, kopár országi és nemzeti körülményeк közt valljon fellelendjük-e földi létünk üdvét?

S aztán kikutatnunk és fontolóra vennünk, hogy valljon el vagyunk-e itélve, el vagyunk-e kárhoztatva parlag s kopár országi és nemzeti létre?

Ha ezen magunkba szállás és körülményink fontolóra vétele után hidegek maradunk, és nem ébredez bennünk valami nemesb vágy, mellytül epedünk, de az eddigi minden köz szellem és valódi nemzeti nagyság s csak ehhez kötött nemzeti becsület nélkül is, el birjuk viselni az életet, sőt azt vélvén ‚ej beh erősen irigyel minket a világ' még kérkedünk is azzal: ám akkor „öljük az időt, s üljük ünnepeinket körülbelül mint eddig"

Ha pedig arra kárhoztatá a magyar hont magasb hatalom, mellyel hiába küzd emberi erő, hogy maradjon parlag, maradjon kopár örökleg: akkor - - - - - - - - - „gyujtsunk pipára."

Az inductio rendszere szerint azon sarkalapon, mikép Magyarország nagy parlag, a kikutatandó valónak feloldásához egy lépéssel ekkép közelebb jutván, most azon kérdés támad:

Valljon hideg maradand-e a magyarnak lelkesb része, ha őszintén tekinti, mi hazája most, és felnyilik előtte

egykori kifejthetőségének bájképe, s e szerint meggondolja, belőle mi lehetne? S aztán

Valljon el van-e itélve, el van-e kárhoztatva a magyar hon kopárságra?

Mi az elsőt illeti, én azt gondolom, sőt véremrüli vélekedésemnek ím ez, ha így szabad mondani, hitvallásos egybevonatja, hogy a legtöbb magyar általján véve azért olly impracticus, maga sem tudja jól, mit akar, és ekkép maga körül olly kapkodó, buskomoly, sőt nem ritkán egészen elkeseredett teremtés, mintha valami mély, maga előtt sem ismert szellemi kín rágódnék lelkén, mert nemes büszkesége, hírvágya határtalan, ennek kielégithetése ellenben olly nyomorult szük határok közé van szoritva.

A másodikat illetőleg pedig ugy tartom, ha van táj, mellyre az anyatermészet kegyesen mosolygott, a nélkül azonban hogy restséget előmozditólag a galambot egy uttal a kegyes szájfeltáró számára meg is sütötte volna, az bizony Magyarország.

És ím elemzésemben ismét két lépéssel előre haladtunk, mert azt állapitók meg: hogy elégséges sőt tán tulságos szellemi erő mellett, olly földünk is van — és itt nem hiszem szükségesnek a tisztelt olvasót részletesen figyelmeztetni arra, hogy figurative szólok — mellyben minden megterem.

A magyar tehát, vagy ennek legalább jobb része — és ezt további okoskodásom végett, azt hiszem, bizvást megállapitott lépcsőzetül szabad használnom — nemcsak nemzeti kifejtés s felvirágzás után szomjaz, de ezen szomját ki is elégítheti.

Az elemezés illy magasságára emelkedvén, hol anyaföldünk kifejthetését tekintve, akarat és lehetőség nem vétethetik kérdésbe, de mind egyik mind másik előttünk tisztán áll, a feloldandó problemának alkalmazása tehát egyszerüleg abban pontosul össze:

Hogy valljon milly erővel képes a magyar, hona instructiojához járulni, és aztán mire volna legczélirányosb, leggyümölcsözőbb, ezen kiállitható erőt fordítni.

Az okos gazda, mindenek előtt tehetségét veszi számba, mellyrül rendelkezhetik. S csak akkor, ha ez tisztában van, veszi fontolóra, mire pontosíthatja össze azt legnagyobb gyümölcsözéssel. Ha nem cselekszik így, csőd a vége. Lásd a magyar czifra gazdák sorát.

A financiernek, ha kérdésbe venni nem akarjuk, hogy az adó csak akkor helyes, ha czélirányos investitio lényegét viseli, midőn ha illyest nem visel, egyenesen zsarolás, szinte ez tiszte; az t. i. hogy előbb ámítás nélküli tekintetbe vegye a nagy közönség — mi nem egyéb mint a haza — egybevont tehetségét, és csak ennek kellő kikutatása után vegye fontolóra és határozza meg, mibe lehetne fektetni azt lehető legmagasb kamatra.

Tehén, bármilly jó faju és jó alkatu volna is egyébiránt, csak fölötte kevés tejet ad, ha szűk legelőtül sinylős; és e szerint valamint nem volna ildomos, erővel több tejet akarni illyestül fejni, mint a mennyivel bír, mert tej helyett vért sajtolnál abbul ki s csakhamar végét vetnéd, s ekkép előlegesen egy huzamig jól kellene tartani azt, mihezképest előbb ‚fejős' legyen: szintugy vajmi felszines és könnyelmü financier volna az, ki, mielőtt némileg adózási képességre emelkednék nemzet, nagyobb adót vetne arra, mintsem a mennyit tőkéjének csorbítása nélkül elbír; mert a helyett hogy tán némi ephemer fel-felcsillámlás helyett tartós fényre emelné azt, egyenesen vérét és csontvelejét támadván meg, elpusztulását csak korítná, vagy ha illyesnek még nem indult, egyenesen annak magvát vetné el.

Ámde a magyar közönség általján véve, ha önkecsegtető álmaink- és saját mystificatiónkra megnemszünőleg gyártott szemfényvesztésink kincsét kihagyjuk a calculusbul, szánakozásra méltólag szegény; általján véve mon-

dom, mert hiszen olly körülmények közt, mint a millyenekben például én vagyok, s mellyekhez képest okszerintileg nagy adózási szomjat érezhetek magamban, a nélkül hogy ez nyavalyás szomj vagy fitogtatás volna, csak fölötte kevés létezik; s ekkép, mivel a magyar közönség általján véve szánakozásra méltólag szegény, bárki is, legyen neve aztán minister vagy kolompos, ki márul holnapra erőntuli adózási sulyt, vagy ollyast melly nem kamatoz, akar vetni a magyar nyakába, és nem igen tartja érdemesnek eszét azzal különösen fárasztani, hogy valljon azon summa, mellyet a magyarbul mostani sínylős állapotja közt kisajtolni vágyik, mibe volna fektetendő lehető legnagyobb haszonnal: az vagy nem tudja mit cselekszik vagy szántszándékkal támadja meg a nemzet vérét, minthogy a nemzeti tőkének csorbitása nem egyéb, mint a nemzet csontvelejének kipréselése.

És ha ez áll, s tegyük csak fel, hogy nem valami honi bálvány, de „minister" szándoklana illyest a magyarral, és tudom mindjárt felnyilnék és látna vajmi sok rendszerint vakságban nyavalygó szem: akkor nem nehéz megmagyarázni a népeknek általjános vonakodását sőt irtózását az adótul, s annál kevesebbé, mert vajmi sok adó létezik, melly a mellett, hogy éppen nem viseli valami hasznos investitio természetét, mellyhez képest az adózóra háramlanék az adó haszna, s ekkép egyenes zsarolás, néha olly sulyos is, miszerint egyenesen a nemzet életforrásán rágódik; s ha ez áll, akkor kétségbe nem vehető világosságban tünik fel egy részrül megint az, milly lélekbenjáró dolog, az ado tárgya körül szentségtelen kezekkel kontárkodni; más részrül pedig, milly pimasz nép volna az, melly néhány ‚sic volo sic jubeo, stat pro ratione voluntas'-féle agitator horgára, olly nevezetes, olly lélekbenjáró tárgy körül, mint az adó dolga, felcsipetni engedné magát, a nelkül hogy tudná: képes-e elbirni azt, mit nagy kegyesen rápoggyászolni

szándoklanak, s valljon lelné-e megnyergeltetésének de csak legkisebb hasznát is.

És ha a lepergett legközelebbi adózási pro et contra tusakodások fővonásait és az ügy megbuktának okát szemügyre veszszük, ugyszólván egy képben összepontositva fog előttünk állni, hogy biz az legfőkép sőt egyedül azért esett el, azért bukott meg, vagy legalább azért esett hátrább mint volt azelőtt:

1) Mert annak keresztülvitelére a haza némi főkolomposai, kik magukat bizonyos nimbusba állitni tudták, persvasio helyett általján véve zaklatást, ijesztgetést, legyalázást, szóval: inkább csak eröltetést használtak, miszerint maguk ellen is idézék a nyers erőt; mi természetesnél természetesb, mert ki okszerinti megmutatás helyett zsarnokilag parancsolni akar, s azt, ki zsarnok szavának szolgailag vakon engedelmeskedni nem hajlandó, lekorholja, legyalázza: az ne csudálkozzék, ha efféle manipulatioji ellen a lekorholt, a legyalázott szintén nem él okoskodási persvasioval, de legott gyakran olly szomoru következésekkel járó nyers erőt használván, ha másként nem lehet, ütlegi persvasioval veri vissza a nem kevesbé gőgös mint felszines impositiot.

2) Azért bukott meg vagy esett legalább azelőtti helyzeténél hátrább az adó ügye, mert a ‚quod licet Jovi non licet bovi' kellő fel nem fogásához képest felette sok olly egyén ügyügyködött a dolog körül, kinek bőrét az adó felvállalása nem érintette volna, s kinek szerencsétlen beleavatkozása, s mi több, zsarnoki parancsoló beleavatkozása, ekkép a jury szelleme szerint, mellynél fogva senki nem kedveli, nem türi a körén kivüli elitéltetést, elmulhatlan és visszalökő s fájdalom! vajmi sajnos reactiot volt kénytelen szülni.

S most hozzuk emlékezetünkbe a hirlapisták adó körülti eljárásának összegét. S valljon fog-e valaki akadni,

ki őszintén megvallani ne volna kénytelen, hogy tán soha nem kezeltetett egy tárgy is olly megbocsáthatlan felszinséggel és még is annyi elbizott pajzánsággal, mint a jelenünket és jövendőnket így vagy amugy, virágzás vagy hervadás, élet vagy halál felé döntő adó ügye. S ím itt a bűn, mert „dat pira, dat poma, qui non habet alia dona," de ezt a méltányos legalább, ha többet kiállitni nem bír, nem gőggel cselekszi hanem szerény udvarisággal, nehogy éretlen almáit és kemény körtéit fejéhez csapni legyen még a hidegebb vérü is hajlandó. Mert zsarnokságot csak gyáva tűr; felszines, minden superioritas nélküli iskolás gyermeki zsarnokság alá pedig, mellynél izetlenebb, lealacsonyitóbb imperium nem létezhetik, egyedül esztelen állat görbed.

Számoljuk össze, a pesti hirlap szerkesztőjének iskolája ugyan mennyi persvasiot hordott fel, mióta az ő gondolta szerencse kaptájára törekedik felvonni a hont, a magyar közönség azon részének, mellyet az adó dolga illet, meginditására, megnyerésére, hogy neki adózni illő és igen hasznos volna, ugyan mennyi persvasiot hordott fel, lássuk csak; s viszont vizsgáljuk, milly iskolás viszketeggel és daczczal korbácsolta megnemszünőleg ellenben mind azokat, kik magokat férgekként legázoltatni nem engedék, s elvégre — mert az erőltetőkkel máskép nem birtak — azon szerencsétlen és hazánkat lealázó fogásra ugyszólván kényszeríttetének: erővel verni vissza a megtámadást; vizsgáljuk ezt csak, és indignatioval eltelve, mély búba fogunk sülyedni, mert valóban az érintett iskolának — s csak ennek volt hatása, mert violentiái által a többit mind paralysálta — az adó körülti működésiben olly arányban áll a persvasio a dögönyözéshez s lealázáshoz, mint áll 5 : 100-hoz, holott az ügy sikeres előmozditására nézve az egész eljárásnak keveretlen, minden „nélkületek s ellenetek" nélküli persvasiobul kellett volna állnia, a méltatlan dögönyözésnek ellenben egyedül nullakép figurálni.

Én legalább ezen iskola részéről egy sor olly persvasiot sem olvastam, sem nem hallottam, mellynek psychologice véve valódi hatása lehetett volna azokra nézve, kiket mindenek előtt meg kell vala nyerni az adóügy részére; mert a mellett hogy a p. hirlapi adótárgyaló thema körülbelül mindig egyszerüleg csak igy pengett: fizess a domesticába, különben semmirekellő rosz hazafi, gyáva teremtés sat. vagy, s ekkép általján véve elég mélysége sem volt a rábeszélésre számitott okoskodásnak, és ha itt ott kivétel gyanánt fel is hozatott némi gyám-ok, legtöbbnyire hozzáragasztatott valami terroristicai bunkó, melly a gyengédebb kedélyünek kedvező hajlamát nemcsak nem ébreszti, nemcsak nem érleli, de fagyos vizzel önti le; e mellett mondom legtöbb irott vagy elmondott szónoklat — s vizsgáljuk csak azok valódi szellemét — nem azokhoz vala intézve, kiket a kérdés eldöntése, hogy „valljon akarnak-e adózni vagy sem," tulajdonkép illet, de meg nem szünő utféliségek — Gemeinplätze — által inkább azokhoz lön irányozva — mintha a p. hirlap szerkesztőjének mottoja „nélkületek sőt ellenetek" szerint az alkotványküntiekre lett vala szándék tétetni appellata — kiket a kérdés eldöntése jogszerűleg nem illet, ha t. i. a nyers erőnek öklöjoga az illetők által az emberi nem elidegenithetlen jogai közé nem soroztatik.

Már illy kezelés után, bármilly paradoxnak látszassék is lenni, mit mondani fogok, azért tétova nélkül még is ezennel kijelenteni vagyok bátor, hogy noha nem lehet busítóbb minden magyarra nézve, kinek hona drága s ki huszonnégy óránál tovább lát, mikép az adó dolga ez uttal nemcsak megbukott, de hátrább löketett, azért mégis némi megnyugtatást hord magában ez idétlen eset; mert ha olly felszínes kezelők mint a hirlapisták, minden férfiui ovakodás ellenére, az adó dolga körül a nagyobb részt ugy szólván meglepve, majoritást tudtak volna kikorbácsolni, az valóban

még busitóbb lett vala, minthogy olly nép, melly a nemzeti élet legfontosabb ügyében magát bárki által is meglepetni s pimasz békaként felhorgoztatni engedi, melly minden féreg sőt még egy darab veres posztó után, habár horgot rejt is, vakon és mohón kap, illy nép, mondom jóra roszra egyiránt levén csábítható, nem rejti lényegében ujjászületésének legszükségesb kellékét, melly egyszerüleg abbul áll: „Ne hajolj a ‚valón‘ kivül semmi előtt." Ámde a valót nem korbácscsal ismértethetni s kedveltethetni meg az emberekkel.

Mihezképest, jóllehet politikai hitvallásom szerint soha nem lesz a magyarbul semmi is, ha kiváltságos része aránylagosan nem járul a haza terheihez, azért nem vonakodom ezennel megvallani, mikép még is jobban szeretem, hogy a terroristák iskolája által nem hagyá magát az adó dolga körül lelketlen portékakint behálóztatni; s pedig, mert az adó körül vesztett csatát ügygyel bajjal ugyan, de valami mód még helyreállithatni, midőn viszont alig létezik elég hathatós és kivált elég szapora gyógyszer, melly nemzeti aluszékony tompa-eszüséget mostani században, mielőtt késő lenne, helyre tudna hozni. És ekkép a magyarnak jövendője körül valóban kétségbe kellene esni, ha őt minden persvasio s ezzel egybefüggni kellő biztositás nélkül adózásba birta volna ijesztgetni és korbácsolni a p. hirlapi töredék; midőn legalább bizonyos sagacitást s némi férfiuságot mutat, mellyel okkal móddal még elérhetni némi hasznost, hogy a megnemszünő, de minden alap nélküli, syren-féle p. hirlapi dagálydanok által elszéditni, elaltatni magát nem hagyá a nagyobb rész; a negédes korbácsolást ellenben egyszerüleg a ‚quod mihi justum, alteri aequum‘ tana szerint hasonló szerrel volt viszonzani kész.

V.

Jelenkor, 53 sz.
jul. 6. 1843.

Előre bocsátván, hogy nekünk magyaroknak általján véve minden különbség nélkül hasznos investitiokép igen sokat kell adóznunk, ha parlagi állapotjábul valódi virágzásra akarjuk emelni honunkat, egy uttal azt is állitám, mikép az ország csontvelejét azért még sem szabad megtámadnunk, nehogy egy kis ephemer fény után még nagyobb parlagságra jusson szegény hazánk. Mihezképest, ha logicai biztossággal akarjuk honunkat instruálni, nem elég mind azt elősorolnunk, miben szükölködünk, sőt ez csak annyiban lehet hasznos, a mennyiben sürgetőbb szükséginket a kevesebbé szükségesektül megkülönböztetni tudnunk kell; hanem mindenek előtt az a kikutatandó, hogy valljon mellyik azon summa, mellyet Magyarország mostani sinylő állapotja közt fizethet, a nélkül hogy csontvelejében csorbát szenvedjen. A szemes gazda legalább így cselekszik; mert a helyett hogy azt venné tekintetbe, mi mindenbe volna fektetendő pénze, és ide s oda s mindenüvé vinné tehetségét, és e szerint eldiriboltan sem itt sem ott és sehol sem érne el derekast; a szemes gazda, mondom, nem szükségeinek tömegét veszi tekintetbe annyira, mint tehetségét, és ezt alkalmazza szükségeinek legsürgetőbbjeire.

Az adó dolgában tehát — mert e körül senki sem illik jobban be Magyarországra nézve utmutatóul, mint va-

lamelly nagy parlagi birtokot gyakorlatilag instruáló gazda — szinte nem a szükségek tömege szolgálhat hévmérőül „milly magasnak kelljen az adónak lenni és mi mindenre kelljen fizetni" hanem egyenesen megforditva, egyedül az országnak nagyobb vagy kisebb, ha igy szabad mondani ‚fejős léte' szolgálhat az adómennyiség meghatárzásának alapjaul valódilag. — Melly országlás máskép cselekszik, maga hinti el előbb utóbb de egykor bizonyosan bekövetkező tönkre-jutásának alig elnyomható konkolyát.

Vannak ugyan esetek, mikor nemzeti lét, nemzeti becsület egyedül fegyveres küzdés, s ekkép minden erőknek leganticipálóbb kifejtése s használása által vihatja ki diadalát. Már illykor, midőn lét és becsület ugy szólván ellentétben áll a csendes és gyümölcsöző investitio lényegével, illykor tán mindent előlegezni, mindent koczkára bocsátni szabad, sőt még kötelesség is.

Ámde Magyarországnak sem létét sem becsületét nem támadja meg egy hatalom is ugy, hogy fegyverhez nyulva s e szerint mindent koczkára bocsátva, valami életbevágó anticipatiók szüksége volna napi renden.

Áldott békesség közepett élünk, s ha itt ott tán erősb kézzel mozdíthatá is vala kormányunk elő honunk kifejtését, adjunk hálát, hogy az europai béke malasztját, minél népekre nézve, mellyek ezt használni értik, nincs nagyobb szerencse, fentartani birta és ekkép e jótétben mi is részesülünk.

Tulcsigázott, koczkára bocsátott áldozatokra, mellyek az ország csontvelején ütnének csorbát, ez okbul tehát életbevágó szükségünk nincs; hanem csak ollyasokra, mellyeket a honi test egészségileg elbir.

Magyarország azonban, ha egyes gazdagokat és pénzeseket kiveszünk, kik valóban csak kivételkint léteznek köztünk, egyetemileg tekintve, mint ma áll a nap, nagyon szegény. A parasztság némileg megvan ugyan, s ha fárad,

ha izzad, általján véve nem koplal, de gazdagnak, ugy hogy jobb haszon és jobb lét reményében sokat előlegezni volna képes, azért bizony még sem nevezhetni azt. — A kis nemesség legszomorubb állapotban teng, s mi több, naprul napra kétesb körülmények közé fog sülyedni; mert vagyonát megnemszünő szaporodásánál fogva mindinkább eldiribolván, s más részrül szabadalmihoz képest semmi kellő rendszernek magát alávettetni nem türvén, maholnap vajmi sok kis nemes, tán a legnagyobb szám, minden benne rejlő jó tulajdona mellett, bár akarja bár nem, ha éhen halni nem kiván, ingatlan és ingó jószág s előleges kiképzettség nélkül, vagy a közönség legaljasb s legizetlenebb munkáit űzni, s ha ezt tenni büszkesége és keleti indolentiája nem engedi, koldulni, vagy ‚jó móddal szerezni' és ennek következtében legtöbb idejét börtönben tölteni, vagy voksát, ezen ugy szolván egyedüli sajátját, lehető legdrágábban árba bocsátni, és ekkép a hon mezején lelketlen portékaként vajmi diszteljesen (!) figurálni lesz kénytelen. Az eldiribolás által még egészen meg nem zsibbasztott nemes és főnemes pedig részint egészen ben van már a csődben, részint vajmi keservesen közel áll ahhoz már. A városok és kiváltságos nagyobb községek, meg a papi és kamrai jószágok végre vagy már ugy is untig meg vannak nyergelve, vagy nincsenek productiv állapotban, és körültük szinte több a füst mint a zsir, minélfogva ezek sem képeznek most valami derék kincsforrást, midőn néhány pénzest kivéve, a kereskedői karzatot sem lehet általjában dúsnak tekinteni, és e fölött sem kellő belfogyasztás sem illő külkereskedés nincs; de e helyett minden dermedez, minden pang, ugy hogy bár merre forduljunk, sehol sem lelendjük Magyarországban azon egészséges és általjános alapot, mellyre az eddiginél sokkal nagyobb terhet lehetne, a nemzeti csontvelő csorbitása nélkül, állitni.

Fejőssé kell ennélfogva előbb tenni az országot, mi-

előtt azt, számtalan szükséginket pótlandólag, veszély, azaz elgyengités s ekkép hátralökés nélkül derekasan, ugy mint illenék, meg lehetne fejni.

Fejőssé, vagy ha határzottabb kitétellel akarunk élni, „adózhatóvá“ azonban országot rövid idő alatt könnyü szerrel, s egyes panacea-féle csuda operatiókkal nem tehetni, nem bűbájolhatni, s annál kevesebbé magyar honunkat, melly mindenben annyira hátra s annyi régi falaktul olly irgalmatlan sok ellentétbe szigetelve van, s mellynek e fölött nincs a mostani köz civilisatióval könnyen érintkezésbe jöhető, mint nemkülönben világkereskedésre nézve fölötte kedvező fekvése.

Magyarország ennélfogva még sokkal nehezebben tétethetik némi bármilly sokat igérő és fényes, de egyes eszmék létrehozása által adózhatóvá, mint Europának szinte legtöbb országa; mert ha csalni nem akarjuk magunkat, nincs a világ e részében igen sok hon, vagy tán alig van egy is, melly vagy a tengertül, az emberiség eszmecseréjének ezen legfőbb üterétül annnyira volna eltávolítva, vagy olly müveletlen gyermekkorban levő szomszédoktul volna körülvéve, s ekkép mintegy saját határai közé volna sarácglyázva, mint hazánk, és alkalmasint egy sincs, melly annyira volna fenálló és az idő által kősziklává keményült institutiók elválasztó falaitul és e fölött annyi ellentételes heterogeneitások átkátul elkonczolva, elzsibbasztva, mint éppen honunk.

Illy műtétel ehhezképest, melly szerint nagyobb adózási tehetségre emeltethetnék országunk, egyedül sokféle egyhangzásba hozott s ekkép együttműködő tényezőknek lehet eredvénye.

Illy tényezők — a nélkül hogy azokat ez alkalommal rendszeresen sőt kimerítve elősorolni szándokom lehetne, mit ekkép későbbre hagyni vagyok kénytelen — illy tényezők, mondom, mellyeknek együttműködniök kell és semmi

esetre hibázniok nem szabad, mikép ország a szó valódi értelmében adózhatóvá váljék, például efféllék:

Jó közlekedések; gyors de e mellett olcsó és meg nem ölő hitel; biztos, soha semmi által el nem ferdithető, el nem halasztható, szóval: ki nem játszható birói végrehajtás; köz ipar; derekas belfogyasztás, és minden békóitul felszabaditott külkereskedés; az ingatlannak mindenkire nézve és minden legkisebb zaklathatás nélküli, sőt emberileg szólva, tökéletes biztosságu birhatása; vagyoni, személyi lehető legnagyobb bátorság; gyors és bárkit illetőleg egyforma törvénykezés; szétágzásoknak lehető legsikeresb elmellőzése; unitásoknak viszont leghathatósb előmozditása; minden sajátnak lélekisméretes tiszteltetése; gyakorlati kiképzésre szolgáló elégséges és mindenki által használható intézetek; kereskedői becsület; köz erkölcsösség sat. sat. szóval: valami országnak egészséges és derekas „adózhatóvá" tételére mindazon tényezőknek együttmunkálása kivántatik meg — és ekkép azok egyikének sem szabad hibáznia, melly tényezők egy civilisált és polgárilag szabad országnak, ha így mondhatni, természetes kisérő kellékei, s mellyek által virágzásra emeli a nemzeti családokba oszlott emberi nem a legmostohább tájt is, midőn híjukkal a természet legmosolygóbb vidéke is elvégre vadonságba dül.

Jó közlekedés például, mellyet nemzet előmeneteli küzdésiben egybepontositott erővel kiállítni birna, e szerint még nem igen nevelné adózási tehetségét, ha nem volna azon mit és hová vinnie, ha t. i. nem nyerne egyszersmind módot, többet kiállithatnia, többet fogyasztania, a fölösleget jutányosan kivihetnie, s több effélét; az általjános nagyobb kiképzettség viszont szinte nem igen gazdagitná az országot, ha egy uttal könnyebb kereseti mód, biztosb birhatás, jobb közlekedés, s több efféle nem vettetnék meg a nagyobb kiképzettség gyakorolhatásának előlegesen alapul.

Egyes eszme valósitása bármennyit igérő és fényes volna is, nem igen vezetne czélhoz, ha némi más kellékekkel, mellyek sikerét feltételezik, egyhangzásba nem volna hozva és azokkal rendesen együtt nem működnék.

Mostanság például, kedvező időjárásoktul elősegítve Magyarország néha annyit termeszt, hogy se hossza se vége; s ugyan mi nagyot használ? Valóban az egészre keveset, mert egy kissé több kenyér-, bor-, pálinka- és husfogyasztás mellett szinte minden megmarad in statu quo; és miután ez által a productiv erő nem nő, az adózási tehetség is pang. Kiképzett ember tökéletes hijával pedig éppen nem vagyunk. S valljon mi megint ennek haszna? Az országra, a közállományra nézve vajmi csekély, mert legtöbbnek nincs munkája, nincs keresete s ekkép szinte nincs kenyere.

S valljon ezen keserves anomaliának megint mi az oka; azon anomaliának t. i. hogy részint nem bír az ország elég kiképzett kézzel, részint a honban létező kiképzett kéz megint nem mindig leli keresetét, sőt nem ritkán dologtalan sínylik? Nem egyéb, hanem hogy a nemzeti gazdaságnak s ebbül folyó ‚adózási tehetségnek' tényezőji nincsenek egyhangzásban, sőt ezen tényezők néhányaival még el sincs látva honunk; mibül aztán — jóllehet ezt sok felfogni nem képes — nemcsak mind azon anomalia, melly közt létezünk, de hervadt állapot, sőt annyiakban egyenes mozdulatlanság okszerintileg veszi legtermészetesb s ekkép el nem maradható eredetét.

Óra, bármilly mesterileg legyen is egyébként részleteire nézve készítve, nem járhat jól, ha részei egybehangzásban nincsenek, sőt éppen nem is járhat, ha valami akármilly kicsi de alkató résznek hijával van. — Gazdaság vajmi kétes állapotban lebeg, ha kellékei közt nem létezik bizonyos lánczolat, és néha egy kutásásra roszul választott hely elég, a legköltségesb investitiokon csorbát ütni.

Szintígy áll az eset valamelly ország felvirágoztatási ügyében, csakhogy még nagyobb nehézségek s bonyodalmak legyőzésétől, s még több tényezők működésbe és egyhangzásba hozatalátul feltételezve. Miszerint vajmi nagyon hibáz az, ki például azt hiszi: Legyenek csak lerombolva a határvámok, vagy készittessék csak Pestbudárul Fiumeig vasut, és roppant előmenetelt teend honunk; mert noha vámi akadály nagy baj, hogy ne mondjam, nagy átok, közlekedés ellenben, meg kikötő igazi áldás, hogy ne mondjam, sine qua non: azért bizony, a legjobb közlekedések s legjobb kikötők sem használnak, némi más tényezők hozzájárulása nélkül honunk felvirágzására többet, mint használt például az elszigetelve álló egyes panacea-ként kiszemelt váltótörvény kisérlete. Ez pedig nem sok.

Nem nem, mindaddig, míg az egészet tekintve hitelünk olly ingadozó lábon áll, mint ma; míg a törvényhatóságok eljárása általján véve olly hanyag, olly kétes, olly önkényes, olly néha éppen ki nem csikarható, mint ma; míg egytül a törvény távulabb áll mint a másiktul, mint ma; míg a legfőbb hatalomnak szava engedelmesség s tán későbbi panasz helyett, egy repraesentatiót arat a másik repraesentatio után, és nagy részint olly nyomorult lábon áll a törvények végrehajtása, mint ma; míg olly kevés kereskedői köz becsület létezik, és olly kevés pártoltatást lel a külföldi magyar honban, mint ma; míg politikai kolomposok és vezetők kivánnak lenni számosak, kik az ideálok regioiban kalandozván, a statustudománynak legelső fokaira sem valának képesek felmászni, vagy inkább felhőikbül leereszkedni sat. sat.: mindaddig sem vasut, sem tengeri kikötő, sem semmi a nagy világ hátán — tán a bölcseség kövét, ha fel volna lelhető, kivéve — nemcsak nagy csudákat nem mivelni, de még a legkevesebbé vérmes várakozásokon is innen maradni fog, valamint innen maradt a váltótörvény, innen maradt a szabad adásvevés, innen

maradt a mezei rendőrségi törvény sikere, és innen maradt — ha csalni nem akarjuk magunkat — szinte minden hasznos; ámde annál tulabb ment az elbizottság, a féketlenség, minden felsőbbségnek fitymálása, szóval: egy teljes szétbomlásra vezető állapotnak minden kelléke.

Igen távul vagyok egyébiránt — s értsük egymást — az itt előadottak által egyes tényezőket, mint például váltótörvény becsét, ha az t. i. némi impracticus hibáitul kitisztittatnék, jó közlekedések, biztos kikötők hasznát s efféleket legkevesbbé is kérdésbe venni akarni. Ez éppen nem szándokom; mert hiszen valamint egy téglábul nem lesz ház, de azért egyetlen egy téglának is megvan, mint a ház egyik kiegészitő részének, becse: ugy bármilly kis tényező, melly az ország felvirágzásához járul, sem megvetendő, csakhogy — és ez azon hiba, mellybe legtöbb magyar politikusaink esnek — egyes tényezők minden más tényezőknek kellő egybeköttetése és azokkali rendes együttmunkálása nélkül, vajmi kevés hasznot hajtanak, és ekkép épen olly kár azokat ‚in singulari' minden kellő kiséret nélkül életbe léptetni és a nagy világba küldeni, mint ittas török Delhi-féle vitéz, ki in singulari támadja meg a tömegben levő ellenséget, sem nyert soha de egyetlen egy csatát is.

Számos tényezőre, s ezeknek igen egybehangzó és rendes működésére van szükségünk — s ím erre akarom figyelmeztetni a magyar közönséget — ha futóhomokra nem állitván reményinket, ámitás nélkül virágzóvá, s ekkép derekasan és veszély nélkül adózhatóvá kivánjuk tenni honunkat.

Némi tényezők életbehozása — mellyek hijával az ország nem lehet, ha azt virágzásra emelni ohajtjuk — igen csekély költséggel jár s inkább csak munkába telik, sőt néha egyedül egy rövidke törvénybe, és ekkép ugy szólván egy tollvonásba. Más tényezők viszont egyedül roppant

költséggel vásárolhatók meg. Az ősiség módositása, elrendezése például, mi nélkül, bármikép kerülgessük is e kérdés megrostálását s végképi eldöntését, soha valódi hitel áldásával nem fog birni honunk, a most érintett categoriák elsőjébe tartozik, abba t. i. hol egyedül jó törvényre, s ennek hozásával egybefüggő munkára és aránylag csekély költségre van szükség. — A Buda s Pest közt épülő állandó hid szinte ez osztályba esik, minthogy annak létesitése az országnak csak munkába és azon aránylag csekély költségbe telt, melly a törvénynek hozatalára és a végrehajtó küldöttség eljárására kivántaték meg. Országos közlekedések, kikötők, nevelő intézetek, tanodák, polytechnicumok, kór-, lelencz-, árva-házak, javitott börtönök s illyesek azonban egy tollhuzással el nem végezhetők, mert ezekhez költség, és egész országot véve tekintetbe, roppant költség kell, mellyet habár törvény parancsol is kiállitni, nem minden haza állithat ki, még csontvelejének megtámadásával sem.

A főfeladat tehát az: mennyire csak lehet, ‚tollvonással' segítni a bajon, azaz: mindenek előtt jó törvényekkel járulni a haza felvirágzásához.

Pusztán illy szerrel azonban, noha jó törvénynek sokszor óriási a hatása, mindig nagyot és mindenben szaporát nem mivelhetni. Ámde a középszerü, az aljas nem fogja kielégítni keblünk vágyát, pillanatink pedig felette drágák, és ekkép bizony, ha nem akarjuk mi magyar kiváltságosak isten és ember előtt megérdemleni a here meg a tücsök czimét, melly két bogárnak egyike semmi közterhet nem visel, másika ellenben nem bir elég belátással, valamicskét előlegezni: akkor addig is, míg sokat vihetünk honunk investitiójára, vigyünk legalább annyit, a mennyit csontvelőnk csorbitása nélkül vihetünk. — Ez pedig ha csalni nem akarjuk magunkat, és némi kényelmink sőt hasztalan fecsérlésink feláldozását nem vagyunk elég gyávák s elég

hypocriták, csontvelőnk megtámadásával összekeverni, s mint illyest a világ előtt kitárni, kikürtölni — ha éppen nem is sok, egy kis kezdetnek isten áldásával tán elég lesz, s ekkép minden kiváltságosnak, egyet sem véve ki, tisztetétova nélkül a köz adó terhe alá állni, feltéve:

Ha nem raknak hátára többet, mint a mennyit tehetségének csorbitása nélkül elbirhat;

Ha e tekintetben valamint a jelenre, ugy a jövőre biztosittatik; és

Ha okvetlen fog adózásának gyümölcse aránylag rá is háramlani.

Az adózási kérdés Magyarországot tekintve ennélfogva körülbelül ezekben pontosul össze:

Kikutatni: mit lehet ugy szólván ‚tollvonással' végezni, mihez kell ellenben elkerülhetlen költség;

Egybevetni: milly tényezőknek kell mulhatlanul bizonyos compendiumban egyszerre s együtt életbe lépni, nehogy hatástalan peregjen le működésük;

Fontolóra venni: mellyik volna azon summa, mellyet Magyarország most és legközelebb időkre rendesen és csontvelejének csorbitása nélkül elbirni volna képes;

Megvizsgálni: valljon melly tárgyak öszvege lenne az, melly legtöbb, legegészségesb, legáltaljánosb és legtartósb gyümölcsözést igérne, s mellynek életbe hozására ekkép előlegesen volna minden disponibilis munka, idő és tehetség összepontositandó;

Kifejteni: mire lehetne határozni adót és mi módon, hogy az lehető legkönnyebben lehetne viselhető;

Kellő alapokra állitni: milly kulcs és milly felosztás szerint volna a kitűzött egyetemes adónak summája kivetendő és behajtandó; s végre

Felvilágositni, okokkal meggyőzni azok többségét, kiket a kiváltságosak által viselendő adó ügye jogszerüleg illet, hogy az investitioképi adózás, mellybe az ember nem

kelepczéztetik be erővel, hanem mellyet a gondolkozó, nagyobb haszon fejében, tehetségéhez képest szabad akaratjánál fogva önként veszen vállaira, nemcsak nem üt csorbát a szabadságon, és éppen nem zsarolás, hanem az a tudatlanság s előitéletek valódi rabszolgája, és az a maga magát legotrombábbul zsaroló, ki nagyobb haszon és nagyobb kéj fejében nem adja ki tehetségének fölöslegét kamatozó gyümölcsre, de azt kamatlan vagy elássa, vagy egyenesen elfecsérli.

VI.

Jelenkor, 56. sz.
jul. 16. 1843.

Minap bizonyos fiatal politikus vagy inkább honi hős, forró melegen hordván keblében hazánk előmeneteli ügyét, azon bevárni nem tudó nyughatatlansággal, melly általján véve az egészen meg nem érett kedélyeket szokta jellemzeni, Francziaországban, fiatal Teutoniában és némi könyvekbül felszedegetve, és saját képzeletének tehetségivel pótolgatva, terveinek egyikét halmozván a másikra, mik után aztán okvetlen boldog fogna lenni Magyarország, majd szédelgésbe hozá bizonyos kiábrándult barátját. „Istenért ne fulaszsz meg a terveknek és saját találmányidnak olly fertelmes olla potridájában, drága öcsém" — igy rebeg ez hozzá, míg az némileg meglepetvén, hogy kaleidoskop-

féle képein nem bámulna régi barátja, imigy szól hozzá: „Tehát mit kell tenni és min kell kezdeni, hogy Magyarország felvirágozzék?"

Mire a kiábrándult ekkép válaszol: „Mit kell tenni s min kell kezdeni, hogy Magyarország felvirágozzék, ez, drága földi, olly kérdés, mellyet könnyen és egy két szóval senki nem oldhat fel, jóllehet el akarom hinni: tán alig van magyar, ki — most, miután nem alszik többé — mást szomjazna. Mit kelljen azonban saját személyemnek tenni, mikép tehetségem szerint aránylag én is járuljak azon czél eléréséhez, melly után sóvárogsz, azt tudom, és e szerint cselekszem is; midőn, ha megengeded, azt is megmondom, valljon mit kelljen Neked mivelni, hogy Te is betöltsed a felhozott fontos kérdésre nézve helyedet. S ugyanis Neked mindenek előtt a statustudományi rudimentumokra kell leereszkedned; mert mig azokkal nem fogsz egy kissé jobban megbarátkozni, mindaddig bizony éldelhetlen leveseket fogsz csak főzhetni, és legfeljebb légvárakat épithetni hazánk számára, mig más részrül többet zavarhatsz, mint a menynyit aztán egy könnyen ismét tisztába lehetne hozni."

„Rudimentumokat, rudimentumokat, én, hm!" így mormol erre magában a fiatal hős, s tán nem is tudván, hogy valljon mi lehet az a rudimentum, tanácsló barátjátul kedvetlenül elfordul, őt ez óta bölcs fejében alkalmasint azok sorába helyezvén, kik nem őszinték és nem elég hős akaratuak; mert a helyett hogy egyenesen járulnának a kérdések feloldásához — mintha ez olly könnyü volna és ehhez csak akarat kellene — mindig csak kerülgetik és meg nem szünő előzvények által péczézik azokat körül.

E kis esetet, melly mutatis mutandis mostani napjainkban alkalmasint sokszor jön elő, vagy legalább igen sokszor jöhetne elő, azért hozom fel, mert mióta az adórul irok, nem egy oldalrul lobbantják szememre, hogy valamint azelőtt türhetlen vala, ugy most még türhetlenebb

volna terjedelmességem, és ekkép ugyan! jönnék valahára már valami befejezésre.

Én azonban az adó ügyét ollyannak tartom, mellyet előleges felvilágositások nélkül siker reményével Magyarországban nem indithatni meg, s pedig: mert alig van tárgy, melly körül vastagabb előitéleti és elfogultsági lánczok által volna lebilincselve a magyar.

Legyen ez okbul szabad, mint eddig, ugy tovább is, némi rudimentumok elősorolásával valamennyire megvetnem azon alapot, melly nélkül, én legalább ugy hiszem, hiába fáradnék az ügy körül.

Közönségünknek, melly az adó dolga eldöntéséhez jogszerüleg járulhat, általjános kiképzettsége olly különböző, hogy, mi engem illet, én nem igen látom át, mikép lehetne azt olly életbevágó ügynek, mint az adó tárgya, ha annak diadalt ohajtunk késziteni, néhány rövid okoskodással megnyerni. Volna a tárgy egyedül ollyanok kezeibe letéve, kik jó számitók és e mellett meglehetős tehetségüek, s e fölött a polgári szabadság valódi kellékeivel is megbarátkoztak már, akkor igaz, minden előzvények előleges felhordása nélkül, legjózanabb volna, tüstént vitatás alá venni e három kérdést: ki mit fizessen; ki mire fizessen; és ki mi módon fizessen; és legott ennek alapjára állitni a dolog alkalmazását. Miután azonban a jó számitók osztálya vajmi gyér Magyarhonban, és a legtöbb kiváltságos közelebb áll a koldusbothoz, mint a tehetős léthez, és e fölött a legnagyobb rész azért véli magát szabadnak, mert nem fizet, és felfogása szerint nem a köz terhekbeni részesülés tehetné büszkesége tárgyát, de azért kevély, azért magát pávaként felfujó, mivel minden fizetéstül ment és hereként semmihez nem járul; illy körülmények közt az érintett három kérdéssel minden előzvény nélkül állni elő, annyit tenne, mint kapustul törni be a házba, azaz: egyenesen azon iskola

nyomdokait követni, melly iskola iskolás vezéreitül vezettetve megbuktatá vagy legalább hátraveté az adó ügyét.

Hol ugy szólván uj aera megalakitásárul van szó, és illyesnek — mert az egyedül bizonyos megrögzött közvéleménynek megigazitásátul függ — nem nyers erővel, hanem szőrmentiben, azaz, okokkal meggyőzés, rábeszélés és kedvező hajlam megnyerése által kell eszközöltetnie — és nemde köztünk ez a feladás? — ott előzvényeket és néhai eltéréseket még különös talentumu sem kerülhet el, habár elégséges ideje volna is. Ha tehát én, csekély tehetségem- s felette szükre mért időmnél fogva esem illyesekbe, azt a nyájas olvasó a dolog végett türje kegyesen. És mindenek előtt ne itéljen el, míg nem fogta olvasni az egészet, mikor tán azt lesz kénytelen vallani, hogy habár néha hosszadalmas és magamat sokszor ismétlő valék is, azért még sem bocsáték semmit előre és nem is tértem el a tárgytul soha is, minden ok nélkül.

Sok szép szónak, meg nem egy mulatságos előadásnak, néha legkisebb haszna sincs; midőn ollykor a legszárazb elemezés is, melly nem aratott tapsot, elvégre még is mindenkinek tetsző következményeket von maga után.

Engedelmet kérek ehhezképest, ha mielőtt a dolog lényegébe bocsátkoznám és megmutatni ügyekezném, hogy Magyarhonunk koldus állapotjának daczára, egy kis jóakarattal és helyes kezeléssel, csak rövid idő alatt mind szellemi mind anyagi tekintetben, vajmi virágzóbb képet mutathatna a mainál; ha mondom, mielőtt ezt megmutatni iparkodnám, igéretem szerint előlegesen azt terjesztendem elő: valljon mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adó ügyét megbuktassam.

VII.

Jelenkor, 65. sz.
auguszt. 17 1843.

Folyó évi julius 16-kán közrebocsátott jelenkori VI. adóczikkem végén azt állitám, hogy mielőtt a dolog lényegébe bocsátkoznám, előlegesen azt fognám terjeszteni elő: valljon mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adó ügyét megbuktassam.

Mikor illyest igértem, nem volt czélom hosszadalmaskodni, vagy elménczségek által mintegy boszút gyakorolni azokon, kiknek az adókérdés elestét köszönhetjük; de szándékom egyedül az vala, lehető legélesebben kitüntetni az ez ügyben elkövetett hibákat, mihezképest azok jövőre, mennyire lehet, elkerültessenek; minthogy a körül forog létünk és nemlétünk — oh ne csaljuk magunkat — valljon akarunk-e járulni, s nemcsak phrasisokkal de tettleg, honunk felemeléséhez, vagy sem; és e szerint minden erők, minden tehetségek arra pontosítandók össze, mikép az eddig elkövetett hibákat kerülve, ujra szőnyegre hozzuk az elesett ügyet, és annak elvégre diadalt szerezzünk.

Elesett ügyet, kivált ollyast, melly annyi ingerültséget, sőt mondhatni, olly aggasztó felbőszültséget szült, mint a mennyit nálunk az adó dolga okozott, felette bajos, sőt mondhatni, lehetetlen rövid uton és könnyü szerrel a diadalnak csak legtávulabbi hihetőségével is ujra szőnyegre hozni. Tervem, mellyel ismét megkedveltetni iparkodám

az annyira gyülöletessé vált tárgyat, ennélfogva terjedelmesebb és részletesb volt, mint a millyennel előállni illő lett vala, ha azon szerencsétlen tulbuzgóság, melly honunkban most annyit veszélyeztet, ez ügyet is nem állitja tűhegyre és nem buktatja meg.

Ha megrohanást valami erősség egyszer visszaver, azt puszta megrohanással többé nem kerithetni kézre, sőt mennél többszer zaklatják megtámadásokkal, annál daczolóbb állásba jő, mint jövc egykor a töröknek átellenében fügét mutató szüzével Komárom. Illy esetben, nehogy kudarcz tetőzze kudarczot, egyedül rendszeres, minden részleteiben egybehangzó ostromlás vezethet czélhoz. Az adó dolgával éppen igy jártunk. A tulbuzgók „csak rajta, csak rajta, szoritsd," megrohanák a nagy előitéleti várt, mellybe tudja az ég és rá mernék esküdni, egy kis méltánylat „okkal móddal" bizony előbb bele vezette volna a szebb lelkületü magyart, melly előitéleti várnak őrserege azonban részint a megtámadók előtt becsapta a kaput, ugy hogy az most a legeldöntőbb okoskodásnak, sőt a saját legkézzelfoghatóbb haszonnak sem nyilik meg többé, részint ugy visszaverte a daliás megtámadókat, mikép ezek, ha az ajtó helyett nem akarnak egyenesen ablakon által a „szabadba!?" jutni, a szólásszabadság daczára az adót de csak emliteni sem merik; azon gyönyörű szabadság daczára, mellyet a magyar mind felülrül mind alulrul olly féltékenyen meg tud őrizni — ha ha ha! — sőt itt ott még mélyen hallgató legalázatosb képeiket sem mutathatják a propagandista sáfárok, szólásszabadsági vajmi lealázó és életbevágó antidotumok nélkül.

Illy körülmények között — igy okoskodám magamban — „vagy fel kell hagyni a dologgal, legalább egy ideig, míg a szenvedelmek lecsilapodnak és ismét szólni lehet az emberekkel, vagy olly győző okokat szükség a megbuktatott ügy mellett felhozni, mellyek egészen más

világba állitván a dolgot, azt gyülöletességeibül némileg kivetkeztetik.“

Felhagyni azzal, vagy ugy nevezett jobb időkre hagyni azt, mi körül létünk és nemlétünk forog, azonban nem kevesb, mint sir felé egy ‚jókora‘ lépéssel közelebb indulnunk; mert ha csalni nem akarjuk magunkat, naprul napra, órárul órára sötétebben borul ránk a legaggasztóbb vész; és ugyan mikor fog ismét megáldani a sors olly ingatlan békével, mint a millyent élvezünk, és mindenek előtt mikor megajándékozni olly loyalis kormány-főemberekkel, mellyek mint a maiak, a legitimitas elvénél fogva annyira tisztelik nemzetiségünk és alkotmányunk zománczát? Kérdem, mikor fognak a körülmények annyi legsürgetőbb tennivalóink tömegét tekintve illy kedvező, valóban lehetne mondani, illy ternoi sorban egybetalálkozni? Én azt hiszem, soha; és azért csendes, minden ingadozás nélküli átalakulásra most van idő, vagy soha többé; melly pillanatot ha használatlan el hagyjuk illanni, nem fog ugyan rögtön veszni honunk, mert nyavalyája nem ollyas, mint a millyenbe egészséges esik, ki hamar vész vagy hamar gyógyul, de régen nyomorgóé, ki ezt mintegy megszokván, nem kerüli el a halált ugyan, de sokáig elhuzhatja baját; azért alig hihető — ha csalfa reményekkel és gyermekes önámitásokkal nem akarjuk örökleg elbóditni magunkat — hogy valaha is kedvezőbb reformatioi csillagzatok közé jusson a magyar, mint a millyenek közt ma létezik. Felhagyni tehát semmi esetre nem lehet a dologgal; és ekkép ugy látszik, mintha egyedül rendszeres megmutatás utján lehetne érni diadalt.

A kedélyek azonban annyira fel vannak ingerelve, és a terrorismus annyira gyakorolja, nemcsak tanácskozásainkban de mindenütt másutt is, zsarnoki hatalmát, mirül ha egyéb nem, a legközelebbi néhány héti diaetalis praxis is tökéletesen meggyőzött, hogy valóban nem hiszem, hideg

és rendszeres okoskodással e pillanatban valamire menni, és az illetőket valami ollyasrul, mi nincs inyök szerint, de azért mégis felette üdvös volna, capacitálni lehessen. Le kell mondani e szerint az egészrül — és e kettő közt én legalább nem látok harmadikat — vagy ugy szólván koczkára tenni politikai eljárásunkat, miután, ha bús tekintettel ugyan de férfiui elszántsággal nézünk honunk jövendőjébe, lehetetlen lesz meg nem vallanunk, hogy bizony egész létünk is csak koczkán függ.

Hosszadalmasb és rendszeres tervezetemmel ennélfogva, a hazai közterheket illetőleg, felhagyok; felette sajnosan ugyan, mert illyes után némi kis sikerért szinte kezeskedni mertem vala, mert hiszen sok jó van az emberekben, csakhogy lappangólag, mikép nem egy sokra ma rá nem áll, mi később egy kis felvilágositás után büszkesége tárgya lenne; de azért még is felhagyok, minthogy jobb időre várni itéletem szerint balgaság, okoskodással lecsilapitni sőt legyőzni akarni a felbőszült kedélyeket pedig csak képtelenség és igazi idővesztés lenne.

Ki vele tehát nyersen és minden czikornya nélkül. Legalább meglátandjuk vajmi hamar: van-e még a magyarban elég tehetség és akarat nemzetileg felvirulni; vagy máskép mondva: csakhamar megfogjuk tudni, van-e benne „még“ vagy „már“ — nem vagyok bizonyos, mellyik a szabatosabb kitétel — elég életszikra és elég valódi nemesség és őszinte honszeretet, mikép szavam alapra és rokon kebelre találjon, és annak ekkép hatása legyen.

Az előrebocsátott adói VI. czikkben mondottak, miket ez uttal rendszeresen mint szándéklám nem folytatok, használjanak ennélfogva némi propylaeákul, — mellyekre azonban még visszatérni fogok — mennyit használhatnak. Mi pedig feltett szándékomat illeti, előterjeszteni: mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adót megbuktassam; ezzel

is mostanság felhagyok, minden felvilágositást és részletest későbbre halasztván, mikor egyszer némileg ki fogtam tárni eszmém fővonásit.

Magyarország összes területe Fényes szerint 4894 □ mérföld, vagyis 1200 □ öllel 62,398,500 hold. Ha tehát minden holdtul az országnak investitiojára fizettetnék általján véve 2 garas telekdij, évenkénti 6,239,850 frt állna az ország szabad rendelkezésére.

Eszmém, vagy ha akarjuk: inditványom tehát az, hogy magamat tekintve, nem bánom mátul kezdve, általján mindenki fizessen két garas évenkinti telekdíjt minden holdjátul, de szorosan e következő és később tán pótlandó főfeltételek alatt:

1szer. Ne örökre kösse magát le a nemzet efféle telekdij fizetésére, és ekkép azon summa, mellyel hazája felemelésére járul, már magában viselje az eltörlesztés — amortisatio — elvét.

2szor. Az így egybegyülendő summa semmi másra ne szolgáljon, mint Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére.

3szor. Azon kérdésnek eldöntését, hogy valljon mi mindenre legyen forditandó a hazai investitionalis kincstár, egyedül s mindig az egyetemes törvényhozás intézze el akár közvetlen maga, akár közvetve megbizottjai által.

4szer. Egy országos, Budapesten létező kincstári hivatal kezelje az ekkép bejött pénzeket.

5szer. A pénzeknek mire lett forditása minden következő országgyülésnek terjesztessék elibe.

Ez volna fővonásokban a dolog lényege. Nézzük alkalmazását, addig is szinte legáltaljánosb vonásokban, míg részletekbe fogok bocsátkozhatni.

Tegyük fel: törvény által meg van állapitva, hogy minden holdtul két garas évenkinti telekdíj foly a haza investitionalis pénztárába, és ekkép honunk 6,239,850 ft jövedelemre számithat; de itt most kerek szám és könnyebb egybevetés végett csak 5,000,000-t veszek fel. Ugyan mi volna akkor eszközlendő? Ezen öt millióval, melly a telekdíj után béjő, instruálni a hont? Ez csak ‚rák előmenetelt‘ eszközölhetne; mert ugyan mi öt millió olly országra nézve, mint Magyarország, melly mindenben olly aggasztólag hátra van? Valóban felette kevés! ha t. i. valósággal nemzetileg fejlődni vágyunk. És aztán mi vetne végett efféle fizetésnek? E bizonyos öt millio jövedelem fejében ennélfogva fel kellene venni pénzt. Okkal móddal négy percentre bizonyosan kapna az ország elégséges investitionalis tőkét; de tán három és félre is; mert olly papiros is létezik, melly al pari áll és csak négygyel kamatoz, jóllehet semmi valóságos hitelsarkalata, a kormánybani bizodalmon kivül, nincs. Ha tehát négy percentért kaphatni pénzt minden anyagi alap nélkül, ugyan miért ne lehetne kapni három és félért, mikor egész országnak ugy szólván szűz ingatlana ajánltatik hypothekául? Hiszen rég elismert axioma, hogy a kamati láb annál kisebb, minél nagyobb a biztosság, és megforditva; s hogy nagyon meg nem terhelt ingatlannál biztosb hypotheka nem létezik. Három és féllel számitván tehát a kamati lábot, mit tán bizvást tehetni, száz millió tőke lehetne és volna felveendő, melly három és fél száztulival kamatoztatva, s egy és féllel törlesztve, mintegy harminczöt év leforgása alatt le lenne róva; miután jó kezeléssel okvetlen felvirágoznék a hon, ha t. i. felvirágzásra még képes, mit én — jóllehet mai körülményink közt nem igen kecsegtethet a remény, mert soha nem dult a magyar saját keblében felfogásom szerint még otrombábbul, mint most — éppen ugy hiszek ma, mint hittem éltem tavaszkorában.

Száz millio pengő forintnyi tehetség okosan kezelve, milly óriási erő! Okosan kezelve mondom, mert valamint nem egy dús egyed jut koldusbotra, a nélkül, hogy csak mákszemnyi valódi hasznot hajtott is vala hazájának, az emberiségnek, sőt maga magának: szintugy lehet száz milliónál sokkal többet elfecsérleni Magyarország investitiójára, a nélkül hogy annak azon haszna legyen, mellyet illy előlegezések után méltán lehetne várni. Illytül azonban ha nem tudja némileg megóvni magát nemzet — némileg mondom, mert valamellyes tévedésekbe okvetlen minden nemzet esik, és annál inkább a képzeletdús magyar — akkor ugy sem segít azon semmi is, és ekkép ez okbul a két garasos járuléktul visszarettenni nem szabad.

Száz millió pengő forintnyi tehetség, okosan kezelve — ismétlem — óriási erő! Pénz dolgában illy summával valóban jó menedéket leltünk volna, és nemzetileg rendelkezhetnénk; midőn most, jóllehet legtöbbekben annyira felfuvalkodottak, bármilly szerényt szándékoljunk is, jobbadán csak légvárokat épithetünk, vagy legfeljebb inkább koldusokhoz mint nemzethez illő vállalatokat vihetünk ki. Most akármerre forduljunk — mert hiába meginditásként pénz és sok pénz nélkül de egy derekabbka tapodtát sem haladhatni — mindenütt ugy szólván be van falazva előmenetelünket gátlólag az út; midőn száz millió tehetséggel, okszerintileg kezelve, út, vasut, vizcsatorna, kikötő, vizek általjános elrendezése, börtönrendszer, polytechnicumok, nevelési intezetek, országház, határvámok beváltása, s számos illyes volna, mi aztán legczélszerűbbnek és legsürgetőbbnek mutatkoznék, kivihető, mi ma csak, agyvelőben rémlik, vagy egyedül papiroson fénylik vagy legfeljebb ajkaink által nyeri szónoklati illustratióját; és ezzel vége - - - - menjünk ebédre!!! —

Miszerint azonban minél többet gyümölcsözzen az érintett tőke, legelsőben is ki kellene adni annak legnagyobb

részét kamatra, és minden elhamarkodás kikerülése végett, bizonyos előre meghatározandó időszakokként a tőkének csak valamellyes részét investiálni a honba.

Tegyük fel, hogy biztosított öt milliói jövedelem után, melly a telekdíjakbul kerekednék, ki volna alkudva a kölcsön, és száz millió pengő forint állana rendelkezésünkre. Ekkor, mint a franczia mondja, „gazdagsági zavarban“ — embarras de richesses — levén, minekelőtte meg tudnók határozni, ‚mit‘ vagy ‚miket‘ kellene életbe léptetni előlegesen, és minekelőtte közvetlen volna szükség ennyi kész pénzre, legnagyobb része a kialkudott kölcsönnek, tán kilenczven millió, nehogy hasztalan heverjen, jó hypothekára volna kiadandó.

Magyarországban némi törvényjavitások után, kilenczven millió pengő forintot lehető legbiztosabban állithatni legszilárdabb hypothekára. E tekintetben tehát nem volna baj. Mi pedig azon kérdést illeti, valljon találkoznék-e elég egyed, kinek summásan véve kilenczven millióra volna szüksége; és valljon a magyarországi privát jószágok egyetemesen véve megbirnának-e jó haszonnal valami nagyobb gyümölcsözési tőkét: e kérdésre felelve pedig mondom, nemcsak hogy ‚baj‘ nincs, hanem azt állithatni: „egyedül illyféle nagyobb summák által menthetni meg Magyarországnak koldusbothoz óráról órára közelebb jutó legtöbb földbirtokosit, és egyedül illyféle nagyobb summák birhatják virágzásra és elvégre hasznos gyümölcsözésre, honunk rémitő kopárságait.“

Ha ennélfogva kilenczven milliót kiadunk — és ezt biztossággal tehetni, saját rendelkezhetésünktül függ — öt percenttel, azaz egy és fél percent nyereséggel, nemcsak 4,500,000 pengő forint évenkinti jövedelmet biztosithatnánk közvetlen a honnak, de, midőn egy vágással minden uzsorának véget vetnénk — mert jóllehet egy és fél percent nyereséggel, azért csak öttel és igy a kölcsönvevőre

is jutányosan adnók ki a kilenczven milliót — meg volna mentve a földbirtokosok osztálya, és productiv erőre emelve honunk nagy része.

Képzeljük, hogy ezen pénzkiadás is végbement; maradna e szerint tiz millió a kincstárban és e felett évenkinti négy és fél millió jövedelem a kiadott kilenczven millió után, ugy hogy három év leforgása alatt huszonhárom és fél millióval rendelkezhetnék az ország, azon nyereséget ide nem számitva, mellyet ezen huszonhárom és fél millió időközben is gyümölcsözne; jövő három év után pedig ismét tiz millióval, és azon kamattal, melly a fenmaradó nyolczvan millióbul kerekednék; és igy tovább.

Kérdem a nyájas olvasót, képzeleti tehetségének minden fárasztása nélkül, ugyan nem hiszi-e, hogy efféle hypomoclion után, kevesebb mint egy nemzedék lepergése alatt, egy egészen uj s vajmi szebb jövendőnek indulna vérünk, mint a milly képzelt nagyság és boldogság álkörében fénylett eddigelé? Ugy gondolom, ezen a ‚legtamásabb' sem kételkedhetik, feltéve, ha okoskodásom alapiban hézag nincs. Ezt kell ennélfogva kimutatni. Mit a jövő számban és számokban kisértendek meg.

Adói czikkeknek azonban nem fogom mind azon értekezéseket többé nevezni, mellyeket a haza investitioi kérdése körül szándéklok közrebocsátni. Némi kitételeket elvégre szükség szabatosabban elhatározni. Már ezen szó ‚adó' nemcsak ki nem teszi azt, mit kitenni akarok, de valósággal nem is illik olly műtételre, melly által valaki ugy szólván megajándékozza önmagát, és e felett olly gyülöletes, mikép függczímerül még a lehető legizletesbet is megronthatná. Adó, abstract értelemben vagy a bevett szójáráshoz képest, felfogásom szerint az, mit az embertül ugy szólván erőszakkal préselnek ki, és minek haszna észrevehetlen vagy alig vagy tudta nélkül háramlik rá, sőt tudja az ég mire forditatik és milly ugyetlenül kezeltetik. A

két garasos telekdíj viszont, mellyet fizetni javaslok, egyenesen azon sorozatba esik, mint takarékpénztárba tétel, tőkére verés, gazdaságba fektetés sat. Valamint ennélfogva nem lehet mondani, hogy az adózik, ki takarékpénztárba teszen, vagy tőkére ver, vagy gazdaságba fektet valamellyes pénzt: szintugy nem lehet inditványomat, melly által közvetlen honunk felvirágzásához és ekkép közvetve saját hasznunkhoz szándoklok járulni, alaposan adózásnak, vagy csak adózás körülti fejtegetésnek is nevezni.

S e szerint jövő czikkem, mellyben a felvett tárgyat tovább fogom fejtegetni „Két garas“ felirás alatt jelenend meg.

KÉT GARAS.

I.

Jelenkor, 66 sz.
auguszt. 20. 1843.

Uram Isten! Ugyan jól tettem-e, hogy f. hó 17kén közrebocsátott VII-dik számu „Adó" czimü közleményemben, minden előleges vagy tán legalább elégséges captatio benevolentiae nélkül, kitártam nézetemet azon hozzájárulásrul, mellyben hazánk felemelésére nemcsak kötelesség-éber hazafiuilag, de okosan számoló férfiuilag is elvégre részt vennünk illő volna. Valóban nem tudom, jól tettem-e vagy roszul. Tele vagyok scrupulussal.

Alig van ugyanis valami, mitül a magyar ember általján véve annyira fáznék, mint a fizetéstül. Miszerint nincs is vonakodóbb, késedelmesb, savanyubb hangulatu fizető a világ hátán, mint — tisztelet, becsület, de igazság is — kelet-sarjadéku rokon vérem. Ez alkalmasint annak eredvénye, hogy tán soha felesleges pénze nem volt, és tán mód nélkül sokszor megcsalták. Legyen ez egyébiránt akármiként, axioma marad, hogy eddigelé legalább a nagyobb rész a „nemfizetést" mindig valami szüzeségi nimbus által képzelte körülövedzve, mellynek fertőztetlen létére állitá az emberi szabadságnak, a földi boldogság e főkellékének talpkövét.

Szólj most hozzá ‚röviden', hogy ez merő képtelenség, s az is bolond volt, ki illyest gondolt, valamint az egész

szójárás és szüzeségi praetensio valósággal nem is egyéb, mint kontár falusi mester-felfogás: és ugy huzza magát befelé, tövissel kifelé — a magyar ember t. i. — mint borz, vagy legalább olly rögtön és olly indignatioval fordit hátat, mint anda szende kisasszony, kit házasságra szólit fel udvarlója, minekelőtte kegyeibe tudta volna magát avatni.

A magyar embert fizetésre ‚betü szerint' csábitni kell. Ámde mi által lehet őt illyesre csábitni? Részint annak megmutatásával, hogy semmibül semmi nem lesz, és ekkép valamint esztelen tett, pénzt fecsérleni: szintolly kevessé eszes tett viszont, nagyobb nyereség fejében semmit előlegezni nem akarni, tehát haszonkimutatás által; részint némi előitéletek legyőzésével, mihezképest egész fényében kitünjék, hogy a jobb ember, nemzeti becsület, bizonyos nemzeti nagyság nélkül nem lehet boldog, miket azonban ingyen el nem érhetni, és ennélfogva szellemi győzokok által. E két varázsszer okvetlen diadalt szerez a legmakacsabbnál is; mert anyagi vagy szellemi, vagy e kettő öszszevéve rendszerint csak hat az emberekre. Illy általjánosan előhozva, szoros megmutatás nélkül azonban, hogy a javaslott előlegezés után valóban telni fog az erszény, vagy tágulni a kebel, vagy mindkettő, önámitás nélkül, vajmi kevés fizetési jóakaróra tehetni szert; hol pedig a ‚nihil de nobis sine nobis' elve alkotja a polgári lét legmélyebb sarkalatát, ott néhány jóakarók megnyerése még nem diadal.

A közterhekbeni részesülés mind anyagi mind szellemi hasznát be kell ennélfogva előbb bizonyítni a nagyobb számnál, mielőtt tanácsos volna az illető részek pénztáraikrul disponálgatni; annyi előitélet, elfogultság, szegénység és bizodalmatlanság közt azonban, mint a mennyi Magyarország lakosit és főkép kiváltságosainak nagy részét zsibbasztja, hol olly nagy szám mind anyagi mind szellemi tekintetben betü szerint állatilag teng, és a legnagyobb résznek, tisztujitási és követválasztási ünnepleteken kivül —

oh irgalmas Isten — nemzeti becsületrül, nemzeti nagyságrul, de legtávulabbi felfogása sincs; illy körülmények közt azonban kérdem, mikor az elkerülhetlen reformatiót ugy szólván bölcsőtül volna szükség kezdeni, és kivált szellemi tekintetben, mikép ez nemesüljön, a nagy résznek valódi Pál fordulásán kellene átesni, ugyan nem valami ‚hátravető'-e a legkisebb indiscretio is, és ennélfogva nem valóságos ‚megsemmisitő'-e minden éretlen zaklatás?

Isten bocsássa meg tehát, ha, mielőtt egy kissé jobban átlátta vala a nagyobb szám, hogy semmihez nem járulni nemcsak nem becsület, de valódi szégyen és e mellett legotrombább számitás — mert természet ellęni és ekkép nem áll tartós alapon — és ha, mielőtt egy kissé megkedvelé vala a tehetősb rész a nemzeti nagyság élvezetit, nyersen kitárám mult számban, két garasos inditványomat.

Miután azonban e tekintetben már kapustul tört be a házba bizonyos párt, és Bedlam lakosihoz illő méltánylattal csábitó szerként csak azt tárogatá, hogy ki a domesticába fizetni nem akar, semmirekellő, hazaáruló s több efféle: tökéletesen kibünhödve hiszem magamat, ha az indiscret korbácsolás által megcsökönyösödött sokaságot — melly most fizetésrül csak hallani sem akar, és ekkép alkalmasint e sorokat sem olvassa — nézetimre birni nem vagyok képes.

Tekintetbe vévén, kiváltságos rokonim tehetetlenebb részének elaljasodását, tehetősb részének viszont elfásult sybarita hajlamát, nem is reméllek azért, jelen inditványomat illetőleg, sokat; de azért nem csüggedek.

Hát ha csalatkoznám — s minő élvezet volna igy csalatkozni — és több rokonszenvre, több pártolásra lelne eszmém, mint felteszem, és nem volna olly botor és olly énes a magyar, mint én birálom őt, és elvégre ha most tüstint nem is, de mielőtt késő volna, keresztülmenne az általam szőnyegre hozott ügy: akkor nemcsak ujra felele-

venülne bennem azon hit, hogy Magyarország még ‚lesz‘, de többé nem kételkedném legnemesb átalakulásunk sikerén; mert ha elfogult, részint szegénységgel küzdő, részint becsületét és boldogságát álfényben kereső nép, annyi erőt tud venni magán, mikép száz millió pengő forint kiállitására egyesüljön, és melly nép ugy szólván illy lépéssel kezdi reformatioi működését — igy kezdi mondom, mert hiszen eddigelé reformatio körül inkább csak fecsegtünk, mintsem tettünk volna — illy nép, a szónak egész értelmében, csakhamar nemzetté alakul, melly előtt szinte a lehetetlen is lehetővé válik.

Ki vele tehát, ha rendszer nélkül is, mi keblemen van, reménynyel, remény nélkül, bár siker bár ne, és jóakaróim számát nevelendem-e vagy viszont.

Fizessünk minden holdtul évenkénti két pengő garast De értsük egymást. Ez csak legnagyobb általjában van mondva; mert felette nagy igazságtalanság volna, hogy például: valami mocsár, homoklapály, medverengeteg, szárcsató, és efféle tulajdon, egy egy holdtul annyit fizessen, mint egy hold bánsági buzaföld, tolnai dohánytelep, felsővidéki luczernás, Pozsony körülti erdő, s illyes birtok méltánylag fizethetne. Némi tér ennélfogva — ha t. i. törvénynyé válnék az általjános elv — tán csak egy krajczárt, sőt még kevesebbet lenne köteles egy egy holdtul fizetni; midőn más tér viszont holdonként négy garassal, sőt még tán többel is meg fogna tiszteltetni. Allodium, sessio, közös, városi birtok, út sat. szinte külön tekintet alá esnék, de azért jóllehet nem egyiránt, még is hasonlólag telekdij alá lennének vonandók; minthogy itéletem szerint azon főszabálytul nem kellene elállani, mikép minden holdtul, legyen az

akárkié és akármilly minémüségü, fizettessék bármilly kis járulék a haza felruházási kincstárához; mert azon egyeztetői szellem végett, melly most honunkban teljességgel nem létezik, de olly szükséges, és ekkép annak ápolására lehetőkép minden módon és minden oldalrul kellene járulni, nem volna egyetlen egy földbirtokos vagy csak földet tartó is azon becsületbül kizárandó, mihezképest aránylag ő is járuljon az érintett kincstárhoz. Számtalan viszonyok lennének ez okbul elrendezendők és az uj tervezethez szabandók, valamint szinte kellő szemügyre volna veendő a külön tájak virágzó vagy hervadt léte, kifejthetési tehetség, kereskedési viszonyok, szomszédság sat. — Roppant nehézségü, kigázolhatlan egybebonyolodottaknak látszó tekintetek! Legyőzésük azonban éppen nem lehetetlen, sőt bátran mondhatni, ha az elv alkalmazásában itt ott minden érdekek tökéletes egyarányosságban nem is méltányoltathatnak, nemcsak ezerszer több esett el Buda alatt, mikor a hon megmentésérül volt szó — s most szinte ez esetben vagyunk — de minden tagosztálynál, minden végrendelet végrehajtásánál, aránylag szintén annyi nehézség és szövevény jön elő, ha több nem.

A dolog materialis lényege tehát egyedül a körül forog: valljon

Megbir-e az ország általján véve holdankénti két garas telekdíjt, a nélkül hogy csontvelején ez által csorbát üssön?

Minden, a mi ezen kivül fekszik, mellékes tekintet; mert ha megbirja, akkor csak ‚akarni' kell, és nincs meggyőzhetlen akadály; ha ellenben nem birja meg, ez esetben exculpálva van a magyar nemzet, ha eszmémet visszautasitja, és nem büne, ha hona hervadásban marad, ha t. i. hona bukik, minthogy lehetetlenre nem létezik kötelezés, és mai időben, mikor minden kétszeres progressioban halad, hervadt nemzeti állapot nem egyéb, mint enyészet.

Két garas évenkénti járulék egy holdtul, s kivált olly holdtul, a millyen felette sok van Magyarhonban, mellyen tulajdonkép semmi teher nem fekszik, olly kicsinységnek látszik, mikép tétova nélkül volna a legscrupulosusabb ember is hajlandó, illy járulékot legott az egész országra különbség nélkül kivetni. A dolog azonban olly fontos, hogy valóban igen méltányos azt egy kissé közelebbrül fejtegetni.

Fentebb azt hoztuk fel, és ugy gondolom, minden lehető ellenvetéstül menten, hogy számtalan egy holdnyi tér, két garasos alapon, igazságosan de csak egy krajczárral sem terhelhető. Ha tehát a két garasos elvet általján véve fen akarjuk tartani, szükség, mihezképest némi egy holdnyi területre, ugyszolván pótlólag két garasnál többet rójunk. Már ha ez áll, akkor valamint például a Balaton közepén egy egy hold területre igazságos rendszer csak ¼ krajczárt fektetne, sőt tán ennyit sem: igen könnyen megeshetnék, hogy, miután felette sok haszontalan négyszegtül gazdag (!) szegény honunk, egy egy első soru holdra tán évenkenti hat garast, sőt többet is kénytelen volna irni ép azon igazságos rendszer. Mind ez merő conjectura, de nem lehetetlen, és egyedül a felállitott elvnek alkalmazásábul világulhatna tökéletesen ki. Illy életbevágó dologban azonban efféle árnyéklatot szembül szalasztani nem szabad. Bonczolgassuk azért a themát még tovább.

Hat garas egy holdra, például banáti allodiumra, az sem látszik felette soknak; s tudom sok ember igen megelégednék, ha ezer, tizezer, sőt százezer illyféle banáti holdra tehetne szert, habár azon általján véve hat garasos telekdijnál még egy kissé több feküınnék is.

Az életnek ezer viszonyai közt azonban gyakorlatilag máskép mutatkoznak a dolgok, mint azokat felette kényelmesen nem egy népboldogitó oldja meg iróasztalánál vajmi könnyen.

Furcsán hangzik, és ezen nem egy ‚népembere' fog

megbotránkozni, tudom, de azért még is ugy van, hogy a holdonkénti magasabb, például hat garasos telekdij általján véve inkább és sajnosabban érintené a nagy mint az egészen kis birtokosokat. S ugyanis, egy fél holdtul három garas, vagy egy holdtul hat garas, vagy végkép két holdtul évenkénti tizenkét garas, olly egyedre nézve, ki tenyere után él, vagy fuvaros vagy kereskedik, bizony nem nagy állapot; és ha ezen néhány garas járulékának következtében javulnak a közlekedések, nő a belfogyasztás, élénkül a kereskedés, szóval, ha könnyebbedik a kereset: lehetetlen volna néhány garast nagyobb gyümölcsöztetésre kiadni. Ámde illyest kell szülnie az aránylagos telekdíjnak, és illyest fog is okvetlenül szülni, de természetesen nem a felhozott három, hat vagy tizenkét garas, hanem a száz milliót előteremtő összelék, ha — és ez a feltétel — gyakorlati czélszerüséggel kezeltetik az; mit feltenni kell, mert máskép nincs csudaszer, melly a magyaron segíthetne; s aztán kezünkben kell tartani ezen valóban csudákat mivelhető emeltyüt, s azt helyesen kezelnünk.

A kevés holdnyi birtokos tehát, midőn sajnosan alig érintheti őt a két garasos alapon álló lehető legmagasb telekdij, hihetőleg csak hasznot aratand tervem alkalmazása által.

Nézzük most, mikép hatna tervem olly birtokosra, ki például százezer holdat Magyarhon kedvezőbb táján birván, holdonkénti három garassal lenne általján véve az uj rendszabály által megróva. Ez évenként háromszázezer garast, azaz tizenöt ezer forintot volna kénytelen fizetni, mi magában nem sok; mert százezer hold, három garas telekdíjra classificálva, legalább is hoz tiszta 60,000 forintot évenként, miszerint 45,000 maradna az illető szabad rendelkezésére, a mennyivel fejedelmileg elélhetni. De ez csak akkor áll, ha nincs adóssággal megterhelve a felhozott terjedelem. Azonban kérdem, van-e sok illy jószág Magyar-

honban? Alig létezik egyetlen egy is, de lehet mondani, a legnagyobb szám — és ez tán legtöbb esetben egyenesen eldődink büne — ugy meg van terhelve, mintha az érintett esetben 30,000 forint feküunék a százezer holdon, miszerint annak tulajdonosa, atyja után valódilag csak 30,000 forint jövedelemnek lett ura; s ha tervem szerint 15,000 ftot kellene évenként fizetnie, fele jövedelmét volna járulékként a telekdij után leszolgálni köteles, a melly arányban a fél, vagy egy, vagy két holdnyi birtokos soha nem lenne érintve.

Ezt azért hozám elő, mikép igazságtalanul, mostani szokás szerint, ne kiáltsák bizonyos reformerek a nagy birtokosokra ki mindjárt a crucifigét, ha netalán, főkép eleintén, mielőtt minden gyámokaimat ki fogták vala hallgatni és fontolóra venni, tervemtül idegenebbek és attul vonakodóbbak volnának, mint a kisebb földbirtokosok --- és kivált a semmit nem birók.

Nem minden arany, mi külső pompával jár; mindenki tudja, hol nyomja őt a saru; és fél jövedelmet hoszszasb ideig — tervem szerint harminczöt évig — évenként a hon investitiójára vinni, nem gyermekség; és ki kényelmesb élethez, tán egy kis hazai rendetlenséghez is szokván, ilylyest honunk javára, nemzetünk felvirágzására tenni képes, a nélkül hogy efféle tettének hasznát biztosan reméllené, annak keblét szilárdabb lelkület lakja, mint amollyan uton utfélen találkozó emberét.

Azon kérdés tehát, mellyet fentebb tevék: ‚valljon megbír-e az ország általján véve holdonkénti két garas telekdíjt, a nélkül hogy csontvelején ez által csorbát üssön‘, az eddigi bonczolgatás után gyakorlatban igazságilag ekkép módositandó: valljon

Tervem egyes osztályokat, vagy ezeknek némi egyedeit nem fogja-e zsarnokilag minden méltányosságon tul érinteni? Mert hogy az ország összeleg elbír két garas te-

lekdíjt, az legkisebb kétséget sem szenved. A haza javát azonban, noha ezért sokat lehet és sokat kell is tenni, nem állithatni egyesek romjára; mit Magyarországnak némi statusbölcsei nem látszanak mindenkor elégségesen méltánylani.

Mindenek előtt kikutatandó ennélfogva az, hogy valljon létezik-e osztály vagy egyed e honban, kit tervem zsarnokilag sujtana.

II.

Jelenkor, 67 sz.
auguszt. 24. 1843.

„Kutassuk ki mindenek előtt — így végzém multkori ‚két garasos' czikkemet — valljon létezik-e osztály vagy egyén e honban, kit szőnyegre hozott honfelruházó tervem zsarnokilag sujtana."

E kikutatás szüksége azért mutatkozott méltányosnak, mert az ügynek bonczolgatása alatt az látszott kiviláglani, hogy midőn a fél, egy, két, vagy kevés holdnyi földbirtokos vagy földet tartó, nem igen sajnosan volna érintve a két garasos alapra állitott és e sarkalaton rárovandó lehető legmagasb telekdíj által, addig meglepőleg ugy szólván a várakozásnak ellenére általján véve a nagyobb birtokosokat nemcsak sajnosan, de némi esetekben ‚sujtólag' érné az általuk fizetendő telekdíj.

Miután pedig — a mit szinte érinték — a haza javát, noha ez legelső, semmi esetre, tán háborui vagy

közforradalmi veszélyt kivéve, nem állithatni egyesek vagy éppen egész osztályok romjára, ugyan fejtsük ki, miután a mult czikkben bebizonyítá a szám, hogy a kisebb birtokosak igen könnyen elbirnák a rájok eső díjt: valljon sujtólag hatna-e tervem a nagyobb birtokosakra, s pusztulásnak hajtva, valósággal egyedül romjukon emelkedhetnék-e fel honunk java?

Nem hiszem, Magyarország tehetősbjeinek és ugynevezett ‚nagyainak' financialis állapotját, soronként egyenként, valaki, ha nem is legtitkosabb redőiben, legalább fővonásokként annyira ismerné, mint én. Számos éve, hogy e kutatást — magától értetik: szabad utakon — különös ‚időtöltésemmé', hogy ne mondjam ‚működésemmé' tettem. Tettem pedig, nem valami tudvágyi viszketegbül, mert valóban privát emberileg nem nagy gondom, herczeg X vagy gróf Y sárga aranyban vagy fekete csődperben uszik-e; de eszközlém azért, mert átalakulási ügyünket közönséges eszemmel bármennyire vontam is azt annyiszor a hányszor a most divatozó theoriák kínpadjára, soha nem tudtam pénz és pedig sok pénz nélkül derekas folyamatban képzelni; és ekkép megvallom, akaratom ellen is számosb év óta mindig oda kacsingáltam, hol ha nem is éppen kész kincset, de legnagyobb kifejtésre képes ‚kincsbányákat' sejték. Ámde illyeseket Magyarországban, sem igen fent a magasb regiokban, sem igen alant a szalmafödelü kunyhók közt, legalább: könnyen és szaporán oda juthatólag, nem annyira tudtam sejteni, mint szerettem sejteni azon sorban, a magasb kiváltságosak sorában t. i., mellybe engem is, a magyar közönség érdemetlen de hálaadó tagját iktata a sors, ha t. i. — s igaz, ez a feltétel — osztályzati sorsosim, hazai hűségrül, hazai kötelességekrül ugy gondolkoznának mint én, és izlésemet osztván inkább szeretnének alábbrendelt létben élni virágzó honban, mint fényleni egyes előkelőkként, hervadásbul ki nem bontakozható hazában.

Ezt azonban miért ne tehettem volna róluk fel, kérdem? Hiszen olly hazához, melly annyit nyujt, mint a mennyi elsőséggel ajándékozza meg Magyarország a nagybirtoku kiváltságost, illy hazához hűséggel és e felett egy kis kötelességérzettel kapcsoltatni, legkisebb érdem sem, de röviden és azt hiszem legszabatosabban mondva nem egyéb, mint olly kellék, mellyel minden illetőnek természetileg vagy ha csak egy kissé feleszmél, kiegészítve lenni kell, hahogy a férfiu dísznevét bitorlani, a haza kenyerét hiába enni, és az Isten napvilágát ingyen élvezni nem akarja; mi pedig a felhozott izlést illeti, azt osztani szinte nem valami erény, mellyel kérkedni lehetne, de egyenesen csak rectificált nézet, mellyhez képest az illető, jószámitólag a tágabb és tartósb t. i. a nemzeti örömeket teszi a szükebb és mulandóbb t. i. a privát kéjek elibe.

Fel is tettem ennélfogva osztályzati sorsosimban illy tulajdonokat; mert ha nem is tartom őket általján véve kötelességérzetre tökéletesen kiéberedett hazafiaknak, és életélvezeti izlésüken sem vagyok képes igen bámulni, ugyan miért ne hinném őket egytül egyig becsületes és lelkes egyéneknek, kikben több az ember mint az állat, s kik ennélfogva egy kis eszmélet után, egyedül nemzeti becsület, nemzeti virágzás alapján élvezhetnék egyén- vagy családköri kéjeiket?

Számosb évek óta hordom e szerint keblemben azon vágyat, bár tudnám osztálysorsosimat, — mert hiszen ők tartják kezeikben szinte az egész hon területét, és e felett legszebb tulajdonokkal és lelkesedéssel ellátvák, egy kis feleszmélésre birni, és velük azon köztársasági örömeket megizleltetni, mellyek után hiába eseng csak a saját érdekét bálványozó egyén, vagy külön irányok által szétbonczolt nép, minthogy illyes, lelkesb emberhez vajmi jobban illő örömek egyedül a közszellem sarkalatán virulhatók.

Velem együtt osztályzati sorsosaim vállát, a haza ja-

vàért és ebbül ránk háramló saját hasznunkért, mindenek előtt egy kissé megrakva látni ehhezképest régi ohajtásom, mit ezennel nyiltan megvallok. Miszerint azonban az érintett vállak, a rájuk rakandó súly által ne csak ne gyengüljenek, de a természeti csakhogy lappangó erők kifejtése által mindinkább szilárdulván, ne legyenek ugyan poggyászhordókként örökleg megrakva, de szükség esetében a lehető legnagyobb sulyt is elbirni képesekké váljanak, mint fentebb érintém, több idő óta különös tanulmányommá — studium — tettem, mennyire lehet kikutatni osztálysorsosim financialis diagnosisát.

Ezen működésem eredvénye pedig az, hogy, menynyire én képes valék egyesek körülményeit tekintve kikutatni a dolog lényegét, szinte legkisebb kivétel nélkül minden sujtó vagy megsemmisitő következés nélkül elbirhatja Magyarország nagyobb birtoku osztályzata is az általjános két garasos telekdijt, sőt mind szellemi de még anyagi tekintetben is csakhamar nagyobb haszon s valódilag több nyereség fog e járulék viselése által háramlani reá, mint ha mint eddig, körülbelül a cynicus vagy sybarita here szerepét — melly közt nem tudom mellyik az izletesb, mellyik a szebb — játszaná.

Miután tehát, mint a mult számban láttuk, a néhány holdnyi földbirtokos vagy földet tartó, éppen nem volna sajnosan érintve a két garasos alapon kivetendő telekdij által, sőt ezen előlegezés következtében sorsa tetemesen javulna, a nagyobb földbirtokosak részérül nem lenne akadály, mihezképest tervem egy kis jóakarattal, vagy inkább: józan felfogás következtében életbe ne lépjen, ha igaz, mint működésem eredvénye szerint állitni bátor valék, hogy e sulyt tán legkisebb kivétel nélkül Magyarország nagyobb birtoku osztályzata is elbirhatja minden kár nélkül, sőt nagy haszonnal.

Ennek részletenkénti megmutatása ennélfogva az,

mibe — mennyire egyesek compromissiója nélkül megtörténhetik, mert tán könnyen rá lehetne ismerni a felhozottakra — legitt bocsátkozni fogok, minthogy nem vagyok olly botor, általjános szavaimnak vak hitelt követelni akarni.

Mielőtt azonban egyes esetek felhozása által vizsgálat alá venném, valljon az általam tervezett telekdíj a nagyobb birtokosak osztályát tekintve, csontvelő-csorbitó és ekként elviselhetlen volna-e, vagy egyedül sulyos és ekkép valamikép még is csak elviselhető, vagy végkép olly előlegezés, mellynek következtében, a beállandó hazai köz dísz után, minden egyes is olly kéjekben részesülne, a millyekrül soknak eddigelé csak tiszta fogalma sem volt, szükséges a nyájas olvasót mindenek előtt arra figyelmeztetnem, hogy a csontvelő csorbitása és ekkép az elviselhetlen suly körülti felfogás valami igen relativum, és szintugy függ egyes nézettül, mint legtöbb a társasági viszonyok közt, mellyhez képest egyik igen megelégednék azzal, mit a másik fitymál, és nem egy volna boldog arra fordíthatni legjobb tehetségét, mi más előtt érdek-nélkülinek sőt még haszontalannak is mutatkozik, s így tovább.

Már ha Lucullusként nem dőzsölhetvén, ezt valaki csontvelejének csorbitásaul fogná venni, vagy azon pénzt, mellyet lágyvelejü feleség vagy saját főbeli rosz kocsis után ezer hasztalan piperére költvén, jó közlekedésekre, vizek elrendezésire, nevelő-intézetekre s több illyesre volna kénytelen költeni, elviselhetlen járuléknak keresztelné sat. és illy nézet lenne az általjános: akkor igaz, a magyar nagyobb birtokos nem igen viselhetné el a két garas alapra állitandó telekdijt. Ha ellenben kiviláglanék, s illyes lenne az általjános nézet, hogy nemcsak nem valami bölcsészet az; de felette szerencsétlen számitás és ekkép igen nevetséges, például mint Pesten legdrágábban kibutorozott palotákban ülni, és oda néha a sok sártul alig juthatni, ott pedig annyi port nyelni, mellynek undokságát az én izlésem szerint,

Windsor sőt a Vatican minden elsőségei sem üthetnék helyre, vagy valami székes közepére oasisként egy ugy nevezett angol kertet és nagy uri lakot mintegy croesusi kincstárbul bűbájolni, és bécsi sőt párisi drága rongyokkal felczifrázni, mocsár, por, ökör és bival közt, hoszabbnál hosszabb kisasszony-családokat; vagy targonczákon sülyedő utak közt messze földre hurczoltatni az aranyos attilákat sat., mikép beiktatás vagy tisztujitás alkalmával egy pár napig rendszerint olly helyütt játszhassa el a magyar, aljas köztánácskozási terem, aljas ebéd, aljas lakás sat. közt, sok lármával de annál kevesebb eredvénynyel, a magyart sat., ha kiviláglanék egyszer, milly kevés, sőt milly nyomorult logica van mind ezekben, miknek ezer otrombábbnál otrombább árnyéklatit tudnám még felhozni; akkor viszont az sülne ki, hogy tán legkisebb kivétellel nemcsak igen könnyen elbirná a nagyobb birtokos is a két garasos telekdijt, de csakhamar azt vené észre, hogy azon száz millió tőke után, mellynek kiállitására aránylag ő is járult, mód nélkül több nemesb és tartósb szellemi s anyagi élvezeteket biztosítna magának és övéinek, mint a mennyit mindazon fényüzés és pénzgondatlanság által izlelni képes, mellybe velem együtt most sok legfőkép sőt bizonyosan nem ínye szerint, de egyedül részint azért engedődzik, hogy diogenesi cynismus következtében ne jőjön minden még nagyobb pangásba, és e szerint azon kis kereset is, melly van, még nagyobb csorbát ne szenvedjen; mert ha senki nem költ semmit, minden keresetnek vége; részint, legalább mi engem illet, bizonyos haladási vágy és valami jobb utáni szomj miatt, mellyhez képest, mert köz szellem s együttmunkálás hijával igazán nagyot és valódilag nemzethez illőt nem vihetni ki, törekedünk surrogatumként legalább kiállitni, jóllehet ez nemzetiért vajmi nyomorult pótlék, a mindennapi privát erőlködéseknél és szarka-vállalatoknál valamicskével jobbat és czélirányosbat.

Rectificált izlési nézetek következtében tehát, és látván, hogy közszellemi és bölcsen elrendezett kézfogással és vállvetéssel ollyakat vihetünk végbe, mellyekbül valódi dísz és haszon háramlik nemzetünkre és így közvetve reánk, minden kétség kivül hajlandók leszünk, vagy lesz legalább a nagyobb rész, a két garasos telekdíjhoz járulni.

A puszta hajlandóság pénz dolgában azonban koránt sem elég még, noha sok; vizsgáljuk ennélfogva rectificált izlés és azon biztosság alapján, mikép járulékunk után valósággal felviruland hazánk, valljon hajlandóság mellett hogyan áll a tehetőség?

III.

Jelenkor 68 sz.
auguszt. 27. 1843.

Legroszabb esetek közé számíthatni honunkban bizonyos uri család helyzetét, melly család roppant terjedelmü birtoka után az alkalmasint rárovandó telekdíj fejében annyit volna kénytelen fizetni, mikép ezen uj terhet a régiekhez, mellyekkel e család már megrakva van, számítva, éppen két ezer pgő forinttal mulná fel az évenkénti szükség az évenkénti biztosan számitható jövedelmet, a nélkül — és itt vigyázzunk — hogy a számos család kitartására de csak egy forint is ki lett vala téve. Már illy körülmények közt tervemet illőnek tartani s annak elfogadására hajlamot tenni fel, balgaság volna; mert a közjóra előlegezendő s

innen okkal móddal de csak bizonyos idő leforgása után egyesekre is háramló járulék, olly ellentétben áll a napi szükségekkel, miszerint itt a közjónak a család fentartása miatt háttérbe kell vonulnia és a családfőnöknek ekkép nem is szabad, szentebb kötelességének rovására a nyilt erszényü hazafi szerepét játszani.

De ugyan nézzük, miért áll az érintett család illy aggasztó körülmények közt. Rajta fekvő adóssági teher évenkinti 110,000 pgő forint: biztos jövedelem ellenben, minden körülményt tekintetbe véve, nem több mint 128,000 pengő forint *); mihezképest szabad rendelkezésére marad 18,000; mi ugyan számos és minden élvezetre megszoktatott s elkényeztetett uri családra, nem éppen sok, de, ha kell, becsületesen elélhetni vele. Ámde ha 20,000 pgő forint telekdij rovatik a 110,000 évenkinti adóssági sulyra, nemcsak nem marad kis fillérke egyetlen egy kalánka levesre is, de tulajdonkép kétezer pengő forinttal kevesebb van semminél. A számok ez esetben igy szólnak. Hol pedig számok szólnak, ott minden okoskodásnak vége. Ha tehát sok illy körülmény közé kelepczézett nagybirtoku család vagy egyed van, akkor ugy látszik, mintha tervem, legalább a nagyobb birtokosak bizonyos részénél, némileg már meginditása előtt, magában viselné a legbizonyosb hajótörés okát; mert hogy bárkit is ugy meg lehessen, ha mindjárt egyenesen maga hasznára is valami teherrel rakni, hogy fentartására semmi legkisebb ne maradjon, és e felett még

---

*) Szükségesnek tartom itt megjegyezni, hogy én e festés által bizonyos családra czélzok s az egész az életbül van véve ugyan; nehogy azonban valaki az illetőkre ismerjen, jónak tartottam, a számokat — mint például a 110,000 fr. adósságot és a 128,000 for. jövedelmet — csak idealiter, de azért mégis szoros arányban tenni ki; minthogy ez által minden compromissiót elháritni reméllek, czélom pedig még is el van érve; mert például: kettő ugy áll tizhez, mint áll négy huszhoz, és igy tovább.

adóssá is váljék, ez több, mint bármi zsarnoki rendelkezés, mert egyenesen képtelenség.

Azt lehetne ugyan mondani: fizessen e család, sőt általján véve az egész ország két garas helyett egy garas sarkalatra állitandó telekdíjt; melly után száz millió helyett ötven millió tőke kerekednék a hon felruházására, mi szintén nem megvetendő summa volna kezdetnek. S igaz, az ország ezt könnyebben elviselhetné, sőt szorosan véve még az érintett család is, melly itt mint szinte a legsajnosb helyzetben levő hozatik fel, elbirná; mert 10,000 pgő forintot fizetve, maradna számára 8,000 pengő forint, mellyel vajmi sok embert megóhatni az éhenhalástul és efféle legsürgetőbb életveszélyektül.

Ez azonban nézetem szerint nem volna helyes; mert olly családot, melly roppant jövedelme daczára, ugy is csak akkor kezdheti enni kenyerét — és hány van illy esetben! — mikor 110,000 pengő forintot hű gazdasági tisztként, csakhogy saját jövedelmébül, már lefizetett a hitelező kincstárába, még szükebb korlátok közé, t. i. csak egy garas telekdíjra is szorítani akarni, olly rendszer volna, melly valóban még tatárok közé sem illenék. Olly hont pedig, mint Magyarország, melly leggyönyörűbben gyümölcsöztetve, száz milliónál nagyobb tőkét birna el, minden szükséges ok nélkül ezen summának felével ugy szólván megcsorbítni, valodi bűn volna; mert kifejtési működését, mellyre kedvezőbb idő a mainál alig jöhet, mód nélkül viszszalökné.

Felfogásom szerint, nem az lesujtó baja a felhozott családnak, ezen magyarországi nyomoruság hévmérőjeül felhozott prototypusnak, hogy azt olly sok adósság nyomja; hanem részint azért függ feje fölött Damocles kardja, mert olly *drága adósság* sorvasztja, részint mert aránylag olly *csekély jövedelem* éleszti; részint végre, mert egészen *hitelezőinek kezében* létezik. Valamint a

számok tehát ezelőtt ellenem látszottak vívni, ugy most mellettem szólnak. S ugyanis: 110,000 forint 6%al számitva, körülbelül 1,833,350 for. tőkének kamatja; s pedig az érintett család legalább is hattal fizeti, ha többel nem, a rajta fekvő tőkét. Már most ha öttel fizeti ezt, szintén 18,000 forintnál többet meggazdálkodnék, és telekdijul 20,000 pgő forintot fizetvén, csupán csak két ezer pengő forint kisebbségben maradna, azaz: 18,000 helyett csak 16,000 állana szabad rendelkezésére. Ezen két ezer forintot azonban nem pótolná-e csakhamar ki azon élénkség, melly a száz millió investitio után okvetlen keletkeznék honunkban. Ugyan lehet-e ezen kételkedni? Hiszen miért nem jövedelmeznek a magyar jószágok mostanság de korántsem annyit, mint a mennyire birhatók volnának, és a mennyi jövedelmet szinte minden örökös tartományi jószágok nyujtanak, jóllehet ezeken minden arány nélkül több a teher, mint a magyarokon? Egyedül azért, mert tőke és hitel hija miatt nálunk minden pang, minden dermedez; és az utolsó váltótörvényi rendelet következtében azon kevés pénz is, melly Magyarországban forgott, erővel kiszorittatott a kereskedés mezejébül, az uzsorás kölcsönnek vágásába. Minélfogva, ha az érintett családot mai körülményink között aránylag csak csekély jövedelem éleszti, nem csuda, sőt legokszerintibb következés; s pedig a most előhozottakon kivül még azért is, mert kinek bizonyos időre szorosan teendő fizetései vannak, és ki e mellett a hitelezők kegyelmétül függ, annak saját termesztvényein rendszerint minden áron tul kell adni; minek a vevő, ki előtt illyes ritkán marad titok, igen tudja venni hasznát.

Mibül az látszik következni — én legalább nem tudok észrevenni más következményt — hogy még a legmostohább körülmények közé zsibbasztott nagyobb birtokosak sem jutnának tervem életbelépése által roszabb helyzetbe, mint a mellyben most léteznek, ha t. i. öttel kapnánk

elégséges tőkét; midőn tán egyedül azok képeznék a kivételt, kik feneketlen csődbe sülyedének: mert „a hol nincs, ott hiába keressz." Ámde még ezekre nézve is kérdés: valljon nem hatna-e tervem ‚egész egybefoglalata' felette jótékonyan? Tervem egész egybefoglalata, mondom — s itt különös figyelmért esedezem — melly nem egyedül azt következtetné, hogy telekdíjt fizessünk; mert ha csak ennyit következtetne, ha t. i. csak a kiadás nagyobbodnék, a jövedelem ellenben nem nőne, akkor természet szerint senki, legalább financialis tekintetben nem birná magát eszmém életbelépte után jobban, mint birja magát ma; tervem azonban, mellynek, ha így lehetne mondani, mintegy ‚pótló eredvénye' van, sokkal több elsőségben részesit, mint a mennyi teherrel járna. S ugyanis kilenczven vagy még több millió öt száztulias tőkével jő a szegény adósoknak segítségére; ezen szerencsétlen uzsoraáldozatoknak, kiknek igaz, csak kevéssel ezelőtt, midőn a Hitel czímü könyvet irtam, nagyon is kedvezett a törvény, kiket azonban a jelen nemzedék, melly, szintugy mint ittas majd jobbra majd balra veri be fejét, egy tulságbul a másikba szökik, tökéletesen tönkre tett, s pedig — oh bűnös felszinség — nemzetiségünk rovására; kilenczven millióval jő, mondom, a szegény adósoknak segitségére tervem, mi által még megmenthetni, mi megmenthető; és nemcsak anyagi tekintetben, mert ez legkisebb tekintet volna, mert hiszen a köz állodalomra nézve Pál olly jó mint Péter, hanem nemzetiség tekintetében is, hol már nem mindegy, legalább ránk nézve nem, vérünk jön-e a financialis operatiók által fel- vagy lefelé. Ezt azonban — közbevetőleg legyen mondva — némi ujabb hazai bölcseink szembül szalasztták, jóllehet, szeretjük hinni, hű magyarok, minthogy ezen legsürgetőbb életkérdésben is csupa hazafiságbul, mellynek azonban nem volt gyakorlati kocsisa, annak éppen ellenkezőjét érték el, mit elérni akartak; azaz: még jobban

megnyergelték a pénzesek számára az általuk bilincseibül kiszabadítva vélt magyart. Ez idétlen esetet, melly által, ha csalni nem akarjuk magunkat, vérünknek már nem egy családja van gyökerestül kitörülve s értéke magyarsága nélkül idegenre ruházva, mennyire még lehet, helyrehozná tervem; mert kilenczven millió pengő forint, vagy ennek legalább tetemes része, öt száztulival, vagy ha ezzel sem volna segítve, miért ne négy, sőt ennél is még olcsóbb kamattal, *) egy vágással véget vetne mind azon uzsorának, melly most betü szerint vérünkben dul; minthogy illy roppant summa ugy határozná el az országban forgó egyéb tőkék díját, valamint vásáron hiába kinálja drágán a kisebb áruló is például buzáját, ha a nagyobb árulók azon olcsón tuladni készek.

Igaz ugyan, magasztos lelkületében nem egy honi bölcs mutatkozott vajmi késznek, csoportosan kitörleni legdíszteljesb nemzedékink egész névsorát — mintha annyian volnánk — mikép aztán ez által is elősegítse vérünk ügyét! Én azonban, s tudom velem együtt sok más is, mí nem vagyunk olly bőkezüek, mint bizonyos nemzeti operatorok; de midőn más nemzetbeliek érdekeit nem kivánjuk de csak egy hajszállal is rövidítni, ha lehet, minden magyart, habár a legkisebbet is meg kivánunk óni, minden és ekkép financialis bukástul is. Ha tehát tervem semmi egyebet nem eszközlene, mint a magyarságnak minden más érdekek csorbitása nélküli — és ez nálam feltétel melly nélkül nem — megovását s fölsegélését, mint azt valósággal eszköz-

*) VIIdik számu ‚Adó' czikkemben azt tettük fel, hogy három és fél %ra kapnánk száz milliót, mire tán tehetnénk is szert, mert hypothekául honunk ugy szólván még némileg szűz ingatlanát adnók. Ha tehát e kölcsönnek részét, mint feltettük, kilenczven milliót öttel adnók ki, egy és fél száztulit nyernénk, azaz: nyerne a közállodalom. Minélfogva nyereséggel négy és fél, sőt még négygyel is ki lehetne azt adni; minden nyereség nélkül pedig még három és féllel is.

lené is, már ez is, azt hiszem lehető legsurgetőbben ajánlaná annak elfogadását.

Tervem haszna ez által azonban koránt sincs kimerítve még; de midőn a nagy birtokosakat illetőleg, ezen osztály legkétesb pénzbeli sorsosait sem érintené sajnosan, s ekkép annál könnyebben volna a jó állapotban levők által elviselendő, sőt ezeknek igen hasznos lenne, egyszersmind egészen uj életet lehelne a nagy közönség legtávulabbi ereibe; s pedig magyar szellemben; mert mai időkben bármikép erőlködöl, fujsz, villogsz szemeiddel és kaparod is a port, hazafiui lelkesedéstül az egekbe ragadva, drága földi, bizony in ultima analysi még is csak ott az erő, hol a pénz, t. i. ott, hol az a kiállitó erőnek valóságos képviselője, mit a lelketlen pénzzel egybekeverni nem kell.

Igen; felelevenülne az egész hon, mert a pénz munkát, és ez ismét pénzt idézne elő, és ez nagyobb forgást, mi nem egyéb mint gyorsabb élet, jobb egészségi állapot, mellynek következtében a nagy közönség sorában vajmi sok szép lelkületü egyednek nyilnék száz uton pálya, díszteljesen s jó haszonnal gyakorolni erejét, ki most, jóllehet az anyatermészettül mind lelki- mind testikép legnagyobb elsőségekkel fel van ruházva, ugy szolván kétségbeesve vagy dologtalan eped, vagy nem tudván pezsgő vérét zablázni, a legféktelenebb kicsapongásokra fajul, vagy végre a jogászi kör tekervényében leli üdvét, melly körben — mint a tapasztalás mutatja, — néha a legegészségesb velő is szőrszálhasogató házsártossá válik, ki — ha vagy saját érdeke támadtatik meg, vagy másnak czélját hátráltatni hajlandó — még a négyszöget is keréknek látja. Illy viszonyok közé pedig ma számtalan magyar, ki valóban szebb sorsra volna méltó, s kinek hasznát a haza vajmi jól tudná venni, egyedül azért sülyed, mert ‚szegény legény‘, nem lel pártoltatást, és mindenek fölött, mert kivált az előbbkelő vagy inkább előkelőbb magyarra, ezen keleti szittya vérre nézve,

kinek kezében ércz buzogány rezgett! honunk tág terén általján véve szinte nincs egyéb kör, mellyben gyakorolhatná tehetségit, mint a prókátori és az irkafirkai - - - és aztán — közbevetőleg legyen mondva — még is bámul nem egy, hogy semmire sem megyünk, s mindenben olly anynyira hátra vagyunk, holott legalább az én felfogásom szerint, inkább azon kellene bámulnunk, hogy illy visszás körülmények közt, mellyeknek bilincseit egyébiránt jobbadán mí magunk kovácsoltuk, csak ennyire is jutánk; mi azonban, hiu önkecsegtetés nélkül nem éppen nyaktörő magasság; mert valóban — és Isten bocsássa meg büneinket — nem sokára tán még keleti és déli közvetlen szomszédaink által is elhagyatunk mindenben - - - mindenben t. i. mi a jogászságnak és rabulisticának körén tul fekszik. - - -

Emeljük ennélfogva honunkat poraibul és saraibul elvégre ki, és fizessünk két garas telekdíjt, mire nemcsak nemesb érzésünk, de jobb számitási tehetségünk is készt, és mit, bármilly helyzetüek és színezetüek legyünk is, feltéve ha kiváltságosak vagyunk, mint láttuk, minden veszély és öncsorbitás nélkül tehetünk is, sőt, mint most állnak az idők, csak ez által virulhat a magyar nemzeti díszállásra fel; mi nélkül, legalább rám nézve, semminek sincs e világon kéj- de csak eltürhető színe is.

IV.

Jelenkor, 69. sz.
auguszt. 31 1843.

Átolvasván az adórul és a két garasos telekdíjrul legközelebb irt s közrebocsátott czikkeimet, tűzre hányni kivánnám mind azokat. S korántsem, mintha még most is scrupulussal teli, megbántam volna, mit mondottam, és tervem körül haboznék. Valóban nem; mert a dolog lényegét illetőleg igen tisztában vagyok enmagammal; hanem csak abban nem tudtam megnyugodni: valljon nem volna-e eszközlésem még kora. Miután azonban minden körülményt, mellyek olly aggasztólag tűhegyre állitvák, kellő fontolóra vévén, csakugyan tanácsosabbnak tartottam, a dolgot inkább most hozni szőnyegre mint később, vagy éppen soha sem: egyedül az epeszti keblemet, és ezért szeretném a jelen kérdést tárgyazó czikkeimet rendre megsemmisítni és ujra kezdeni, mert azokat eszmém igen felszines, valóban félig sem kimeritő kifejtésinek tartom.

Soha nem vágytam tisztábban s megfoghatóbban írni, mint jelen esetben; mert soha nem feküdt annyira lelkemen, megértetni és felhozott okaim diadalát tapasztalni, mint ma; és még is ugy rémlik előttem, mintha egy alkalomkor s egy kérdés fejtegetésinél sem estem volna olly gyakorta és olly erősen a hosszadalmasság, ismétlés, félretérés és még tán a homályosságnak is mindazon hibáiba, mellyekkel már annyiszor untatám béketűrő olvasóimat.

Ámde midőn szívünk igen is teli van, akkor, jóllehet olly közel fekszik ez ajkainkhoz, a legnagyobb előadási tehetség sem képes mindig kellő rendben kitárni mind azt, mitül keble buzog. Minélfogva ha én — ki se irói, se szónoklati pálmát nem követelek, de egyedül hű hazai érzés egész kincsem, mellyel egyébiránt olly tántoríthatlanul eltelve hiszem magamat, mint bárki mást — ha én tehát, mondom, rendetlenül, felszínesen s ide oda kapkodva sorolom elő, ez alkalommal szőnyegre hozott eszmémet, sőt mind ezen hibákba a szokottnál még erősebben esem: ám biráljon a nyájas olvasó engedékenyül; hiszen ha valaha, most feszül keblem annyira, mikép valósággal nem igen tudom, minek előadásával könnyítsek azon legelsőben is, s pedig mert, ha most nem szállunk le felhőkbül a gyakorlati kivihetés mezejére, és most nem vetünk honunk előmenetelére nézve valami derekas alapot, mi után lelkem olly régóta szomjaz, s melly nélkül a magában legjobb, legdicsőbb sem egyéb, mint hiu ábránd, sőt egyenesen tantalusi kínforrás: akkor valóban, én legalább nem tudom, mire és milly időkre építsük előmenetelünk hihetőségét, vagy csak reményét is.

Esedezem: tiszta és becsületes szándékomnál fogva, s még inkább honunk végett, mellynek felvirágoztatását szándoklom, legyen ekkép velem és hosszadalmas előadásommal még egy kis béketürése a nyájas olvasónak, s bocsásson meg, ha az egészet uj és czélszerűbb formákba nem öntvén — mire alkalmasint sem tehetségem s minden bizonynyal időm nincs — csak ugy adom elő a következőt is, mint adám elé az eddigit. Ha darabos, hiányos lesz is az elősorolás, elvégre az egészbül tán még is az fog kiviláglani, hogy eszmém nem felszines, s nem éppen a levegőbül kapott, s hogy ha valami, csak annak életbehozása fog minket magyarokat nyomorult szűk köreinkbül, mint nemkülönben az ámitások és pium desideriumok té-

bolydóibul, mellyek közt sorvadunk, kivezetve, a gyakorlati élet nagyobb szabásu, nemzethez illő alapjaira állítni. Pótolja tehát tehetségem korlátolt létét a nyájas olvasónak ezen életbevágó ügy iránti hajlama, esedezem, és bizonyos vagyok: egy kis jóakarattal könnyen ki fogja egészithetni omissioimat, és szintolly könnyen elrendelhetni mindazon netaláni félreugrásokat, mellyekbe sikerért küzdő hevem legjobb szándékbul ragadott.

Vágyaim egybevonatja az: hogy mi mindent, mit lelkes de egyszersmind testi szükségeiket is méltányló emberektül gyakorlatilag kivánni lehet, elkövessünk, hogy vérünk nemcsak ne bukjék, de díszteljes nemzetté virul-jon fel.

Ennélfogva én távulrul sem követelem, hogy a haza tág terén, bárki is vérünk fentartása és felemelése végett, fázzék, ehezzék, vagy testének természete efféle csorbát szenvedjen; midőn azonban én illyest nem követelek, sőt éppen ellenkezőjét kivánom, ezennel felkiáltok — bár volna erre elég erőm — az egész civilisált emberiség hallatára: ha viszont azt nem akarná saját haszna végett előlegezni a magyar, mi nélkül egy kis szilárd akarattal olly könnyen ellehetne; ha mondom, aggasztó állapotja közt, de még a nélkülözhetővel sem volna elég lelkes és elég eszes magán segítni akarni: akkor valóban nem érdemlene nemzetek közti állást; mert saját homlokára süté vala a gyávaság bélyegét. Mitül Isten mentsen.

Kardra most nincs szükség, mert magunkon kivül valóban nincs ellenségünk; saját magunk ellen pedig kardot rántani csak nem fogunk. Szavak ellenben, habár jóra, roszra, csudaerejüek is rendszerint, puszta szavak mondom,

jelen állapotban, akármilly magas lovakrul harsogtatnának is azok, bizony bajunkbul kisegítni nem fognak.

Pénz az, és felette sok pénz, mire jelenleg szükségünk van. Ezt kell ennélfogva mindenek előtt előteremteni, nehogy vérünk ápolása sőt felemelése végett valamit elmulaszszunk, mi tehetségünkben van.

Ámde a két garasos sarkalatra állitandó telekdíjnak fizetése által, mint láttuk, száz millió pengő forintot valósithatnánk honunk ápolására, melly tőkének czélirányos kezelésével valódi csudákat mivelhetnénk; s biztosítva volna vérünk.

Ha tehát elbírjuk a két garasos telekdíjt, akkor lehetetlen — ha a gyávaság bélyegét megérdemleni nem akarjuk — ahhoz minden tétova nélkül nem járulnunk.

Miknek egybevont befejezése az, vagy legalább igen nagyon az látszik lenni: „hogy ránk magyarokra nézve bizony nincs menekvés, a telekdíj és a nemzeti gyávaság czíme közt;“ mert az előadottak után alig tagadhatni, hogy a tervezett két garasos telekdíj nemcsak nem olly suly, mellyet el nem bírhatnánk, de egyenesen olly emeltyü, melly még a legmostohább állapotura is legkedvezőbben hatna.

Egyre vagy másra el kell tehát szánni magunkat, vagy telekdíj általi nemzeties felvirulásra, vagy garasainkat megmentvén, és inkább elprédálván sőt elásván, hervadt állapottal szorosan egybefüggő dísztelen enyészetre.

Mit fog e kettő közt választani a magyar, nem tudom; de minden esetre saját maga fogja elhatározni jövendőjét.

A gyávaság bélyegét olly könnyen azonban nemzetekre sütni nem szabad; kivált mikor, mint nálunk, csak bizonyos osztály viseli a nemzet czimét.

Felkérem ennélfogva az olvasó és iró közönséget: gördítsen tervem ellen nehézségeket, hadd oldjam fel azokat, ha birom; vagy oldja jó szándékulag maga fel, ha birja.

Felfogásom szerint soha nem szeretek keresni segitséget magamon kivül; mert nem egyedül saját tapasztalásom mutatja, de mutatja a világi tapasztalás is, hogy senki nem mozditja saját czélainkat annyira elő, mint minmagunk; mikép rendszerint nem is messzire megy az, ki más segitségére támaszkodik. Ha ennélfogva saját magamtul függne vérünk java, honunk előmenetele, valóban nem koldulgatnék jobbra balra, de azt minélelőbb s minden segítség nélkül tüstént magam eszközölném. Miután egyes azonban a köz állodalomnak csak felette kis és vajmi tehetetlen töredéke, melly csak akarhat, de nem tehet, ámde véremért még is annyit kivánnék tenni, mint a mennyit csak tehetek, nehezebb kivitelü dolgokban legótt azokra gondolom szemeimet előlegesen vetendőknek, kik velem egy állásuak s egy körülményüek; mert ez által, midőn saját vállaimat is ajánlom suly alá, s par préférence, legalább nem cselekszem boszantólag s ekkép visszalökőleg, megsemmitőleg, mint mind azok, kik csak nyergelni szeretnének, de saját megnyergeltetésük ellen vajmi erősen rugdalkoznak, vagy azt százféle teketória által legalább igen ügyesen tudják kikerülni.

És ez oka, miért érzek magamban olly számos év óta mindig bizonyos hajlamot, a telekdij eszméjét szőnyegre hozni; az t. i. hogy ez által ugy meg lennék nyergelve, mint bárki más, s ekkép igazságosan senki nem vethetné szememre, ha én őt ollyasnak viselésére kivánnám birni, mi aránylag saját vállaimat is érintené.

Később, midőn tervezőink száma naprul napra szaporodott s egy részrül ezer szükségink feneketlen volta tátongott előttünk fel mindinkább, más részrül ellenben sajnosan lehete észrevenni, hogy tehetség hija miatt a legdicsőbb is anyaméhében marad, vagy legfeljebb idétlen s már is hervadt kisded alakjában lép a világra: akkor mind inkább nőtt bennem a telekdijhozi hajlam, minthogy naprul

napra jobban felvilágosodott bennem, mikép annyi szükségnek, mint a mennyi közt mi magyarok sinylődünk, csak roppant tőke felelhetne meg; illyes pedig idővesztés s áthághatlan nehézségek nélkül, egyedül telekdíj alapjára volna állitható.

Az „onus non inhaeret fundo" közönségesen bevett és apárul fiura átmenő ármányos magyar axioma vagy inkább előitélet azonban annyira visszarettentett, mikép valóban nem mertem idő előtt tervemmel előállni. Nem mertem mondom — jóllehet ha minden hibárul, tán politikai félénkségrül senki nem vádolhat — de nem mertem azért, mert mindig rettegtem e kényes ügyen rontani; s bár ne volnának némi hazai ‚jóakaróink' a legéletbevágóbb kérdésink körül is, olly igen is huszárilag bátrak!

Bizonyos alkalomkor számosb évvel ezelőtt, feltárám azonban telekdíjas keblemet, bizonyos akkori magyar intelligentia előtt. Csaknem megüté a guta, és ha nem vagyok nemes ember s nálánál erősebb, tán meg is ver, annyira felhevült. S pedig tudtomra a két garasos alapra állitandó terv szerint, melly akkor egyébiránt bennem nem vala még egészen kifőzve, reá alig esett volna öt forint, midőn én sok ezer alá jövök vala. „Nem lehet illyesrül csak álmodni is, mert ez a magyar typussal merően ellenkezik," ez volt egész ellenvetésének veleje.

Én, ki a féligmeddigieket mindig gyülöltem, s vesém redőiben olly typusokkal soha nem tudtam csak távulrul is megbarátkozni, mellyek egyoldaluságot s ekkép pangást következtetnek, nem voltam ez által ugyan legyőzve vagy kielégitve, de az ügynek tán egykori diadalibb szőnyegrehozatása végett még is az egészrül mélyen hallgattam.

Jött ezután a domestica cassába való fizetés agitatiója, melly ugyan tervem alkalmazását ki nem rekeszti, melly azonban ugy jó huszárosan agyon zavartatott; és igy lön, hogy elvégre most, miután sok typussal együtt szinte

az egész magyar editio hajótörést szenvedő ponton van, telekdíjas tervemmel nem akartam .elvégre háttérben maradni; mellyre áraszsza Isten legjobb áldását és melly — legyen szabad ismételve érintenem — talán az által fog ajánlkozni leginkább, hogy némi hazai reformerek e tekintetbeni modorát kerülvén, nem állitom annak gyakorlati kivitelét hypothesisekre, vagy magamrul nagy bölcsen elfelejtkezvén, éppen mások erszényére; de mint földbirtokos, és hála az ég, jó nagy daraboknak birtokosa, sajátlag ajánlkozom a sulynak dereka alá, osztálysorsosimtul se többet se kevesebbet nem követelvén, mint a mennyit aránylag rám is fogna róni az általam felhozott rendszer. Minélfogva, ha eszmém életbe lép, nemcsak idealiter fogunk, vagy mint a német közmondás tartja: örökleg gazda nélkül más erszényérül, vagy végkép mindig csak „en miniature“ nyomorult szabásokként rendelkezhetni, mint ma; de önámitás nélkül meg lesz vetve, a nagyobbszerű nemzeti haladásnak bizonyos alapja.

És ezt nem kérkedésbül hozom itt elő, hogy midőn mások tervet sajtolnak agyvelejükbül terv után ki, mellyek megengedem mind gyönyörűbbnél gyönyörűbbek, csakhogy senki, még maga a tervező sem tudja mindig: „papirosrul milly költséggel léptethetnének azok életbe;“ megint mások nem képesek kibontakozni a felemelt sóár, harminczad és efféle financialis recipék nyomoruságaibul; mások megint szőrszálhasogatólag, a királyi jövedelmek, peculiumok sat. elősorolásával merítik ki egész közgazdasági tudományukat, és ezekkel szeretnék kivívni honunk virágzását; mások pedig egyedül indirect adó által hiszik elérhetni a czélt; mások végre ‚ganz naif‘ a papi jószágokkal és efféfékkel kaczérkodnak sat.; én addig, míg mások illyesek körül bibelődnek, mind ezek kérdésbevételét továbbra hagyván, egyenesen s mindenek előtt saját vállaimmal ajánlkozom; — valóban nem kérkedésbül hozom mind ezt elő, mondom, a mi az eddig

előadottakbul azt hiszem eléggé kiviláglik, mert csak illy eszközlés után várom én honunk valódi felvirágzását, és ezzel olly szorosan egybekötött saját jobb hasznomat; hanem azért gondoltam mind ezen „kitérések" elősorolását szükségesnek s ehhezképest el nem mellőzendőnek, részint hogy elvégre mind jobban s jobban kitünjék azok lényege, kik rosz katonákként, vagy nem szomjaznak hírkoszorú után, vagy a sáncz mögül kibujni nem mervén, és a megostromlandó várt mindig kerülgetvén, készek ugyan suo tempore a diadal gyümölcseiben osztozni, de annak kivívására fecsegésen és szónoklatokon kivül személyeikkel nem igen, sőt soha nem állnak elé; részint azért hoztam fel a külön politikai ‚tétovázó' financierek rögeszméit, mikép azok legalább, kik mostoha sorsuknál fogva ugy is némileg másokon ülnek terhül, egy kissé feleszméljenek, és ezentul, a helyett hogy ők perorálnának a fizetés ügye körül leghevesebben s korbácsolólag, inkább mélyen hallgassanak, ha jó móddal szőrmentiben nem tudják a dolgot kezelni; mert nincs boszantóbb s ekkép czélvesztőbb, mint például gunyolva merészségre késztetni ollyanok által, kik lövésen kivül vannak; vagy e mondást jelen esetre alkalmazva, ollyasok által zaklattatni szemtelenül és ex tripode fizetés s közteherhordásra, kik illyesekben csak ingyen, vagy legfeljebb ‚lógósul' járnának, sőt egyenesen a kocsiban ülnének.

Hagyjátok ennélfogva drága hazafiak, ha azt akarjátok, hogy azok, kiket valami uj teherhordás illetne, ellenetek tán a tehetősbektül ingereltetve, fel ne bőszüljenek, és e szerint soha ne üllhessük az ügy diadali ünnepét; hagyjátok mondom, ez esetben a fizetésre netalán szükséges nógatást s korbácsolást csak ránk, kiket leginkább érne a fizetés; mert ha mi nem viszszük ki elvileg s gyakorlatilag a dolgot, ti bizonyosan nem viszitek azt ki soha.

Felkérésemet az olvasó és iró közönséghez, hogy

ugyan görditsen tervem ellen nehézségeket s jószándékulag oldja fel azokat, ennélfogva korántsem arra kivánom magyarázandónak, mintha én dögönyöző és korbácsoló virtuósokat keresnék — mert hiszen meglehet, fognak illyesek kerekedni, minthogy tervem némellyeknek igen is megtalálhatna tetszeni — Isten mentsen; mert illyes, használás helyett minden bizonynyal csak ártana s megrontaná az egészet; de csak annyiban esnék keblemnek minden hazai intelligentiák tervemhezi járulása jól, mikép mindenek előtt, mennyire emberileg szólva lehetséges, kivilágoljék: hogy valljon hasznos és gyakorlatilag ki is vihető volna-e honunkra nézve tervem; mindenek előtt mondom, mert csak akkor, ha ez teljes világában tünnék ki, volna felfogásom szerint szabad, a dolog körül agitálni, mit én igen megkülönböztetek egy puszta ujságczikk-irástul. Egyik is más, másik is más, mit nem szabad összekeverni; ámde errül tán később.

Addig is azonban, mig több jóakaró nyilatkozik ez ügy iránt, legyen szabad folytatnom azt a jövő számban.

V.

Jelenkor, 70. sz.
septemb. 2. 1843.

Legközelebbi czikkemben azt állitám, hogy én azért érzém magamat honunk investitióját illetőleg, telekdij általi hozzájárulásra már régóta mindig hajlandóbbnak, mert legelsőben is: illyest minden macskaféle kerülgetéseknél sokkal egyszerűbbnek és loyalisabbnak tartok; és aztán: mert olly summát, mint például száz milliót, mellynek egy kis látszatja volna, semmi más alapon ki nem lehet teremteni sok idővesztés s egyéb nehézségek nélkül, mint egyedül telekdij-fizetés sarkalatán.

Most ezt ismétlem. S meg fogjuk látni, bármikép csürjük csavarjuk is, hogy magunkhoz illőbbet, czélnak megfelelőbbet s kevésb nehézségekkel járót bizony nem fogunk találni, mint az általam tervezett díjnak aránylagos fizetését.

A felemelt sóár basisára állitani tervet, akaratom ellen is, mindig az egykori irlandus szántóvetőkre emlékeztet, kik, mint mondják, régi időkben ökreik farkára köték az eke rudját. S ugyanis: mert bármilly tervet ollyas valaminek feldrágitására állitni, mi termesztő országban, levegő, víz, meg fű után legszükségesb szer, nem egyéb, mint az országot ott terhelni meg — t. i. az ökröt farkánál fogni be — hol az annak leginkább, vagy legalább mód nélkül fáj. Mi a sót illeti tehát, mellytül elestünk, és azért estünk el, mert „vállainkra“ nem akartunk venni terhet, errül

hallgassunk s ne emeljük azt még magasabbra. Ha pedig már szólni akarunk róla, a helyett hogy felemelni iparkodnánk, s csak nyomorult homoeopathiai dosisokat tudnánk a szegény szántóvetők, mint egyáltaljában a tenyésztők legfájdalmasabb rovására s ekkép egyedül a közállodalmi gazdagság tetemes megröviditésével abbul kicsikarni, váltsuk meg loyaliter inkább az egészet, ha birjuk, vagy sürgessük legalább csökkentését mennyire lehet s hadd élvezze Magyarország minden lakosa lehető legolcsóbban azon kimerithetlen kincset, mellyel megáldá honunkat a sors, s melly kincs most lakat alatt tartva, természetelleneileg még azoktul is megtagadtatik, kik ugy szólván mezítlen tömérdekén állnak; mikép a természetelleniség, melly soha nem jár boszu nélkül, a közállodalomnak tetemes megröviditése mellett még azt is eszközli, hogy nincs rendelkezés s tán nem is lehetne kigondolni czélszerűbbet, melly annyi erkölcstelenségnek meg nem szünő forrását képezné kénytelenségileg, mint a sónak felcsigázott s eltiltott léte.

„Sok szépet kivittünk már a felemelt sóárral; miért ne lehetne azt ennélfogva bizonyos mértékig ezentul is használni?“ Illyest lehetne okoskodásom ellen gördítni, szinte hallom. Ámde kérdem, mi szépet, mi nagyot vittünk ki ezen hypomoclionnal? Semmit, legkisebbet is, mi nemzethez illő volna; mit ugyan a hazai dicsőségek közé sarágláyzott és a törpét is óriásnak néző elbizott nem igen fog hinni! de menj ki, drága földi, a határszéleken csak egy kissé: és pirulva, epedve igaznak fogod mondani szavam szemrehányó létét.

Hogy eddigelé a felemelt sóár jobb volt mint a semmi, noha még ez is felette nagyon kérdésbe volna vehető, meg akarom engedni; mert hiszen tán az ökröt is jobb a farkánál befogni, mint éppen nem, és a legdíszesb hölgyet is, kinek csak kezét sem volnál rendes állapotban érinteni merész, hajánál fogod tűzbül vagy vízbül kirántani, ha máskép

nem lehet. De valljon mit erősít ez? Tán azt, hogy illyes czélszerű s helyes? Éppen ellenkezőjét, azt t. i. hogy ilylyest ugy szólván csak kétségbeesési állapotban szabad mivelni; midőn rendes állapotra nézve, legidétlenebb fogás, sőt legkeserűbb gúny.

Ha tehát illett is a felemelt sóár alapja, mit nem akarok bonczolgatni azon időkre, mikor kétségbeesési erölködésink közt a legkisebb segedelem is olly jól esett, mint hajótörést szenvedettnek tenger közepén jól esik egy puszta deszkaszál; abbul nem következik, hogy illy nyomorult fogás mai napokra is illő volna, mikor mindenben jobb rendszer s a természettel jobban megegyező rendes állapot után sovárgunk, vagy legalább illyes után küzdeni kötelességünk volna.

Ki ennélfogva, hihetőleg keleti restségtül saturálva, nem képes hazánk felvirágzására más kutfőt feltalálni, mint a még inkább felemelendő sóárt, most midőn derekabb s természetesb kutforrások megnyitása volna napi renden: az, alkalmasint nem tudván mit tesz, minden esetre nem küzd, legalább ez esetben nem, jobb rendszer és a természettel jobban megegyező rendes állapotért; mihezképest nem is átallom ezennel kimondani rá a kontár statusember czimét, ne vegye rosz néven; ne vegye pedig, mert hiszen azért igen becsületes és másokban még felette okos ember is lehet.

Tegyük azonban fel, hogy mind az, mit mondék, nem áll, s e kérdésben én hibázom el a valót; mert hiszen igaz, más országokban is statusjövedelmet képez a só, mi egyébiránt a dolog józanságát azért még be nem bizonyítja, ugyan mind e mellett mi sül ki? Nem egyéb mint az, hogy a felemelt sóárbul kerekedő summa, melly most alig rug magasabbra kétszáz ezer évenkénti pengő forintnál, s alig elég azon kisdedségeket is lélekzetben tartani, mellyek annak alapján születtek, minden esetre olly nyomorult hypo-

moclion, mikép azzal Magyarország felvirulását eszközleni, vagy ahhoz valódi haszonnal csak járulni is akarni, valóban a legsajnosb aberratio. Még magasabbra csavarni e természetelleniséget pedig lehetetlen, hahogy nem az a czél, minden tenyésztést lehetetlenné tenni, vagy a tenyésztőket szinte arra kényszeritni, hogy elvégre só helyett burgonyaczukrot fogyaszszanak, melly a sónál majdmajd olcsóbb.

A sórul tehát, ismétlem, vagy hallgassunk, vagy váltsuk be azt inkább fenekestül és aztán rendelkezzünk arrul igy vagy amugy, a mint t. i. czélszerűbbnek fogja mutatni a hideg számösszevetés, szabadon.

Az indirect adó — mellyet több oeconomista lehető legkönnyebben elviselhető sulynak tart, mi azonban még mindig biró alatti kérdés, jóllehet annak eszközlésével valódi csudákat visznek végbe az emberiségnek ugy szólván irányt adó nemzetei — az indirect adó mondom, általján véve nem látszik Magyarország mai körülményeihez még illőnek. S ha van valami, mi elvégre szemeinket nyomorult mibenlétünkre nézve tökéletesen felnyithatná, minél nagyobb áldás ránk nem háramolhatnék, mert egyedül az ki lát, bir magán segítni: az valóban e kérdésnek ámitás nélküli méltánylata volna. S pedig; mert ugyan miért nem illik ránk magyarokra még az indirect adónak legtöbb neme? Egyedül azért, mivel Magyarország általján és aránylag mind abbul, mi szükségkép az élet fentartásához nem való, s mit ekkép eltürhetlen nyomás nélkül adó alá lehetne vetni, olly keveset fogyaszt, mikép az illy sarkalatra állitandó közterhekbeni részvét, midőn általjános sinylődésink tükrét egész világosságában feltárja előttünk, nemzeti üdülés és felvirulás tekintetében valóban olly csekély volna, hogy csak félig meddig se szolgálhatna elégséges hypomoclionul. S ugyanis: mert hol a nagy többség szorosan csak azt élvezi s néha még azt sem, mi nélkül ugy szólván állatilag is alig tengődhetni — és ez a mi esetünk — ott a nemzeti

lét még bölcsőben mereng vagy nyavalyában sinylődik, és ott ennélfogva mind azon élvezeteket, mellyeknek birtokában egyedül virágzó nemzetek vannak, mint nem létezőket nem vethetni adó alá.

Derék belfogyasztás, ez a nemzeti egészség és erőnek valódi hévmérője. De nem ám egyedül kenyérnek, burgonyának, tengerinek, s efféle puszta életfentartó szereknek fogyasztása; mert hiszen illyesek egyenesen csak agyagrészünk legsürgetőbb szükségeit pótolják, „mik nélkül nem," hanem fogyasztása mind annak s pedig progressiv arányban, mi után mind inkább vágyik a positiv szerencsére meghivott ember, ki nem pangásra s állati tengésre van elitélve, de üdvét egyedül hatáskörében leli azon soha nem lankadó szorgalomnak, mellyet Isten plántált keblébe, s melly midőn legszebb erényinek kimeríthetlen kutfeje, egyszersmind ugy szólván jutalmazólag naprul napra több és különfélébb életjavakban is részesíti őt.

Illy szerencse-állapottul azonban, melly után törekednünk kellene, s mellynek lényege nem az, mint némi álbölcs elhitetni akarná, mihezképest minél kevesebbel elélni iparkodjunk; hanem az, hogy becsületes fáradozásunk után minél több kéjben részesülhessünk, minthogy — mint mondám — az ember nem negativ és pangó, hanem positiv és haladó szerencsére van meghíva, illy állapottul mondom, nem de még illy rectificált ideáktul is azonban — oh ne csaljuk magunkat — még vajmi távul vagyunk; mert valóban, ha mind azon illusiokat és azon hiu álmokat, mellyeknél fogva nem egy magyar, honát és kivált saját magát örökleg tulbecsülve, legsajnosabban le van bilincselve, a számösszevetésbül kihagyjuk, lehetetlen lesz meg nem vallanunk, hogy bizony Magyarországban mind annak fogyasztása, mi jóllehet az élet fentartására szorosan nem szükséges, de azért még is kelléke minden jobb társasági, családi, sőt egyedi viszonyoknak, vajmi kevés és szűk

körök közé van szorítva. Mert hiszen Magyarországnak mondhatni legtöbb lakosa, aránylag valódi jó eledellel sem él, valódi jó ruhában sem jár, valódi jó házban sem lakik, s annál kevesebbé élvezi mind azon anyagi és szellemi kéjeket, mellyek közt annyi boldog napokat élnek más nemzetek, jóllehet magyar alkotványos szabadságuk nincs, mellyel mí annyit kérkedünk sőt pajkoskodunk, de azzal viszont philosophiai felfogással élni nem tudunk, s éppen olly kevessé értjük annak kellő gyümölcseit gyakorlatilag biztosítni magunknak.

Szomoru tanulmány, de való, s csak az ki lát, bír magán segítni.

S ugyanis: mire lehetne vetni nálunk indirect adót? Menjünk csak városrul városra, falurul falura, házrul házra; s valljon mit fogunk találni? Némi kevés körön kivül, szinte mindenütt inkább szükséget mint felesleget; ha t. i. ez esetben is az ideákat össze nem zavarván, nem nevezzük azt is feleslegnek, mi nélkül egy Diogenes-féle hiu különcz szorosan ellehetne, kivált rövid időre; vagy mi ellen nem egy néppróféta legalább elszónokolja — de maga nem gyakorolja — cynicus dagályait.

Hagyjuk ennélfogva az indirect adózási eszméket jobb időkre, midőn rectificált fogalmak és rectificált cselekvények következtében kevesülni fog nálunk a sybarita here, meg a cynicus bolond, de e két tulság között mindinkább növekedendik azok száma, kik dolgoznak is de költenek is, és kik ha minden nem tiltott kellemek után vágynak is, azért ha kell minden nélkül el is lehetnek.

Sokan azonban azon vélekedésben lehetnének, hogy csalatkozom, s honunk aránylag nincs olly keveset fogyasztó, azaz olly sínylő állapotban, mint én teszem fel; mikép tán még is czélszerüen lehetne használni honunk felvirágzása végett az indirect adót. S igaz, ha például Boszniával hasonlítjuk össze constitutionalis Hunniát, akkor meglehet igen

virágzó állapotban fog ezen utolsó mutatkozni előttünk, s hogy felette sok kellemszerüeket fogyaszt. Ámde itt nem az forog kérdésben, magunkat a leghátulabb állókkal hasonlítgatnunk össze, nagy megelégülten, és ha egy lineával elébb állunk, ugy szólván az „elinduló pontnál,“ azért már igen nagyon, mint annyiakban teszszük, hiuskodnunk s kevélykednünk; korántsem ez forog kérdésben mondom, de az a kimutatandó — mert hiszen itt az okoskodást egyenesen ‚kézzelfoghatókra‘ állíthatni — hogy valljon „mire“ lehetne vetni tehát indirect adót? S ha ezt vizsgáljuk, alkalmasint azt fogjuk tapasztalni, hogy dohányon és pálinkán kivül alig van valami luxus-articulus, mellyet a nagyobb szám igen fogyasztana constitutionalis hazánkban. S hogy ekkép az indirect adó alá vethetendő kéjek substratuma nem nagy; midőn még e kéjek is — és ezt nem szabad szembül szalasztani — a legszámosb osztálynál — fájdalom mondani, mert nincs elég módja állatiságbul kibontakozni s más nemüeket élvezni — igazi életszükségekké váltak.

Legyen ez egyébiránt bármikép, s tegyük fel, nekem mind e mellett nincs igazam: azért kettő még is alig lesz tagadható. S ugyanis legelőszer az, hogy ha fogyaszt is általján véve Magyarországban a nagy közönség ollyasokat, mik veszély nélkül indirect adó alá lehetnének vetendők: az minden esetre olly csekély, mihezképest teljességgel nem szolgálhat valami tetemesb jövedelem alapjául; s másodszor, mert minden indirect adó, a bélyeget — stempelt — pezsgőt sat. is ide értve, annyi, Magyarországban nem létező hivatalt — Amt — ellenőrséget, szóval: annyi kellemetlen complicatiót tételez fel, hogy valóban a várható haszon nem igen ütné helyre mind azon alkalmatlanságot, melly az indirect adó behozatása által háramlanék ránk.

Egyébiránt terheljük meg, például a pálinkát, melly aggasztólag rágódik az éjszaki népeknél hevesebb magyar

vérünken; terheljük meg ezt elnyomásig, ha lehet; nekem semmi nem volna kedvesebb, csakhogy olly jövedelmet ne várjunk innen, mint a mennyirül honunk valódi felvirágzására elvégre rendelkezhetnünk kellene.

Valamint tehát a felemelt sóár nem fogja alapját alkotni azon tőkének, mellyre, ha nemzetileg felvirulni vágyunk — és e körül forog a kérdés — szükségünk van: szintugy nem szolgálhat illy básisul az indirect adó sem, hahogy nem akarunk vetni adót mind azon ábrándra, ámitásra, elfacsart ideára, mystificatiora, szemfényvesztésre s efféle tulajdonra, mellyel olly nagy száma a régi álmábul felébredt magyarnak, megnemszünőleg csalja magát s csal mást; mert ha ezen, valóban éppen nem szükséges, sőt felette káros luxus-articulusokra vetnénk adót, s ezt az illetőkön meg is vehetnők: akkor bizony tágabb és általjánosb adói alapra nem volna többé szükségünk; mert hogy bárhol is nagyobb szám élvezze az érintett levegő- és füstféle kéjeket, mint nálunk, azt én legalább nem hiszem.

VI.

Jelenkor, 71 sz.
septemb. 6. 1843.

Kimutatni iparkodtam, hogy a felemelt sóár és az indirect adó, ha tán kivételileg s mellékesen használható is — mit időkimélés végett ez uttal nem akarok további bonczolgatás alá venni — semmi esetre nem lehet csekély volta és szövevényes alkalmazása miatt, alapja olly nemzeti felvirulásnak, melly hozzánk illő volna s melly czél felé jelen körülményeink közt egyedül aránylagos telekdíj-fizetés után indulhatnánk halasztás nélkül és biztosan.

A harminczad és általjában a vámi jövedelmek, nemkülönben mind azon javak és jószágok, mellyeket az ország statusköltségek hordására tett alkotványos fejdelminek kezeibe, felette nagy tekintetet érdemlenek. És ha van valami, mi mindenek előtti jobb elrendezést követel, az bizonyára nem egyéb, mint a határvámoknak sulyos, és mi tán még ennél is nyomasztóbb, azoknak olly sokszor változó, vagy legalább olly könnyen változható léte. A fejedelmi javak és jószágok pedig, nemkülönben mind azon alapok, mellyekre nálunk az universitas, academiák s illyesek állitvák, olly bő kincstároknak mutatkoznak, mikép azokat jól és czélirányosan kezelve, minden lehető statusköltség pótlására váltig elégségeseknek volna hajlandó hinni a legméltányosabb is.

Ez mind igaz, és ki a diplomaticumokban nőtt fel s a pacta conventák közt érett meg, igen elértem, hogy illyes

de egy lépést sem akar tenni; vagy más szavakkal: egy garast sem akar zsebébül előbb kivenni, mielőtt mind ezen kérdések tisztába nem jöttek s elvileg és jogilag el nem rendeztettek vala. És ez ellen in thesi nem lehet kifogás.

Nekem azonban a dolog gyakorlati részét tekintve, még is más a nézetem, más a véleményem. S ugyanis én, jóllehet a nemzet és fejdelem közti kötések és pacta conventák mindenek előtt szentek s ekkép sérthetetlenek előttem, én azért még sem tartom gyakorlatilag és élettapasztalásilag véve tanácsosnak, egyedül ezekre támaszkodni; mert ha nincs semmi ‚háttérben' — s e körül világosabban nehéz szólni — mi azoknak ugy szólván támaszul, nyomadékul szolgálna: könnyen megesik, hogy az efféle kötések magyarázata egyoldalulag megyen végbe sat., és az egyedül illyesekre támaszkodó körülbelül ugy jár, mint járt vagy inkább uszott azon utas, ki, mert megfizette átszállittatását Amerikába, és ez által elv és kötés szerint joga volt az odaszállitást az illetőktül követelni, inkább elveszett az elmerülő hajón, mintsem más hajóra ült s valami uj bérfizetésnek tette volna ki magát; vagy ha honi példát akarunk felhozni, bizony ugy jár e világon az egyedül elvekre és jogokra támaszkodó, mint járt bizonyos táblabiró, ki az utcsináló községekkel és a tens vármegyével meg nem szünőleg pörölvén, soha nem akarta a háza előtti kátyut maga betöltetni, és számos év leforgása alatt inkább naponta tűrte az alkalmatlanságot, s veszélyezteté nyakát, csakhogy az ‚elven és jogon' csorbát ne üssön.

Már én az elvet és jogot általján véve, némi becsületben járó kérdéseken kivül, annyira nem bálványzom, mikép azok csorbátlan fentartása végett vízbe veszni, vagy nyakamat törni volnék hajlandó. És ez okbul, mert szintén hazám javát sem kivánom veszélyeztetni, vagy tudja az ég micsoda időkre hagyni, inkább fizetek ma bármilly sulyos telekdíjt, mintsem hogy az acták pedantságaiban és szöve-

vényiben nagy bölcsen bástyákat és hátulsó kapucskákat keresgetvén, azon ürügy alatt, mert a harminczadi és vámi ügyek, valamint a fejdelmi javak és jószágok körülti kérdések még nincsenek egészen tisztában, hazánk javát, mennyire ehhez mind a nélkül is járulni képes vagyok, csak egy nappal is később eszközleni hajlandó lennék.

Legyen mind ez sürgetve: helyes, és adja rá az ég legjobb áldását: de azért más részrül csupa diplomatica- és pacta conventákbani buvárkodás által, vagy mert ‚minden nem megy ugy mint mennie kellene,' se röviditessék meg honunk attul, mit felvirágzására ‚saját erőnkkel' végbevihetünk.

Sok azt mondhatná ugyan, hogy ekkép, ha t. i. a régi források használása helyett ujakat nyitnánk, ugy szólván ‚extra dominium'-féle állásba jönnénk, mikor aztán nehezebb fogna lenni a bajon segités mint ma; ámde ez esetben, én azt hiszem, éppen ellenkezőleg fejlődnék ki a dolog, s pedig mert mí magyarok ezen, valamint más kérdés körül is, önámitás nélkül csak akkor jutandunk valódilag ‚intra dominium,' mikor egyszer tettleg fogtunk virágzásnak indulni; valódi virágzásnak azonban csak akkor indulunk, ha egyszer elég lelkünk lesz minden szövevények s nehézségek daczára is ‚segítni magunkon.'

A harminczadot, vagy annak felemeltetését, mint a vámi és fejdelmi javak s jószágok forrásait mind ennél fogva nem tartom tehát ollyasoknak, mellyek honunk felvirulási ügyét tekintve keblem vágyait csak legtávulabbrul is megnyugtatni képesek lehetnének. Ezeknél, honunk előmenetele végett izlésem, politicai hitvallásom és számitó tehetségem szerint, valóban biztosb, szaporább és bővebb kutfő után szomjazok; s eddigelé legalább, ollyast sehol nem tudok fellelni egyebütt, mint az aránylagos telekdíjban.

A papi jószágokrul — mellyekre annyian olly indiscret étvágyat árulnak el, kik egyébiránt, tudom, lennének csak

illyesek birtokában, vajmi nagy lármát ütnének, ha azokrul bármilly távulrul is valaki disponálgatni merészkednék — a papi jószágokrul mondom, mint olly kérdésrül, melly a kedélyeket okvetlen legnagyobb lobba lángba hozná — minek elkerülése mostani körülményink között nem kevésb, mint ‚hazafiui legszentebb kötelesség' — ez alkalommal mélyen hallgatok. Mindennek meg kell érni e világon; s némiek csak lassan érnek meg, ugy hogy az, mi ma nemcsak kivihető nem volna, de okvetlen leghátralökőbb, sőt megsemmisitő visszahatást szülne, idővel maga magátul fejlődik ki czélszerűbb rendelkezésre. És ha ez igaz, min nem kétkedhetünk, ha a világi eseményeket kérdezzük, s nem czélunk, hazánkbul legelsőben is ‚tabula rasa'-t csinálnunk s ezen aztán valami egészen uj épitvényt emelnünk fel, de ingadozás nélküli átalakulás az, mit tervezünk: akkor valóban jobb a papi jószágokrul hallgatnunk, s hazánk felvirulási tekintetében más kutfők felnyitása körül lépnünk őszinte egyességre.

Vannak az eddig elősoroltakon kivül még más sarkalatok is, mellyek sokak szerint előlegesen lehetnének valamellyes adó alá terjesztendők; mint például: tőkepénzek, műipar, kereskedés, eladási díj, laudemium, mortuarium, harminczad-felemelés, ország-künti lakás díja, s tudja az ég, még mi minden; mi minden mondom, mert hiszen hol van határa részint azon képzeti felhevülésnek, mellyel minden jobb ember el van telve, ha ‚létcért küzd' s ekkép minden hű magyarnak is el kell telve lennie, ha hona kétes állását készakarva maga előtt eltitkolni nem akarja; részint hol van határa mind azon ‚nem fizetési ürügynek,' mellynek következtében — fájdalom mondani — annyi magyar sokszor tudta nélkül is, szüntelenül valami ‚kisurranásra' alkalmas hátulsó ajtócskák után kacsintgat.

Mindezen most érintett adózási alapkövek, valamint azok is, mellyek eddigelé jöttek tudtomra, s mellyeket itt

rendre elősorolnom csak idővesztés lenne, azonban, menynyire én látom a dolgot, mai körülményink között nem alkothatják, ha így lehetne mondani, ‚derekát' azon sarkalatnak, mellyen biztosan, röviden és nagyobb szabásokban felvirulhatna honunk, s mellyet ekkép én ohajtanék megvetni mindenek előtt.

S ugyanis: tőkepénzektül nem igen csordulunk fel; ámde ha usznánk is azokban, minden esetre szövevényesb és könnyebben kijátszható a tőkepénzek megadóztatása, semhogy átalakulási küzdelmink közt illy horgonytul sokat reméllhetnénk. Műipar, valamint kereskedés, még bölcsőben léteznek nálunk; ezeket ekkép inkább ápolni kellene, mint bármilly kicsiség által is nehezítni. Eladási díj, laudemium, mortuarium, a most előadottaknál sokkal alkalmasb jövedelmi kutfők, nem tagadhatni; csakhogy részint nem elég bő forrásuak, részint szövevényes és ehhezképest drága ellenőrség nélkül igen könnyen kijátszhatók. Országkünti lakás díja elvégre, a mellett hogy csekély volta miatt alig volna számba vehetendő, legnagyobb önkénynek s ezzel szorosan egybefüggő zsarnokságnak nyitna tág mezőt. Mert ugyan milly itélőszék határozhatná el igazságosan, hogy valljon ki lakja a külföldet tapasztalás s a hazába hozandó méz beszerzése végett s ki kénytelenségbül, ki viszont egyedül éldeleti here-viszketegbül? S igy tovább.

Többnyire ha valaki azt mondja: „ne csak egy kutfőt használjunk, de valamint a szemes gazda sem állitja reményeit, például egyedül gabnára, gyapjura, állandókra vagyis fixumokra, ugymint korcsma- malombérre sat. — fára és efféle nagyobb jövedelmi csermelyekre, hanem jövedelmet szaporitólag minden bármi gyéren csepegő forrást is kellő szemügyre veszen: szintugy cselekedjünk mí is, honunk oeconomiáját illetőleg az ‚adde parum modico' terv szerint;" a ki igy szól, azzal in thesi kezet fogok s elv szerint nemcsak nem ellenzem, sőt igen kivánom, hogy

minden bármilly csekély jövedelmi forrás is nyittassék meg. Mert minél nagyobb az erő, annál biztosb a siker. A dolog alkalmazását tekintve azonban, még is más véleményben vagyok s azt hiszem, hogy valamint nem cselekszik okszerintileg azon gazda, s ekkép nem fog megjutalmaztatni aránylag nagy jövedelem által, ki, ‚kezdetkor' valami terjedelmes és hátramaradt uradalom gyümölcsöztetése ugyében kis források körül bibelődvén, nem pontositja össze minden tehetségét a nagyobb források megnyitására: szintugy nem cselekednénk mí is czélszerüleg, s nem fognók tapasztalni honunk kellő felvirágzását, ha pirulásra méltó hátramaradásink között ‚kezdetkor,' a helyett hogy valami derék jövedelmi csermely megnyitására pontosítnók össze minden erőnket, inkább a netalán itt ott felfogható ‚cseppek' biztositása végett fárasztanók ki magunkat.

Legyenek csak valami terjedelmesb uradalomnak nagyobb jövedelmi forrásai egyszer kellőleg megnyitva s biztositva, ám akkor fog az okos gazda lépten lépve nemcsak minden kifacsarható egyéb kis cseppek összegyüjtése körül is aggódni, de e fölött ‚negative' is iparkodandik nevelni a jövedelmet; azaz: hogy minél kevesb költséggel minél több állittassék ki; vagy még világosabban mondva: hogy a tiszta jövedelem minél közelebb álljon a brutto jövedelemhez; mit kezdetkor, mikor mindent ugy szólván egyedül fővonásokban lehet és kell ekkép elrendelni, szinte olly kevessé eszközölhet ezek elferditése nélkül, valamint a kisebb jövedelmi források kellő méltánylatára sem terjesztheti gondját, ha a nagyobbakat elhanyagolni nem akarja.

És ha ez valami uradalom gyümölcsöztetését illetőleg áll — mit tán nem lehet kérdésbe venni — akkor ugy hiszem, még kevesebbé kérdésbe vehető az, hogy honunk felvirágzási ügyére az itt előhozott logica és bánásmód még inkább illik. S pedig mert uradalmat, hol rendszerint csak egyes parancsol, minden részleteiben keresztül tekinteni,

s az abban lappangó minden kutfők egyszerrei felnyítására elégséges tőkét találni csak könnyebb, mint illyest, egy egész s olly nagy országot illetőleg eszközleni, mint magyar hazánk, kivált ha ezen ország, ugy mint honunk, nem áll egynek parancsa alatt, ki kénye kedve szerint rendelkezhetnék, de valaminek elhatározására ezrek jóváhagyása, megegyezése kivántatik meg.

Bizonyosan nem is szülne ennélfogva mai körülményink között jó sikert, azaz: vagy éppen nem volna eredvénye, vagy eredvénye nem felelne meg számtalan szükséginknek, ha tehetséginket mind azon alábbrendelt kutfők megnyitására fecsérelnők el, mellyeket felhordék, a helyett, hogy most mind ezen ‚cseppek' összegyüjtését későbbre hagyván, azon jövedelmi folyót nyitnók meg, melly nemzeti felvirulás-vágyainknak felelne meg, melly nem egyéb, mint az általam tervezett két garasos telekdíj aránylagos fizetése.

Legyen ez megnyitva előbb, s mint egyik fenebbi számban érintém, nem örökre, de egyedül harminczöt évre: s csakhamar megjön az idő, mikor mind azon felhozott s más még lappangó cseppek összegyüjtögetése is napi rendre kerülend, mellyeket akkor elhanyagolni éppen olly kár volna, mint azokkal most bajlódni — ha t. i. nem akarunk örökleg minden civilisált nemzetek mögött nyomorultan kullogni — valódi bűn.

Kisértessék meg egyébiránt egyik is másik is, ha ugy tetszik, Isten neki; csakhogy mind azon kutfőknek ügyes felczifrázása, mellyeket itt felhoztam, s mellyeken kivül tudom még százakat is fel fog hozni a kimerithetlen magyar képzeleti tehetség, ne szolgáljon ‚nem fizetési hátulsó ajtócskákul', vagy inkább ‚kapukul'; igen ‚kapukul', mert hiszen ha valahol, e tekintetben soha nem zárta és nem szükitette magának el az utat, szabadságát otrombául nemfizetésben kereső rokon vérem.

VII.

Jelenkor, 72 sz.
septemb. 10. 1843.

„Kisértessék meg minden lehető kutfő, melly honunk felvirágzására szolgálhatna,“ körülbelül így végzém be legközelebbi czikkemet. Ez által azonban nem azt akartam mondani — értsük egymást — hogy magyar szokás szerint, Pál makacson például az indirect adóhoz ragaszkodjék; Péter ellenben fejesen egyedül a harminczad és határvám megváltásához álljon; József továbbá kirekesztőleg a sóár-felemelésben egyezzen meg; László végre csupán csak a bélyegdíj — Stämpeltaxe — behozatalát pártolja s így tovább; korántsem ezt ajánlani volt szándokom, mert hiszen ha valahol, bizonyosan azon kutfők megnyitása körül szükséges az egyesség s együttmunkálás — minthogy mindnyáját gyakorlatilag szólva egyszerre meg nem nyithatjuk, de csak egyetlenegyet sem nyithat meg csekély szám — melly kutfők után üdülését várja honunk. S ha ez igaz, akkor okszerinti kijelelése ezen kutfőnek, t. i. a legalkalmasb, legbővebb s legkönnyebben kinyitható kutfő kijelelése van mindenek előtt napi renden, s nem ám ezt mellőzve, egyik vagy másik kedvencz-kutfő körülti agitationak időelőtti s ekkép hasztalan sőt hátralökő viszketege.

Én tehát a külön külön jövedelmi források megkisértésére felhivó szavaimat csak ugy akarom érteni: hogy valamint én vettem gáncsolólag kérdésbe minden más jövedelmi kutfőt, a két garasos telekdíjit kivéve, szintugy

vegye — mint ezt már a „Két garas IV." czikkben követelém — és pedig nem hát mögött, nem suttonban, nem sötétben, de nyilván mint én tettem, bárki viszont telekdíjas eszmémet is boncz alá.

Legyen előbb e kérdés minden oldalrul lehetőleg meghányva, s csak aztán ha egyszer némileg feltünt előttünk a való, fogjunk annak, mennyire birjuk, életbe léptetéséhez.

Mint én látom a dolgot — t. i. mint azt ma látom — esküdni mernék, hogy telekdíjas tervem legjobb. Meglehet azonban: okok más véleményre hozandnak. Lépjenek azokkal az illetők tehát elé.

Én Magyarország férfias felvirulása után sovárgok. Minden, bármi hasznos legyen is egyébiránt, mi e végczélhoz nem vezet, nem közelit, nem elégíti ki lelkem szomját. ‚Féligmeddigi', ‚akarom is nem is'-féle nekem tehát nem kell. Midőn azonban így érzem magamat lelkesítve, se a vak véletlent nem veszem nagy számba, se idegen kéztül nem várom, nem követelem vérem üdvét, s legkevesebbé számitok sült galambokra; de mind ezek helyett, mennyire birom, magam kivánok saját vállaimmal állni egykori nemzeti nagyságunk épitvénye alá. S ím ez oka, miért hoztam minden teketória nélkül egyenesen a telekdíj eszméjét szőnyegre.

Ha egyébiránt valaki ollyféle ‚helyettessel', vagy jobban mondva ‚pótlóval' áll elé, melly többször érintett s most ismét felhozott végczélomhoz közelébb emelné a magyart, mint az általam tervezett telekdíj eszközlené azt; ez esetben, ha ennél jóval sulyosb volna is az ajánlandó csudaszer, csak birjam s édesörömest és rögtön sajátommá teszem azt; s pedig mert nem tervem elfogadása, vagy éppen magam kimélése, de vérem felvirulása, hazám dísze, czélom.

S ha erre ráállok, mint általján véve, nem vagyok a körül különösen akadékos, így vagy amugy szolgálom-e a

hont, csakhogy szolgáljam: természetesen még hajlandóbb leszek olly terv elfogadására, melly a telekdijnál nagyobb, vagy legalább ahhoz hasonlólag üdvös következményeket szülvén, életbe is gyorsabban hozható s könnyebben el is viselhető lenne. Mert hiszen hasonló sőt megfelelőbb eredvénynyel nekem is jól esik a könnyebben elviselhető teher. S azért ki vele mindenek előtt! csakhogy hátulsó ajtócskát ne vegyek abban észre; mert valamint gyülölöm az erőltetési és zaklatási modort, s illyest e szerint legtávulabbrul sem akarok használni: szintugy hiszem szükségesnek, hogy mai nap minden, mi nem ered tiszta főbül s kivált tiszta kebelbül, kimélet nélkül pelengérre állittassék, mit erőm szerint eszközölni is fogok, mert ha másokat vezetni akarni ahhoz való tulajdon nélkül is már elég nagy vétek, azért még is megbocsátható azon undok bűnhez szabva, melly szerint honunk ügye körül — szégyen és gyalázat — nem egy magyar mást hord ajkán, mint a mit rejt keblében.

S valóban itt van ideje, hogy elvégre lehetőleg kimutatva s megismerve legyen minden magyar lényege, ugy hogy az, ki tehetetlen s nem birja szolgálni a hont, kimélve, azokkal ne zavartassék igazságtalanul egybe, kik birnák ugyan szolgálni azt, de nem akarják; mikép aztán a kötelesség-éber honfiak megmenekedve az illyféle selejtesek nyilt valamint hypocrita gátlásaiktul, átalakulási szent ügyünket illetőleg kezet fogva s vállt vetve, akadály nélkül gyakorolhassák erejüket.

Egyik vagy másik zsebbül vegyük-e ki ennélfogva azt, mi nélkül soha nem emelkedhetik ámitás nélküli diszállásra honunk, előttem tehát nem conditio sine qua non; csakhogy kivegyük egyik zsebbül valahára; s ez már feltétel, mert hiszen e körül forog létünk s nem létünk; s csakhogy — mi megint második feltétel — ne téveszszük el véletlenül a zsebeket, magunké helyett másokéba nyulván, mert ez természet szerint nem kézfogást, vállvetést s ekkép előme-

netelt szülne, de okvetlen a magányérdek legundokabb harczába sülyesztené a hont.

Mindazon nemfizetési ürügyekkel, hátulsó ajtócskákkal s mind azon ‚sine me de me'-féle zsarnokságokkal tehát félre, mellyek eddigelé — valljuk meg — olly nyomorultan jellemzék honosink nem kis részét; s ismerkedjünk meg elvégre a jobb, a lelkesb embernek boldogsági talpkövével, melly rövid szavakkal érintve nem egyéb, mint őszinte közmunkálás utáni hazai dísz és hazai becsület; s legyünk bizonyosak, azon arányban, mellyben honunk fog indulni virágzásnak mind inkább, szint abban fognak naprul napra minden egyesnek virágai is felvirulni okvetlen.

És e szerint álljon elé bárki, s tanítson jobbra; csakhogy vége szakadjon egyszer azon pangásnak, melly közt sinylődünk, s azért sinylődünk főkép, mert akármi felségest tervezzünk is, mindenütt megakadunk tehetség híja miatt, melly ugyan nem egyéb, mint ‚czélirányos munka;' ámde ennek megindítására pénz, nemzeti látszattal pedig sok pénz kívántatik; s illyest hátulsó ajtócskák utján nem igen, mások erszényébül pedig bünhödés nélkül alig szerezhetni.

Várva várom erre nézve a jobb utmutatást, vagy legalább két garasos (!) eszmém czikornya nélküli kritikáját. Igérem, ok nélkül — legalább mi személyemet illeti — nem leszek akadékos vagy éppen makacs.

Addig is azonban, míg honi intelligentiáink — s nem veszek ezen felhívásbul annak jeléül egyetlenegyet is ki, hogy miután kimondám vélekedésemet nyersen, és ezentul is kimondandom mindig, senkivel örök háhoruban lenni nem kivánok, mert több előttem az ügy mint a személy, s vajmi magasabbra helyzem honunk javát, mintsem éreznék magamban szógyőzelmi vágyat — addig is azonban, míg honi intelligentiáink mondom mellettem vagy ellenem szólandnak fel, legyen szabad két garasos tervemet a folyó számban tovább fejtegetnem.

———

VIII.

Jelenkor, 73. sz.
septemb. 14. 1843.

Tervem kivitele, életbehozása, számtalan nehézséggel van egybekötve. Ezt nem tagadom, valamint eddigelé is már megvallám. Midőn azonban annak haszna felette nagynak s kétségbe nem vehetőnek mutatkozik előttem, én legalább kivihetésében s életbehozásában nem tudok észrevenni áthághatlan, meggyőzhetlen akadályokat, mit fentebb szinte érinték.

Nézzük ennélfogva — mert hiszen engem is szintugy elszédithet valami kedvencz idea, mint bárki mást; s olly eszme által, melly honunk felvirágzását tárgyazza, egy kissé elszédittetni, közbevetőleg mondva, tán nem éppen szégyen — nézzük ennélfogva, mi mindent lehetne tervem kivitele s életbehozása ellen felhozni; kivitele s életbehozása ellen mondom, s pedig gyakorlati szempontbul véve, mert helyessége ellen még in thesi is csak az gördithetne nehézségeket, ki

Vagy megelégszik s ‚beéri' Magyarország mostani virágzó (!) fényes (!) és biztos (?) állásával, s azt vélvén, a mai status-quoval is elvitorlázhatni hajótörés nélkül még számos évekig, egyedül az antiquitásokban leli kéjét;

Vagy az, ki sóvárog ugyan nemzeti felvirulás után, de be tudja bizonyitani, hogy a két garasos telekdij általján, nemzeti csontvelő-csorbitás nélkül el nem viselhető;

Vagy végre, ki a telekdíjnál hatályosb — efficiensb — pótlékot, vagy legalább ehhez hasonlót s egy uttal könynyebben el is viselhetőt tud javasolni.

Csak az, mondom, ki e három osztályba tartozik, kelhet tervem hasznos, alkalmazható s czélirányos léte ellen még in thesi is ki.

Miután azonban mind ennek fejtegetése habár tán nem is egyenesen, de az ügy tárgyaltatása közt mellékesen ugy is elmulhatlan szőnyegre kerülend, tegyük tervem könynyebb kipuhatolása végett addig is fel:

Hogy mi nem elégszünk meg s nem érjük be hazánk mai fényével, és ekkép valami diszesb lét után sovárogva, tenni is akarunk valamit a honért; s

Hogy a nemzeti csontvelőnek csorbitása nélkül általján elviselhető a két garasos telekdíj; s végre

Hogy hazánk felvirulási tekintetében nincs a telekdíjnál czélszerűbb emeltyü.

Tegyük mind ezt fel, s a végett, mihezképest tervem lényege, mennyire lehet, tökéletesen kivilágoljék, pontosítsuk előlegesen minden kutatásinkat kerülgetés nélkül főkép abban össze, hogy valljon, gyakorlat s méltányosság szempontjábul tekintve, kivihető s életbe hozható-e az. Mikép pedig ez könnyebben eszközöltethessék, soroljuk, mint érintém, az az ellen gördithető észrevételek s nehézségeket, mennyire azok előttünk ismeretesek, rendre elé.

Legelsőben is az adózó népet hozzák fel, mellyet minden terheinek hegyibe holdonként de csak két garassal is terhelni meg, nem volna méltányos.

S igaz ez nem volna méltányos. Ámde előrebocsátottuk, hogy a holdonkénti két garas csak legnagyobb általjánosságban van értve; miszerint például közel jó vásárhoz fekvő legjobb buzaföldre négy, sőt tán hat garas is volna a végett rovandó, mikép viszont valami sivatagra holdonként csak fél krajczár, vagy még ennél is kevesebb fektet-

hessék, s általján véve még is minden holdtul két két garas folyjon az országos kincstárba.

A jobbágyi — sessionalis — telkektül, azok minemüségét s fekvését szintén illő tekintetbe véve, tehát holdonként egy garas, sőt még ennél is kevesebb volna fizetendő. A polgári, valamint azon földek is, mellyeken valami teher már fekszik, hasonlólag ez osztályba esnének.

Már például általján véve egy garast róva mind ezen osztályzatu telkekre holdonként, ugy látszik, nem volna még annak daczára is nyomasztó állapot, hogy e telkek már súly alatt vannak. S pedig, mert e kulcs szerint harmincz hold után évenként nem több mint egy for. harmincz kr. volna fizetendő. Mi tán csak elviselhető, sőt még felette nagy haszonnal is elviselhető volna, ha nagyobb müveltség, jobb utak, élénkebb kereskedés, derekabb belfogyasztás, és számtalan efféle szellemi és anyagi tényező által, általján véve virágzásnak is indulna a hon, s ekkép nőne is a kereset. Elviselhető volna mondom, még e kis ‚rátétel‘ is, ha virágzásnak indulna a hon s nőne a kereset.

S e körül forog a dolog. Mert ha megmarad minden in statu quo, tudatlanság, fecsérlett munka, müveletlenség, restség, homokbuczkák, mocsárzsombékok s efféle szellemi és anyagi nyavalyák és békók közt: akkor, nem tagadhatni, valódi zsarnokság volna de csak egy garasocskát is róni valami jobbágyi vagy polgári ingatlanra. De valljon miért nem volna szabad feltennünk, mint azt már fentebb is érintém, hogy a józanul investiált száz millió tőke után mostani dermedezésébül s pangásábul kiemelkedve, virágzásnak s egészen uj életnek fogna indulni honunk? Miért nem volna ezt feltennünk szabad? Hiszen caeteris paribus hasonló ok mindenkor hasonló következményt szül. Ha tehát más hazák többek közt szintén az által is indultak jobb kifejlésnek — mit nem vehetni kérdésbe — hogy mindenki aránylag járult honának investitiojához; ugyan miért

kellene kétkedni, hogy magyar hazánk is hasonlólag fogna ugyanazon ok által virágzásnak indíttatni? Én nemcsak nehézséget s improbabilitást nem látok ebben, de azt hiszem, valódi csudákat mivelne nálunk száz millió. Igy pedig azért vagyok meggyőződve, mert aránylag kisebb tőke is legnagyobb csudákat mivelt más honokban, ugy hogy ezek ugy szólván mátul holnapra mintegy büvész-vessző által felette kétes állapotbul rögtön egészség felé fordultanak, jóllehet — s itt különösen felkérem a tisztelt olvasó figyelmét — korántsem rejlett azokban annyi élet és kifejthető erő, mint rejlik magyar hazánkban, melly valóban megterem minden hasznost, és most legfőkép azért meddő, azért minden tekintetben olly nyomorultan kopár, mert annyi lakosa, a helyett hogy józan investitio után szinte bizonyossá tenné magának annak gyümölcseit, ezeket — dologtalan, vagy minden egyetértés s kézfogás nélkül munkálva — egyenesen ajándékként a vak véletlentül vagy egyedül a jó szerencse játszi negédjétül várja és követeli.

Legyen a tervezett száz millió gyümölcsözőleg kezelve, és czélszerűen olly tárgyakra fordítva, mellyek nem egyedül képzelet és hagymáz szerint, de valódilag hatnak nemzeti javulásunk s egészségünk életforrásaira, és okvetlen vajmi hamar olly felvirulásnak fog általján véve indulni honunk, s ehhezképest annak minden őszinte fáradozó és szorgalmas egyes tagja is, mikép alig ismerendünk csak néhány év leforgása után is most pangó, és akkor életteli anyaföldünkre.

Ez azonban igaz, fő feltétel; az t. i. hogy gyümölcsözőleg legyen kezelve a száz millió tőke, mirül némi fővonásokban hovahamarább adandom elő nézetimet; és aztán, hogy e tőke czélszerűen olly tárgyakra fordittassék, mellyek nem képzelt és experimentumok utáni hagymáz szerint, mellyben most nem egy magyar statusember olly magasan paprikázza magát fel, de a régibb tapasztalás

utján valódilag hatnak nemzeti felüdülésünk s virágzásunk életforrásira.

Már hogy valljon hol rejteznek ezen életforrások, s ekkép mi volna mindenek előtt és soronként a száz millióval életbe léptetendő, arrul később fogom igénytelen nézetimet a tisztelt közönség elibe terjeszteni. Addig is azonban, míg erre alkalmam lesz, e néhány fővonással vagyok ezennel előállni bátor:

Ha igaz, mikép egyes embernek valamint egész nemzeti családnak legfőbb bölcsesége, gyakorlatilag szólva, abban pontosul össze, hogy az előbb élők tapasztalásit ugy szólván aratásnál meglepvén, olly keveset költsön önfizette tapasztalásért, mint ez csak lehető — mert hiszen egészen ingyen illyest át nem vehetni — akkor azt hiszem, „más nem próbálta" experimentumokra sok tehetséget fordítni valódi balgaság, sőt nemzetileg szólva még igazi bűn is. Mihezképest még olly egyénnek és nemzetnek is csak ovakodva és tehetségüknek egyedül kis részével szabad, eddig nem ismert kisérletek kitapasztalásához járulni, melly egyén és nemzet mind időben mind pénzben sokat költhet, s mellyeknek állása biztos. S ha ez áll, akkor magátul következik, hogy olly egyén és olly nemzet, mellynek se költeni való ideje, se költeni való pénze nincs, s mellynek állása efelett korántsem biztos, de igen kétes, annál kevesebbé kalandozhat eddig sehol kellőleg ki nem puhatolt theoriák közt, saját létének legfájdalmasb csorbitása, sőt egész földi üdvének legveszélyesb koczkáztatása nélkül.

S ím ez magyar vérünk állapotja. Mert, ha hátramaradásink aggasztó létét s ezer szükséginknek ehhezképesti irtóztató sorát lágyvelejüleg magunk előtt eltitkolni nem akarjuk, sem elfecsérelhető időnk, sem elprédálható pénzünk de legkisebb sincs; nemzetiségünk pedig, ha szemeinket behunyva szintén ez által nem akarjuk nyomorult félénkekként eltávoztatni tőlünk a veszélyt, valljuk meg, bi-

zony felette bágyadt lábakon áll, mi azon magunk körülti kapkodás symptomája után leginkább bebizonyul, melly szerint nem egy magyar, mint vizbefuladó, mindig másban keresi menekülését, a helyett hogy mindenkit békében hagyván, egyedül saját erejére támaszkodva, és ezt szűzül megótalmazva, iparkodnék elérni üdvpartját.

Nekünk magyaroknak, kivált országlási kérdések körül, ennélfogva egyáltaljában nem szabad statusbölcseségi experimentumokban kimeríteni tehetséginket; de legszentebb kötelességünk, mindenek előtt ollyasokra pontosítni össze erőnket, s ekkép a netaláni száz millió tőkét is ollyasokra fordítni, miknek biztos sikerükért s okvetlen hasznos létükért régibb tapasztalás ví s kezeskedik némileg.

Igy cselekedni azonban semmi nem hátráltat. S azért cselekedjünk így, t. i. forditsuk a két garasos telekdíj után kerekedő száz millió tőkét is, mennyire lehet, ollyasokra, mik felelevenitőleg s virágoztatólag folynak életereinkbe.

Már teendünk-e így, az más kérdés. De én remélleni s hinni akarom, így teendünk; s pedig, mert lehetetlennek látszik, hogy mí magyarok, miután annyi előttünk a régibb példa, melly szerint okulni lehetne, s ekkép okulni kellene, sokáig s eldöntő számban foghatnánk mindazon phantasiák és czifra elmefuttatások áldozatai lenni, mellyek által ma nem egy honosunk szédíttetik el olly sajnosan.

Hogy némi sőt sok aberratióba fogunk esni, s investitionalis tőkénk bizonyos része hasztalan párolgand levegőbe, ezt meghiszem, s erre el kell készülve lennünk; mert valamicskét még a lehető legbölcsebb is kénytelen öntapasztalásért koczkáztatni. Ámde hogy olly otrombául fognók alkalmazni száz milliói investitionalis tőkénket, miként az némi elevenséget s egy kis felvirulást se vonjon maga után, azt egyáltaljában el nem gondolhatom; mert habár lesznek is mindig ügyügykedő képzeletdúsak, kik szép szavakkal s eleven festvényekkel theoriáiknak tömkele-

geibe fogják csábitgatni a fogékonyabbat, vagy inkább: a ‚spongyásabbat', azért az okosabb, az ovakodóbb, s ekkép reméllem, a magyarnak jobb része tudom ha egyszer feleszmél, inkább tapasztalás utján fog lépni elé, mintsem hogy azok utmutatását kövesse végetlen, kik, valamint átalakulási ügyünkben teszik, szintugy száz milliói tőkénkkel is, ha ennek alkalmazása rájuk volna bízva, egy experimentumbul esnének a másikba.

Egyébiránt minden esetre általján véve vagy okszerintiekre fogjuk forditni a tervezett száz milliót — általján véve mondom, mert egyes esetekben alkalmasint mi is elvétendjük a czélt — vagy otrombábbnál otrombábbul fogjuk elfecsérleni a felhozott summát. E kettő közt nagyobb vonásokban egyik eset okvetlen beáll. Már ha az első áll be, akkor valamint az általjánosan fizetendő két garasos telekdíj könnyen leszen elviselhető, szintugy lesz az e czikkben tárgyalt jobbágyi vagy polgári telket illető egy garas is könnyen elhordható; mert hogy száz millió tőke, kifejtésre olly fogékony országban mint magyar honunk, egy kissé okosan forgatva, csak annyi elevenséget s ezzel egybekötött jobb keresetet se szüljön, mikép a jobbágy meg a polgár igen könnyen, sőt tulságig kipótolva, még azon egy garasnyi ‚rátételt' se birhassa el, melly a telekdíj kivetése által háramlanék rá, azt ugy hiszem, a legkétkedőbb sem teendi fel. Ha viszont a második eset áll be, hogy t. i. experimentumokat experimentumokra halmozván, csakugyan minden valódi haszon nélkül fecsérlenők el a száz milliót: akkor nyugalomra léphetünk, s pedig, legalább nemzetileg szólva, örök nyugalomra; mert ez eset által tökéletesen kiviláglanék, mikép rajtunk semmi egyéb nem segíthet, mint idegen kéz, melly alá otromba nép okvetlen kerül, s melly kéz, ne féljünk, majd két garasnál jóval többet is ró egy egy holdra, csakhogy alkalmasint nem hazába fektetőleg, de sorompón tul vándorlólag.

Ennyi bárdolatlanságot azonban miért tennénk magunkrul fel? Én nem láthatom át. Mert ha nálunk nem egy idealista és éretlen velő, és nem egy álpropheta és pajkos huszár szónok el is szédíti ugyan némi alkalommal a bárgyu sokaságot, sőt néha diadalának ünnepét is ülli — mi egyébiránt tán nem egyéb, mint természetes következménye előbbi pangásunknak — azért még mindig szabad remél- lenünk, hogy elvégre, mikor mindinkább közelítendünk az egészség állapotjához, az eszmék is kiébredve, mint érintém, a régibb tapasztalás utjábul egy könnyen, s kivált nevezetesb kérdéseket tekintve, kilépni nem fognak.

S ehhezképest nem tudok kételkedni, hogy az általam tervezett száz millió tőkét is, ha éppen nem lehető legtökéletesebben, minden esetre olly czélszerűen fogja magyar vérem hazánkba investiálni, mikép ennek legalább annyi felelevenitési s felvirágzási eredvénye legyen, hogy valamint az ország általján véve elbirhasson két garasnyi telekdíjt, ugy a már egyenesen megterhelt telkek is elviselhessenek általján véve egy egy garast, vagy legalább bizonyos fractiot minden tulmegterhelés nélkül.

Az adózókat illető ellenvetés tehát, melly e czikknek tevé substratumát, az előadottak által ugy hiszem meg van, legalább fővonásilag, czáfolva.

A mondottak fonalán azonban más nehézség tűnik fel; az t. i. hogy „valljon milly kulcs szerint lenne a két két garas fizetendő.“

IX.

Jelenkor, 77. sz.
septemb. 28 1843.

„Lehetetlen tervem létbehozása végett igazságos kulcsot kidolgozni, és ha lehetne, annyi költséggel járna az, hogy azon summa, melly tervem után kerekednék ki, az által olly nagy csorbát szenvedne, mikép tán annak fele sem maradna fen honinvestitioi czélra, s e szerint igen is drágán volna megvásárolva az."

Illy okoskodást hallék kevés nappal ezelőtt tervem ellen gördíttetni, s pedig honunk nem legcsekélyebb capacitása által. S miután ez a legközönségesb, de egy uttal a legplausibilisb ellenvetés is, melly illy esetben mindenütt hozatott elő, s ekkép nálunk is okvetlen és ad nauseam fog hozatni elő, mert a politikai kifejlésnek symptomái körülbelül mindenütt ha nem is egyenlők, legalább igen hasonlók; miután mondom ez a legközönségesb de egyszersmind legplausibilisabb ellenvetés, szükséges a dolgot egy kissé mélyebbrül felvilágosítni.

Legelsőben is az állíttatik: hogy lehetetlen tervem létbehozása végett igazságos kulcsot kidolgozni.

Erre következőt válaszolok: Mathematikai szabatosságu igazságos kulcsot nem dolgozhatni ki tervem életbehozása végett, igaz; ámde kérdem, valami tehernek közös viselését illetőleg, ugyan hol és milly esetben lehetett a repartitiora nézve illy tökélyü kulcsot feltalálni? Mire, ha

őszinték akarunk lenni, s nem vágyunk hátulsó kapucskákon kisurrani, azt vagyunk kénytelenek felelni: ‚sehol.‘

Mihezképest nem is arrul van szó — mint egyáltaljában bármi emberiben soha nem lehet arrul szó — valami egészen tökélyest kiállítni s elérni; de valamint másban, szintugy a telekdíji kérdés körül is, egyenesen csak abban pontosul össze az egész, hogy valljon nem lehet-e tervemet illetőleg, az igazsághoz annyira közelitő repartitionalis kulcsot, nagy nehezen ugyan, de még is kidolgozni, melly gyakorlatilag és életbölcseségileg elfogadható lehetne.

S erre minden hosszas fejtegetés s megmutatási viszketeg s ügyügyködés helyett, egyszerüen csak azt vagyok bátor felelni: „Lehetett másutt, s hol akarat volt, mindenütt: tehát lehet nálunk is, feltéve, hogy ez elkerülhetlenül szükséges, ha hazafiságunk nem szódagály, mélységünk nem szőrszálhasogatás, statusbölcseségünk nem constitutionalis hypersthenia; szóval: ha nem vagyunk egyedül színpadi és fényüzési hazafiak, de emberi hivatásunknak lelkesen megfelelni ügyekezvén, férfiuilag szomjazunk honunk felvirágzása után.“

E tekintetben tehát, mert hiszen szinte minden civilisáltabb nemzetnek megvan már catasterje, nincs legkisebb nehézség is, ha t. t. van arra elégséges költség. És e szerint a felhozott ellenvetés első része nem képez valódi akadályt.

Már mi egy lehető legtökéletesb cataster kidolgozására megkivántató költséget illeti, ez más kérdés; s e tekintetben, megvallom, lehető legnagyobb figyelmet érdemel az általam felhozott ellenvetés második része, hol t. i. az állíttatik, hogy az illyetén cataster kidolgozása annyi költséggel járna, mikép ennek eszközlése tán azon summának felét is megeméssztené, melly tervem után kerekednék ki.

Ez nagy baj volna, mert aggasztó hátramaradásink közt, mikor kettőztetve kellene lépnünk elő, nehogy mindig

leghátulsók maradjunk, mert más nemzetek sem veszteglenek; illy állapotban mondom, nagy baj volna, ha a tervem által kikerekedő summa felével lennénk megvásárlani kénytelenek annak igazságos kivetését, s e szerint ugyszólván két lépést téve egy lépéssel ismét visszalöketnénk. Illy haladás egyébiránt elkerülhető-e, nagy kérdés.

Miért kellene azonban éppen ötven millió pgő forint, egy magyarországi cataster kidolgozására, azt nem tudom. Az eddigi subsidium s illyféle kulcsok legalább nem teltek nálunk ennyibe; s így meglehet, hogy e tekintetben is, mint szinte annyi másban, az asthenicus bajbul a hypersthenicusba átesvén, az eddigi, mondhatni, legtöbb helyütt falusi kovács more patrio készitette kulcsok helyett olly valami patent-féle kulcsot kivánnának sokan, vagy legalább ‚némellyek' készítni, melly ‚remek-mű' még sehol nem létezik, s mint illyes természet szerint sokba telhetnék.

Tudakolám is ez okbul a felhozott nehézséget előgördítő capacitástul, hogy valljon milly adatok szerint hihetné ő egy magyarországi cataster kidolgozását olly méregdrágának? Mire ő egészen naif azt válaszolá, hogy ő e tárgy körül sem nem olvasott, sem nem gondolkozott volna ugyan sokat, de a Pesti Hirlapban olvasá, hogy illyes legalább is ötven millió pengőbe kerülne.

Az én egybevetésim következtében, s mennyire én ismerem más országok ebbeli munkálataikra forditott költségeit, s képes is vagyok saját körülményinkhez szabni azok alkalmazását, s végre mennyire bír is már honunk számtalan olly munkálatokkal, mellyek igen elősegitnék egy lehető legtökéletesb cataster kidolgozását, én meg nem foghatom, milly adatok szerint lehetett ötven millió pengő forintot illy műtételre szükségesnek találni. Miután azonban a felhozott p. hirlapi czikk előttem nem ismeretes, nem is tudom, ki irta legyen azt, s egyébiránt nincs ez ujságlap kezemnél, távul vagyok azt egyenesen mint levegőbül ka-

pottat, elitélni akarni. Halljuk s nézzük ennélfogva, milly alapokra van állitva a megkivántató ötven millió. Mert ha valahonnan, bizonyosan a p. hirlap részérül nem várhatunk felszinest vagy készakarva nehezítőt olly tárgy körül, mellyért más formákban ugyan, de azért egy végczél felé még is, olly őszintén és olly fáradhatlanul küzdött.

Felette rosz eljárási modor, a dolgok kivitelét, életbehozását könnyebbnek gondolni, s illyesnek hirdetni. S ugyanis, mert a felszines általján véve nem arat sikert; s aztán mert psychologice véve a kijátszott remény csüggedést okoz, midőn a nem várt könnyebbség uj lelkesedésre hevít. Napoleon — s legyen szabad e hasonlatossággal élnem — soha nem kisebbité katonái előtt a veszélyt. Hírkoszorú s Francziaország dicsősége után sóvárogva, azt hitte ennélfogva ütközet előestéjén a lelkesb: ‚holnap végső napom', s mintegy megedzve illy gondolattul, félni többé nem tudott; s ki még is fenmaradt, csudálkozva jó szerencséjén, kivívta a diadalt. Más vezérek ellenben így buzdítják hadaikat: ‚ne féljetek jó fiúk, nem lesz bajotok', s mosolyg ugyan eleinte illy megnyugtatáson a nagyobb szám, s igen jól esik neki; ámde ha sűrűbben kezd hullni a legénység, bizony a legderekabb is, mert a végveszély eszméjével összebarátkozni nem volt ideje, megijed, s ha szaladásnak nem iramlik, nagy csuda, minthogy, bárki mit mond is, egyedül az a minden alkalmi hős, ki állatiságának szellemileg parancsolni tud; ehhez pedig, mert ez rövidebb hosszabb, de rendszerint mindig valami belső küzdés eredvénye, egy kis idő kell.

Kövessük s kerüljük e példákat ujjáalakulási küzdelminkben; mert hiszen czélunk, vagy legalább az én czélom nem ideigóráigi megnyugtatás, rövid örömgerjesztés s honunkra nézve egy kis ephemer mécsnek meggyujtása. Valóban nem, hanem azon végeredvényhez sovárgok vinni, habár csak egy parányi mákszemnyit én is, hogy magyar

vérem egykor, ha tán több nemzedék leélte után is, diszteljesen foglalja el helyét a szellemileg kicsinosult nemzetek koszorujában.

Barátkozzunk meg ennélfogva minden nehézségekkel, mellyek utunkat okvetlen állni fogják s néha meggyőzhetlen, áthághatlan alakokban, ha valósággal nagyok s nemzetileg szólva: valódilag szabadok kivánunk lenni. Sőt öregbítve gondoljuk e nehézségeket inkább, mintsem azokat magunk előtt eltitkolnók; mert vajmi jól fog esni a nem reméllett könnyebbség, s minket ellenállhatlan lelkesedésre buzditand; midőn a nem várt nehézség, az előre fel nem tett akadály, könnyen halálos csüggedésbe sülyeszthetné azon lelkesedést, mellytül most a magyar közönség jobb része felhevülve van s mellyel csudákat lehetne mivelni, melly azonban könnyen ismét ellankadhat, vagy nyavalyás irányt vehet; mert az, valljuk meg — és ez természetes s egyedül volt halálos pangásunk következménye — még korántsem egészséges s ekkép sokáigi fenállást igérő lelkület, de teli van lobba lázba vajmi könnyen mehető vegyülettel.

Legyen ehhezképest a p. hirlap szerkesztője szives, és tárja ki, hogy ugyan milly alapon nyugszik a felhozott ötven millió pengő forintba kerülő cataster. Ám lássuk a lepletlen nehézséget s aztán szálljunk azzal szembe.

Addig is azonban, míg e felszólalásomnak hazafiui kötelességérzettel elibe fog jőni a p. hirlap szerkesztője, mit loyalitásátul elvárok, addig is fel akarom tenni, hogy csakugyan ötven millóba kerülne olly kulcs kidolgozása, melly szerint némi igazsággal ki lehetne vetni a két garas talajra állitott telekdíjt. Ezt pedig annak megmutatása végett akarom tenni, hogy még ezen lehető legsulyosb esetet tekintve sem volna elégséges ok, tervemet visszautasitani. S ugyanis

1) mert olly szurok közti állapotbul, mint a mily-

lyenben nemzetileg s egyedileg mi vagyunk, alig hihető, ez bármilly szomoru és aggasztó legyen is egyébiránt, hogy kivált eleinte, mielőtt tettlegi reformationak egy kissé jobban neki indultunk vala, lehető legjobb esetben is másképp volnánk képesek kibontakozni, mint két lépéssel elő s egygyel ismét hátra. S

2) mert ha ötven millióba kerülne is egy tökéletesen kidolgozott cataster, minek eszközlésére minden esetre számos év kivántatnék, ez még se csorbitná egész felével a tervem alkalmazása által kikerekedő summát; s pedig, mert harmincz év leforgása alatt költvén el hazai investitióra a száz míllió tőkét — mit fel akartunk tenni — nem száz milliórul rendelkezhetnénk csak, de százhatvanhét s félrül, ha t. i. gyümölcsözőleg lenne kezelve a száz millió.

Hadd világositsam ezt azonban közelebbrül fel, nehogy félreértessem, magátul értődik, lehető legáltaljánosb vonásokban, mellyek itt csak ugy fognak figurálni, mint tervem vázlatrészei, s mellyeket ekkép bármikép módosithatni.

Tegyük fel, s könnyebb tájékozhatás végett tegyük fel, hogy bizonyos hollandi házakkal száz millió pengő forint kölcsönt contrahált a magyar legislatio, s öt millió évenkénti pontos fizetésrül biztositván a fenérintett házakat, melly summának $7/10$ része vagyis $3\frac{1}{2}$ millió kamatkint, $3/10$ része pedig vagyis $1\frac{1}{2}$ millió törlesztékkint szolgálandó, átvette legyen a nemzet vagy inkább ennek megbizottja a száz milliót, s ezen summával szerencsésen elérkezett vala Budapestre.

A hollandi házakat illetőleg ezen lépés után a magyar nemzetnek nincs azokkal egyéb viszonya s egyéb dolga, mint pontosan fizetni a telekdíjakbul kikerekedő öt milliót - - - - s ezt is csak harminczöt év lefolyta alatt, mint már előbbi czikkeimben érintve volt; mert $1\frac{1}{2}$ millióval el van törlesztve ennyi idő alatt száz millió.

Egészen más categoriába esik azonban azon financialis működés, melly által Budapestre érkezett száz millió volna kezelendő s melly működést ennélfogva nem szabad összekeverni mind azon részleti eljárásokkal, mellyeket a telekdíj pontos behajtása s Hollandiába szolgáltatása tételezne fel. Ez is más, az is más.

Az elsőrül, mikép volna t. i. a telekdíj behajtandó, ez uttal hallgatok; okoskodó javaslatomat röviden egyedül annak felvilágositására szoritván, valljon mikép volna a száz millió kezelendő, hogy az harmincz év leforgása alatt száz hatvan hétre nőjön.

Feltéve, hogy minden három és három évben tartandó országgyülésnek legelső működése a telekdíjruli tanácskozás lenne, **1843**-ban félre tesz az erre kiküldött biztosság vagy inkább pénztárban hagy tiz milliót, melly **1844**, **5** és **6**-ban volna a honba lehető leggyümölcsöztetőbben investiálandó. A kilenczven milliót pedig kiadja öt pentre; mi által három év leforgása alatt **13½** millió kamatot nyer, melly szintén a három első évi honinvestitióra volna forditandó, ugy hogy azon summa, melly a honba fektetnék, azaz, melly a legelső három évben ennek felvirágzására forditatnék, nem volna tulajdonkép tiz millió, de **23½** millióra rugna, mindazon gyümölcsözést ide nem számitván, melly az idealiter pénztárban hagyott tíz millió s az első és második évi kilencz millió sat. utáni kamatnak kamatjábul kerekednék.

1847-ben visszaveszen a bizottság a kilenczvenbül tíz milliót. Marad kamatra nyolczvan millió; és ekkép ennek kamatjával, melly tizenkét millió, az **1847**, **8** és **9**ik évben ismét nem tíz millió fektetik a hazába, de huszonkettő.

S igy tovább; míg harmincz év leforgása alatt ki van adva az egész, de mint a szám mutatja, nem száz, hanem száz hatvanhét és fél millió.

Ha tehát ötven millióba kerülne is egy igazságos cataster — mit azonban előbb be kellene bizonyitani — s annak elkészitésére öt év elegendő volna is — mi alig hihető — és ez által kevesebbet gyümölcsözne a száz millió, mert ötven milliót öt év alatt ki kellene adni: méltóztassék a nyájas olvasó számitani, még ez esetben sem csökkentené a kiadás telekdíjas summámat felében, de még csak harmadában sem.

Mibül az sül ki, mi már fentebb is kiviláglott, hogy még azon esetben, mellyhez képest ötven milliót kellene telekdíjas tervem igazságos létbehozására előlegezni, sem volna elégséges ok, azzal felhagyni s ez által honunk felvirágzását megrövidítni, s e szerint annál kevesebbé volna illyest tenni szükséges, de csak szabad is, ha egy igazságos cataster kidolgozása nem telnék illy roppant summába, sőt ha egy illyesnek kidolgozása tán nem is volna elkerülhetlenül szükséges.

X.

Jelenkor, 78 sz.
october 1. 1843.

Mielőtt folytatnám félbenszakasztott utolsó czikkemet, minden tévedés s netaláni ráfogás elkerülése végett, ismételni vagyok bátor, hogy tervem alkalmazását illetőleg, mind azon fővonásokat, mellyekkel a dolog jobb és könynyebb felvilágositása végett eddiglen előállék, egyedül próba-vázlatokul kivánom vétetni, mellyek e szerint bármilly módositások sőt változtatások alá lennének vonhatók.

Igy példaul azt tettem fel, hogy minden három évben tartandó országgyülés rendelkeznék három és három évre tíz milliórul s a fenmaradó tőke kamatjárul; s hogy e szerint az egész száz millió, időközti gyümölcsével együtt harmincz év leforgása alatt lenne investitiókép a hazába fektetendő.

Már mi az országgyülésnek minden három évbeni tartását illeti, ezt csak azért hoztam fel, mihezképest a calculus kerekebb lehessen; s mert eddigelé törvényink az országgyülésnek csak minden három évbeni tartását rendelik. Elvek feszegetése, vagy illyesek ujraalakitása, nem volt szándékom; mert ha igen, akkor kénytelen lettem vala terjedelmesebben ereszkedni annak megmutatásába, hogy ha már kereskedés, gazdaság, de csak a legegyszerűbb háztartás sem foroghat jól, legalább minden évben végbemenendő computus hijával: akkor természet szerint még ke-

vesebbé működhetik rendesen s czélszerűen egész alkotvány — feltéve, hogy ez nem egyedül pro forma létezik és csak papiroson áll — minden évben rendesen s kimeritőleg tartandó kölcsönös kiegyenlités nélkül; mert ugyan mi egy háztartásnak vagy gazdaságnak, sőt a legrészletesb kereskedésnek is szövevénye, mind azon kigázolhatlanoknak látszó bonyodalmakhoz mérve, mellyek közt, s kivált constitutionalis formákban, a polgári lét viszonyai forognak? Miután azonban, mint érintém, nem lehete szándékomban, ezen életbevágó kérdés fölött ez alkalommal elmondanom politikai hitvallásomat, bizonyosan nem más szándékbul hoztam elő az országgyülésnek minden három évbeni tartását, mint: tervem simább előterjeszthetése végett.

Éppen ezen okbul, t. i. egyedül előadásom könnyebb felfoghatása végett, tettem szintén fel, hogy minden három három évben lenne a száz milliónak tizedrésze elköltendő, s ekkép az egész tőke gyümölcsével együtt harmincz év leforgása alatt volna a haza felvirágzására forditandó. Egyedül a kerekebb számok végett tettem ezt is fel, mondom; mert hiszen maga magátul értődik, hogy investitióra forditandó tőkéket nem lehet illy pedantsággal ugy szólván egyenlő adagokra osztani; valamint igazi önsujtó zsarnokság volna, előre meghatározni, hogy a javaslatban levő száz milliót minden gyümölcsével együtt, okkal, ok nélkül, s bár törik bár szakad, harmincz év leforgása alatt elkerülhetlen a honba kelljen fektetni; mert mint a tapasztalás mutatja, néha a legüdvösebbnek életbehozására sem kedvező az idő, s ekkép ennek jobbra fordultát be kell várni; midőn némi javitásokra nézve viszont, ha ezek rögtön nem eszközöltetnek, örökre eltünik a kellő pillanat; s így néha egy kissé vesztegleni tanácsos, néha pedig minden kitelhető erővel egyszerre kiállni a gátra; vagy e jelen kérdésre alkalmazva a rendszabályt, néha két, három, sőt több évet is egyedül az investitionalis tőke gyümölcsöztetésére szen-

telni parancsolná a józanság, némi alkalommal ellenben kettőztetett sőt anticipáló summákat forditani, egy egy, halasztást nem, vagy csak kárral szenvedő tárgyra.

Törvényhozás vajmi ügyetlenül tenne, ha illyesekben előre ugy megkötné a jövők kezét, hogy azok, röviden szólva, annak idejében ár és dagály ellen evezni, és szélvészszel szemközt vitorlázni lennének kénytelenek.

Elég a fősarkalati pontokat kijelelni, egyéb részletekben szabad kezet kell hagyni az illetőknek; mert másként a sok rendelet, utmutatás, utasitás, utbaigazitás, olly békókká fajul, mellyektül akadályozva de csak nyulat sem foghatni, s annál kevesebbé léptethetni életbe nemzethez illőt, illő időben, és illő áron.

Legyen csak elhatározva, hogy telekdijt akar fizetni a nemzet, habár általján véve holdjátul két garas helyett egy garast is, sőt még ennél is kevesebbet, a többi, jó akarattal s kellő éberséggel, melly dicséretes sőt kötelességben járó polgári tulajdont, közbevetőleg legyen mondva, igen meg kell különböztetni azon constitutionalis hyperstheniátul, mellyben most mindent nehezitőleg — fájdalom — nem egy előkelő s előcsahos magyar reformer nyavalyog; akarjon csak fizetni telekdijt a nemzet, a többi mondom, okkal móddal s az istenek segitségével, kik előtt kedves az őszinte hazafiság áldozata, bizonyosan ki fog egyenlittetni s gyalultatni ugy, hogy midőn valódi emancipatiojának legelső lépését nemcsak szóval és szónoklattal, de tettel is meg fogta tenni a magyar, honának nem várt felvirulását is tapasztalandja csakhamar, s a nélkül, hogy tervem következtében de csak egyetlen egy fiának is elpusztultát eszközlené; elpusztultát mondom, mert hogy egyik s másik tán egy kissé erősebben meg lesz terhelve, azt emberi létünknél fogva el nem kerülhetjük; ámde azon teher, mellyet hazafi hord hazáért, soha jutalmazatlan nem volt viselve.

Fizessünk ennélfogva általján véve minden holdtul két garast vagy egy garast, hagyjuk ki e számitásbul a haszonvehetlen téreket, vagy vegyük ezeket is valami parányival be; fizessen a földesur jobbágyaért, *) vagy ez valami kis töredéket saját erszényébül; az urbarialis telkeken lakó nemes ember egészen ki legyen véve a teher alól, vagy rá is irassék valamicske; tíz év alatt legyen a hazába fektetve a száz vagy ötven millió, vagy kilenczvenkilencz alatt; a tüstint kamatra adandó pénz, öt, négy vagy három száztulival adassék-e ki, vagy éppen nem sat. sat.; mind ez mondom, nem egyéb mint árnyéklat, mellynek igy vagy amugyi eldöntetése, kedvezőbb vagy kevesebbé kedvező következményeket hozand ugyan maga után, nem tagadhatni; de azért sarkát és lényegét a dolognak nem alkotja, nem változtatja.

Én azt hiszem, bizonyos arányban mindenkinek legkisebb különbség nélkül kellene a telekdíj viseléséhez járulni, mint ezt már fentebb érintém, s egy uttal azt gondolom meg is mutatám, hogy ezt okszerinti arányban mindenkitül követelni is lehetne; mert a hon felvirágzása után mindenki saját jobb felvergődését is könnyebben eszközölhetné. Ez azonban előttem, jóllehet igen igen ohajtanám, nem eldöntő feltétel; valamint nincs árnyéklat, mellynek magamat ez ügy végett alávetni ne volnék kész, feltéve, mint „Az adó" VIIdik számában előlegesen felhozám, s itt már alkalmasint egy vonallal sem tágithatnék, hogy

1) Ne örökre kösse magát le a nemzet efféle telekdíj-fizetésre, s ekkép azon summa, mellyel hazája felemelésére járul, már magában viselje az eltörlesztés — amortisatio — elvét.

---

*) E néhány sort addig is, míg e tárgy tán szorosabb tanácskozás alá jönne, mit adjon Isten, a 107ik sz. alatti Nemzeti Ujság lapvizsgájában hozzám irányzott szives felszólitására vagyok bátor válaszolni.

2) Az igy egybegyülendő summa semmi másra ne szolgáljon, mint Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére.

3) Azon kérdés eldöntését, hogy valljon mi mindenre legyen forditandó a hazai investitionalis kincstár, egyedül s mindig az egyetemes törvényhozás intézze el akár közvetlen maga, akár közvetve megbizottjai által.

4) Egy országos, Budapesten létező kincstári hivatal kezelje az ekkép bejött pénzeket.

5) A pénzeknek mire lett fordittatása minden következő országgyülésnek terjesztessék elibe.

Minden, mi e főszabályokba s némi illyféle nemzeti és alkotványos elviekbe, mellyek tán később mutatkozhatnának, nem ütközik, előttem elfogadható leszen, bármilly gyakorlatelleni formákban ajánltassék is az egyébiránt, csakhogy meg legyen egyszer vetve nemzeti felvirulásunknak valami derekabb alapja. Az idő majd rectificálja a netaláni hibás superaedificatumokat

S ha most tudakolja valaki: miért hoztam ez alkalommal mindezeket, s kivált a minden évben tartandó országgyülések fölötti nézetemet elé, annak ezt vagyok bátor válaszolni: 1) azért, mert jóllehet bajnoki hevében nálunk egy nagy rész alig tudja bevárni, a legéletbevágóbb kérdéseknek de csak lehető legrövidebb s rögtönibb kitálaltatását is, addig bizonyos más része viszont alig irhatni elég részletesen s elég világosan; s 2) mert én irom mind ezeket, én ki sem a tulzók sem az innenmaradók zászlója alatt nem állok, s ekkép számos, ‚jóakaróim' (!?) — kikrül más alkalommal tán majd többet — minden szavaimat rabulistikai kaptájukra vonni törekednek, csakhogy a következetlenség bélyegét valamikép homlokomra süthessék; mi azonban a felkorbácsolt kedélyü nagy szám felfogásában tán igen, de Isten és jobb emberek előtt véremhezi hűségemet s constitutionalis elveimet illetőleg, míg inaim

birnak s velőm nem homályosul, soha nekiek nem fog sikerülni.

Igy történt példaul, hogy csak néhány nappal ezelőtt bizonyos egyén, kinek nagy fáradsággal iparkodtam tervemet felvilágosítni, s ezt körülbelül az előadott formákban eszközölhetni reméllém, nagy bámulatomra azon megjegyzéssel állott elé, „hogy ő azt gondolta vala, mikép én az országgyülésnek, csak minden három évbeni tartását felette károsnak hinném; s ekkép, mert illy értelemben hallott szólni bizonyos alkalommal, most nem tudná felfogni (!?), mikép állithatnám tervemet (!!?) csak minden három évben tartandó országgyülésre.“ S szinte láttam szemeibül, milly jól esett keblének engem, mint ő gondolá, illy nagy következetlenségben megcsipni!!

S illyesek után ez, valamint több más hőse is a honnak, indignatióval érinti themámat, melly szerínt gyanusitni, vagy ha ezen kitétel nem tetszik, minden szerepeskedő s kolompot vinni akaró egyednek keble és feje tisztaságát kérdésbe venni kötelesség, nehogy alkalmatlan vezérekre bizza üdvét nemzetünk; indignatióval érinti themámat nem egy felmerült hőse a honnak mondom, csakhogy e themának alkalmazásába, saját keble, saját feje kiváltságilag soha ne eshessék; mert ha azokat venné valaki kérdésbe, s pedig e tekintetben számtalan kérdést lehetne minden fáradság nélkül az illető velők és vesék mélyeibe felette à propos eresztgetni, akkor hossza vége sem lenne a személyeskedési s efféle lamentók eljajgatásinak.

Ámde illyeseket tűrni kell, s még nevetve is tűrni lehetne, mert valóban sok, mit most látunk és hallunk, nem rosz komédia, ha pillanatink nem volnánk illy drágák, s mibenlétünk nem volna olly aggasztólag egybebonyolodott. Igy, igaz, busitó!

E hosszas, de saját magam igazolására szolgáló ki-

térésért engedelmet kérvén, visszamegyek a „Két garas“ IX-dik czikkem végére, hol azt állitám, hogy még akkor is, ha egy jobbféle cataster készitése ötven millióba kerülne, sem kellene tervemmel felhagyni, minthogy e kiadás csak feliben, de még csak harmadában sem csökkentené 167½ millióra felnövő telekdíjas tőkémet; s ekkép annál kevesebbé kellene tervemet félrevetni, ha az világlanék ki, hogy az eddigi tapasztalás szerint, nem volna egy lehető legjobb cataster kidolgozása illy roppant költséggel egybekötve, sőt ha elvégre még az is sülne ki, hogy tervemnek gyakorlati s minden nagyobb igaztalanság nélküli létbehozására egy illyféle cataster kidolgozása nem is volna elkerülhetlenül szükséges.

Hadd hozzak ennélfogva, miszerint a félbenszakasztottakat folytassam, némi catasteri adatokat elő, nemkülönben tapasztalatilag s gyakorlatilag divatozott, s mint gondolom, még most is divatozó minden rendes és költséges cataster nélküli telekdíji kivetésnek példáját is.

XI.

Jelenkor, 79 sz.
october 5. 1843.

Előbbi czikkemben némi catasteri adatokkal, nemkülönben minden cataster-nélküli telekdíjra állitott kivetés példájával, vagy inkább bizonyos esetével igérkeztem állni elő. Hadd oldjam meg ezennel szavamat. Legyen azonban szabad — mert véletlenül így jött kezeimhez az adatok kikutatása, s ez a dolog felvilágositására nézve egyébiránt mindegy — a cataster-nélküli telekdíj kiveti ésesetét hoznom legelsőben elő.

Somogy vármegyében már vagy negyven évvel ezelőtt, s ha nem csalatkozom, boldogult atyám főispánsága alatt végeztetett: hogy miután a jövedelem bevallása vagy kikutatása olly fölötte sok elcsavarásra s kijátszásra adna alkalmat, a subsidiumok s más illyes nemesi fizetések a legbizonyosabb, és a mennyire emberi tehetségünk engedi, legigazságosabb kulcs szerint, s ehhezképest a holdak számához szabva viseltessenek.

A birtokok összeirása tehát következőképen lőn kezelve és **1806**-ban be is végezve. S ugyanis:

A nagyobb birtokosak mappáikat s telekkönyveiket előadták; a nemesi községeknek pedig, hol illyesek nem voltak, határkörét a megye földmérője vette fel, s a holdak öszletét referálta; részletes elosztás a községekre, a náluk divatozó arány vagy kulcs szerint hagyatván.

1806-tul 1814-ig a fizetések ekkép holdszám szerint tétettek a nélkül, hogy legkisebb tekintet lett volna a földek jobb vagy silányabb létére.

Később azonban, mihezképest ez iránt is szorosabb igazság szolgáltassék ki, az végeztetett: hogy — nem ugyan az egyes holdak, mert ez kigázolhatlan nehézségeket görditett volna elő, hanem — az egész határok classificáltassanak.

Öt osztály lőn ennélfogva felállitva, s pedig ugy, hogy a közép vagyis a harmadik osztály képezze azon alapot, mellyhez szabva minden határ tartozzék a reá eső díjt mindaddig viselni, miglen kimutatkoznék, hogy igazság szerint, az vagy magasb vagy alantibb osztályba volna sorozandó.

Ezen osztályok elsorozhatására nézve tekintetbe jött: a földek s rétek jósága; legelők s erdők minemüsége; bortermés jobb vagy silányabb volta; piacznak távul- vagy közelléte; csinált utak vonala; folyók szomszédsága vagy ezek híja; regale beneficiumok mennyisége sat. sat.; s ahhozképest, mint mind ez summásan mutatkozott, soroztattak a külön külön határok az első, második, harmadik, negyedik vagy ötödik osztályba.

Az 1814-ki subsidiumok viselésére ezen itt következő, de egyedül idealis számokra állitott kulcs vagyis arány állapíttatott meg. S ugyanis:

az 1ső	osztály	holdja	16¼re
2ik	„	„	13 —
3ik	„	„	9¾re
4ik	„	„	6¾re
5ik	„	„	3¼re

magábul értődvén, hogy ezen számok nem krajczárokat vagy garasokat jelentenek, hanem egyedül azon arányt képezik, mellyben a fizetések volnának teendők.

1827-ben a koronázási ajándék s gárda-segedelem geometrica progressio szerint vettetett ki.

1831-ben a cholera-elleni védvonali költségek egyedül holdszámra, minden különbség nélkül lettek felosztva.

1834-ben végre az országgyülési költségek fizetésére ezen arithmeticai progressio fogadtatott el:

1ső	osztály	20
2ik	„	17
3ik	„	14
4ik	„	11
5ik	„	8

ugy hogy ha p. o. az első osztály fizetett 10 krt, akkor a második $8\frac{2}{4}$t, a harmadik 7et, a negyedik $5\frac{2}{4}$t, az ötödik 4 krt, s így tovább; s a nemes községek utóbb is az öszletes (in concreto) fizetésnél hagyattak.

E szerint minden egyén ellenőrködhetik maga fizetése iránt, s kiszámíthatja egy krajczárig, hogy valljon igazságosan vettetett-e ki rá a díj, vagy nem; és szintugy kitudhatja mindenki, hogy nincsenek-e terhelve vagy könnyebbítve mások.

Más megyékben, hol a nemesi fizetések haszon szerint történnek, ugy látszik, nem igen éretik el az igazság. A bevett mód sok helyütt az, hogy minden 21 és 24 for. e. p. jövedelem egy egy sessióba (idealisba) vétetik, mellyek számához szabva egyiránt történnek a fizetések. Ámde ezen haszon tulajdon bevallás, böcsü, számitás sat. után tétetik ki. Mibül aztán természet szerint, megnemszünő eltitkolás, határtalan önkény, s ekkép a legigazságtalanabb kivetés veszi okszerinti eredetét. Ugy hogy a teleknek osztályzott holdszámára állitott kivetés igazság tekintetében sok elsőséggel látszik ajánlkozni.

Egyébiránt: nem lehet czélom, ujságlap által olly szövevényes ügyet, mint valami közteherneк igazságos elosztása, fenekestül, vagy csak részletesebben is tárgyalás

alá vennem, sőt kimeritni akarnom. Elég az, hogy a felhozott eset — s illyes honunkban tán több van — nyilván bizonyítja, mikép a telekdij eszméje hazánkban éppen nem uj; s mi czélszerü s könnyen kivihető létét illeti, tán nincs eddigelé gyakorlatban volt és levő teherkiosztás, melly annál elfogadhatóbb lenne, mit számtalan okkal, sőt előfordult esetekkel váltig be lehetne bizonyítni, jóllehet gyakorlati alkalmazására nem kivántatik meg, mint Somogy vármegye példája mutatja, valami költséges cataster előleges kidolgozása.

Azt lehetne ugyan felhozni, hogy noha tán az illyes holdszerinti fizetés egy egy megyének helységeire s nemesi osztályaira nézve kivihető volna is, azért ebbül még korántsem következnék, mikép az, egy egész országot, s olly terjedelmest mint Magyarország, hozzákapcsolt részeivel tekintve, hasonlólag alkalmazható lenne, s hogy ekkép illy esetben a földeknek egyedes felmérése, böcsüje, bonitálása: szóval: catastrálás, ugyancsak alig volna elkerülhető.

És ez mind igaz lehet, csakhogy, mint éppen most érintém, nem áll, legalább most még nem, míg a dolog fővonásai egy kissé jobban megalapítva nem lesznek, s itt nem, mind ennek részletesb fejtegetése s kikutatása a legsürgetőbben tennivalók során; s pedig, mert szorosb és mélyebb nyomozás következtében, ha egyszer komolyan fogjuk akarni a dolgot, okvetlen vagy az fog kisülni, hogy Somogy vármegye példája az egész honra alkalmazható, s ekkép a dolog életbehozása végett nem kell költséges catasteri előkészület, vagy az sül ki, hogy illyféle cataster kidolgozása elkerülhetlen.

Ha első: akkor egy, kettő, három, és fogjunk a somogyi példa szerint rögtön a dologhoz, mert itt a halasztás s mély meggondolás valóban nem egyéb, mint beburkolt hátulsó kapu. Ha viszont másik: akkor szintén egy, kettő,

három, a somogyi minta szerint, mert „Magyarország pillanatai drágák," azon különbséggel mindazáltal, hogy ez esetben egy uttal idővesztés nélkül egy lehető legtökéletesb cataster készitése is indittassék meg, mihezképest a somogyi-féle kivetés annak idejében rectificálható legyen, s Péter, ha rá igen is sokat róttak volna, kárpotlást kapjon, Pál pedig, kire tán az ideiglenes kulcs igen is keveset rakott, az elmulasztottat utóbb fizesse rá.

Akarjunk csak komolyan — s e körül forog a dolog — akkor, telekdíjas tervemet illetőleg, így vagy amugy süljön is ki a való, nincs áthághatlan akadály. S ha van valami, mi egy kis meggondolást szülhetne, az nem egyéb, mint azon fatalis ötven millió, mellyet tán költenünk kellene, s mellyért általjános szegénységünk közt én legalább valóban sírni volnék hajlandó, feltéve, ha az sülne ki, hogy nem kerülhetjük el a catastert, s illyes csakugyan ötven millióba telnék.

Azonban ki tudja, tán az fog kiviláglani, hogy a somogyi mintán is elmehetünk becsületesen, s ha nem, hogy legalább ötven millióba nem fog kerülni a cataster.

A somogyi esetet illetőleg nem kivánom ez uttal a nyájas olvasó idejét minden szükség nélkül tovább bitorlani, mert tudom, lesz errül még elég szó. Mi azonban általján véve a catastert illeti, nem mulaszthatom el itt röviden legalább egy adatot hozni elő.

Francziaországban minden geographiai □ mérföldnek, ha illyes 5—6000 részbül állott, catasteri felmérése 7500 francba, vagyis 3000 for. ezüst pénzbe került. *) És ekkép ha a költségeket egyenlőre veszszük — miután nálunk általján véve alig van egy egy □ mérföld több mint 5—6000 részre osztva, s alkalmasint ennyire sem — akkor

*) Lásd Zahlenstatistik von Chri. Carl André. Stuttgard und Tübingen 1823.

honunk 4894 mérföld terjedelmü catasteri kimérése 14,682,000 for. ezüst pénzbe jönne.

Miután azonban nálunk minden olcsóbb, s a legközelebbrül végbement tagosztályoknál, mennyire nekem van errül tudomásom, igen sok helyen két két garas fizettetett egy egy holdtul, mi az egész országra nézve csak 6,239,850 pengő forintra rugna, tán bizvást feltehetni, hogy egy egy hold megbecsülését s minden más költséget egy egy garasban számitván e felül, egy magyarországi catester kellő kiállitása nem ütné fel az ekkép megkivántató 9,359,775 pengő forintot. E summát pedig csak elviselhetnők. Ugy hogy bár elégségesnek mutatkozzék a somogyi minta, bár ne, ha 9,359,775 pengő forintnál többe nem kerül a cataster, akkor egy és más esetben — legalább az ügynek kivetési kérdését illetőleg — örömmel s idővesztés nélkül megkezdhetjük a telekdíj-fizetést.

Nézzük ennélfogva ezek után, mikép, mennyire tőlünk függ, mind simábbra és simábbra készítsük el az utat, mi mindent lehetne még tervem ellen felhozni.

„Örök adó alá nem vetheti magát alkotványos nemzet, mert mint a tapasztalás mutatja, függetlenségének garantiáját tán sehol sem leli egyebütt, vagy legalább olly tettlegileg, mint az adónak meg- vagy megnemadásában. A felhozott telekdíji eszme, igaz, csak harminczöt évre kötelez, s ekkép örök tehernek nem nevezhetni azt; ámde harminczöt év felette sok, s ki áll jót, hogy ez idő leforgása után valljon fog-e a nemzet annyi erővel birni, ismét megszabadulhatni azon járomtul, mellyet nyakába vett?“

Illy okoskodást görditett elómbe minap bizonyos tekintély. S fontos, s ugyancsak constitutionalis a megjegyzés, nem tagadhatni, csakhogy nincs igazi alapja; mert adó közt, mellyrül senki nem számol, vagy csak illusoric számol, vagy csak akkor számol, mikor oda fordittatott az, hova egyeseknek tetszett, és telekdíj közt, melly egy egy

bizonyos tárgyra, s egyedül a honnak közvetlen felvirágzására volna fordítandó, és saját magunk által kezelendő, éppen olly nagy a különbség, mint azon egy forint közt, mellyet például a lehető legroszabb út daczára, útvámul vesznek meg rajtunk, és azon egy forint közt, mellyet a takarékpénztárba viszünk önként.

A harminczöt év nagyobb tekintetet érdemel, mert ezen időszak között, ugy mint ma mutatkozik vérünknek és alkotványos állásunknak diagnosisa, alkalmasint el lesz döntve sorsunk, s ehhezképest vagy egészen uj életre virуland fel vérünk, vagy legbizonyosabban megássuk elsülyedésünk kikerülhetlen sirját, s ekkép harminczöt év után vagy igen nehéz sőt lehetlen, vagy igen könnyű lesz ‚akaratunk nélküli megnyergeltetésünk.'

A koczka, vagy inkább a dolog — a dolog mondom, minthogy nemzeti életünk vagy halálunk legalább is függ annyit saját magunktul, mint a játszi véletlentül — igy fog dülni vagy amugy. Ha igy és élünk: akkor nincs baj, mert harminczöt év leforgása után ismét fizetünk telekdíjt vagy nem fizetünk, a miként t. i. kényünk kedvünk fogja tartani; ha viszont amugy és nem vagyunk többé nemzet: ám akkor legalább az én lelkületem szerint nyergeljenek, terheljenek minket, a hogy tetszik, s bánjanak poggyászhordóksőt lelketlen portékákként velünk, ám tessék; mert hol lélek többé nincs és szellem, ott kiméletnek sincs helye; s olly népvegyület, melly tudna ugyan élni s a legszebb kifejlésre emelhetné magát, de a helyett inkább saját beleiben agyarkodik, s otrombául önmaga oltja ki nemzeti élete világát, illy gyáva népvegyület nem érdemel mást.

Tisztelve említi az emberi események évrajza Ferdinand Cortez magas lelkületét, mellyhez képest elégeté gályáit, nehogy hadának győzelmen kivül más választása maradjon. Kövessük e példát; veszélyeztessük ehhezképest mí magyarok, kik szintolly büszkék s tán sokkal hiubbak

vagyunk, mint a spanyolok, nem ugyan flottilláinkat, minthogy illyesekkel nem birunk, de legalább a telekdíj után egybegyülő ---- két garast! Minden esetre, ha mí magunk nem, más nem fogja bámulni e felette nagy merészségünket! Veszélyeztessük legalább ezt tehát!

Miután azonban még is megeshetnék, hogy minden elrejtett hátulsó kapu nélkül valósággal nem egy magyar ember irtózhatnék azon eszmétül, melly szerint az egyszer habár csak harminczöt évre felvett telekdíji fizetést soha többé nem lennénk képesek lerázni: ám módositsuk, ha tetszik, az egész terv alkalmazását az itt következők szerint; s a végett, hogy ezen módositás, melly az eddig felhozott pénzkezelési modortul lényegileg különbözik kényelmesebben felfoghatóvá váljék, legyen szabad s pedig táblailag mind egyiket mind másikat, nemkülönben a felveendő száz milliónak törlesztési planumát, ide ragasztanom, s ugyanis:

I.

100 milliónak és kamatjának az eddig felhozott eszméhez képesti kezelése.

Év	Tőke: Kamatra kiadva	Tőke: Megtartatik és visszavétetik	Kamat 5% val	Összesen szabad rendelkezésre
	for.	for.	for.	for.
1844	90,000,000	10,000,000	4,500,000	
1845	90,000,000	. . . . .	4,500,000	23,500,000
1846	90,000,000	. . . . .	4,500,000	
1847	80,000,000	10,000,000	4,000,000	
1848	80,000,000	. . . . .	4,000,000	22,000,000
1849	80,000,000	. . . . .	4,000,000	
1850	70,000,000	10,000,000	3,500,000	
1851	70,000,000	. . . . .	3,500,000	20,500,000
1852	70,000,000	. . . . .	3,500,000	
1853	60,000,000	10,000,000	3,000,000	
1854	60,000,000	. . . . .	3,000,000	19,000,000
1855	60,000,000	. . . . .	3,000,000	
1856	50,000,000	10,000,000	2,500,000	
1857	50,000,000	. . . .	2,500,000	17,500,000
1858	50,000,000	. . . . .	2,500,000	
1859	40,000,000	10,000,000	2,000,000	
1860	40,000,000	. . . . .	2,000,000	16,000,000
1861	40,000,000	. . . . .	2,000,000	
1862	30,000,000	10,000,000	1,500,000	
1863	30,000,000	. . . . .	1,500,000	14,500,000
1864	30,000,000	. . . .	1,500,000	
1865	20,000,000	10,000,000	1,000,000	
1866	20,000,000	. . . . .	1,000,000	13,000,000
1867	20,000,000	. . . . .	1,000,000	
1868	10,000,000	10,000,000	500,000	
1869	10,000,000	. . . . .	500,000	11,500,000
1870	10,000,000	. . . . .	500,000	
1871	. . . . .	10,000,000	. . . .	
1872	. . . . .	. . . . .	. . .	10,000,000
1873	. . . . .	. . . . .	. . . .	
		100,000,000	67,500,000	167,500,000

II.

100 milliónak és kamatjának olly módoni kezelése, mellyhez képest 35 év leforgása alatt szintén megszünnék a telekdíj fizetése s e mellett még is állandóan biztosítna magának az ország évenkénti 5 millió jövedelmet.

Év	Szabad rendelkezésre szolgáló kamatok		Összesen	
	for.	kr.	for.	kr.
1844	5,000,000	—		
1845	5,000,000	—	15,000,000	—
1846	5,000,000	—		
1847	5,000,000	—		
1848	5,000,000	—	15,000,000	—
1849	5,000,000	—		
1850	5,000,000	—		
1851	5,000,000	—	15,000,000	—
1852	5,000,000	—		
1853	5,000,000	—		
1854	5,000,000	—	15,000,000	—
1855	5,000,000	—		
1856	5,000,000	—		
1857	5,000,000	—	15,000,000	—
1858	5,000,000	—		
1859	5,000,000	—		
1860	5,000,000	—	15,000,000	—
1861	5,000,000	—		
1862	5,000,000	—		
1863	5,000,000	—	15,000,000	—
1864	5,000,000	—		
1865	5,000,000	—		
1866	5·000,000	—	15,000,000	—
1867	5,000,000	—		
1868	5,000,000	—		
1869	5,000,000	—	15,000,000	—
1870	5,000,000	—		
1871	5,000,000	—		
1872	5,000,000	—	15,000,000	—
1873	5,000,000	—		
			150,000,000	—

és így folytonosan minden három évrül három évre szabad rendelkezésileg a házára fordítható volna 15,000,000 for.

III.

100 millió 3½ %re kölcsön vetetvén, ha minden esztendőben 5 millió fizettetik részint kamatra, részint fogyasztásra, 35 év alatt megszünik az adósság.

Év	Adósság		Kamat 3½ %		Fogyasztás leszen		Marad adósság	
	for.	den.	for.	den.	for.	den.	for.	den.
1	100,000,000	—	3,500,000	—	1,500,000	—	98,500,000	—
2	98,500,000	—	3,447,500	—	1,552,500	—	96,947,500	—
3	96,947,500	—	3,393,162	50	1,606,837	50	95,340,662	50
4	95,340,662	50	3,336,923	18 3/4	1,663,076	81 1/4	93,677,585	68 3/4
5	93,677,585	68 3/4	3,278,715	50	1,721,284	50	91,956,301	18 3/4
6	91,956,301	18 3/4	3,218,470	54 1/4	1,781,529	46 3/4	90,174,771	72
7	90,174,771	72	3,156,117	1 1/4	1,843,882	98 3/4	88,330,888	73 1/4
8	88,330,888	73 1/4	3,091,581	10 2/4	1,908,418	89 2/4	86,422,469	83 3/4
9	86,422,469	83 3/4	3,024,786	44 1/4	1,975,213	55 3/4	84,447,256	28
10	84,447,256	28	2,955,653	97	2,044,346	3	82,402,910	25
11	82,402,910	25	2,884,101	86	2,115,898	14	80,287,012	11
12	80,287,012	11	2,810,045	42 2/4	2,189,954	57 2/4	78,097,057	53 2/4
13	78,097,057	53 3/4	2,733,397	1 2/4	2,266,602	98 2/4	75,830,454	55
14	75,830,454	55	2,654,065	91	2,345,934	9	73,484,520	46
15	73,484,520	46	2,571,958	21 3/4	2,428,041	78 1/4	71,056,478	67 3/4
16	71,056,478	67 3/4	2,486,976	75 2/4	2,513,023	24 2/4	68,543,455	43 1/4
17	68,543,455	43 1/4	2,399,020	94	2,600,979	6	65,942,476	37 1/4
18	65,942,476	37 1/4	2,307,986	67 1/4	2,692,013	32 3/4	63,250,463	4 2/4
19	63,250,463	4 2/4	2,213,766	20 2/4	2,786,233	79 2/4	60,464,229	25
20	60,464,229	25	2,116,248	2 1/4	2,883,751	97 3/4	57,580,477	27 1/4
21	57,580,477	27 1/4	2,015,316	70 2/4	2,984,683	29 3/4	54,595,793	97 3/4
22	54,595,793	97 3/4	1,910,852	79	3,089,147	21	51,506,646	76 3/4
23	51,506,646	76 3/4	1,802,732	63 3/4	3,197,267	36 1/4	48,309,379	40 2/4
24	48,309,379	40 2/4	1,690,828	28	3,309,171	72	45,000,207	68 2/4
25	45,000,207	68 2/4	1,575,007	27	3,424,992	73	41,575,214	95 2/4
26	41,575,214	95 2/4	1,455,132	52 2/4	3,544,867	47 2/4	38,030,347	48
27	38,030,347	48	1,331,062	16 1/4	3,668,937	83 1/4	34,361,409	64 1/4
28	34,361,409	64 1/4	1,202,649	34	3,797,350	66	30,564,058	98 1/4
29	30,564,058	98 1/4	1,069,742	6 3/4	3,930,257	93 1/4	26,633,801	5
30	26,633,801	5	932,183	4	4,067,816	96	22,565,984	9
31	22,565,984	9	789,809	44 1/4	4,210,190	55 3/4	18,355,793	43 1/4
32	18,355,793	43 1/4	642,452	77	4,357,547	23	13,998,246	20 1/4
33	13,998,246	20 1/4	489,938	62 2/4	4,510,061	37 2/4	9,488,184	82 3/4
34	9,488,184	82 3/4	332,086	47	4,667,913	53	4,820,271	92 3/4
35	4,820,271	29 3/4	168,709	49 2/4	4,831,290	50 2/4	. . . . .	. .

Az első eszmének fényes és eléggé tekintetbe nem vehető oldala az, hogy annak alkalmazása által rögtön nagyobb summákkal, s ekkép a siker nagyobb hihetőségével lehetne honunk felvirágzásához járulni.

Árnyékoldalai viszont ezek:

1) Hogy a kölcsönvevők minden három évben kölcsönük $1/9$ részét visszafizetni lennének kénytelenek, melly bolygatás következtében nem élvezné a termesztő, a műiparos, meg a gyáros, kik közé elosztandó volna a tőkére fektetendő pénz, azon békét s nyugalmat, melly illy körülményeket tekintve olly nagy csudákat szokott előidézni.

2) Hogy ki volna vetkezve a nemzet azon lehetőségbül, további uj kölcsönadás által közvetlen segítni a termesztőn, műiparoson és gyároson, s ekkép közvetve saját magán; mert az első hitelezésen kivül e terv szerint tőkére nem adathatnék ki többé legkisebb is.

3) Hogy harmincz év leforgása után semmi efféle egyenes jövedelme nem volna a honnak többé, mert kiadatnék az egész tőke minden kamatival együtt s ekkép bármikép és mi módon, de uj források megnyitásárul kellene gondoskodni; mert hogy a virágzásnak indult de még mindig progressioban levő, és acmejét még korántsem elérte ország, minden legkisebb egyenes jövedelem hijával akkor már visszaesés veszélye nélkül ellehessen, az valóban legvérmesb várakozások után sem gondolható.

A második eszmének fényes oldalai viszont ezek:

1) Hogy in thesi kimerithetlen kutforrást képez a terv, s jóllehet szerinte évenkint csak öt millióval lehetne járulni a hon felvirágoztatásához, azért alkalmazása által harmincz év leforgása alatt még is csak $17\frac{1}{2}$ millióval fektetnék kevesebb a honba, mint az első eszmének alkalmazása által, t. i. 150, midőn a másik szerint $167\frac{1}{2}$ millió; ide nem értődvén, mihezképest az első terv következtében a felvett száz millió, harmincz év után egészen ki volna

merítve, a második tervhez képest az viszont egész épségben gyümölcsöző tőkeként fenmaradna.

2) Hogy a kölcsönvevők minden bolygatástul menten ugy szólván à fond perdu élvezhetnék a kezeikbe letett száz milliót.

3) Hogy a netalán még is visszafizetett tőkéket ujra kölcsönül ki lehetne adni, a termesztők, műiparosok és gyárosok felsegitésére.

4) Hogy harmincz év lefolyta után nem kellene aggódni uj jövedelmi források megnyitásárul.

Árnyékoldalai ellenben ezek:

1) Hogy aránylag az első tervhez képest egy kissé igen lassan indittatnék meg e második terv alkalmazása által a honi investitio, minthogy az első terv szerint rögtön disponálhatni tíz milliórul, midőn a másodikhoz képest csak öt milliórul, s errül is csak egy év leforgása után.

2) Hogy igen hosszura terjed a terv, s ugy szólván örökség elvére van állitva az, minek soha sincs tökéletes sikere; mert minden emberi okvetlen már kezdetkor is magában hordja az isméti enyészet csiráját. Igy például bizonyosan nem lehet száz milliót öt száztulival minden csorba nélkül in infinitum kezelni, s aztán kérdés: nem fog-e időjártával, mint mindenütt másutt, nálunk is leszállni a kamati láb ötrül négyre, háromra, sőt kettőre, mi által tüstént tetemesen meg volna csorbitva a nemzeti jövedelem; mert ugyan kinek volna kedve tartani száz milliót 5 száztulival, ha 4, 3 sőt 2-vel is tudna szerezni pénzt?

S ím ezek a két különböző, de egy czél felé irányzott tervnek fővonásai. Egyikben is, másikban is van jó, ámde kérdésbe vehető is. Egy kis jóakarattal azonban könnyen kiszemelhetők s kiegyenlithetők mindazon árnyéklatok, mellyek az egyik vagy másik lényegét alkotják. *)

---

*) Minden homály s tévedés elkerülése végett ujra figyelmeztetem a nyájas olvasót, mint az a felhozott III táblábul kiviláglott, hogy a supponált száz

Mindent ellene s mellette fontolóra véve én — eddig legalább s mindaddig, míg okok által meg nem győzetem — inkább az első terv alkalmazásához hajlom. S pedig mert

Nincs semmi, mivel annyira kellene gazdálkodni, mint az idővel; s mert harmincz évre nyuló tervet, noha már illyest is sok nehézséggel, de még is megóhatni valamikép szüzeségi lényegében; s mert német példabeszéd szerint ‚jön idő, jön tanács‘; s végre mert, ha nem is a jó szerencsében s csillagok kedvező állásában, de saját tiszta szándékban, erős akaratban, szilárd állhatatosságban s hideg megfontolás utáni józan utválasztásban még is csak szabad s kell is e szerint egy kissé bizakodni.

Többnyire mind ez, mit közelebbrül felhozék, nem egyéb mint thema, mellyet ekkép igy is ugy is variálhatni, sőt egészen meg is változtathatni, a mint t. i. részletesb kikutatás, mélyebb vizsgálat s a körülmények állása jobbnak fogják mutatni, hazánk valódi felvirágzását illetőleg, a dolog elrendelését.

Álljanak ennélfogva mind azok elé — ismétlem e felhivást — kik honunk felvirágzását szomjazva nem kimélik magukat a fáradságtul, és czáfoljanak meg, vagy javasoljanak czélszerűbbet, csakhogy honunk kifejlési themája e gyakorlati uton is egyszer kellőleg kisértessék s hányassék meg.

---

milliói tőke felvétele is más műtétel s annak kezelése s haszonra fordítása is más. Az elsőnek lepergésére datis concessis harminczöt év mutatkozott szükségesnek; a másodiknak ellenben az egyik terv szerint idealiter harmincz évet tűztem ki; a másik tervhez képest pedig megnemszűnő fennmaradást.

XII.

Jelenkor, 80. sz.
octob. 8 1843.

„Mindent el fog követni a magát szabadelmünek czimező, de tulajdonkép inkább izgató, tulságteli, terroristicai párt, hogy csak azért is buktassa meg az általam ujra s egyedül más formákban felhozott ügyet, mert annak keresztülvitele neki nem sikerült" — illyest hallék minap ezen ítt következő nyomadékkal elősoroltatni — „minthogy az érintett pártnak, bármilly nádmézileg hordaná is ajkán az ügyet, az elvet, meg a haza szent nevét, ugy hogy „szikla repedne hegy ormairól:" azért tulajdonkép még sem fekünnék keblének egy kissé mélyebb tekervényiben mind ez, de egyenesen dicsvágy, hatalom-utáni sovárgás, sőt némellyeknél egyedül csak az önhaszon szennyes szomja volna minden lépéseinek rejtett ugyan de valóságos inditóoka."

Borzasztó! s a ki előtt nem ismeretes, lázas polgári állapotban a kölcsönös viszontorlásokbul mennyi salak, és mennyi tajték fejlődik ki és jő világra rendszerint, az valóban elgyengülve, teli undorodással minden hazafiui eljárásnak legott hátat lenne forditni hajlandó.

Ámde az, ki előtt tudva van, hogy ujjáalakulási küzdelmekben, mikor egy és más rész is nem egyebért vi mint a közjóért, csakhogy egyik is másik is tulhévvel, és saját felfogása saját módja szerint, s hogy azon salak, azon

tajték, melly illykor napvilágra jő, nem egyéb mint egyesek bűne és nyomorultsága, de nem egész osztályoké; az ki előtt illyes tudva van, mondom, ugy tekinti e botrányokat, mint megedzett katona, ki ujonczként azért panicumot még nem intonál, mert a hadak egybebonyolodtak, tapasztalásbul jól tudván, hogy azok ismét ki fognak bonyolodni, s azért a világ még el nem vész; vagy ugy tekinti azokat, mint gyakorlatban megőszült orvos, ki illy symptomákat, mellyek okvetlen előfordulnak, ha halálos álombul nem szenderül igazi halálra a nyavalygó, de élet felé fordul, vigyázattal kisér ugyan, de azért járatlan gyógyászként azokon még meg nem ijed.

Vérünk mély haláli álomban merengett. Most lázban van. Azelőtt néhány keveset kivéve, mit is gondolt a nagyobb rész honával. Most viszont annyi a reformer szakács, meg kukta, hogy se vége se hossza. Azelőtt vak volt a többség, ez időszakban viszont olly tágra feltárá szemeit, mikép ezek mindentül kápráznak, vagy mindent mintegy nagyitó-üvegen néznek keresztül, s csak kevés van, ki a dolgokat valódi mibenlétükben látná.

A felhozott tul- vagy inkább hagymáz-conservativ féle gyülöletes specimen ennélfogva épen ugy tartozik kellő devalvatióba, mint viszont mind az, mi az ugy nevezett szabadszellemü pártnak tulzási hagymáz-officinájában készül.

S ha ez áll, akkor előre mondhatni: fognak fognak kerekedni egyes szennyes egyének, kik csak azért fogják tervemet gyülöletessé tenni és megbuktatni akarni, mert ők nem voltak illyesnek elfogadható gyártásában szerencsések, s mert ‚én' hoztam azt ismét szőnyegre. De hogy egész osztály, melly közt annyi felvilágosodott fő, annyi becsületes ember, annyi őszinte hazafi van, és melly osztályhoz én minden sympathiáimmal együtt legalább is olly közel állok, mint hazánk azon tiszteletre méltó fiaihoz, kik szintén

hevülnek a honért, de saját elveimtül néha különbözőleg, s csak azok előttem a szánakozásra méltók, kik legyenek bár a liberalis, bár a conservativ részen, saját személyes hiuságuk vagy érdekük végett játszák a tulzók, akadékosak, s mindenben készakarva nehézségeket feltalálni akarók nyomorult szerepét; nem nem, hogy egész osztály, mellyhez ugyan nem tartozom, de ebbül nem következik, hogy azért máshoz tartozzam, illy alacsonyságra fakadni képes legyen, azt nemcsak nem hiszem, de lehetőnek sem tartom.

Egész osztályra illy szennyet szórni tilos. S miután előre gyanitom, tervem alkalmasint éppen annyi sőt több ellenzésre találand némi conservativek előtt, szinte ez osztálynak egész táborára hasonló joggal lehetne kenni illyféle fentebb felhozott odiumot, mi szintolly hazafitlan volna, mint az első.

Többnyire Magyarországban valamint — ha saját magunkat és másokat csalni nem akarjuk — még nincs jól megállapodott közvélemény, de ez, alkalmilag csak akkép tüzetik ki, mint a czifrább magyar köntös vonatik fel, mikor magyardist játszani csosszan kedvünk: szintugy nem létezik még compact párt is.

Most számosb apródbul előre tolatva, még sok áll egymással ellenségileg szemközt, ki hazafiui tekintetben — hazafiuiban mondom, mert személyes sympathia- vagy antipathiáknak nem szabad a közélet mezején bármilly sulylyal birni — igen igen illenék egymás mellé. A haza pedig egyenesen csak conservativekre és liberalisokra szakad; holott ez igen rosz felosztás, mert van lelkes és igazi hazafi conservativ, de selejtes is, valamint van felette sok lelkes és hazafi, de egynél több selejtesnél selejtesb liberal is viszont. Felsőbb hatalom legalább tudom, melly előtt világosak a vesék redőji, s ismeretesek a velők tulajdonai, a conservativ és liberalis osztályokat egybekevervén, alkalmasint egészen más felekezetekre osztaná a magyart: se-

lejtesek legiójába t. i., és a lelkesek phalanxába. Mi a haza felvirágzására tudja az ég hasznosb volna, mint a mái egymás ellen agyarkodó pártokra szakadt viszony. Miután azonban illy felsőbb hatalom ritkán érezteti hatását e földön, s a magyar mintegy feloldhatlan átoktul korbácsoltatva, eddigelé, legtöbb erejét jobbadán saját magának gyengitésére pazarolta el belső viszálkodások közt, igen tarthatni attul, hogy mái körülményinkben sem fog a lelkes, a selejtest magátul ellökvén, frigyet kötni a lelkessel, de ezentul is honunk nem egy hőse, saját magát a hon elibe tevén, mindaddig fog hiu vezérecskeként selejtes utánrivalgóival egyedül pártérdekekért dulni a hazán, míg végbevitte a tulhév, meg a szerepet ‚telik mibe telik' játszani akaró hiuság azt, t. i. honunk tökéletes elsülyesztését, mit külső ármány és fondorkodás nem tudott eszközleni; vagy mig uj aerának indulván vérünk, igazi diadalát fogta egyszer üllni a keverék-nélküli hazafiság, s ennek altalján elismert fényétül elhalaványodva visszavonulni lesz kénytelen a pártvezéri dicsőség.

Addig is azonban, mig igy vagy amugy fog fejlődni jövendőnk, sok egyébbel minden kétség kivül tervem is innen is onnan is, azaz mind a liberalisok mind a conservativek táboribul kiszakadt egyesek által, kajánul és mala fide fog értetni s aláásatni; midőn bizonyos vagyok, mint érintém, hogy illy alacsonyságra egész osztályok sülyedni nem fognak, azon megjegyzést ragasztván ide, hogy az ügynek bármilly kiméletlen megtámadása, ha nem lappang ez alatt rejtett eszme, vagy nem irányoztatik személy ellen, korántsem kaján és rosz lelkü megtámadás még. Mit azért gondoltam itt szükségkép, vagy legalább igen jó haszonnal előhozandónak, mert mint vajmi sok másban, ugy abban sem vagyunk még tökéletesen megérettek, vagy inkább annyira kifejlődtek, hogy mindnyájan mindig meg tudnók különböztetni valami inditványunk vagy tervünk kritikáját a

netalán személyink ellenszórt méregtül; mihezképest nem egy jajdul is köztünk néha fel, és személyességet, árulást, gyanusitást és durvaságot emleget keserü panaszszal, holott mind ennek csak nyoma sincs, s egyedül az inditvány, a terv, vagy tán a modor, meg az eljárás vétetik bonczolásba s állittatik nevetség szinpadára, mi igaz néha igen közelrül érinti a személyt, de azért sokszor még sem kerülhető el, minthogy némi veszélyes hajlamokat és irányokat, mellyekbe a népsokaság olly igen könnyen csábitható, néha más módon nem ismerhetni meg valódi lényegükben. Igen fogok ennélfogva ovakodni, nehogy másokhoz hasonlólag a nagyitó-üveget feltűzve, tervemnek bár lehető legkeserűbb kritikáját is kaján szándékbul vagy személyességbül eredettnek képzeljem.

Minden visszatartózkodás és czikornya nélkül előre és ki azokkal tehát!!! Mert ismét és ismét mondom, korántsem az lelkem vágya, hogy tervem tapsot nyerjen, vagy személyem mint valami talpra esettnek s hazánk felvirágzását maga után vonónak feltalálójaul pünkösdi királyként figuráljon, s ‚éljen'-ek és fáklyamuzsikák ephemer és vajmi ingó demonstratiójával ünnepeltessem; nem nem, czélom nem ez, de lelkem szomja az, hogy honunk a szőrszálhasogatások nyomoruságibul, az éretlen theoriák tömkelegibül s egyáltaljában az elszigetelt provincialis nézetek szűk köreibül kibontakozva, s felfüggesztvén azon ‚akarom is nem is', sas követelési de kappan-repülési viszketeget, melly most annyi symptomákban mutatkozik, elvégre egy kissé nagyobb s practicusabb vonásokban rendelkezzék jövendője fölött. Mirül azonban pénz, és sok pénz és szapora pénz nélkül csak álmodni sem lehet.

Tervem minden kritikáját, bármilly oldalrul jőjön és milly kiméletlen legyen is az, ehhezképest örömmel fogadom — örömmel mondom, mert hiszen ez fog vezetni czélhoz, vagy legalább a való kutfejéhez — de azért

mennyire csak birom, lehető legelszántabb s kiméletlenebb védelemre, s netaláni lárva-lerántásra, főtül talpig fegyverkezve, minthogy, mint érintém s politikai hitvallásom tartja, nincs honunknak most valamire nagyobb szüksége, mint fiait s kivált előkelő és kolompot hordozó fiait tökéletesen ismernie, mihezképest, mert ez legnagyobb szüksége, nehogy egünkön minden fel-feltünő kométa vagy lidércz azt annyiszor a hányszor mocsárba vezesse, mindennek, ki a közélet mezején áll, kötelessége s ekkép enyém is, az illető keblek és velők alkotó s mozgató részeit leggyengédebb árnyéklatikban kinyomozva, a nyilványosság széke elibe állitni kiméletlen. Mert csak igy lesz a liberalis, conservativ, oppositionalis, kormányi, csak hiuságával vagy önérdekével kaczérkodó tarka vegyületbül elvégre kiismerve az önálló hazafi, s ehhezképest csak igy lesz megvetve azon frigy alapja, mellybe minden jobb, kinek hona drágább mint önmaga, lépni fog, s melly nélkül, én legalább nem tudom, bármikép törjem is fejemet, képzelni, Magyarország mi okbul bontakozzék ki mai bonyodalmibul, s miért induljon virágzásnak, minthogy bármilly loyalis érzelmektül legyen is irántunk eltelve a kormány egyébiránt, azért in ultima analysi „csak saját magunk segíthetünk és fogunk segítni minmagunkon és senki más.“ Ámde a kaján, az önbálványzó, a hiu, szóval: a selejtes, termékfogyasztáson kivül nem használ, de csak árt, s ekkép kellőleg meg kell illyeseket ismertetni a hazával, melly műtételben ha senki más, mig birom, el fogok járni én, mert véremhezi, hazámhozi esküm nemcsak azt tartja, hogy a ‚kormány ellen opponáljak,‘ a mivel felette sok ‚soi disant et ne sachant pas mieux‘ *) hazafinak egész politikai katekizmusa már tökéletesen és vajmi kényelmesen ki van meritve, hanem

*) Ugy nevezett s máskép nem tudó hozzá.

hogy védjem véremet és a hont minden oldalrul, s ekkép ezeknek bármilly ellenségivel szembeszálljak mindenütt és mindenkor; én pedig vérem és hazám iránt nagyobb ellenséget nem ismerek, mint a hazafiság képe alatt lappangó heves hiut, vagy hideg önzőt.

Várva várom e szerint a tervem ellen gördítendőket, midőn tudom, egész párt — s itt a liberalist értem, melly, mint e czikk elején érintém, olly borzasztó gyanuba vétetett — nem fog annyi aljasságra sülyedni, hogy azt csak azon okbul iparkodják megbuktatni, mert én hozám fel, s hasonlónak életbe léptetése neki nem sikerült. A rothadásnak illy fokára, hála az ég, nemzeti testünk még nem jutott. De hogy egyesek, s pedig különbség nélkül minden szinezet soraibul okvetlen fognak találkozni, kik nem átallandják illy nyomorult szerep eljátszását, azt jól tudom. Ezt azonban valamint ez ügyre, ugy egész átalakulási kérdésünkre nézve, ha t. i. felszólamlanak, s bár tennék, nemcsak nem károsnak de lehető leghasznosbnak tartom, s pedig, mert minden testnek vannak bizonyos mirigyei, bizonyos fekélyei, s annál erősbben olly testeknek, mellyek hazánkhoz hasonlólag csak nem régiben lábadoznak sulyosb nyavalyábul. Már ha e mirigyek, e fekélyek a testben dulnak, a nélkül hogy kiütnének a felszinre, soha nem fejlődhetik ki tökéletes egészség, sőt néha okvetlen bekövetkezik az időelőtti halál. Midőn ha feltünnek s a test felszinén mutatkoznak, tán csak fájdalom van, de nincs baj többé, s rögtön beáll egészség.

Előre tehát Ti a sötétségnek gyönyörű vitézei, gyertek napvilágra, hadd menekedjék tőletek valahára nyomorult hazánk; mert valóban sem a kormány, sem a nemzeti nagy test, nem okai, ha most előre nem megyünk, hanem igen, egyedül csak Ti kisebb nagyobb mirigyek és fekélyek, mellyeknek testünkben levő mérgétül soha nem üdülhet fel honunk.

Szóljatok, szónokoljatok, irjatok ennélfogva minél többet s minél hangosabban s láthatóbban, csak rajta; mert minél inkább ki fogtok lépni sötétségeitekbül, annál több kerül, Ibykus gyilkosaiként magát elárulva, közületek a másnak vetett horogra, annál több esik közületek a másnak ásott verembe. Ti csak akkor vagytok veszélyesek, mikor lappangva, figyelmünket elkerülve, csak hát mögött, vagy egyedül fegyverkezetlen álmainkban rágódhattok rajtunk.

Tervemet azon okbul — s értsük egymást — mert általam hozatott az fel, és mert az adó kérdése az ugy nevezett liberalis párt erőködéseinek nem sikerült, én ennélfogva egy oldalrul sem féltem, mig t. i. a nyilványosság mezején marad az.

Mennyire őrlendi azt azonban meg a hát mögötti, sötétbeni, suttonbani „nulla dies sine linea," az, mint nem egy bonyodalminknak szerencsés megoldása, egyenesen Magyarország nemtőjének kezeibe van letéve.

XIII.

Jelenkor, 81. sz.
october 12. 1843.

Mind azon megjegyzés s ellenvetések közt, mellyek tervem ellen görditve, közvetlen vagy közvetve eddigelé értésemre jöttek, s mellyek nevezetesbjeit okkal móddal rendre boncz alá venni szándékom, mindenek feletti figyelmet érdemel különösen egy, melly nem sokkal ezelőtt bizonyos coteriának tevé eszmecseréjét, s melly egyszerűleg abbul áll, hogy: „a kormány alig fogná pártolni a dolgot, és ha igen, bizonyosan olly restrictiók s beleavatkozási formák közt, mellyek alkotványos elveknél fogva, a nemzet által semmi tekintetben nem lennének elfogadhatók."

És a szójárás fényes! Egyike azon sententiáknak, mellyekkel legkényelmesebben, legszaporábban s legolcsóbban szerezhetni népszerűséget és bizonyos tekintélyt. Ámde ha valahol lappang kisurranási hátulsó kapu, az valóban illyféle hypersthenicai alkotványos phrasisok virágai között szokott rejleni.

Ovakodjál illyesektül tehát oh Magyar, ha honod java valóban sziveden fekszik, s ekkép illyféle kápráztató szójárásoknak áldozatul nem kivánod vinni a hazát.

Ne állitsunk azonban phrasist phrasis ellen, de vizsgáljuk a dolgot száraz lényegében közelebbrül. „Alig fogja tervemet pártolni a kormány," ez a felhozott imputatio első része. És ez meglehet De kérdem: miért nem fogná pár-

tolni azt? Erre két ok lehet, s itt különös figyelemért esedezem: vagy azért, mert Magyarországot tekintve, hasztalannak, sőt károsnak, s tán kivihetlennek fog az mutatkozni előtte; vagy éppen ellenkezőleg azért, mert tervem Magyarország egykori felvirágzásának sarkalatát vethetné meg. A kormány ennélfogva vagy atyáskodó gond miatt, vagy éppen ellenkezőleg: irántunki mostoha érzetbül nem fogja tervemet pártolni.

S ím itt tünik tökéletes világában fel azon politikai hyperbola, melly szerint bizonyos rész, noha már annyira vagyunk, hogy bármennyire magaskodjunk is, majd majd szánkba omlik a víz, s itt ott képeinket is csak alig mutathatjuk, a nélkül, hogy legrégibb társainktul le ne piszkoltatnánk, s gyors lépésekkel közelit honunk legborzasztóbb dissolutiojához; azért bizonyos rész, a helyett hogy constitutionalis éberséggel ugyan, de loyalis érzettel közelitne egy a nemzethez egész loyalitással közelitő kormányhoz, azért bizonyos rész, rövidlátó, s az egész dramában inkább csak saját magát tekintetbe vevő gőgjében még mindig csak mostoha, Magyarország felvirulását készakarva fentartóztató szükkeblüeket és zsarnokokat tud vagy „akar“ észrevenni kormányunkban.

Igen igen, s ne himezzük ne hámozzuk a dolgot többé, csak rövidlátó szükkeblüeket s mindent egy centrumba sajtolni szándokló zsarnokokat tud vagy „akar“ bizonyos fractio észrevenni kormányunkban, mi, valamint a felhozott imputatióbul, ugy minden szójárásábul ki-kifakad, mert a most szőnyegre hozott tervemet illető megjegyzés is — és ezt nem szabad szem elől szalasztani, mivel csak ez adja meg a rejtélynek kulcsát — korántsem azon értelemben tétetett, mintha minket a kormány valami rosztul meg kivánna óni, oh nem, hanem éppen ellenkezőleg ugy hozatott fel, mintha egyenesen és egyedül azon szándokbul nem fogná pártolni a kormány tervemet, mihezképest vé-

rünk felvirágzását gátolja s nemzeti kifejlődésünk utjába, mennyire csak birja, nehézségeket gördítsen.

Illy hangulattal — közbevetőleg legyen mondva — mikép lehessen a kormányt, melly szinte csak kevesbé vagy erősebben gyarló halandókbul áll, jó hangulatban tartani, s ekkép „neki segítve s tőle segítve" egy szívvel lélekkel a haza javát előmozdítni, mi azonban kölcsönös jó hangulat nélkül de csak álomban sem eszközölhető, azt én individualis felfogásom szerint soha nem tudtam felfogni. Kötelességemnek tartom ehhezképest, a nélkül hogy ezen mentalis aberratiorul vagy kurucz-féle fogásrul, melly ha még a megyékben is eléri acméjét, okvetlen sirba dönti a hazát, ez alkalommal egészen kitárnám nézetimet, legalább addig is itt őszintén kimondanom, hogy tervemet illetőleg én mit anticipálok a kormány részérül.

A kormány vagy nem fogja pártolni tervemet, vagy pártolja. Nem pártolásának okai, kereken és röviden kimondva, ezek lehetnek:

Mert nem tartja Magyarországra nézve annak alkalmazását hasznosnak, sőt azt egyenesen károsnak itéli; vagy

Mert tervem minden hasznos léte mellett ki nem vihető ugy, hogy az a közbirodalmi gépezetbe is illenék, mellynek mí bizonyos részét alkotjuk; vagy azért,

Mert az én tervemnél valami sokkal hasznosb ismeretes előtte; vagy továbbá azért,

Mert szavam nem volt elég erős, s tervem nem mutatkozott eléggé méltónak, figyelmét kellőleg magára vonni; vagy meglehet, azon okbul nem fogja a kormány tervemet tettleg s közvetlen pártolni,

Mert tán elvül állitá fel, hogy egy darabig egészen magunkra hagyna, mikép aztán gyakorlatilag kivilágoljék, valljon tudunk-e olly constitutionaliter és olly szabadon élni is, mint tudunk vajmi szívrehatólag s felhőkbe ragadtatólag

constitutiókrul és szabadságrul fecsegni s hosszu dictiokat elszónoklani, vagy végre azért,

Mert kivánván tervem alkalmazását, azon okbul nem ohajt legtávolabbrul is venni annak keresztülvitelében részt, nehogy bizonyos agitatoroknak, kik ex professo gyanusitnak mindent, mi a kormány részérül jő, vagy általa pártoltatni látszik, alkalmat nyujtson, a dolgot már csirájában meggyilkolni, s hogy ehhezképest ez által is adja atyáskodó béketürésének ujabb példáját, a kormány t. i. mellyhez képest éretlen kicsapongásinkat szánakodással illetve, tán kelletén tul viseltetik irántunk kimélettel, csakhogy elvégre valamikép meg legyen vetve férfiasb kifejlődésünk talpköve.

Egyéb okokat: tervemet a kormány miért nem pártolná, azon hangulathoz és őszinte hajlamhoz képest, melylyel előmenetelünk iránt most viseltetni látszik, én nem tudok észrevenni, midőn más részrül nem átallom ezennel kimondani — s illy nyilatkozat tételétül nem vonakodnám, habár ez órában kellene is teremtőm elibe lépnem s legbensőbb érzelmimrül számot adnom — hogy mind az, bármilly állásu s nevű legyen is egyébkint, ki ez esetben, mint akármilly másban, kormányunk nempártolását, helyben nem hagyását, most azon odiummal érinti, mintha az szántszándékkal akarná felvirágzásunkat neheziteni, sőt gátlani, vagy nem higgadt felfogásu, vagy nem tiszta keblü ember, s e szerint, kivált mai egybebonyolodott körülményink között, hazánknak semmi esetre nem hasznos, de azon arányban, mellyben befolyást tud magának szerezni, káros, vagy lehető legkárosabb tagja.

Távul vagyok egyébiránt mézes s tömjénező szavakat szivömlesztőleg annak bebizonyitásaul itt egymásra halmozni akarni, milly nagy sympathiával és szeretettel viseltetik irántunk a kormány, mert közbevetőleg legyen mondva, tán ekkor az is vizsgálat alá volna veendő, hogy ugyan sympathiára és szeretetre méltók is vagyunk-e és

mennyire; annyit azonban mondhatok: hála az ég, vége szakadt azon szerencsétlen politikának, mellyhez képest, igaz, ‚nehogy elragadja vérünk a gyeplőt', számos évek során felerősödésünk végett nemcsak semmi nem tétetett, de sok, s tán minden el lön követve, mi nemzeti zománczunk kettétörésére s ősi szabadságunk elolvasztására, s így létünk meggyilkolására, távulrul vagy közelrül szolgálhatott s czélirányosnak mutatkozhatott volna.

Az érdek, valamint a jobb calculus, kormányi viszonyinkban is azonban kivítta, emberi természetünkben sarkalló s örök jogait.

A magyar nemzet most sem párducz, melly megboszulhatná ingerlőjét, sem fejős tehén, melly a bőség szaruját képviselné. Egyet vagy mást, vagy mind kettőt illő arányban, annyi hiába lepergett századok alatt csak lehetett volna belőle képezni, mert szellemi zománcza vajmi nemes, anyagi kifejthetése pedig roppant.

Ámde hasztalan pergett le az idő, s alig marad egyéb kincsünk, ha illyest kincsnek nevezhetni, mint kölcsönös büneink öntudata, mellyhez képest a kormány soha nem birta felfogni lényegét a magyarnak s milly gyönyörű kifejtésre volna képes, s csak most nem régiben ébredezett saját jobb hasznára; a magyar ellenben megnemszünő agyarkodási közt egy időben sem tudott nagyobb méltánylást parancsoló egyességre lépni, s most, midőn uj reggel akarna viradni hona fölött, s a higgadtabb egy végképi, közös érdekre alapitott kibékülésnek tekint reményteljesen elibe, most, mint hagymázos álomtul korbácsolva, nem birja, nem akarja látni ujjáalakulásának igényeit, de gyermeki daczban s kislelkü ujhuzásokban öli idejét, öli erejét.

Ez mai diagnosisunk néhány vonása, mellyet ha nem méltányolunk, azaz, ha nem látjuk szintugy át, hogy kormányunkhozi loyalis közelités s azzali őszinte kézfogás szerencsés átalakulásunkra elkerulhetlenül szükséges, mint a

kormány átlátta s meg van arrul most győződve, hogy ugyancsak más sulylyal léphetne fel Europa mérlegében az ausztriai közbirodalom, ha Magyarország valódi lényegéhez képest kifejtve lenne — s ezt ehhezképest minden módon s minélelőbb kifejteni kell — ha mondom ezt nem méltányoljuk, s nem méltányoljuk, mig erre idő van és nem lesz késő: akkor, ha bukik vérünk, higyük el, csak saját magunk buktattuk el.

Hosszasb, részletesb e helyen, e bokros kérdés körül nem lehetek; ki érteni akar, s Mongolfierrel a magasokban nem kalandozva, érteni képes is, az fogja tudni, mit vágytam felvilágositni. Bármilly hosszadalmasnak s kitérőnek mutatkozzék is azonban ezen vitatásom, nem mulaszthatom el egy két sorral itt azon árnyéklatot még is megjegyezni, melly, az elaltatott portékaféle egyént vagy inkább ‚izét‘ ide nem értvén, a bizni teljességgel nem akaró vak fejes, és a constitutionalis ovatossággal biró éber közt létezik.

Egyike is, másika is ezen utolsónak egyiránt visszautasitja, visszaveti a neki kenyér gyanánt nyujtott követ. És ebben egyenlőség, egy soron állás köztük. Ha azonban elvégre ‚kenyér nyujtatik‘, akkor a vak fejes, a nélkül hogy vizsgálná, kő-e, kenyér-e a nyujtott, mert hiszen, mint magában mormolja, „ez oldalrul ugy sem várhatni jót“ a kenyeret is magátul löki, midőn a constitutionalis ovatossággal biró éber, mielőtt tán első elragadtatásának engedne, vizsgál előbb, s ha ugyancsak kenyérnek mutatkozik az ajánlott, legott el is fogadja azt — s itt köztük a különbség, itt az elágozás — mikor egyedül azon harmadik species, mellyet szinte felhozék, s mellyre mindent tolhatni, mindent rakhatni, a kőbe is ugy harap mint a kenyérbe, miszerint csakhamar ki is törik minden foga.

Távul vagyok én az éppen itt előadottakhoz képest, vérrokonimban valami különös sympathiát, szeretetet, vagy éppen vak bizalmat kormányunk iránt ébreszteni akarni.

Fejedelem és nemzet közti kötések nem sarkalhatnak olly változékony s felette ingatag alapokon, mint sympathia vagy szeretet. Szószentség, kölcsönös méltánylat, s a közös érdek megismerése azon egyedüli talaj, mellyre épülhet, nézetem szerint, kormánynyal honboldogitó viszony.

Fogdadjunk elhhezképest mindent, mi a kormány részérül jő, ovakodva, igen, mert ekkép eljárni alkotványos tisztünk, s e felett ennek szükségét, nem átallom ezennel nyiltan kitárni, velünk untig meg is taníttatá a tapasztalás. Midőn azonban leplegtelenül így szólok, s mi több, eddigelé így is cselekedtem, s így is fogok cselekedni holtiglan, vérünk felvirulásánál, nemzetünk egykori szebb kifejtésénél fogva esedezem, s független, semmi által meg nem tört kedélyemhez képest intem honosimat, ismerjék meg elvégre viszont honunk valódi érdekét is, s ne lökjék daczoló kisdedekként azon kenyeret is vissza, melly nekiek nyujtatik; vagy más szavakkal: ne legyenek vakok önérdekük, vagy inkább a hon érdeke iránt, melly két érdek minden lelkesbnél egybefoly, s mellyen, a szőnyegen levő kérdést, valamint általjános viszonyunkat a kormányhoz illetőleg, lehetetlen nagyobb, érzékenyebb s valóban életbevágóbb csorbát ütni, mint annak bármilly árnyéklatokbani ráfogása s hirdetése által, hogy a kormány szándoka, felvirágzásunkat tekintve, irántunk nem őszinte, nem tiszta; mert ha mí gondolkozunk így — s mi tagadás benne, nem egy magyar tüzeli magát és másokat illy hitre ugy szólván ex professo szüntelenül fel — akkor, mert olly rőffel mérnek neked, mint te mérsz másnak, legszeplőtlenebb hazafiságunk viszont egyedül komédiának, előmeneteli szent vágyunk pedig egyenesen pártütésnek fog mutatkozni megint a kormány előtt, mibül aztán olly bizonyos, mint konkoly nem buza, s eczet nem nádméz, hasonlólag nem honunk felvirulása s nemzeti üdülésünk fogja venni eredetét, ámde e helyett ujhuzás, viszontorlás és innen eredő felbőszültség, s ezt

szükségkép követő tökéletes elgyengülés fogja felváltani azon gyönyörteli reményeket, mellyekhez képest a magyar jobb részének tiszta szándékánál s megtörhetlen hazafiságánál fogva, valóban szabad volt anyaföldünk fejledező szebb jövendőjével magunkat némileg már kecsegtetnünk.

Közös érdekink fel nem fogása, meg nem ismerése, leggyászosb következést vont mindig maga után, sőt egyenesen állithatni, ex hoc fonte derivata clades-ként, minden nemzeti bajainknak s legtöbb kormányi bajnak gyakorlatilag szólva legmélyebb oka nem egyéb, mint az, hogy nemzet és kormány soha nem tudta magát viszonlag és kellőleg utilisálni, de e helyett lehető legroszabb háztartás mintája szerint egyik rész annyit fondorkodott s nehezített a másik részen, mint ez azon, s az egész kapocs, némi „vitam et sangvinem“-féle exaltált pillanatokon kivül, s az egész kapocs mondom, melly e házfeleket egybentartá, valódilag nem volt egyéb, mint ad nauseam pazar nagylelküséggel egymásnak viszonlag kitálalt szebbnél szebb szó, de csak szó, s a mennyekben kötött házasságnak rideg oklevele.

Igazi közös érdek megismerése, igazi viszonyos méltánylat, s ebbül eredő férfias hajlam és vágy, egymásnak ültetvényit viszonlag öntözgetni, s kölcsönösen törülgetni egymás homlokárul a közös munka közt kifakadt veritéket; nem nem, a házi élet kötelékinek illy jelenetit vajmi gyéren s egyedül kivételkép fogod fellelni a magyar nemzet és ausztriai kormány viszonyai közt csak kevéssel ezelőtt. Hol pedig nem köt egybe szoros viszonyban egymással élő, egymással elválhatlanul élni kénytelen részeket semmi más, mint betanult szó, meg pergamentre irott házassági levél, ott nem terem a mező virágot, ott nem mosolyg a természet, ott soha nem üti fel lakhelyét az igazi szerencse.

Ne is csudálkozzék ennélfogva senki is, Magyarországnak ahhoz képest, mi könnyen lehetne, olly kopár létén, olly bágyadt szinén; valamint szinte ne bámuljon az

ausztriai birodalomnak annyiakban paralysált voltán, mert ez korántsem csuda, de okvetlen, vagy inkább szükségképi következménye azon ünnepélyes és dagályos ugyan, de a kölcsönös érdekeket soha elég magas felfogással s egész őszinteséggel nem méltányló viszonynak, mellyben nemzetünk kormányunkkal állott.

Az elmult időket visszaidézni, eldődeink aberratióit, mint soha el nem követetteket megsemmmisítni azonban nem lehet. Komolyan int ennélfogva a jelen, meg a jövendő: hosszas mea culpák intonatiója s kölcsönös szemrehányások tétele helyett, inkább fátyolt vonnunk az extra et intra muros-féle activ és passiv bűneinkre, s legalább most és jövő napjainkban jobban megismernünk, hogy valamint magyar honunk nem lehet, mert Dii sic voluere, magára hagyva boldog, de máskép, mint az ausztriai közbirodalommal lehető legszorosb kapcsolatban egybefüggve, nem is létezhetik, szintugy fog az ausztriai közbirodalom is csak akkor fényének s hatalmának délpontjára emelkedni, mikor Magyarország virágzó és hatalmas leszen.

Mostani kormányunk fő emberei így vannak meggyőződve, s nehéz volna máskép meggyőződniök, mert most, miután szétoszlott nem egy kisérteti váz, egész világosságban áll előttük, hogy Magyarországot ha más okbul nem, legalább a közbirodalom szilárditása végett, elő kell minden módon segítni s felvirágzásra bírni.

Adja Isten ennélfogva, mikép honunk fő emberei is, kik legtöbb befolyással birnak, szintilly világban lássák viszont Magyarország kellékeit, s e szerint, mert gyengitésünk s kifejlődésünk hátráltatása, jobb érdekének megismérése után bizonyosan nem lehet czélja kormányunknak, ez ellen ne forraljanak s ne kovácsoljanak levegőbül kapott gyanút gyanúra, s prókátorilag kifiligránozott nehézséget nehézségre. Mert csak akkor fog, mikor t. i. erős nemzet s erős kormány kelléke viszonlag elismerve lesz, valódi vi-

rágzásnak indulni a magyar hon, és csak akkor fogja fényes délpontját elérni a köz ausztriai birodalom.

Két garasos tervemet ennélfogva, tökéletesen meg vagyok győződve, bizonyosan fogja pártolni a kormány, ha az, tervem t. i., a fentebb előhozott nem pártolási nehézségekbe nem ütközik.

Fenmarad azonban most az e czikkben themailag felhozott megjegyzés második részének tisztába hozása — s jőjünk illyesek körül, ha lehet elvégre tisztába — melly ekkép foly: ha pedig pártolja a két garasos eszmét a kormány, az bizonyosan olly restrictiók s beléavatkozási formák közt teendi csak, mellyek alkotványos elveknél fogva a nemzet által semmi tekintetben nem lennének elfogadhatók.

XIV.

Jelenkor, 82 sz.
october 15. 1843.

A még fenforgó kérdésnek tökéletes tisztábahozatala végett kénytelen vagyok a legközelebbi czikk végsorait itt ujra felhoznom, mellyek szerint állitólag az tétetik fel, hogy „a kormány, ha ugyan pártolná is telekdíji eszmémet, azt bizonyosan egyedül olly restrictiók s beléavatkozási formák közt fogná cselekedni, mellyeket alkotványos elveknél fogva, a nemzet semmi tekintetben el nem fogadhatna.“

Bokrosb, életbevágóbb s ekkép minden tekintetben fontosb vitatás, felfogásom szerint, nem létezik az egész magyar politika okoskodási mezején, mint e jelen megjegyzésnek, vagy inkább nézetnek kellő, s tán jobban mondva, philosophiai megoldása; mert ennek silány s egyoldalu eszközlése olly bizonyosan bekövetkezteti elmulhatlan bukásunk időelőtti óráját, mint viszont annak minden oldalu s gyökérig ható méltánylata nemcsak megmentheti vérünket illy gyászsorstul, de vajmi nagy mértékben rejti magában legdicsőbb felvirulásunk hihetőségit. Hadd kisértsem meg azt tehát röviden, mint lehető legtisztább szándéku tehetségem csak engedi.

Helyzetünkben, mellyet mí magyarok, mint az ausztriai birodalom része, tettleg kitöltünk, legáltaljánosb vonásokban szólva, két különböző fő nézetre oszlik azon felfogás, mellyhez képest magyar viszonyunk a köz álladalomhoz

mérve feltünik. Egyik nézet az, melly szerint a magyar hon egyenesen csak ausztriai provincia és semmi több, melly bír ugyan bizonyos constitutionalis formákkal, de azért mégis mindenben alávetve van a közbirodalomnak; másik nézet ellenben az, hogy a magyar királyság nem kevesb, mint társország, melly az ausztriai közbirodalommal foederativ kötésbe állott, s ekkép független.

Az első nézetet általján azok osztják, kik elegendőleg nem figyelvén az elvek s kötések mélységeire és subtilitásaira, egyedűl a gyakorlati élet mindennapi szinében tekintik a világot, t. i. nem ugy, mint annak tán állnia kellene, hanem mint az valósággal áll; a második nézet szerint pedig azok birálják magyar viszonyunkat a közbirodalomhoz, kik nem látván a mindennapi eseményeket, vagy azok előtt szemeiket készakarva behunyván, egyedül csak elvekhez és irott betűkhez akarják szabni az idők s ezekbül fejledező történetek folyamát.

Az elsők minden méltánylat- s népjogrul — Völkerrecht — ugy szólván felejtkezve, egyenesen kifejlésünk alacsony fokát tekintik csak, s miután, ha ez életkérdésben is nem akarjuk magunkat, mint annyi másban, legfájdalmasabban rászedni, mivelődésünk mai léte — mondjuk ki — bizony felette parányi, nem is képzelhetnek Magyarországra nézve más jövendőt, mint annak tökéletes subjectioját s az ausztriai birodalombani tökéletes elolvasztását.

A másodikak viszont a mindennapi gyakorlat ellenére, s ugy szólván „képében" a legkézzelfoghatóbb valóságnak mind ezt tagadva, s nemzeti sulyunkat tulbecsülve, tudja az ég, milly független kifejlését álmodják honunknak.

Az első osztályba tartozó politikus ennélfogva, s a nélkül hogy e miatt már rosz hazafi volna, bár akarja bár nem, még is minden lépéseiben egy kissé a servilismus elvét hordozza. S ugyanis ő Magyarország felvirulását s boldogságának lehető legbiztosb megalapitását szintolly

őszintén viselheti szivén, mint bárki más; ámde nem látván nemzeti ujjáalakulásunkra nézve elég anyagot sehol többé, hanem a helyett a nemzeti enyészetnek annál sürűbb jelenetit mindenütt, természetes, hogy illyes, ha jót akar s nemzeti felvirulást nem tart többé lehetségesnek, a közbirodalomnak legalább olly kapcsolatában keresi honunk elérhető szerencsei magasságát, mint a milly — ha így lehetne mondani — ‚családi' kapcsolatban leli megelégülését Ausztriának nem egy tartománya.

Az itt felhozott második osztályba sorozandó politikus ellenben, s a nélkül hogy őt megint e miatt már fejdelméhez hűtlennek nevezni lehetne, bár észreveszi bár nem, még is minden lépéseiben viszont bizonyos ‚daczczal' jár. S természetes; mert buzogván hona javáért, s elveinek és jogainak tisztaságában s nemzeti erejének szilárdságában bizván, nem elégszik meg azon — ha így volna nagyobb világosság kedveért kitenni szabad — másodlagos (secundarius) szerencsével, mellyet többé kevesebbé Ausztriának egyéb tartományai élveznek, de nemzetiségének és szabad alkotványának lehető legprogressivebb kifejtésére állítja üdvét.

Milly heterogen két nézet, és még is milly természetes! S a nélkül, mi legkülönösebb, hogy ezért egyik vagy másik nézetnek valami hazafitlansági vagy hűtlenségi salakkal egybezagyvásítva kellene lenni; ha való, mi természet szerint forduló sarkát képzi a dolognak, hogy az igazi hazafiság lehető legvirágzóbb kifejtés után sóvárog ugyan, s nem kevesbet tűz ki czélul, de ha illyest el nem érhet, azért otrombául az életnek minden kisebb virágit sem gázolja még el.

A servilismus ennélfogva szintén ugy állhat — nem mondom áll, de ‚állhat' — a legtisztább hazafiság alapján, mint a dacz. Sőt kérdés, nem rejlik-e azon sokszor sárral dobált önmegtagadásban, mellyhez képest a zarándok lelkületü hazafi térden csuszva is kész volna szolgálni honát,

valami magasztosb, mint azon daczban, mellyel nem egy hazafi kérkedik követelve, melly a sokaságot rendszerint olly kimondhatlan enthusiasmusba ragadja, melly alatt azonban sokszor nem lappang egyéb, mint nyomorult kolomposi ‚hiuság,' sőt egyedül gyermeki viszketeg.

De ugyan mi lehet e heterogen nézetek sarkoka, melly nézetek szerint egyik a hazáért hajlongni, s ugy szólván esedezni, másik ellenben szintén a haza javáért nyersen és daczolva követelni hajlandó?

Tudom, sok ajkon e kérdésre egészen kész a felelet, s ekkép hangzik: azért különböznek e nézetek, mert némellyek már vérükben hordják a servilismus és gyávaság nedvét, midőn a szabadelmüek bátorságtul lelkesítve, készek küzdeni a honért.

És e szójárás jól hangzik, nincs tagadás benne, kivált hősnők ajkairul, és sok tekintetben felette igaz is, mert vajmi sok magyarnak erében valóban nem foly egyéb mint csigavér; csakhogy magyar viszonyainkban még más oka is van ezen most érintett heterogen nézetnek. Igen még más oka is van, mellyet ki felfogni s méltánylani nem képes vagy nem akar, az, az én nézetem s teljes meggyőződésem szerint legalább, nem egyéb, mint hazánknak tán lehető legjobb szándékkal teljes, de bizonyára legveszélyesb ellensége sőt gyilkosa is.

Ezen mindenek fölött, mindenek előtt, s minden alkalommal figyelemben tartandó ok, mellyrül mutatis mutandis már annyiszor, de fájdalom, alkalmasint hiába értekeztem, pedig nem egyéb, hanem hogy statusviszonyinkban megnemszünő ellentétben van a ‚de facto' az ‚ex principio'-val. Mihezképest tettleg — ez bár tessék bár ne — bizony bizony csak ausztriai provincia vagyunk; elv szerint ellenben, bárki tagadja is, azért nem kevesb, mint független, saját állásu, alkotványos ország.

Már az, ki egyedül a ‚de facto' prismáján néz ke-

resztül, és hűbb honához, mintsem ennek elérhető szerencséjét lábaival tapodná, mert felfogása szerint nem fejlődhetik ez ki nemzeti és alkotványos alapon többé, természetes, hogy honának legalább secundaria szerencséjét iparkodik biztosítni, azaz, hogy legalább családi s ne szolgai viszonyban álljon Ausztriához Hunnia, ha nemzeti és alkotványos viszonyban nem állhat.

Az viszont, ki egyedül az „ex principio" üvegén nézi a dolgok lényegét, s inkább buzog véreért, mintsem beérné, hogy secundaria szerencsével, szájbetömve ugy szólván, jól tartsák honát, és ez illy alku által örökre elüttessék nemzeti és alkotványos boldogságátul, természetes mondom, ha megint az így látó teli daczczal, inkább mindent koczkára bocsátni, sőt mindent pusztulásnak hajtani kész, mielőtt valami secundaria, alkotvány és nemzetiség nélküli szerencsérül csak legtávulabbrul is szót hallani akarna.

Az egyik, noha ő is jobban szeretné az aequale 100at, nehogy aequale 25tel ki legyen fizetve, mitül fél, elfogadja inkább az aequale 50et; a másiknak ellenben nem kell kevesebb, mint aequale 100, mert ő jó jogában (?) sat. bizván, szilárd kitürnitudással ennyit elérni bizonyos.

S ím fővonásokban, s mennyire a hely szűke, a kérdés csiklandja, s tehetségem határozott volta engedék, kijelelése azon különböző nézpontnak, mellyrül magyar hazánk politikai viszonyait birálgatja — ha így mondhatni — az innenes, meg a tulzó!

S ím egyuttal szerencsétlen belviszálkodásink kutforrása s legvalódibb oka is! Mert ezen különböző nézpont, ezen ellentételes felfogás uszít egyént egyénre, pártot pártra, minthogy a ‚de facto' embere senkiben, ki az éppen most előhozottak szerint például az aequale 50nel be nem éri, nem tud észrevenni őszinte hazafit, de benne egyenesen csak valami exaltált phantastát, vagy hiú házsártost, sőt egyedűl hűtlen separatistát bír látni; midőn az ‚ex principio'

hőse viszont mindent, ki nem tapos daczczal mindent, mi csak egy vonallal állna is az aequale 100 alatt, egyenesen gyáva vénasszonynak, vagy egyedűl önelőmenetelét szomjazó énesnek, sőt a hazát minden áron eladni kész szégyenfinek hirdet. Milly gyönyörű kölcsönös személyrüli vélekedés, méltánylat, s innen természetesen fakadó barátságos hangulat és egybehangzás következtében aztán ne csudáld, oh magyar, ha erős phalanx helyett, már csata kezdete előtt, vert hadnak viseled bágyadt vagy forrongó szinét.

S nézzünk vissza nemzeti nyomoruságinkra, mellyek régi időkben dúltak s most dúlnak a hazán, s nem fogjuk tagadhatni, hogy biz ezen különböző nézpont, ez ellentételes felfogás okozza öröki elágzásink, s megnemszünő kutya és macska közti rút belviszonyink valódi s legmélyebb okát.

Mindegyik búsul és jajgat, hogy nincs ‚egyetértés' köztünk, s nem egy lát még mennyei átkot is hervasztólag fekünni a hazán. Ámde kérdem, körülményink olly felszines, olly egyoldalu felfogása után, mellyhez képest bécsi levegőben itél egyik a magyarnak lelki vágya fölött, a másik ellenben ugy szólván a hortobágyi pusztán birálgatja a közbirodalom szövevényes gépezetit, és egyik sem tudja kellőleg két szempontbul birálni magyar és állodalmi helyzetünket; kérdem, illy felszines, illy egyoldalu, minden méltánylat nélküli felfogás, s innen okvetlen burjánzó viszonti ujhuzás és sárral dobálás következtében, ugyan milly hihetőség, s milly számitás után lehetne reméllení, sőt követelve várni nemzeti harmoniát s illyessel okvetlen járó győzelmi erőt? Nem nem, illyest csak a felszines hig velő, meg a sok olvasástul kificzamult ész, és a hiuságtul elvakult énes reméllhet --- valóban senki más.

Átokrul szóltok? S igaz, illyes fekszik, de nem a hazán, hanem azokon, kik vagy nem őrzik keblukben elég

hűséggel vérünk két palladiumát, nemzetiséget és alkotványt, vagy nem tudják, tán nem akarják, magukat azon házassági viszonyba elegendőleg belé gondolni, s abban keresni Hunnia felvirágzásának alapját, melly viszonyba iktata minket a sors, mellyben t. i. az ausztriai közbirodalomhoz állunk, s mellyben, bár akarjuk bár ne, fel kell lelni szerencsénket.

Egy híres franczia publicista szerint bajunk — a mennyire illyes nemzeti és alkotványos mezőn teremhet — nem egyéb, mint „az igen is kevés," meg „az igen is sok;" vagy más szavakkal: hogy egy rész nem képes vagy nem akar a magyarnak helyzetébe tökéletesen belé képzelkedni, s ekkép se magyar nemzetiséget, se magyar alkotványt nem méltányol eléggé, sőt mindkettőt egyiránt fitymálja; másik rész ellenben nem képes vagy nem akar a közbirodalom viszonyaiba elegendőleg belé illeszkedni, s ehhezképest pajkos nőtelenként nemcsak nincs elég méltánylattal házassági viszonya iránt, de botor jó kedvében egyenesen ugy cselekedni hajlandó, mintha egyedül állna. Mikbül aztán a nemzeti és alkotványos „igen is kevés" és „igen is sok" veszi kimaradhatlan eredetét.

S ha most valaki azt tudakolja tőlem, hogy ugyan ismerek-e a mí magyar nemzeti és alkotványos astheniánk s hypersttheniánk ellen valami gyógyszert, ugy hogy az e két tekintetbeni „igen is kevés" és „igen is sok" átkát megszüntesse, vagy ha nem is eszközölheti azt egészen, legalább a józanabb körökbül kiküszöbölje, s egyedül az ujhuzók és házsártosak par profession csapatékiba (cotterie) szorítsa; ha valaki illyest tudakolna tőlem, mondom, annak azt felelném: hogy ismerek biz én illyes gyógyszert, s pedig igen egyszerűt, mellyel — közbevetőleg legyen mondva — már többször ajánlkoztam, de senkinek sem kellett, s melly csak abbul áll: hogy a bécsi levegőben élő „de facto" embere illő méltánylattal legyen elvek és kötések

iránt, s ne becsmérelje azokat, kik az élet tengerén tán kelletén tul is kapaszkodnak illyféle talpakra vagy hajótörési gerendákra, mert ez, ha nem több, minden esetre ‚respectabilis;' Hortobágynak „ex principio" hőse viszont ne hirdesse mind azokat „pèle mèle" mindjárt vén-asszonyoknak, gyáva hivatalvadászoknak, sőt hazaárulóknak, kik éppen annyi zajjal s pompával, mint ő, nem járják el a fris magyart s Rákóczyt, vagy mint Pest körül mondják, a „reszelőt." És naponta fog kevesülni a baj; mert servilismus és dacz helyibe mindinkább fog férfiui kölcsönös méltánylat állani, s ekkép naponta nagyobb lesz Magyarországban azok száma — és itt vigyázzunk — kik nemzeti és alkotványos ügyben a lehető legférfiasb progressio után fognak sovárogni ugyan szünetlen, azaz, semmi nem fogja őket kielégítni, mint az aequale **100**, de azért más részrül azt sem fogják soha is szem elől szalasztani, hogy némieket csak az idő érlelhet meg, s e szerint semmi olly nemzeti és constitutionalis ugrásokkal nem fognak állni elő, vagy legalább illyesekkel nem erőltetni, ingerelni sőt kétségbe hozni az illetőket, melly ugrások ha illenének is constitutionalis Magyarországhoz, a közállodalomhoz tán ugy illenek, mint illik ököl szemre. Mert ha igy teendnének, akkor: törik szakad. Ennél nagyobb szerencsétlenség vérünket pedig nem érhetné, mert most legalább sokkal hihetőbb, hogy az egybezavart elemekbül elvégre nem magyar és alkotványos, de közbirodalmi rend fejlődnék ki.

Mindaddig ennélfogva, míg bizonyos rész örökleg csak azt pengeti: „mi közünk minekünk magyaroknak ahhoz, illik-e ez vagy amaz a közállodalom gépezetébe, ha illik miénkbe," mindaddig, mig illy thema lesz a divatos, mondom mindaddig soha nem fogunk érni „elérhető czélt," s igy tovább; mert ha egy rész pengeti e themát, akkor az erkölcsi mathesis retaliatioi törvénye szerint lesz megint más rész, melly meg nem szünőleg e következő thema sze-

rint fog cselekedni: „Ez jó és hasznos az egész állodalomra nézve, lépjen tehát életbe, bár tessék az aztán a magyarnak, bár ne.“

Telekdíji tervemre alkalmazva az itt elősoroltakat, én tehát mind ezek után válaszul és felvilágositásul, a felhozott, kormányt illető megjegyzésre ezen sorokkal végzem be vitatásomat, s azzal e jelen czikket:

A kormány, feltéve, hogy telekdíji eszmém magára vonja figyelmét s megnyeri hajlamát, bizonyosan — én legalább így vagyok meggyőződve — szabad kezet, azaz, constitutionalis befolyást fog nekünk a bejött pénzek kezelése s mire forditása ügyében engedni. Országgyülésrül országgyülésre meg lesz a törvényhozás által ennélfogva alapitva, mi mindenre legyen forditva, s általjában mikép és kik által legyen kezelve a hazába közvetlen fektetendő ‚javít-pénz,‘ mint nemkülönben a gyümölcsözésre privátoknak kiadandó ‚segít-tőke.‘ Szintugy vizsgálja a törvényhozás országgyülésrül országgyülésre a végbevitteket, és számol mindenrül; szóval: a nemzet alkotványos elvek szerint rendelkezik sajátjárul.

S ki ennél kevesebbet kiván, nem emberem; sőt ha illyest, nemcsak minden alkotványos elvek, de még a legközönségesb, s ugy szólván kötelességben járó méltányosság elvei ellenére, a kormánytul nem nyerünk, én leszek első, ki legott visszavonom eszmémet, s mindent elkövetek, hogy ne legyen abbul semmi, habár kopár marad is a hon, s két garas helyett holdonkint zsarnokilag tíz garast raknak is hátomra; mert kifejlett nemzetiség és alkotvány nélkül én csak tengést képzelhetek, de életet nem; miszerint az aequale 100tul imputatiokint elfogadom ugyan az aequale 10et is, s nem vagyok elég bárdolatlan, faragatlan és gyalulatlan, hogy rögtön a hat láb hosszu deszkát a három láb hosszuhoz akarjam illeszteni, azaz: ollyasokat követelni legott, mik constitutionalis Magyarországra nézve tán illenének

ugyan, de nem illenek a közállodalomban még; miszerint mondom, imputatiókint az aequale 100bul az aequale 10et is elfogadom, pedig hálával, mig ellenben de még az aequale 99ért sem akarnám örök áruba bocsátni az aequale 100at, s ez által utját vágni egykori kifejlésünknek, s idő és hazai hűség érlelte szebb jövendőnknek.

Telekdíji eszmém, s mind azon remény, mellyet legalább én kötök annak életbelépéséhez, a most előadottak után, mint a nyájas olvasó észrevenni fogja, tehát nem altatták el constitutionalis éberségemet, s nem nyomták el azon féltékenységet, mellyel a ‚nihil de nobis sine nobis' elve iránt viseltettem mindenkoron, s fogok viseltetni végiglen.

Ámde ha igy szólok, más részrül én vagyok megint az, ki nyiltan kárhoztatom mind azon constitutionalis hypersthenát, mellyhez képest nem egy hőse a honnak, tudja az ég milly theoriák tömkelegiben keringelve, a kormánynak minden befolyását paralysálni, sőt egyenesen megsemmisítni kivánná.

Már ki igy, az hasonlag nem leli bennem emberét; sőt ha a kormánynak, eszmém alkalmazását tekintve, semmi befolyás nem hagyatnék, megint én volnék első, ki gyökerestül megsemmisítni iparkodnám azt; mert véremhezi esküm nemcsak azt tartja, hogy nemzetiségemet s alkotványomat felsőbb veszélyeztetés ellen ójam, ámde hogy nemzetem e két palladiumát minden anarchiai szétbomlástul is védjem; ha pedig elégtelenségünk daczára mindenbül ki akarjuk, némelly magasztosak eszméje szerint zárni a kormányt, kik, mint sasok a rideg magasokban, ugy ők a constitutionalis hypersthenia rideg austeritásaiban tetszenek maguknak: akkor okvetlen minden legexcentricusabb szétágzásnak indul eleinte, mit honunk gyászosnál gyászosabb eseményei untig bizonyítnak, innen pedig elmulhatlanul minden tökéletes dissolutióba s anarchiába lesz sülyedni kénytelen.

A kormány tehát minden bizonynyal fen fogja az eszme alkalmazásában tartani alkotványos jogát, s pedig annál inkább, mert a fejedelmi telkek aránylag szintolly díj alá esendők, mint a hon bármilly ingatlana.

Ezt azonban, ki honunknak valósággal nagyobb kifejlése után sóvárog, mintsem hogy felemelése végett ábránd ábrándra, inditvány inditványra, terv tervre halmoztassék, de életbe ne lépjen semmi, minden bizonynyal nemcsak tökéletesen helyeselni fogja, de lehető legnagyobb szerencsétlenségnek tartaná, s igy azon felette busulna, ha a kormány elég gyönge volna, illy jogaibul magát egészen kivetkeztetni hagyni.

Nem nem, illyest a kormány tenni soha nem fog; midőn más részrül bizonyos vagyok, saját alkotványos befolyási jogunkat sem fogja csorbítni akarni. És ekkép in ultima analysi tán csak az fogja telekdíji eszmémet csorbítni, sőt meggyilkolni, ki vagy „plus royaliste que le roi même," olly anticonstitutionalis elveket fog annak alkalmazásában megállapítni akarni, mellyeket teljességgel el nem fogadhat a nemzet; vagy viszont az, ki „plus constitutionel que la constitution même," olly respublicai vagy sehol nem létezett theoriai status-hyperbolákba fogja az egészet öltöztetni akarni, mikép csak gyáva kormány adhatná azokra sanctióját.

A kormánytul én mind ezekhez képest nem tartok; de annál erősbben tartok, megvallom, e két utolsó speciestül, vagy inkább, e két utolsó speciesnek ‚tul-royalista,' mint nemkülönben ‚tul-constitutionalis,' nem fizetési, és Magyarország boldogságát egyedül saját önkénykedő, vagy rendetlenségi negédükben kereső hátulsó kapuitul, mellyektül oh egek ura, mentsd meg a magyart, s bizony mondom, „szebb reggel virad honunkra."

Azon felgördithető megjegyzésre egyébiránt, mikép azon okbul, mert én vagyok, eszmémet tekintve, a kor-

mánynak az itt elősorolt vágásokbani eljárásárul bizonyos, még éppen nem következnék a nézet helyessége s általjában a kormánynak irántunki őszintesége; e megjegyzésre azt válaszolom, vagy inkább az eddig előadottak szerint azt ismétlem: hogy én távul vagyok szeretetet, sympathiát, sőt még csak különös őszinteséget is vagy követelni vagy affectálni akarni kormányunktól vagy kormányunk iránt. Status-viszonyunkat én kölcsönös és köz érdek alapjára állitom, s ehhezképest e tekintetben nem látom más kellékének elkerülhetlenül szükséges létét, mint érdekeink megismerését.

Már a közállodalmat illetőleg, az érdek világos, s nem egyéb, mint Magyarország lehető legfelvirulóbb kifejtésének minden módoni elősegitése, melly a közbirodalom többi kiegészitő részeinek érdekeivel nem ütközik egyenesen szemközt egybe; s e tekintetben, legyünk méltányosak, mert csak a méltányos tehet valódi szabadságra szert, ugyan nem jött-e, s nem jön-e kormányunk már 1825ik év óta, s ekkép tizennyolcz év leforgása alatt azon kérdéseket illetőleg, mellyeknek életbehozatásátul leginkább várjuk felvirágzásunkat, egyenesen elénkbe, s mi több, nem eszközli-e mind ezt, a legdrágább idő elfecsérlése daczára, olly csinján, olly egészen a „laissez nous faire‘ nekünk annyira tetsző themája szerint, hogy valóban ki még most is alkotványos féltékenységtül békózva, még mindig erősebben retteg nemzetiség s alkotvány elleni aggressióktul a kormány részérül, mint rettegne egy tökéletes dissolutióra okvetlen vezető nisusnak mindenbül mindinkább kitünő symptomáitul, azt én legalább, álmaibul kivenni nem tudom.

A közállodalom érdekében van, Magyarországot felemelni, erősítni; s ezen érdek kormányunk főemberei előtt világos; ámde mi saját érdekünk sem egyéb, mint fölemelkednünk, erősödnünk: fogjunk tehát kezet, vessünk tehát

vállat, segítsünk egymásnak, utilizáljuk egymást. Ez az én nézetem, s még akkor is az lenne, habár — mit egyébiránt távul vagyok saját meggyőződésemül adni — végczélunk divergáló volna, s a kormánynak némelly emberei egyedül azon rejtett ok miatt akarnák honunkat felvirágzásra segítni, hogy azt annak idejében — mert most bizony nem arra való — jól megfejhessék.

Még ezen ok sem hátráltatna, hogy felemelésünk s felvirágzásunk ügyében, a kormányt őszintén ne segítsem, s hálával segitségét el ne fogadjam; mert minden kornak megvannak veszélyei, de segédszerei is, s ekkép mit ma vetendünk el honunk felvirágzására őszintén, azt jövő nemzedékek szintolly őszinte lelkülettel meg fogják tudni minden veszélytül őrízni; s ha nem, ám akkor mí legalább becsülettel fogtuk állni a szent hazafiság mezejét.

XV.

Jelenkor, 85 sz.
october 26. 1843.

Miután nem ohajtok semmit annyira mint tervem rectificatióját, vagy ha erre az teljességgel nem volna képes, valami más olly terv szőnyegre hozatalát s életbe léptetését, mellynek lényege s alkalmazása a gyakorlati élet nagyobb szabásu alapjaira állítná ‚ezer tenni valóink' hosszu sorát; miután mondom ezt szomjazom, ezt sovárgom, s egyáltaljában nem tud természetem megbarátkozni azon fejletlen, azon aljas léttel, melly közt vérünk olly nyomorultan pang: felkérem ezennel a nyájas olvasót, lökjön magátul előítéletet, elfogultságot s párt és személy iránti minden vonzalmat vagy ellen-hajlamot, melly birálatát ködbe burkolni sőt meghamisítni volna képes, és kisérje telekdiji eszmém tárgyalását azon igazságos hangulattal, melly nem kedvez ugyan egy résznek is, de viszont egy rész iránt sem méltányatlan.

A dolog mélyebb s minden oldalu kikutatása végett többszer felszólitám a tisztelt közönséget: czáfolná meg állitásimat s gördítne nehézségeket tervem kivihetősége ellen, mert csak így fogna salakjaibul kibontakozva feltünni a való.

Lett is sikere felhivásomnak, s tán több helyütt, mit nem tudok; de tudtomra többek közt a ‚Jelenkor' melletti ‚Társalkodó' f. évi 77ik számában Morion név alatt, — és a ‚Pesti Hirlap' 286. s 287dik számaiban ‚egy ismeretes

de nevét csak utolsó czikkében nyilványítni akaró magnás' részérül is.

Legyen ennélfogva szabad, elmélkedésem felvett fonalát félbenszakasztanom, s a tervem ellen felhozott nehézségeket egyenesen boncz alá vennem; mert bár így bár ugy: elmesurlódás által valamikép elvégre mégis csak ki fog fejlődni a dolog; sőt hihető: czélszerűbben és szaporábban történendik ez, ha hosszadalmas fejtegetések helyett legott iparkodom eloszlatni a tervem ellen felhozott nehézségeket.

Illyest azonban hadd tegyek logikai rendben s e végett hadd lépjek vissza a Pesti Hirlapnak 272ik számában már auguszt. 10ikén nyilványitott azon „Adó" alatti észrevételeire, mellyek által Balogh János ur nézeteit illustrálva, jónak hitte — t. i. az érintett lap — eszmém fölött kimondani birálatát, s pedig lehető legigazságtalanabb, leggyülöletesb s minden tartalék nélküli birálatát, s mielőtt: időt és alkalmat hagyott volna csak féligmeddig is kitárhatnom tervem főlényegét.

Éppen két hónapja ma, mikor e sorokat irom, hogy kezeimhez jutott ezen hirlapi — ugyan minek is nevezzük azt? Valóban nem tudok rá találni alkalmas kitételt, mert minden jobb érzelmimre fagyos vizet öntött! Nevezzük tehát kimélettel — nehogy mérget méreggel, darázsfulánkot darázsfulánkkal viszonozzunk — egyedűl hirlapi elhamarkodásnak. Igen, éppen ma két hónapja hogy kezeimhez jutott a felhozott 272dik számu pest-hirlapi elhamarkodás; és én maig hallgattam, s ma is hallgatok, ha a Pesti Hírlap 286dik számában nem mutatkoznak ismét bizonyos symptomák, mellyekhez képest a Pesti Hírlap hajlama, nem, de még őszintesége is tervem iránt, legalább nekem, kétségesnek látszik.

Bonczolgassuk tehát — habár hosszadalmasnak mutatkoznék is e műtétel — az egészet egy kissé részlete-

sebben, és mennyire lehet, mélyebb gyökeriben; mert valóban — és e körül ne csaljuk magunkat — haladásunk minden kérdései, ha t. i. nem czélunk az egész status gépezetét teljes szétbomlásra hajtani s ennek romjain valami egészen uj épitvényt emelni, egyenesen két garasos eszmémnek, modificatis modificandis, életbe léptetésétül vagy illyféle aequivalenstül függnek; s ugyanis, mivel bár akarjunk építni debreczeni, fiumei, dunabalparti, nagyszombati vasutakat, vagy ezek jövedelmét csak hitelezni is; bár akarjunk elrendezni jobbszerü fogházakat, népiskolákat, polytechnicumokat; bár akarjuk vízcsatornákkal egybekötni honunk minden folyóit és tavait; bár akarjuk Budapestet, honunk szivét Europa legelső városainak sorába emelni, s nemcsak országházzal de a civilisatio minden kellékeivel ellátni; szóval: bár akarjunk szellemit bár anyagit, bár ezt bár amazt, minek egy kis nemzeti látszata volna, életbe léptetni, — és mindenütt megakadunk, ha milliók, s pedig sok és szapora milliók nem állnak rendelkezésünkre.

Vessen ennélfogva, ismétlem, a nyájas olvasó minden elfogultságot s párthajlamot magátul, mellyhez képest a hazának nem egy fia, fájdalom, de csak hallani sem akar, s annál kevesebbé olvas ellenvéleményt, mikép aztán természet szerint vagy nem lép életbe semmi, vagy csak egyoldalu és csak emésztetlen assimilálja magát a nemzeti testtel, s ekkép vagy szünetlen pang, vagy lázba keveredik a hon.

Az, ki vérének valódi híve, s e szerint nem áldozza fel honunk javát mellékes nézetinek, azaz vagy saját hasznának vagy dicsvágyi szomjának, s e felett lángoló honszeretetének daczára, viszont illusiók nélkül képes megbirálni jelen körülményinket, az, bármilly nagy ellenzékben legyen is egyébiránt bár kivel és bár mi körül, egyben legalább köteles kezet fogni, vállat vetni, és ez nem egyéb mint az „Adó“ kérdése. S ugyanis, mert honunk, ha kész-

akarva s legotrombábbul nem akarjuk magunkat elszédítni s csalálmakba ringatni, naprul napra aggasztóbban közelít valami feneketlen csődperféle örvényhez, mellyben a magyar vér s magyar alkotvány alkalmasint örökre elmerül, és mellyet ekként minden áron távul tartani kell; ugy hogy az, ki sehogy sem kiván illyeshez járulni, azaz ki sem így sem amugy nem akar kitelhető fillérével hazája bukásával legszentebb kötelességileg szembeszállni, minthogy csődper ellen nincs más gyógyszer mint ‚pénz' vagy ‚hitel,' — az, ábrándjai közt vagy nem tudja mit tesz s vízbe fuladóhoz hasonlít, ki nem látja a mentésére siető bárkát, de e helyett szalmaszálok vagy fényes buborékok után kapdos, vagy — nem átallom ezennel kimondani — egyenesen gyáva here, kinek a haza soha nem volt egyéb mint privát élelemház s csak önmagát illető kincstár; vagy nyomorult hypocrita, ki a haza szent nevét, magasztos kisérőivel egyedűl eszközűl használja saját ocsmány czéljai elérésire!

A conservativ és haladó — mint egyik előbbi „Két Garas" czikkemben érintém — helytelenűl különböztetett pártoknak daczára ‚Adózók' s ‚Nem-adózók'-ra oszlott is ennélfogva honunk kiváltságos lakosa, igen, ennélfogva; mert bárki mit mondjon, sok becsületes magyar ember, melly még van, tisztán felfogván vagy legalább sejdítvén nemzeti diagnosisunk aggasztó létét, késznek érzi magát, habár nehezen esnék is, csekély töredékével mégis és akárminő társaságban kiállni a gátra, csakhogy vére, csakhogy szabadsága ne bukjék.

Hozzuk emlékezetünkbe a legközelebb történteket, s nem fogjuk tagadhatni, hogy az adó kérdése a legelágzóbb politikai nézetüeket ugyszolván egy pontba hozá. Mihez azt vagyok ragasztani bátor — s itt különös figyelemért esedezem — hogy még sokkal többet s alkalmasint a nagy többséget egyesité vala egy pontba, ha bizonyos párt, s meg akarom engedni szent, de Isten tudja, szerencsétlen

buzgalmában nem sorozza mind azokat keverten és leggyülöletesebben a nem-adózók gyáva s valóban megvetést érdemlő osztályába, kik szintugy buzogtak s buzognak áldozni a honért, mint bármilly magyar ‚Exaltado,‘ csakhogy olly modorban, és olly formák s olly biztositékok közt, millyeket az ugynevezett ‚haladó,‘ de jobban mondva ‚adót buktató‘ párt látott kitűzni jónak, adózni nem akartak s nem akarnak.

Nem nem! Magyarországban — s én nem szeretek a nemzet nevében szólni, de arrul tökéletesen meg vagyok győződve — sokkal kevesebb, szavazattal biró kiváltságos van, ki egyáltaljában semmihez járulni nem akar, mint létezik kiváltságos, ki illyes vagy ollyas alakban de őszintén kitelhető tehetségével hona javáért a gátra kiállani volna kész.

Ha ki a várḿegyei kezelés eddigi örvényeibe s a nélkül hogy látszata lenne, pénzét lökni nem hajlandó, abbul még nem következik, hogy azért a ‚Nem-adózó‘ gyülöletes szégyennevet már rája sütni szabad volna.

Az adó kérdését illetőleg némi tekintetben három osztályra szakad a magyar kiváltságos közönség. Az egyik osztály kirekesztőleg a domestica egy részének elvállalásában látja vagy legalább látta eddigelé azon módot, mellyhez képest honvirágoztatólag és alkotványilag járulhatna az adóhoz a magyar kiváltságos; a másik ellenben a domesticábani részesülés nélkül is gondol járulhatni s akar is járulni honunk kifejtéséhez; a harmadik osztály végre, ha tán nem mondja is ki, vagy tán éppen ellenkezőt állit, sem a domesticában sem más bármi nemű teherben egyáltalján részt venni nem akar, s e szeŕint tulajdonkép, mint fentebb érintém, két fő vonásra szakadott és szakad a magyar kiváltságos közönség, ugymint ‚adózni akarók‘ és ‚adózni nem akarók‘-ra, azaz dolgozó méhekre és herékre, vagy más szavakkal ‚tény-hazafiakra‘ és ‚száj-hazafiakra,‘ mert

én legalább egy cseppet sem vonakodom minden czikornya nélkül itt egyenesen herének keresztelni azt, ki mennyire tehetsége bírja, nem volna kész így vagy amugy de valamikép egy kis töredéket vinni a haza felvirágoztatására, midőn alig létezik olly szerencsétlen, ki egyenesen megvallani nem pirulna, hogy ő a hazát csak fejős tehénként tekinti, a haza szent nevét pedig egyedűl mellékes czélainak elérhetése végett pengeti pompásan.

Már milly arányban létezik nálunk ezen két osztály, t. i. mellyik számosabb, a száj-hazafiak vagy a tény-hazafiak osztálya-e, azt nem vagyok apodictice számszerint meghatározni képes; annyit azonban fentebbi állitásomhoz hasonlólag mondhatok, hogy becsületemen és lelki üdvömön kivül kész lennék mindenemmel kezeskedni, ha illyes eszközölhető volna, mikép az adózni akarók száma, honunk kiváltságosai közt hasonlithatlanul nagyobb, sőt az adózni sehogysem akaróké vajmi kis töredék, ha — minden hyperconstitutionalis phrasisok nélkül szólva — 1) az illetők előtt tudva volna, mellyik azon számmennyiség, mellyen felül őt megterhelni senkinek kényétül kedvétül nem függne; és 2) ha valami remény is mutatkoznék, hogy az uj teher után uj haszon vagy legalább uj kellem is fejlik.

És most lépjünk pillanatilag a mindennapi élet viszonyainak gyakorlati mezejére s kináljunk meg ezen valakit subscriptióval. Gonosz munka, tudja az ég; volt benne untig tapasztalásom, és bizony mondom nehéz — némelly lelkeseket, kik előtt honunk felvirágzása minden, és némi szeleseket, kik mint legyek mindenbe belé toppannak, kivéve — a nagyobb részt valamire birni, ha tudva van is előtte 1) hogy csak ‚ennyit s nem többet‘ fog legroszabb esetben fizetni és 2) ha olly kecsegtetőnek mutatkozik is a járuléka utáni egybeházasitott önhaszon és hazai dísz, mikép azon kételkedni még a legtamásabb sem képes. Még ezen esetben, vagy inkább: ezen két föltételnél

fogva sem számithatni igen sok magyarra, mert hiába, igen sok magyar, noha természetileg nem fukar, bizony nem szeret fizetni, vagy jobban mondva ‚egyesülve fizetni,‘ minthogy részint soha nem birta még felfogni az egyesületi szellem büvös hatását, részint Árpád bevándorlása óta mai napig, mi tagadás benne, pénzének csak felette gyér számu kezelője nem csalta meg őt, azért mondom, fizetés dolgában még a felhozott két feltételnél fogva sem számithatni igen sok magyarra. Hát ha még elmarad ezen most érintett két föltétel, s nem tudja, tulajdonkép mennyire kötelezi le magát, sőt sejti, hogy majd felcsigázzák őt jól, legyen csak egyszer a csapdában; más részrül viszont felvállalt terhe után magára nézve éppen olly kevés hasznot sejt sőt lát mint a hazára nézve valami uj díszt: akkor, ha ‚nem-adózó‘ szinben jelenik meg a nagyobb szám, éppen nem csuda; ámde az csuda, hogy lehet és van ember, ki előtt illyes váratlan.

S ime addig is, mig igéretem szerint annak bonczolása jő sorba: valljon mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adót megbuktassam, némi főpontokra szorítva azon ok, miért szült a házi adóbani részvételre izgatás annyi visszahatást. S ugyanis azért, mert felette sok, vagy is inkább a nagyobb szám illy módon okoskodék magában: „A domestica nem állandó és elhatárzott summán alapszik. Egy század óta (például Pest vármegyében) majd tizenkétszer annyira nőtt. Fölemeltetése pedig, valamint a követ- alispán- s a tb. választás jobbadán némi egyes dicsvágyu pénzfecsérlőktül és fényes szózsarnokoktul függ. Ha tehát eleinte nem volna is elviselhetlen, idővel azzá válhatnék, sőt bizonyosan azzá válik — mert vajmi sok az ehes és egyedül a sült galambot kedvelő magyar, — ha, mint ostrom-visszaveréskor, nem állnánk sajátunkat védőleg éjjel nappal drága (!) cortesekkel a gáton, mi nem legjobb s e mellett nem leggazdaságosb mulatság. És ezenfelül: felét

fizetve annak, mit eddigelé egészen az adózó fizetett, természet szerint minden megmarad a régiben; tehát — ne adózzunk.“ S felriad, boszankodik és gyaláz a tulzó párt, és gyáva csábitásrul szól; holott, s nem átallom ezt ismét kimondani, sulyosb nyavalyában sorvadna vérünk, ha illy felszines manipulatiók meggyőzék vala a nagyobb részt, mert ez puha velőt sejdíttet, midőn a ‚nem adózunk‘ rivalgásai által legalább annak adá symptomáját, hogy őt könnyen meg nem nyergelhetni, minél én legalább, constitutionalisabb qualitást nem ismerek, lelje kedvét más egyébiránt bármi másban.

Én, mi személyemet illeti, ismétlem, testestül lelkestül, legszivesebben a domesticába szerettem volna fizetni; mert éppen azon ignota quantitas és azon zsarnokság, melly azt naprul napra magasbra emelni törekedett volna, és mellytül olly sokan rettegnek s méltán, kényszeritendné az ország olly számos rest, hanyag, kötelesség-felejtett fiait, kik csak fejik vagy szopják a hazát, pro aris et focis-ként nemcsak lakni a hont, de érette küzdve vele virágozni vagy vele bukni; s ennél üdvösebb semmi nem lehetett volna vérünk ujjászületését tekintve.

A legtisztább szándékkal, megengedem, de egyszersmind a legpéldátlanabb felszinséggel, meg kell engedni, kezelt műtétel azonban nem sikerült; mig én személyemre nézve, az egész operatio folyta alatt — minthogy, mint már ezelőtt érintém, fel voltam híva: ne rontanám meg az ügyet — sem mellette sem ellene de csak egy szót sem irtam sem nem szólottam, s csak akkor, t. i. julius 10én léptem, az adó ügyét más alakban szőnyegre hozva, a nyilványosság mezejére, mikor annak elbukta körül maguk az izgató fővezérek eneklék el a ‚de profundis‘ keserű nótáját, s ekkép legkisebb kétségem sem lehete többé, hogy az, ez uttal legalább, miután legvérmesebb sáfárai desperáltak sikerén, elesettnek, holtnak, eltemetettnek tekinthető, s e

szerint én azon többé nem ronthatok semmit, mitül annyira tartott az ügynek nem egy barátja; de e helyett tán nekem sikerülhetne azt ismét ha nem is életbe hozni — mit egyébiránt éppen nem követelek, mert igen ismerem hatásom parányi létét, s e mellett vesztett ügyet nehezebb kivívni, mint szüzet — de azt legalább némileg mind azon odiumaibul kivenni, mellyekbe sülyeszté azt a tulhév.

Én loyaliter bevártam az adói izgatók műtételének egész folyamát lepergésig, s csak akkor, midőn elesett az, léptem pályára, szerencsémet legtisztább szándékkal saját modorom, saját eszem szerint azon ügy körül megkisérlendő, melly ügy sikeres eldöntésén, s mielőtt késő volna, forog itéletem szerint létünk és nem létünk.

Már ez után, kérdem hazánk méltányosbjait: nem volt-e némileg jogom azt várni sőt azt követelni, hogy hasonlólag minden bolygatás, elferdités s gyülöletessé tétel nélkül tervemet legalább fővonásokban s félig meddig kitárni engedjék, legalább azok, kik az adó dolga mellett olly hangosan s látszólag olly őszinteséggel szólaltak megnemszünőleg fel?

A loyalitas törvénye szerint, mellyhez képest, azt a jelen esetre alkalmazva, az adó dolgát valósággal és őszintén szivén hordó köteles lett volna fáradozásimnak szabad kört engedni: hadd futnék azon egészen vagy legalább némileg keresztül, — a loyalitas törvénye szerint, mondom, nem várhattam kevesebbet.

Mennyire felelt azonban meg várakozásomnak, s azt hiszem, legméltányosb várakozásomnak a 272dik számu pesti hirlapi czikk, mellyet *) alatt egész kiterjedésében ide csatlok, melly már akkor jelent meg, mikor pályámon még

---

*) **Adó.** Tisztelt barátunk, Balogh János ur, több hét elött egy czikk beküldésével örvendeztetett meg az adó dolgában. — Miért nem adtuk azt ekkorig? s miért adjuk most is töredékileg? az iránt neki magánylag

valósággal meg sem indultam, s mellyet a jövő számban veendek még egy kis részletesb bonczolás alá, — arrul itéljen a nyájas olvasó.

Többnyire, mielőtt berekeszteném e czikket, még némiekre figyelmeztetni vagyok bátor a tisztelt közönséget.

---

számot adandunk, s nem lehet kételkednünk, hogy okainkat elégleni fogja. — De még most is, mielőtt az adó dolgában becses értekezésének csak töredékét is közölnők; vagy is helyesebben, mielőtt az adóróli fejtegetéseket ujra megkezdenők, egyetlen észrevételt kell elöre bocsátanunk azon momentumra nézve, melly időközben az adókérdés iránti nyilványos eszmecsere mezején feltünt.

Mintegy két éve, hogy a házi adó kérdését agitálni kezdettük, s kezdetben mindjárt, s folytonosan mindig a házi adóra (megyei s országosra) szoritkozánk, mert szemünk elött tartók, hogy alkotványos ország polgáraihoz szólunk s ezek közt az adómentes nemességhez; azt gondolók tehát, hogy az alkotványosság eszméjével sem volna megegyezhető, de a közteherviselés elvéveli megbarátkozásra sem igen volna édesgető, ha mindjárt olly adó elvállalásrai készségünk nyilványitásával törnénk be az ajtón, mire nézve az adótóli idegenkedés enyhétőjeül nem hivatkozhatnánk azon alkotványos garantiákra, mellyek nélkül adót fizetni széles e világon soha egy constitutionalis nemzetnek sem jutott még eszébe, sőt a melly garantiák egyenesen különböztető jelek a szabad és szolga nemzet közt, s az alkotványosságnak lényeges criterionjai. — Nem azt mondók tehát „mi készek vagyunk mindenre adózni, felelősség, számot-követelés, föltétel nélkül“ — mert ez bizony nem igen édesgető argumentum; hanem azt mondók: „hagyjuk a hadi adó kérdését, az országvédelmi rendszer átnézése idejére; hanem vállaljuk el a házi adó aránylagos együttviselését, mert erre nézve kezünkben van mind azon garantia, mi nélkül adót fizetni annyit tesz, mint constitutionalis polgárnak nem lenni; ezt mí magunk határozzuk meg, magunk vetjük ki, maguuk kezeltetjük, magunk veszünk róla számot, szóval: magunk teszszük mind azt, a mi az adófizetést a valódi szabadság legfőbb manifestatiójává avatja, s igy birjuk mind azt, a mit alkotványos nemzet a közteher-viselés feltételeül kivánhat, avagy valaha kivánhatott.

Mi ezen tactica eredvényét mind a mellett is, hogy értetlenebb nemestársaink felizgatása az adó dolgát pillanatnyilag problematicussá teszi, meglehetősen elégelhetjük, — mert, bizton merjük állitani: nincs nemzet, mellynél békes uton e kérdés az adómentes osztályoknál valaha enynyire haladt volna. Midőn Irlandban, először üték fel a repeal zászlóját; annak még csak ennyi sikere sem volt. — Egy vágásra élőfa nem dől. — Azonban voltak, kik azt mondák: illdomatlanul kezelők a házi adó kérdését; és zátonyra vivők, és isten tudja, mit nem tevénk. — Mi (mert gyarló emberek vagyunk) ájtatos kebellel várók annak mintapéldányát,

Ha ki bizonyos ügynek nem barátja, éppen nem vétkezik a loyalitas törvényei ellen, ha legott utját állja az egésznek. Ha ellenben barátja valaki bizonyos ügynek, s neki nem sikerült azt életbe hozni, annak már — legalább mennyire én fogom fel a loyalitas szabályait — nem illik s ekkép nem szabad, nehézségeket gördítni az ellen, legalább mig nem végezte be némileg eljárását, ki hasonló czélnak elérése végett lép pályára. S ki ezt teszi, a loyalitas

mint kellett volna, vagy kellene most az adó körüli eszmecserét vinni, miszerint azonnali eredvényre jöhessünk. — Végre megérkezék a tanulás percze s legelső lépésül azon állitás, hogy a ki minket ildomtalanságrul vádol — mint alkotványos polgár — sublimis ildomsággal kinyilatkoztatja: miszerint ő a világon mindenre s minden felelősség, minden számot-követelés, minden feltétel nélkül kész adózni; — természetesen csak maga részérül, mert neki van; de ezen politikai hitvallomását másokra nem tolja stb. — Nekünk csak most vala tehát alkalmunk azon oktatásban részesülni, hogy alkotványos országban az embernek szabad más politikai hitvallomásának lenni saját személyére nézve, s másnak a közönségre nézve; — de akármint legyen is ez, nem kétségeskedünk kijelenteni: hogy illy anticonstitutionalis cofessioval kezdeni az adófizetés eszméjének népszerüvé tenni akarását, a legildomtalanabb ildom, mit valaha ildomos ember kiildomozhata. — Vettünk is nyomban egy igen drasticus modoru barátunktól egy levelkét, mellynek gyengébb, tehát közölhető része ekképen szól: „Ha valaki az adókérdést le kivánja a zátonyról csökönözni, igen ajánlható neki, hogy azon eszmék körében forogjon és maradjon, mellyek az alkotványos élet feltételeit képviselik, különben hihető, hogy hajója nem fog vitorlázni; mert valószinü, hogy bármelly személyes vonzódással és szeretettel viseltessék is az absolutismus iránt, igen számos magyar fog találkozni, ki az alkotványt pártolandja és védendi, a meddig — tudja. A mint tehát minden alkotványnak legelső és fundamentalis ismertető jegye, elve, életföltéte: a nemzet vagyonáruli rendelkezés, a bevételek és kiadások szigoru összevetése, számolása, fentartva a képviselő test részére, vagy semmi fogalma nincs azon egyénnek az alkotvány eszméjérül, ki számadás és felelősség nélkül akar adózni akármire, akármennyit, — vagy az alkotványos élet reá nézve horreur, tehát a szolgaságot — itt bizonyosan a ragyogót — sokkal elöbb helyzi. Soit, de siker reményével senki sem tolhat egy alkotványos nemzet elibe, absolutismusi ideákat, elveket, formákat, érzelmeket, és azért ki sem is kerülhető, hogy az olly iró, a ki ezt teszi, horreur-t okozzon." E momentumot nem lehete hallgatással mellőznünk, midőn az adó kérdése lapjaink hasábjain ujra felkerül (Lásd: Pesti Hirlap 272 sz.)

csorbitása mellett még könnyen azon gyanuba is esik, mintha a dolog sikere nem fekünnék annyira lelkén, mint saját maga vagy pártjának érdeke.

Lépett volna tervem ellen a pesti hirlap akkor fel, mikor fővonásokban némileg már kifejtém vala annak fő lényegét: ugy nem szólok vagy legalább panaszolva nem emlitem az esetet; mert ki a nyilványosság mezejére áll, bár ki legyen is, az nem követelhet kiméleti kiváltságot; midőn más részrül azt hiszem, mindennek, ki valamelly ügy barátjaul adja ki magát, kötelessége azt, ki a mellett szól, habár más modorban is, legalább fő vonásilag kihallgatni, mielőtt eljárását olly idétlenül legunyolná s gyülöletessé tenné, mint azt a pesti hirlap ide kapcsolt czikkében tevé; mirül a tisztelt olvasó könnyen meg fog győződni, ha olly szives vagy inkább olly méltányos és igazságszerető, legelsőben is megolvasni a most érintett s ide csatolt pesti hirlapi czikket, s aztán emlékezetébe hozni, hogy e czikk rögtön legelső ‚Adói' közlésem után, mielőtt bevárta volna de csak a legközelebbit is, már fejemre sujtá a legszívtelenebb anathemát.

Háboru, tollvita, ujhuzás a pesti hirlappal azonban nem czélom, tudja az ég. De akkor, midőn egyedül rectificált nézetek képesek minket azon tömkelegbül kikormányozni, mellyben részint körülményileg, részint felhevült vérileg keringünk, akkor olly tárgy tökéletes kifejtése végett minden tekintetnek háttérbe kell vonulnia, melly tárgyhoz egy Deák Ferencz köté politikai létét, s alkalmasint méltán, minthogy azt szoros igazságilag lehetetlen politikánk s minden eljárásunk alpha és omegája-ként el nem ismernünk; s pedig mert uj kutforrások s innen következő nagyobb tehetség, vagy más szavakkal: az adó kérdésének egy vagy más alakbani diadala nélkül — tán a vegyes házassági s efféle metaphysikai kérdéseket kivéve — bizony semmiben de csak egy tapodtat sem fogunk haladni.

Vegyen tehát egy kis időt magának a tisztelt olvasó, ismételve kérem, s üssön bár, csak hallgasson ki: s előre tudom meg fog győződni, hogy vannak bizonyos hazai életkérdések, mellyek előtt minden antipathiának, minden pártérdeknek elhallgatni s annyira megszünni kell, hogy víja ki a sikert bár Péter bár Pál, vagy jobban mondva: bár Péter bár Pál arassa a kivívott sikeri tapsot, ha tán érdemetlen s ekkép bitorolva is, azért mindegyik, ki hazafi névvel jogtalan ékeskedni nem akar, köteles, mennyire csak birja, annak kifejtéséhez járulni, vagy azt legalább nem nehezítni, nem hátráltatni; és illyen hazai életkérdés, melly körül igy vagy amugy, de valamikép egyesülni kell, ha valódi élet s nemzeti felvirágzás helyibe nem akarunk állitni szünetlen rideg elvfitogtatást és parlag szódagályt, bizony mindenek előtt az adó kérdése.

Fejtegessük ehhezképest annak lényegét, és pedig a pesti hirlap 272dik számára hivatkozva, még részletesebben jövő alkalommal.

XVI.

Jelenkor, 87. sz.
novemb. 2. 1843.

Legközelebb tárgyalásom vég themája s tulajdonképi egybevonatja az volt, hogy az adó kérdésének igy vagy amugy de valami módu eldöntése nélkül a gyakorlati élet mezején némi rideg és parlag kérdéseket kivéve, egy kissé nagyobbszerűleg de egy tapodtat sem fognánk haladhatni; s hogy ekkép az adó kérdését mind azoknak, kik honunk előmenetelét őszintén szomjazzák, nem mondom igy vagy amugy, de valamikép s elkerülhetlenül vagy elő kell mozditniok, vagy legalább nem szabad nehezitniök, vagy éppen hátráltatniok.

Most, miután bizonyosan nem czélom a pártok szétágzását nevelnem, de legforróbb ohajtásom az volna, hogy ha nem mindenben is, sőt sokban sem, legalább némiekben egyesülnénk; most ismétlem s ujra erősítem, mikép tennivalóink során e pillanatban valósággal nincs is egyéb igazi életkérdés előttünk, melly elsőséget érdemlene, vagy halasztást ne szenvedhetne, mint az, hogy a garasokkal igy vagy amugy, de valamikép elvégre eleálljunk, s pedig mennyire lehet „mindnyájan," s mennyire lehet „aránylag;" mert garasok nélkül tulajdonkép csak az ugy is már eléggé vastag codex fogna növekedni, kevés garas ellenben, szükségink tengerét tekintve, egyedül parányi, hozzánk vagy legalább nemzethez nem illő eredvényt szülhet.

A p. hirlap szerkesztője a fiumei vasutat, a fiumei kikötőt nevezi életkérdésnek. Más tekintély ellenben a balparti, a debreczeni vasutat tartja illyesnek. Egy valaki továbbá csak minap állitá azt teljes meggyőződéssel és sokakat meggyőzőleg, hogy politikánk mezején semmi nem volna annyira sürgető, mint az uj büntető- és börtön-rendszer minélelőbbi behozatala. Mások pedig főkép a határvámok megszüntetésében, folyók szabályozásában s belközlekedések megalapitásában látják életünk főkérdését megoldva; midőn mások megint inkább jobb és altaljánosb nevelésben, politikai viszonyok igazságosb elrendelésiben s efféleкben keresik azt, s igy tovább, ezer alakban, ezer árnyéklatban. Csakhogy egyben minden felfogásu, minden szinű, minden vallásu egyetérteni, vagy legalább egyet sejteni látszik, abban t. i. hogy mibenlétünk nem forog k ö z ö n y ö s, de é l e t - k é r d é s e k közt.

Már ha igy áll a dolog — s ha szemeinket nem hunyjuk be, valóban meg kell vallanunk, hogy az igy áll — akkor nem elég s nincs ideje többé, hüsitő, pillanatig könynyitő s efféle palliativ s ephemer gyógyszereket választanunk, de idővesztés nélkül komolyan és szilárdul ollyasokhoz kell fordulnunk, mellyek — a nélkül hogy az egész organismust sarkaibul bontanák — valósággal és öncsalás nélkül hatnak az élet mélyeibe.

Ámde kérdem: hat-e a fiumei vasut és kikötő illy mélységre? Felelet: bizony nem hat, mert pénz vagy legalább ‚kezesség nélkül' nem egyéb, mint szép álom az egész. S igy hasonló okbul szinte nem hat a debreczeni és balparti vasut sem, valamint az uj büntető- és börtönrendszer sem, és mind az sem, miket most legközelebb annak bebizonyitására sorolék elő, hogy habár leghasznosbak, legsürgetőbbek, sőt legelkerülhetlenebbek is mind ezek — mit ez uttal nem akarok vizsgálni vagy tagadni — azért még sem alkothatják egészségünk helyreállitásának gyökér-

gyógyszerét; s pedig egyszerűleg azért, mert egész lényegük mindaddig nem más mint füst, mig igazi alapjuk megvetve nincs, azaz, mig nemzeti testünk nem fogta assimilálni magával azon egyedüli gyógyszert, melly az élet felé még fordulást tehetne nyomorult pangásunkon, s melly gyógyszer nem egyéb, mint sok és szapora pénz, mellyet azonban ha önhasznunkra sőt önmegmentésünkre nem állıtunk ki igy vagy amugy de valamikép saját magunk, bizony nem fog nekünk azzal szolgálni senki is a világ tág terén, annál kevesebbé fog az lehullani számunkra a holdbul.

Akármikép himezzük hámozzuk is ennélfogva a dolgot, vagy zsebeinkbe kell nyulnunk, vagy minden szebb reményinkre fagyos vizet öntve, aljas soha fel nem viruló létünkkel megbarátkoznunk. E dilemmábul nincs valódi kibujás, mondom, mert bármikép erőlködjenek is az illetők egy harmadik utat kitalálni, azért, tán saját magukat s a híg velők seregét kivéve, de egyetlen egy higgadt gyakorlatival sem fogják azt elhitetni, hogy Magyarországban mindaddig bármi nagyobbszerű s nemzethez valósággal illő vehesse kezdetét, mig kiváltságos osztálya igy vagy amugy de valamikép s egyenesen nem járul annak investitiojához.

Mikor számosb évvel ezelőtt — legyen szabad ezen példát, s pedig valóban nem autobiographiai fitogtatás, de egyedül a szőnyegen fekvő tárgy világosb kifejthetése végett előhoznom — a budapesti állóhid tervével állottam a végett elé, hogy ki legyen elvégre valami példa által víva azon elv, mellyhez képest uj haszon és uj kellem eléréseért mindenki tartozzék különbség nélkül egy kis uj terhet is venni aránylag magára, akkor szintugy átlátta mindenki mint ma, bár elveire nézve aristocrata, democrata, absolutista vagy republicanus volt volna is, hogy jó közlekedések a hazában mód nélkül fognák eleveníteni a honi test vérkeringését. Szónoklott s irt ennélfogva nem egy, az utak jobb és czélszerűbb elkészitésérül, Macadam rendszerérül s viszont a

gránit koczka-utak elsőségeirül; más pedig a vasutak, más megint a vízcsatornák czélszerűbb létérül, s igy tovább; mig, tudom sok mással, én magamban igy okoskodtam: „Szép mind ez és vajmi üdvös, s nem tagadhatni, illyesek okkal móddali életbeléptetése nélkül soha igazi elevenségét, akármikép törekedjünk is minden másban, elérni soha nem fogja honunk; ámde ha nincs pénz és sok pénz, ugyan mikép fog mind ez felállani? Maga magától csak nem!" És ekkép mindenek előtt pénz kell, s pedig sok pénz, ha t. i. rideg okoskodással, s mint a német mondja: ‚politische Kannengieszerei' s ‚unnütze Plauscherei'-jal, vagy legjobb esetben némi miniatur-féle nemzeti torzokkal be nem érjük. Pénzt azonban és sok pénzt ugyan ki fog adni? Tán a jó isten, t. i. a magyarok istene, s megbabázik s megfiazik érettünk Körmöcz; vagy tán az idegen? Bizony nem az! Avagy tán azt is a tehetetlenebbül sajtoljuk ki? Nem nem, mert ez nemcsak igázságtalan s méltatlan lenne, de kivihető sem volna, mert hol nincs, ott ne keress. Hol fogjuk tehát az istenért találni a jobb közlekedésekre mulhatlanul megkivántató pénzt? Felelet: sehol egyebütt, mint azon elvben, mellyhez képest uj kellemért, uj haszonért kiki tartozzék aránylag egy kis uj terhet is venni magára. Illy elv tehát ez esetben, t. i. a közlekedések dolgában, a legmélyebb gyógyszer, s nem a gránit-koczka, Macadam, vasut, vizcsatorna s efféle; mert mind ez, bármilly dicső legyen is egyébiránt, még is csak ‚ráépitvény,' melly az érintett elv nélkül, alaptalanul ing a levegőben. S igy lön, hogy reméllem ‚hidul' nemzethez illő közlekedésekre, életbe lépett az 1836ki 26ik törvényczikk, s ennek következtében kerekedett vállalkozó, épül a hid, s hinni akarom további kifejtésünkre nézve átlátja a nagyobb rész, milly balgaság, s valódi önbüntetés, a nemfizetés rideg elvében keresni szabadságot, mert hiszen a lánczra füzött rab sem fizet, azaz semmihez nem járul pénzzel, s azért még sem szabad;

de fizetés dolgában a szabad és nem szabad közt egyedül az képzi a demarcationalis lineát, hogy az első arra költi pénzét, mire neki tetszik, midőn a másik előitéleteinél fogva, még élete megmentésére sem mer költeni, s annál kevesebbé némi uj kellemek megnyerésére, vagy idegen kéz által nyergeltetik meg.

Az előre haladott idő s jelen körülményink stadiumában mutatis mutandis ma a két garasos eszmével vagy ennek aequivalensével, honi kifejlésünket tekintve, éppen igy állunk, mint állott 1836 előtt a mindenki által aránylag fizetendő vám elve a most épülő hidhoz, s ebbül — becsületünkre akarom hinni — fejledező nagyobbszerű közlekedésünkhez; s ekkép bár akarjuk Fiumét, Debreczent, Bécset Budapesttel vasut által egybekötni, s az elsőt derék kikötővel ellátni; bár akarjunk, folyóinkat elrendezve, a Balatonba és Fertőbe a Dunábul gőzösön eljutni; bár vágyjunk czélszerűbb fenyitő- és büntető-rendszer, népiskolák, polytechnicumok s effélék felállitása után; bár tüzzük ki a határvámok eltörlését felvirágzásunk legmélyebb talpköveül, s igy tovább: pénz kell mindenek előtt, s pedig sok pénz, vagy hitel, mi azonban mind egyre üt, mert csak mi lehetünk az evictorok, hahogy illusiókkal jól nem lakunk, vagy másokat jól lakatni nem czélunk, s elvégre valósággal nemzeti szabásokként buzgalkodunk rendelkezni, s nem akarjuk a világ, sőt legközelebb szomszédink gunynyilainak, s igen méltán, kitenni magunkat, mintha több volna bennünk a nagyravágyás, mint az igazi nagyság, s erősebb a pártok és külön osztályok kölcsönös gyülölsége, mint az őszinte hazaszeretet, s mintha akarnánk ugyan nagyok lenni, de inkább az olcsó liberalismus máza által s felfuvalkodva csak külsőleg, mint tettel s némi áldozattal, szerényen s belsőleg.

Ne himezzük hámozzuk a dolgot ennélfogva szűkkeblűleg, s magunkat és másokat mystificálólag, ismétlem, de

hasztalan phrasisok elszónoklása s meddő theoriák fitogtató vadászata helyett, nyuljunk inkább gyáva keringelés nélkül loyaliter zsebeinkbe, s fizessünk akár igy akár ugy, de valamikép, s induljunk virágzásnak, vagy pangjunk és hizzunk, ha birjuk, utóbb is nyomorult középszerűségink közt. Ezt azonban, tudom, senki köztünk nem akarja, sőt minden igazi magyar utálattal löki magától ezen undok lét képét, s ekkép ismétlem nyuljunk zsebeinkbe, bár igy bár ugy, de valamikép, mert pénz és sok pénz nélkül nemzetileg, s ekkép hozzánk illőleg, semmiben sem rendelkezhetünk; sok pénzre pedig csak ugy tehetünk szert, ha a honban egy de egyetlen egy váll sem vonul vissza azon teher alól, melly investitiókép hazánk felvirágzására volna általunk aránylag s ekkép köz és egyesült erővel viselendő.

Én az előre haladott idő s jelen körülményink stadiumában nem ismerek és nem látok pangásunkat megszüntető s vérünket élethez vezető s majd felvirágoztató más gyökeres gyógyszert, mint a mindenki által investitiókép aránylagi fizetést. Mert jóllehet sokat vihetni végbe, mint az első czikkeimben állitám, minden vagy legalább sok pénz nélkül puszta tollvonással, mint például az aviticitas eltörlését, vagy annak modificatioját, szintugy a városok elrendezését s több effélét, mikrül, ha időbül s erőbül ki nem fogyok, később még szólandok: azért a dolgok alkalmazásában nagyobbszerüleg s mielőtt késő volna, akárki mit mond, bizony még is csak az investitionalis tőke adja meg a valódi elevenséget s igazi életet, kivált olly honban, mint a miénk, mellyben a kiállitó erő olly csekély, melly mindenben olly sinylő, s mellyben ehhezképest a pénzforgás is olly aggasztólag lassu.

Féltékenyen s aggódva kisértem is ennélfogva, mint fentebb már többszer érintém, az adó körülti agitatorok eljárását s csak akkor, mikor a felvett formában tökéletesen elesettnek mutatkozott az ügy, léptem sorompóba, szeren-

csémet legtisztább szándékkal, de saját modorom szerint, vagy inkább valami uj formában részemrül is megkisértendő; valami uj formában mondom, minthogy bármi megbukottat s gyülöletessé váltat szintazon köntösben, mellyben megbukott, ujra s rögtön hozni szőnyegre, kivált valami felingerlett s ugy szólván vaklázban levő sokaság itélőszéke elé, rendszerint, vagy bizvást mondhatni, soha nem szokott járni jobb sikerrel, mint sültet szintazon mártalékkal tálalni fel, melly a nagyobb részben már csömört szült.

Noha tehát azon fontos okoknál fogva, mellyekkel fentebb állék elé, legszivesebben fizeték is vala, mi engem illet, a domesticába, azért nem valék olly ujoncz, s olly tapasztalatlan, ismét azon mártalékban hozni az adó dolgát a közönség elibe, mellytül s tán legfőkép az igen is sok kinálgatás s ezzel tőszomszédu zaklatás következtében, olly nagy nauseát kapott már a nagyobb rész. S igy lön, hogy egy hosszadalmas és részletesb tárgyaltatás bevezetéseül f. e. junius 8kán a Jelenkor 45ik számában közrebocsátám adóruli legelső czikkemet, mellyet, mint legközelebb felhozám, legott nyakon ragadott, legunyolt s lemocskolt a 272dik számu p. hirlap f. e. august. 10rüli czikke.

S most alázattal kérem a t. olvasót, vegyen magának annyi időt, s olvassa adóruli legelső czikkemet figyelemmel át, s olvassa utána rögtön a 272-dik számu p. hirlapi czikket. Legnagyobb alázattal, vagy inkább a haza felvirágzása kedveért kérem én fel őt erre, minthogy nem közönyös dologrul van szó, de valóban olly életbe vágórul, mellynek kellő időben, mielőtt késő volna, igy vagy amugyi eldöntése körül forog, nemzetileg szólva, létünk, nem létünk, s mellynek közelebbrüli s részletesb tárgyaltatása ekkép még nem pedantismus, vagy éppen doctrinair-féle dagály, de tán egyenesen kötelesség. Olvassa s hasonlitsa e két czikket össze a tisztelt olvasó, kérem, s ugyan nem azt fogja-e találni, kérdem, mintha az ellenem görditett leg-

méltatlanabb vádak irója sokkal több gyülölséget s boszut forralna ellenem, mint táplálna keblében vágyat, az adó kérdését kivíva látni.

S ugyanis: themám lényegét fel nem fogva, vagy jobban mondva, felfogni nem akarva, s ekkép annak mélyébe éppen nem hatva, legelsőben is kitálal egy rakás alkotványos elvet legnagyobb általjánosságban annak megmutatására, milly józan tactica után agitált ő s elvbaráti az adó dolga körül, s eljárását ez ügyben az én eljárásommal (!?) egybehasonlítván, nota bene mielőtt ugy szólván csak el is indultam volna, mert már legelső lépésemnél kap hajamba — és aztán ez adja meg a dolognak csípősségét s méltányos voltát, mit nem szabad felejteni — az ő tacticájuk eredvényével, mindent mindenben véve, sok oknál fogva, s kivált mert egy vágásra élő fa nem dől, meglehetős megelégülését adja tudtunkra, t. i. saját s hiveinek magukkali megelégedését; s ez fölötte helyes, vagy legalább czélszerű, mert hogy valaki más e cycluson kívül, ki mint én, élet- s pedig legmélyebb életkérdésnek tartja az adó dolgát, megelégedett volna mesteri műtételükkel, azt alig hiszem. És azért valódi szerencse, s valóban nem legidétlenebb philosophia, ha legalább maguk megelégszenek magukkal az illetők; csakhogy, egy nem régiben elhunyt igen ismeretes intelligentia szerint, mint már egyszer nyilványos helyen érintém, ez igen rosz jel, s pedig mert saját vallomásához képest az elhunytnak, ő leginkább az által jöve senkitül kétségbe nem vont fölötte éles eszének öntudatához, hogy soha nem tudott magával megelégedni, midőn a felszinesnek magávali legalább meglehetős megelégülését mindenben tapasztalta. Legyen ez egyébiránt bármikép, egy legalább semmi esetre nem vétethetik kétségbe, az t. i. hogy valamint nem dől élő fa mindig egy vágásra ugyan, de végkép csak ledönti biz azt többszeri és ismételt vágás, ugy éppen ellenkezőleg nem kell néha több egy

vágásnál valami élő ügynek egyszerrei agyonütésére, ugy hogy öntözzed, ápoljad azt aztán bármennyit s bármilly szorgalommal, nemcsak nem üdül fel az soha többé, sőt, ha indiscret korbácsolással erővel akarnád azt ismét életbe idézni, azért még sem támad fel, de e helyett hamvaibul boszuló ivadékok nőnek fejedre. — Már hogy ezen categoriába esik-e nálunk az adó ügye, azon categoriába t. i., mellybe némi nemzetiségi kérdéseket alkalmasint már bele sülyeszte a tulhév, nem tudom, ámde nem akarom hinni; midőn más részrül nem vonakodom ezennel kijelenteni, hogy meggyőződésem szerint, az adó dolga általján véve közelebb állott valamiképi kibonyolodáshoz a hirlapi pártnak terroristicai agitatiója előtt, mint áll vala annakutána, s hogy ekkép az e fölötti hirlapi megelégülés egészen fölösleges, sőt olly luxus, melly bizvást elmaradhatott volna.

Olvasható továbbá ezen felette naif vallomása a felhozott czikk irójának, mellyhez képest neki — miután nem tagadja, hogy az adóruli első czikkemben előhozott nézetimet s politikai hitvallomásomat nem akarom másokra tolni — csak most van először alkalma részesülni azon oktatásban, melly szerint alkotványos országban (!!?) az embernek szabad más politikai hitvallomásának lenni saját személyére nézve, s másnak a közönségre nézve! Ugyan ugy-e, csak most hallja ezen fertelmes (!) tant legelőszer? Ámde igen elhiszszük, mert szánakozásra méltó felszinségéhez képest kilátszik mindenbül, hogy illyesek még egészen ujak előtte, holott minden ember, sejtve nem sejtve, tudva nem tudva, okosan vagy otrombául, nemesen vagy nemtelenül, de annyiszor változtatja földi szerepét, a hányszor változik helyzete. Igy például: Brutus mint atya siratta fiait, mint consul viszont kivégezteté őket. Attila melléhez szorítá mint rokon rokonát, mint parancsnok ellenben lovakkal szakittatá őt ketté; s így lefelé a vármegyei inditványig, mellyet még a félig jártas sem szab saját

nézetéhez annyira, mint azt a körülményekhez és a többség kivánatához s felfogási tehetségéhez illeszteni törekednék. S ki ezt tagadja, s illyes eljárást, melly szükségkép fejlik a megváltozott körülményekbül, anticonstitutionalis, s tudja az ég milly alávaló tettnek gyanujával akarja bepiszkolni: az vagy bona fide legkisebb ön- s ember-ismerettel nem bír, vagy mala fide ollyasokra akar, tudja milly czélbul, hatni, kiket illy tulajdonok híjával lenni gondol.

Bizonyos ‚elmés lenni akart' variatiót gördít ellenem ezek után méltányos recensensem az ‚ildom' szó körül, melly elménczkedést, ha illyes segítne a dolgon, azonban igen könnyű volna a p. hírlap által használt eszélyes kitétel fejtegetésével viszonozni, minthogy az eszélyes szélest is foglal magában, mi a dagályosnak aequivalense, s aztán igen könnyen eszelősre, sőt eszelesre is hajtogatható, s ekkép erősen és annál inkább megérdemli az ildom előtti elsőséget, mert a kitétel mellett egy uttal néha véletlenül még characteristicát is fest; ámde mit ér most efféle nyomorult Witz, most mikor olly közel vagyunk hajótöréshez? Bizony nem sokat, s azért nem is igen illik illyessel olly ügyet lepiszkolólag állni elé, mellynek életbe léptetését a p. hirlapi párt szintolly őszintén hordja szivén mint én, és hazánk bármelly híve. Vagy tán nem? S melly ügynek pártolóját, s kivált az érette küzdőt ekkép, legalább addig, míg nem futotta némileg keresztül körét, de alig lépett még csak sorompóba is, már lemocskolni s ledorongolni, nemcsak nem lovagi, de még férfiui sem, és semmi esetre nem hazafiui. Egyébiránt hol sok van, ott könnyen kiforr a fazék, s azért bárki legyen is a felhozott ‚ildom' körülti elmésség szerzője, az igen közönyös.

Mind ez egyébiránt mit a p. hirlapi czikkbül eddig felhozék, kicsiség, s tudja az ég ezért nem-is említeném egy szóval is, mert hiszen megvan az emberi természetben, hogy bármi nagyon hibázta volna is el valaki a ‚nyulat,'

vagy lőtte volna meg a bakot, azért könnyebbségül magát mindig mentegetni szokta; ámde mit hoz ellenem fel, vagy inkább mit támad meg bennem ezek után az érintett czikk irója még? Nem kevesebbet, mint alkotványos polgári lényegemet. Ugyanis nem vonakodik rólam azt állítni, hogy nekem vagy semmi fogalmam nincs az alkotványos eszmérül, — és ez transeat — mert számadás és felelősség nélkül akarok adózni akármire, akármennyit — ha máskép nem lehet, mit mindig oda tettem, de igazságos sujtóm kihagyta — vagy az alkotványos élet rám nézve horreur, és ez már sok, tehát a szolgaságot — itt bizonyosan a ragyogót — sokkal előbb helyzem, s azért ki sem kerülheti, hogy az illy iró, ki ezt teszi — t. i. szegény fejem — horreurt ne okozzon, azaz eliszonyodást és utálatot ne szüljön!

Eliszonyodást és utálatot okozzak én! S pedig nem szerelmi dolgokban, mi igen meglehetne, mert ‚turpe senilis amor,‘ de constitutionalis elveim miatt! Boldog isten, ugyan érdemlettem-e én illyest? S ugyan gördíték-e valaha bárki, s maga a p. hirlap szerkesztője ellen illy gyülöletest, jóllehet egész politikai eljárását nem kevésbnek, mint hongyilkolónak tartom? Ugyan mikor és hol érintém őt illy gyülölettel? S aztán még is azt pengeti nem egy, mintha én volnék a személyeskedő, én lennék a sértő, én az ujhuzó, a háborut inditó? S viszont ő a személyesített méltánylat, türelem s béke után sovárgó!

Valóban ha nem tudnám, hogy bizony nem mindenki tud francziául, s hogy ekkép, vagy inkább: éppen ezért nem egy szeret azzal kérkedni, mert sok éppen azzal hajlandó figurálni legtöbbet, mihez legkevesebbet ért, hiába illyes a gyarló ember! ha továbbá nem tudnám, hogy bizony sok de csak nem is sejti, s annál kevesebbé tudja, miket és mennyit mond, s ehhezképest Döbrögiként, mert neki nem fáj, azt hiszi, korbácsa másnak sem fáj; ha el-

végre nem tudnám, hogy politikai lázban nálamnál ezerszer jobb emberek gázoltattak sárba, s pedig rendszerint akkor, mikor leginkább megérdemlék vala a honpolgári füzért; ha mind ezt nem tudnám, s nem tudtam vala, mikor két hónappal ezelőtt első adói czikkemre megjelent a most szőnyegre hozott pesti hirlapi lovagiság, vagy legalább elhamarkodás: akkor valóban felette keserűn esett volna, megvallom, lelkemnek, az általam okozandó eliszonyodás s elirtózásnak olly részrül fejemre lobbantása, melly rész a haladás zászlóit igényli hordani elől, mellynek osztályában annyi egyént tisztelek szívem mélyébül, s melly osztály ha nem egyben divergál is tőlem, s hazánk előmeneteli kérdését tekintve annyiakban más utakat is választ, mint a millyeneket én tartok czélhozvezetőknek, azért ez egyben, az adókérdés elvében t. i. őszintén egy soron állott velem mindig ---- vagy én legalább így hittem.

Miután mind ezt azonban tudtam, s eszmém előtt tartám, bizony csak ugy esett nekem ezen, kislelkü boszubul, constitutionalis olcsó furfangbul, s abrakként némi híg velők számára pompás általjánosságokbul, ha nem is szántszándékkal legalább elhamarkodásilag készült keverék, mintha vagy valami éretlen iskolás részérül jött volna az egész, ki ma azt éppen olly kevés ok miatt hajigálja be piszokkal, kit csak tegnap szinte olly kevés ok miatt emelt istenek közé Olympra; vagy ugy esett, mintha egy adózni nem akaró, s ekkép ez ügyet megrontani vágyó, de szép tervét elárulni nem kivánó, sőt az adózni akarók szinében, s pedig ugyancsak constitutionaliter ragyogni ohajtó pharisaeus pennájábul folyt volna a felhozott. S így természetesen éppen fel se vettem azt, sőt némileg majd örülheték annak, s pedig három okbul. Előszer, mert Phocion szerint, ki mindig azt hitte: valami bolondot mondott, mikor a felingerlett sokaság tapsát nyeré, mai körülményink közt általján véve nem átallom mondani: behunyt szemmel, tíz közt

legalább is hat esetben, vérünk és alkotványunk egy hajszálon függő kérdéseit tekintve, inkább azt vagyok hajlandó hinni jobbnak, mit a mostani ardor civium lepisszeg, mint azt, mit éljenezne. Másodszor, mert nem kivánok semmit annyira, mint azt, hogy minden here hypocrita, s e kitételeket a jelen esetre alkalmazva, ‚honunk felemeléséhez sem igy, sem ugy, sem sehogy járulni nem akaró hazafi, vagy inkább szégyenfi szemeiben horreur, azaz eliszonyodás és utálat tárgya legyek;' mert ha van igazság még a világon — noha Mátyás nincs többé, s tán kár, mert ez jó ránczba tudta szedni a magyart — akkor compensatioul viszont a becsületes és őszinte hazafiaknak legalább engedékeny birálatát, sőt egy kis, irántami hajlamát is volna jogom követelni. S harmadszor, mert kitör elvégre a szeg a zsákbul; s ekkép petyegjenek, pletykázzanak az illetők csak sokat, sőt minél többet, s előbb utóbb maguk fogják elárulni magukat, s ki lesz ismerve a szájhazafi a tényhazafiaktul, és a szerint lesz is honorálva, minél nagyobb haszon honunkat nem érhetné, ugy hogy ezen kikülönözést még a két garas diadala elébe tenném; mert jó fő, de kivált becsületes, őszinte, valósággal a hazát s nem saját magát bálványzó kebel nélkül, és sok illy fő és sok illy kebel nélkül, bizony mit sem ér a két garas, de még Perunak minden aranya sem.

Igen igen, ki fog sülni, ki a szájhazafi és ki a tényhazafi, s elvégre fel fog világosulni az illetők előtt, hogy néha a legszebben hangzó phrasisok, s a legalkotványosabban elszónoklott szabadelmüségek alatt nemcsak nem rejlik semmi, de ezeket csak ugy használják a néppel s felingerlett sokasággal kaczérkodó, de csak önhasznukat kereső, vagy egyedül dicsszomjukat enyhítni akaró csábitók, valamint mázat, festéket s tudja mit használ nem egy ugynevezett „szép," csakhogy lánczára füzze a könnyen hivőt.

Egyébiránt egy szó mint száz. Én bizonyosan feledékenységnek adom ezen egész — nem is tudom minek nevezzem — p. hirlapi productumot, melly ugy illik első adói czikkemre, mint ököl a szemre, mirül a legfelszinesb olvasó is meggyőződhetik, ha e két czikket egybehasonlítni elég méltányos, s mellyet, tudom, volnék csak a p. hirlap szerkesztőjének egyik dicső poggyászhordója, ő is más világban látna vagy inkább tüntetne ki, mert hiszen most sem láthatja máskép és más színben, mint egy becsületes és loyalis embernek őszinte vágyát: tehetsége szerint megfelelni hazafiui szent kötelességének, apály és dagály ellen; ámde mind e mellett feledékenységnek adom át az egészet, a már két hónappal ellenem gördítettet, mondom, ha a p. hirlapnak sept. 28án közre bocsátott 286ik számában egy telekdíji eszmémet bonczoló igen méltányos és illedelmes czikkét bizonyos még eddig magát meg nem nevezte mágnásnak, nem egésziti ki a p. hirlap szerkesztője saját jegyzékével olly hangon és olly modorban, melly tisztán állitja elémbe, hogy a p. hirlap szerkesztője szokása szerint felette nagy eszélylyel ugyan, mihezképest rá ne süljön, de mindent el fog követni, hogy tervemet megbuktassa.

S ugyanis: jóllehet most érintett s itt *) alatt olvasható jegyzésében — felejtvén 272dik czikkét — okát

*) Nem levén még kezünknél a n. érd. szerzőnek egész értekezése, tartalma iránt véleményt magunknak nem képezhetének. Ezt meg kelle jegyeznünk azon véleményegységi felelőség tekintetéből, miszerint sokan megszokvák minden szót, melly a hirlapokban megjelen, a szerkesztő véleményével ugyanazonitani. — Gr. Széchenyi István ur tervét a mi illeti: erről ekkorig azért nem szólottunk; mert vártuk, hogy gróf ur tervének gyakorlati kivihetősége iránt az első pillanatra szembeötlő nehézségeket, mellyek az országos pénztárnak direct adó utjáni beszerzésére nézve az alföldi levelekben s a P. Hirlapban is már rég böven elö valának terjesztve, eloszlatni, egyszersmind azt is elöadni méltóztatik, minő direct jótéteményt vél a parasztságnak juttatni kárpotlásul azon egypár milliónyi adó növekedésért, mellyel az eladósodott földbirtokosok felsegélésére valóban igen igen szükséges hypothecalis bank fölállitásához terve szerint

adja (?) miért nem szólott eddig (?) tervem fölött — mintha nem szólott volna rögtön hozzá — mert hiszen, mint maga mondja, csonka munkához szólni bajos, és ez igen igaz, csakhogy nem elég illyest állítni, de illyest követni is kellene; legelsőben is, t. i. két hónap előtti czikkében, anticonstitutionalis, ragyogó szolgaságot következtető színekbe burkolja tervemet, mellynek javaslója horreurt, azaz eliszonyulást és utálatot okoz; mostani jegyzékében pedig az adózó osztálylyal kaczérkodván, fölötte éles ha nem is annyira lovagi tapintattal olly világba állítja azt, mintha az egész nem volna egyéb, mint hogy a szegények hátára az elbukott nagyok felsegitéseül minden különös haszon nélkül még néhány millió csatoltassék; mikhez szokott tanárkodó hangján, hogy ezt így azt amugy kellett volna kezelni, nota bene a maga által elismert, még be nem végzett csonka munkán, a miatt még roszalását is ragasztja: miért nem nevezem eszmémet egyenesen direct adónak, de e

---

a parasztság is évenkint járulna. Mig ezek, továbbá az orsz. direct adó kivetésének, osztályozatának s behajtásának a gróf ur által bizonyosan igen jól ismert kellékei megfejtve nem lesznek, addig a nemes gróf terve bevégezve nincs, csonka munkához pedig szólani bajos; azt azonban megvalljuk, hogy kár volt — nézetünk szerint — a javaslatot két garasos adónak keresztelve, olly módon adni elé, mintha isten tudja minő uj találmánynyal lépne fel a nemes gróf; mert a terv minden egyéb, csak nem két garasos adó, miután a gróf maga megvallja, hogy lesz olly hold, melly tán ¼ krt, más tán 9 garast s többet is fizetendne. — Jobb volt volna a dolgot, minden mystificatio nélkül akkint adni elé a mint van, t. i. hogy a nemes gróf direct adót javasol, mig mások indirect adót ajánlanak; minthogy amazt mostani körülményeink közt kivihetlennek tartják. — A direct adó eszméje pedig, a mint tudjuk, épen nem valami uj találmány. — Mi egyébiránt constitutionalis uton akár indirect akár direct adót nemcsak örömest fizetünk, de sőt a fizetésbe polgári boldogságunkat helyezzük, s azért soha sem fogunk ellenzéket képezni az ellen, ki szint azt akarja, mit mi akarunk, habár modorban különböznék is. — Fejtse ki tervét a nemes gróf tökéletesen, s hacsak árnyékát látandjuk is annak, hogy körülményeink között az országos direct adó eszméje kivihetőbb, mint a mit mí javaslánk; elsők leszünk, kik csekély szózatunkkal azt pártolandjuk. — Szork. (Pesti Hirlap, 286 sz.)

helyett mystificálva — én bizony nem tudom kit — olly módon adom elé tervemet, mintha isten tudja minő uj találmánynyal lépnék fel.

Ezek következtében azonban, miután azon durva seregeknek, kik tudatlanságbul dulnak a hazán, s mind azon kaján magyaroknak viszont, kik tudva gázolják a hont, jól ismervén őket, egyenesen szájokba tette, hogy tervem anticonstitutionalis, szolgaságra vezet, s ekkép eliszonyulást és utálatot érdemel; hogy az továbbá egyedül a gazdag s ekkép igazság szerint! gyülöletre méltó urak felsegitésére van számitva; hogy végre az nem egyéb, mint éppen azon adó, melly megbukott, sőt ennél roszabb, mert egyenes! Mind ezen szép recommendatiók következtiben, mellyekhez képest mesterileg — ehhez azonban tudja az ég nem kell nagy mesterség — miután mintegy égő kanóczot vetett vala az emberi előitélet, szenvedelem, indulat és kajánság tűzhelyére, egyszerre megjuhászodva, mint ragadozó, mikor már széttépte zsákmányát, bevont körmökkel, bársony talppal hizelkedve, ezen szép szavakkal végzi be jegyzékét: „Mí egyébiránt constitutionalis uton akár indirect akár direct adót nemcsak örömest fizetünk, de sőt a fizetésbe polgári boldogságunkat helyezzük, s azért soha sem fogunk ellenzéket képezni az ellen, ki szintazt akarja, mit mí akarunk, habár modorban különböznék is. Fejtse ki tervét a nemes gróf tökéletesen, s ha csak árnyékát látandjuk is annak, hogy körülményeink között az országos direct adó eszméje kivihetőbb, mint a mit mi javaslánk; elsők leszünk, kik csekély szózatunkkal azt pártolandjuk.“

És ezért igen hálaadók fogunk lenni, csakhogy, midőn legkisebb kiméletet, de egyedűl igazságot követelünk, ezen csekély szózat, mellyel a p. hirlap szerkesztője eszménket pártolni igérkezik, ne tegyen — s akarjuk hinni, szándéka ellen — ügyünkben vagy inkább e hazai ugyben tobb kárt

mint hasznot! Mitül azonban, megvalljuk, az eddigiek után itélve, igen igen tartunk, minthogy olly frigyes, ki ad captandam benevolentiam legelső felszólaláskor valami ügyet olly odiumba ruház, mint a millyenbe telekdíji eszmémet burkolni szíveskedett a p. hirlap szerkesztője, mielőtt jó formán csak meg is kezdettük volna pályánkat vagy azt bevégeztük vala, az illy frigyes, hadd mondjam ki egyenesen, valóban hasznosb a nyilt ellenségek, mint az álszövetségesek során.

És ehhezképest felszólitom a p. hirlap szerkesztőjét, ne affectáljon kiméletet s eszmémhezi vonzódást mézes szavakkal, de támadja meg azt nyiltan, s ha tud, álljon elő jobbal; ha ellenben magába térve, azt volna in ultima analysi megvallani kénytelen, hogy aggasztó fejletlenségink közt pénz nélkül többet kevesebbet bizony bármilly politikai tervünk sem egyéb, mint tantalusi időtöltés, sőt sisyphusi mulatság; ha továbbá átlátná, hogy mai körülményink közt ha valamikép, mi egyébiránt nagy kérdés, de egyedül ugy fogna a kiváltságos valami uj tehernek magára vételére állni, ha egyszer ismeretes és változhatlan volna az általa fizetendő mennyiség (le chiffre) és 2szor ha illusio nélkül látszatját is reméllhetné adakozásának; ha mondom ezekben velem egyetértene, akkor hagyjon fel, hazánk felvirágzása kedveért, legalább ezen esetre nézve azon czifra üres, de némellyekre nézve mégis izletes phrasisokkal, mellyekkel eddigelé telekdíji eszmémet is gyülöletessé tenni iparkodott; mert hiszen nem fogja tagadhatni, hacsak egy kissé akar is a gyakorlati események mezejére lépni, hogy olly nyomorult körülmények közt, mellyekben mí magyarok sínylünk bel- s külföldileg, bizony leginkább a datur modus in rebus philosophiai, s magátul értődik becsületes felfogása sine qua non, késziti el a dolgok diadalát, midőn néha egy szó, például az adó dolgában az ‚adó' puszta kitétele elég, vad törvényhozó csoportainknál, bor, pálinka s egy

kis pénzecske hozzájárultával, a leghasznosbat, a legdicsőbbet is megbuktatni.

Nyilt háboru tehát telekdiji eszmémet is illetőleg, vagy őszinte szövetség! Én legalább, ha más nem, híven el akarok járni, míg birom, hazafiui tisztemben.

XVII.

Jelenkor, 88. sz.
novemb. 5. 1843.

„Isméti személyeskedés és ujhuzás, most miután elvégre már csakugyan meg kellene valamiben egyezni!“ Igy kiáltott tudom fel keserű érzéssel legközelebbi ‚két garasos‘ czikkem következtében annak nem egy olvasója. S igaz, ez felette sajnos; mert ha fenmaradásunk legsürgetőbb kérdéseiben sem tudunk megegyezni, kivált most, mikor egy részrül többé legkisebb veszteni való időnk sincs, más részrül ellenben régóta nem állottak sok tekintetben ujjáalakulásunkat illetőleg a csillagzatok kedvezőbben: akkor — oh ne csaljuk magunkat — csakhamar be fog következni azon pillanat, mikor minden nagyobbszerü reménytül elesve, azt leszünk egy olasz költővel kénytelenek mondani: „Nincs nagyobb szívgyötrelem, mint nyomor közt boldog napokra emlékezni vissza.“

Ámde ki tehet errül? Mikor egy évvel ezelőtt, mindent félre lökvén, egyedül hazafiui kötelességemtül vezéreltetve, megtámadám a p. hirlap szerkesztőjét — és igen é n voltam a megtámadó — ugyan miért tettem azt? Azért mert nem csalhattam meg magamat a felől, s tisztán állott előttem, hogy ő és pártja szerencsétlen tulhajtása által — a mint hogy nagy részint már be is következett s alkalmasint be fog következni a többi is — mindent csökönyös mozdulatlanságra fogna korbácsolni, sőt vérünk és alkotványunk ellen a legfertelmesb reactiót fogná felidézni mindenünnen. Megtámadám tehát őt, nem tagadom. Hanem miért? Éppen nem személyességbül, szűkkeblű irigységbül, mint azt sokan rám akarták fogni, hanem egyedül azért, mert nézetem szerint ő a hont, t. i. annak legszentebb érdekeit támadá meg, s ekkép csak személyének átellenében állék mint megtámadó, vérünket, szabadságunkat tekintve ellenben, mint gyenge ugyan, de annál hűbb annál elszántabb védlő.

Szavamnak azonban nem volt hatása mindeddig, s a többség, legalább látszólag és kivált hallhatólag (!), sőt előbbi jóakaróim s elvbarátim nagyobb része jobbnak és czélszerűbbnek tartotta, a frisebb magyart járni az uj agitator tárogatója után, mint lépdelni azon „Haladj, de okszerintileg, és tovább érsz“ thema szerint, mellyet én tarték helyesbnek, s mellyet többek közt az által is nevetségessé s gyülöletessé gondola tehetni a rohanó párt, hogy azt f o n t o l v a h a l a d á s i n a k keresztelte nagy bölcsen, mintha bizony nemzeti, és kivált nemzet-regeneratioi ügyben, a f o n t o l a t l a n h a l a d á s volna czélszerűbb. S igy lön, hogy csaknem k é t é v i megnemszünő párviadal után, mellyben a felingerlett sokaság személyemben egyedül megtámadót láta, holott tudom lesz idő, ha Magyarország mindenestül nem sülyed a feledékenység tengerébe, mikor az igazságosb átlátandja, hogy én csak védlő, t. i. honvédlő valék; s igy

lön, mondom, hogy részint kifáradva, részint azt gondolva, „viszonlag meggyőztük egymást", ha nem is külön politikai eljárásunk helyességérül, legalább arrul, hogy inter duos litigantes, többszer igen mint nem, a harmadik örül, bizonyos fegyvernyugvás, ha nem is tökéletes béke, látszott köztünk alakulni akarni. És ezen nagyon örültem; mert hinnem volt szabad, hogy mind azok után, miket a p. hirlap szerkesztője és ügytársai részint tőlem, részint másoktul, de hasonló szellemben hallottak, s mi ennél sokkal több, önszemeikkel láttak, mint példaul a nemzetiségi s adózási reactiókat, ők tán csak elég méltányosak fognának lenni, legalább saját maguknak őszintén néha néha elmondogatni, hogy bizony nem elég, ha jót, és illyest életbe léptetni is akarunk, saját felfogásunk s izlésünk szerint — bármilly nemesek volnának is ezek egyébiránt — cselekednünk, azaz: nem elég éppen ugy gondolkoznunk az egész nagy statusi állodalmat tekintve, mint gondolkoznunk saját személyünket illetőleg, minek, mint constitutionalis emberre nézve valami egyenesen kötelességben járó dolognak előhozásával, mint arrul utolsó czikkemben volt szó, tudja az ég, mi nagy bölcset gondolt mondani a p. hirlap szerkesztője, holott az által, mint ki fog tünni, csak ujabb kulcsát adá annyiakbani olly rémitő felszinességének; hanem hogy egyedül ugy lehet jót, s nemcsak kitárni és kimutatni — s ez által az emberek kiváncsiságát néha csak torturára huzni, vagy őket egyenesen lázitásra uszítni — de valósággal életbe is léptetni, s az illetőkkel convulsiok nélkül assimiláltatni is, ha példaul saját politikai helyzetünket tekintve, nem alkalmazzuk eljárásunkat rideg elvhez s abstract theoriákhoz, mellyeket könyvekbül compilálgattunk, vagy saját agyvelőinkbül lombikoztunk ki; hanem ha belé tudjuk magunkat kellőleg gondolni, s nemcsak Magyarországnak, mint az van, és nem mint annak lennie kellene, minden bonyodalmiba; mert hiszen még ez sem volna elég, jóllehet

csak eddig se jutott Magyarországnak nem egy, de bátran mondhatni, legtöbb statusembere, vagy inkább ujjáalakitója; hanem egyedül ugy léptethetni jót körülményink közt valósággal életbe, ha az egész ausztriai közállodalom szövevényibe tudjuk képzelni magunkat, s elég zarándoki önmegtagadással is birunk, tán lehető legsebesebben haladni akaró privát nézetünk s privát szomjunk daczára, lépésinket ugy irányoznunk s ugy mérséklenünk, hogy azok a közállodalom sarkgépezetibe homlokegyenest ne ütközzenek; mert ha igy, akkor természetes, hogy vagy legott megakadunk s örökre elesünk, vagy legalább messze hátralöketünk attul, mit az idő és a jobb modor tán, sőt bizonyosan kivivott volna, és ez hihetőbb; vagy megrázkodik az egész állodalom, mitül mentsen Isten, minthogy olly külön elemeknek, mint a millyenekbül áll a közbirodalom, mostani körülményinkbeni megbomlása, nem csak egy résznek sem lehetne javára, de okvetlen lehető legnagyobb köz calamitást szülne; előbb hogy sem ez történnék azonban, aligha végórája nem ütendne a magyarnak.

Reménlltem tehát, mint érintém, hogy mind ezt lassanként át fogná látni a p. hirlap szerkesztője főbb ügytársaival együtt, s ehhezképest felhagyván ollyféle constitutionalis kinövések kitálalásival, mint a millyet példaul előhozék, s mellynek Pandora-szelenczéjü minőségét nem lehet eléggé kitüntetni, hogy t. i. alkotványos polgárnak saját magára nem lehet más elve, mint az egész állodalomnak átellenében, egy lépéssel tán közelítni fognánk egymáshoz, s pártjának fiatal lelkesedése, a hosszasb tapasztalással egybeházasitva, s ez által egy kissé temperálva, tán még némieket életbe fogna hozhatni, mi nem volna a magyarnak kárára vagy éppen szégyenére, miknek végbevitele azonban szorosan csak ugy lehetséges, ha minden bármilly szinű hazafi őszintén járul annak előmozditásához, midőn teljességgel lehetetlen, s ekkép valódi sisyphusi munka, megki-

sértésére de csak legkisebb időt és fáradságot is vesztegetni, ha egyik a másiknak utját állja!

Reményemben azonban megcsalattam; mert miután a p. hirlapi párt részérül, s általjában mind azoktul, kik az érintett párttali polemiát, mellybe keveredtem vala, roszalák, legfőkép arrul vádoltatám, ‚miért nem jönnék valahára specialitásokra, s elvégre miért nem tárgyalnék egyenesen ‚dolgot,‘ hinnem volt szabad, hogy adó körülti nézetimet, ha nem fogná is helyeslení az érintett párt, legalább ki fogná azokat hallgatni, és semmi esetre el nem ferdítni, el nem facsarni, s készakarva roszra nem magyarázni; mert hiszen bármit fogjon rám a rosz akarat, azért azt még sem állithatja, hogy az adó kérdése fejtegetését tekintve nem jöttem vala már is specialitásokra, s nem hatottam volna már is mélyen a dolgok lényegébe. Illy reményben azonban, mint legközelebbi czikkemben előadám, csalódtam; mert alig léptem a specialitás mezejére, s alig kezdék dolgot, s pedig legéletbevágóbbat fejtegetni, s már ellenem gördit leggyülöletesbet - - - - s ugyan ki? Az izgató pártnak tán valami hiú apródja, ki azért, hogy őt is észrevegyék, kicsapongásban s hevességben minden társait megelőzni törekedik, s ekkép legalább ront, minthogy építni nem tud? Éppen nem, hanem egyenesen az ugy nevezett haladó párt organuma, iránynoka, a p. hirlap szerkesztője t. i. — És ez egészen megváltoztatja a thesist. Mert ha e szerkesztő ur nem is repraesentánsa a magyar közvéleménynek, de még csak a többségnek sem, mint én fogom fel, mert soha nem hihetem, hogy a nagyobb rész mind azon aberratiókba valóban elhagyta volna magát csábíttatni, mellyeket az érintett szerkesztő ur szóval és sajtóval csak eddigelé is kitálalt, azért minden esetre egyik vezére ő, s tán fővezére azon pártnak, melly ha semmi sem egyéb — mit most nem akarok bonczolgatni — minden esetre a legmozgékonyabb, legmerészebb, s legszájasabb, s ehhezképest olly

párt, melly nagy tekintetre méltó, minthogy ha nem is léptethet mostani modora szerint valami nagy jót életbe, mert tulajdonképen hol mozgékonyság, erőltetés és szó nem elégséges, mindenben minoritásban marad, azért megronthat, megsemmisithet mindent.

Szólna s cselekednék saját esze s tapintata után honunkban mindenki, ki erre jog és előkészület által meghíva van, s bizony aligha nem volna legjobb, minden hosszasb tárgyaltatással s ebbül következő polemiával és ujhuzással felhagyva, s minden pletyka, lárma s lepiszkolás daczára egyenesen közelítni czélhoz; minthogy a nagyobb résznek józan felfogása alkalmasint győzni fogna mind azon éretlen theoriákon, mellyek ujabb időkben rakattak előnkbe. Miután azonban tény, hogy valamint nem sokkal ezelőtt néhány oligarcha határozott constitutionalis életünkben jobbadán el mindent, most ellenben többnyire, néhány szájas, körmös, merész határoz mindenben, legalább szóval, még a többség rendszerint vagy mint bárgyu birkasereg, le hagyja magát győzetni panaszlan vagy legalább szótlan, vagy felbőszült elefántként barátot ellenséget egyiránt tapod lábaival; most miután ez így van és fájdalom hogy nincs máskép, most ki bármiben is sikerért ví, annak nem szabad az izgató, a terroristicai pártnak legalább fővezéreit számitásábul kihagynia s tekintetbe nem vennie. És ekkép, ha azt állitom, hogy a p. hirlap szerkesztőjének telekdíji eszmém elleni fellépése egészen megváltoztatja a thesist, s ezen esetet nem szabad ignorálnom, akkor ugy hiszem nem cselekszem következetlenül. S ugyanis 1) mert nem szeretek hiába bármiért is víni, s a mint számtalanszor mondám, engem nem elégít ki ezen önmegnyugtatásra feltalált phrasis: ‚et voluisse sat est,‘ de nekem siker, minden becsülettel egybeférő áron siker kell; és 2) mert lehetetlen a p. hirlap szerkesztőjében az izgató és terroristicai iskolának ugy szólván megalapitóját nem látnom s kellő figyelembe nem

vennem, minthogy egyedül az ő feltünése óta nyert organumot és alakot, azon mindent sarkaibul kidönteni sovárgó felekezet, melly mennyire évrajzink hatnak vissza, Kupa ideje óta nyiltan vagy lappangva de mindig dult e szerencsétlen hazán, mellynek irigység a fő charactervonása, s melly felekezet — előre jósolni merem — magát a p. hirlap szerkesztőjét is, kinek legjobb szándékárul kételkedni nem akarok, tüstént sárba igyekezend rántani, sőt egyenesen belé is rántandja — mert sok és kivált suttonban sötétben rágódó féreg elvégre mindent megront — mikor, nehogy anarchiába vagy szolgaságba sülyedjen honunk, legelső symptomáit fogta ő annak adni — a mint illyest már több ízben tenni kezde, s már is emelkedik ellene a gyanu — hogy bizonyos pontnál — melly azonban azon felekezetet, melly mindent tökéletes lepergésre hajtani kivánna, nem elégitendi ki, — tovább, ő menni nem akar.

Én honunk minélelőbbi investitióját olly életkérdésnek tartom, mint életadó arra nézve valami táplálék bevétele, ki ennek híja miatt közel van éhenhaláshoz, s e szerint saját beleit emészti; mi egyenesen — a mennyire egybehasonlitás ment lehet sántikálástul — vérünknek esete.

Investiálni kell tehát a hont, minden becsülettel egybeférő, s ekkép ránk magyarokra nézve minden áron, melly nemzetiségünk s alkotványos szabadságunk ugyan kis, de nekünk legdrágább kincsét nem csorbitja, minthogy nincs arrul többé szó: visszautasítnunk ezt amazt s minket megrögzött negativ állásban méregtül ónunk, de ki kell lépnünk a positivitás, a cselekvés mezejére, és bevennünk további kifejtésünkre, sőt létünk fentartására a szükséges táplálékot, hacsak darabig még dísztelenül vegetálni, s utóbb tökéletes erőtlenségbe dülve, a nemzetek sorábul becstelenül kitörültetni nem czélunk.

A hazai investitióra szükségkép megkivántató tőkét vagy hitelt azonban, mint számtalanszor mondám, s any-

nyiszor a hányszor szeretném még mondani, csakhogy elvégre valami hatása legyen, sehol nem fogjuk lelni egyebütt, mint az egész ország lakosa egyetemes s aránylagos kézfogásában s vállvetésében; az egyetemes országénak de aránylagos vállvetésében mondom, mert ha csak egyik fél veszen abban részt, nem lesz a kiállitó erő elégséges; ha pedig nincs arra illő tekintet, hogy az csak parányival rakassék meg, kin már ugy is sok a teher, az viszont egy kissé jobbacskán, ki nagyobb terhektül még ment, akkor viszont meg volna zsibbasztva a kiállitó erő, s hasonlóan nem érnénk azzal nemzethez illő czélt.

Ennek egybevonatja határoztatá el velem, hogy miután az adó tárgya, a domestica egy részének felvállalási köntösében megbukott, s mellette valljuk meg, olly osztálybeliek, kik leginkább nevelendék vala ama kincstárt, csak felette gyéren nyilatkoztak s agitáltak, s ezek közt is többen inkább csak egy kis liberalismus fitogtatása végett, s azon reményben, „hogy ugy sem lesz belőle semmi,“ mint nyilatkoztak s agitáltak volna zarándoki szent hazafiui érzésbül, s igazi szomjbul „bár lenne valami belőle;“ miután bizony csak igy ment a dolog s nem máskép, ez határoztatá el velem, hogy privát eszmémet a kiváltságos osztálynak köz hazai teherhordása körül, minden reservata s hátulsó kapu nélkül, mint azt első adói czikkemben tevém, egyenesen kitárjam.

A tulbizakodó majd semmi, de a magában éppen nem bízó még kevesebb, mert illyes a fagypont alatt áll, s ekkép azt hittem, teszek, habár kicsit, de azért még is teszek az ügy előmozditására habár nem rögtön is, de legalább jövőre nézve egy kis szolgálatot, ha ugy minden legkisebb reserva nélkül, hajóimat ugy szólván magam mögött elégetvén, ki fognám tárni, és én, igen én fognám kitárni adó körülti nézetimet. Illy hiedelemben pedig azért valék, kivált személyemet illetőleg, mert véletlenül azon

osztályba s olly körülmények közé iktata a sors, mellyekhez képest én igazságos arány és kivetés szerint, ha tervem életbe lép, erősebben fognám nevelni a köz hazai kincstárt, mint sok ezer más — mit nem fitogtatásbul, de hazafiui kötelesség-teljesités szempontjából hozok fel — s ekkép midőn mind ezekhez képest személyemhez jól illenék nyiltan kitárnom, bármilly közteherhez járulási tiszta szándoku szomjamat, tán szavam és példámnak egy uttal nagyobb hatása is leendene az illetőknél, t. i. osztálysorsosimnál, kiknek ‚hátráltatási tekintetben' szinte nagy a hatalmuk, mint ha megnemszünőleg jobbadán ollyasok által lennének azok valami teherhordásra felszólítva s nógatva — valamint valóban egy huzamban voltanak is — kik megengedem — s ezt, tudja az ég, szinte nem becsmérlésbül, de a dolognak gyakorlati alapra·tétele végett mondom — minden lehető legszebb tulajdonokkal ellátvák, csakhogy birtoktalanok, vagy alig van valamijük, s ekkép semmit vagy csak parányit fizetnének, s ehhezképest legkisebb nógatásuk — noha egy egy fillérjük Isten és haza előtt bizonyosan szintolly illatos, mint volt a szegény özvegyé a szent irásban — azért legkisebb nógatásuk sem kedves a gyakorlati élet mezején az illetőknél, sőt azon arányban, mellyben nő e nógatás, szinte abban nő emberi természetnél fogva bennünk viszont a nemfizetési ellenszenv, míg elvégre valódi csökönyösségre fajul.

Én tehát nemcsak állásomhoz s körülményimhez illőnek, de az ügyet magát tekintve, kötelességben járónak tartám nyiltan kimondani, hogy mielőtt én mind azon nyomorult hátulsó kapukon csalfán kisurranni akarnék, mellyeket a ministeri responsabilitás phrasisátul kezdve egy tenger constitutionalis phrasisokon keresztül, a dolog gyakorlati kivihetlenségeig, ki tud gondolni magának a nem fizetési szükkeblüség, hogy mielőtt illy kisurranáshoz éreznék hajlandóságot magamban, inkább kész volnék, ha másképp

nem lehet, fizetni mindenre bármennyit, felelőség nélkül is, s a t.

Mind ezt azonban egyedül személyes nézetemként tárám ki, nem akarván, de nem is tudván felejteni, hogy olly csiklandos kérdés körül, mint általján véve, s kivált magyar körülményink s viszonyaink közt, az adó dolga, mindenkinek, csak egyezzen meg azon elvben, azért saját helyzetéhez képest legszétágzóbb felfogása lehet, a nélkül hogy egyik azért jobb vagy roszabb ember s hazafi lenne a másiknál.

Előadván ennekutána, hogy mindent mindenben véve, mint ma állnak a csillagzatok, én, valami investitionalis, haza-felélesztő tőkének megalapitására, a két garasos telekdíjnál jobbat nem tudnék, s végig kitárni vágytam saját modorom és saját tehetségem szerint az egészet, a nélkül mindazáltal, mintha Isten tudja minő uj találmánynyal akarám vala meglepni a magyar világot, mint a p. hirlap szerkesztője gondolja, vagy legalább 286-dik sz. lapjában mondja. Nem, ez nem volt czélom, de egyedül mint mondám, az vala szándokom: egész tervemet, jól vagy roszul a hogy bírom, de nyiltan kitárnom, s ennekutána — s itt különös vigyázatért esedezem — vagy

Elejtenem, vagy tán jobban mondva, bezárnom részemrül legalább az egészet, t. i. az egész adói ügyet s azt érlelésnek hagynom át, vagy

Erőm és tehetségem szerint mindent elkövetni, annak életbe léptetésére.

Én e két műtételt, mint már többszer érintém, egészen elosztom, s noha felette jól tudom, milly sokszor foly egyik a másikba, s néha alig huzhatni vonalt valami eszme megpenditése s annak életbe léptetési műtétele közt, azért akárki mit mondjon, azt hiszem, ezt senki nem fogja tagadhatni, még is nagy különbség van, bárminek: eszmecsere s érleltetés végetti szőnyegre hozatala, és azon

megnemszünő agitatio közt, mellyhez képest, mint legközelebb időkben a p. hirlapi párt részérül tapasztaltuk, nem egy eszme, melly — tisztelet, becsület, de igazság is — csak ma babáztatott, már holnap vármegyei inditvány, és innen minden vármegyékhez átküldendő körlevél, s innen „roppant többség," s ezen fölötte kényelmes és szapora lépésekbül kis idő mulva vox populi, s nemzeti követelés lett, honnét aztán, ha kitünik itt ott az egy kissé ‚igen is hamar' és az egy kissé ‚igen is nyers,' s az ebbül kerekedő csömör, valóban nem csuda.

Én legalább igen meg tudom magamra nézve határozni, eszmecsere s érlelés végett hozok-e valamit szőnyegre, vagy életbe léptető kivánságbul.

Szinte minden irott munkáimat csak előfutók gyanánt hoztam világ elibe, s alig valának szárazak, és szinte nem emeltem mellettük de csak egy szót se.

Már két garasos eszmémet illetőleg — s engedje meg a p. hirlap szerkesztője, hogy azt, 286ik sz. lapjában kifejtett gáncsa s helyreigazitása mellett, tovább is csak ugy nevezni bátorkodjam; hiszen nem definitiórul van szó, de csak valami ujságczikknek függczimjérül, s ekkép ha ő jónak látja, s tessék, saját lapjának első czikkeit vezérczikkeknek nevezni, holott azokban néha bizony minden van, csak vezér, csak irány nincs, ugyan miért ne lenne szabad telekdíji eszmémet nekem viszont sokkal szerényebben két garasosnak keresztelni, habár némelly holdra fél krajczár, némire pedig három négy garas esnék is? Már két garasos eszmémet illetőleg mondom, annak elhatározását, hogy valljon le fognám-e azt tenni, s érlelésnek hagyni át, vagy életbe léptetése végett tehetségem szerint mindent elkövetni, megvallom, jobbadán attul függesztém fel, hogy ugyan mikép fogna arrul nyilatkozni, s milly szinben fogná azt illustrálni a p. hirlapi párt. Ugy hogy ha gáncsolólag, szőrszálhasogatólag, s ekkép akadályoztatólag teendené ezt,

akkor bizony nem fognék azzal vesződni egy cseppet is, de egyenesen letenném; ha viszont kedvezőn s jó tapintattal előmozditólag — jó tapintattal mondom, minthogy nincs roszabb szövetséges, mint az otromba barát — akkor viszont, mennyire birom, eget földet fognék mozdítani, mihezképest minélelőbb életbe lépjen az.

És vegyük gyakorlatilag a dolgot, ugyan hibázok-e, ha azon vonalt, mellyet én tervem letétele s azon műtétel közt, melly annak életbe léptetésére szükséges volna, huzok, jobbadán a p. hirlapi pártnak tervemhezi több vagy kevesebb vonzalmátul függesztem fel? Én így cselekedve nem gondolom, hogy hibáznék, s pedig mert gyakorlatilag véve csak ugy léphet a terv, természet szerint modificatis modificandis életbe, ha mellette tetemes vármegyei majoritás nyilatkozik; s ekkép a rendek táblája kötelességileg átküldi azt a főtáblához, hol az Isten segitségével szinte keresztül megy, s elvégre felsőbb helybenhagyás következtében törvénynyé válik s ennek alkalmazására törvényhozói bizottság küldetik ki s a t. s a t.

A vármegyei majoritás tehát legelső; ámde itt, ha mostani felizgatott körülményink közt, egy párt, egy osztály, egy felekezet sem képes ‚épiteni‘ sokat, minthogy Péter csak azért is megrontja az ügyet, mert Pál hozta azt szőnyegre, és viszont, azért az éppen most érintett okbul, egyedűl néhány roszakaró szónok is elégséges, a legméltányosb, a legjózanabb, a legdicsőbb tárgynak megbuktatására; mihezképest, ha még a p. hirlapi párt is ellenzi az általam felhozott eszmét, azon párt, melly olly nagy, hogy ne mondjam, olly tulbuzgósággal hordozza elől a haladási zászlót, s melly annyira kérkedik loyalitással, ha mondom, még ezen párt is ellenzi az eszmét, s a helyett hogy pártolná, sárban hagyja, sőt illyessei hajigálja azt, ki néhány nagyobb földbirtokossal legelső volt, ki reservata nélkül kitárá hajlamát az ügyhez: akkor ha le nem tenném

azt, valóban több volnék mint állhatatos, több mint szilárd, t. i. fejes és makacs, mik a most említett tulajdonoknak csak kinövései, és soha nem vezetnek üdvös czélhoz.

Én sikerért ohajtok víni, s nem öncsalásért, vagy Pilatus-féle kézmosás végett; nem kivánok ennélfogva minden hihetőségek ellenére apály és dagálylyal szemközt vitorlázni, s ekkép telekdiji eszmémet illetőleg így okoskodom:

A kormány annak életbe léptetésére, legalább mint én gondolom, bizonyosan nem fog agitálni, a mint hogy semmiben sem agitált s nem agitál, hanem valamint másban ugy ez ügyben is, egészen passiv állásban be fogja várni, hogy majd mit főzünk ki, s mit terjesztünk jóváhagyása alá mí magunk. Az életbe léptetési műtétel első stadiumában tehát semmi segitség a kormány részérül! Ez egy adat. Jönnek most a nagyobb földbirtokosak. Ugyan mit fognak ezek tenni? Bizony azt hiszem, ezek legnagyobb része, hogy többet ne mondjak s tán kellemetlen részletekbe bocsátkozni ne legyek kénytelen, legalább semmi esetre nem fog mellette nagyon agitálni, s ekkép, némelly lelkeseket kivéve, kiknek szava azonban mint pusztában kiáltóé elhangzand, e részrül sem várható nagy segitség, sőt valódi istenáldás, ha nem fejlik e helyett ki minden módoni akadály. És ez a második adat. Következik most a kisebb nemesség; hát ezek mit mivelendnek? Szomoru kép, ámde hazafiui kötelességileg meg kell barátkozni azzal, valamint embersorsilag meg kell tudnunk barátkozni magával a halállal is. A kis nemesség szinte csak fél csuda által nyerhető meg eszmémhez, csak ugy t. i., ha nagy és kicsi, ki valódilag él honáért, s valóban nemesebb érczbül készült a mindennapi selejtesnél, megnemszünőleg és zarándoki elszántsággal buzgalkodik azt ön szebb hasznával megismertetni, s lelkében Magyarország egykori szebb létének szomját felébreszteni, midőn nem kell tobb, mint

egyetlen egy alakos, ki t. i. haladónak, szabadelmünek szinében jár, de belsejében több az irigy fondorkodás, mint hazaszeretet, az egész eszmének szappanbuborékkénti megsemmisitésére. És ez a harmadik adat. Hátra van még most a kiváltságtalan osztály. Errül azonban hallgatok, mert azt argumentumul hozni fel olly országban, mellynek lényege legalább még most azt tartja: „tout pour le peuple, mais rien par le peuple“ vélekedésem szerint nem kevesb, mint lázitás. És ez a negyedik adat!

Illy körülmények közt tehát még kevesebbet szabad ugy szólván az ellenséget fitymálni, vagy igen is kicsibe venni, mint rendes állapotban. És e szerint tán igazolni fogja a tisztelt olvasó nézetemet, mellyhez képest, letenni vágyom telekdíji eszmémet, ha még a p. hirlapi párt is ellenzi azt, minthogy ez esetben ugy állnak a hihetőségek munkám sikere ellen, mikép valósággal egyenesen apály és dagálylyal szállnék szembe, ha ‚tervemet‘ le nem tenném.

Legyen ennélfogva a p. hirlap szerkesztője szíves, s akaszsza szépen hangzó mézes phrasisait szegre, s lépjen fel eszmém ellen inkább nyiltan és lovagilag; mit egy uttal minden ügytársaitul is bizalmasan kikérek; avagy öntözze ő és pártja, de okosan és őszintén azon plántát, mellyet sem ő, sem elvbaráti, sem én, sem senki más, de egyenesen magasb hatalom ültetett minden becsületesb kebelbe, s melly nem egyéb, mint a polgári társaság legvalódibb életfája, hogy t. i. mindenki, mennyire csak lehet, igazságos arány szerint viselje a haza terhét, de szintilly arányban élvezze is viszont annak minden elsőségeit, s melly életfának egy ága a megkisértett domestica volt, egy más ága pedig telekdíji eszmém. – – – Öntözzük csak ez életfát okosan, nehogy száradjon, vagy viszont az igen is sok nedvtül rothadásnak indulva kidüljön, s okvetlen felvirulni fog az egykoron ha nem is éppen ezen, vagy azon, de valami más ága által.

S most e czikk berekesztéseül még egy kis anecdota! Több évvel ezelőtt bizonyos főnök, nem tudván bizonyos szomszédnak szavait mindig összehangzásba hozni tényeivel, komolyan kérdezé őt: ‚hogy ugyan kivel tartana, mívelünk-e vagy a muszkával?‘ Mire az eszélyes szomszéd ekkép válaszolt: „Belsőmben veletek, s csak külsőleg a muszkával.“ Szintígy állok én a p. hirlap szerkesztőjével telekdíji eszmémet illetőleg. Eddig felhozott észrevételeinek része, bármikép himezzék hámozzák is, bizony ellenséget gyaníttat; része viszont, meg kell ismerni, szövetségest tüntet elő. Legyen ennélfogva nekem is szabad, noha se főnök, se semmi egyéb nem vagyok, csak egyszerü hazafi, tudakolnom a p. hirlap szerkesztőjétül, hogy valljon mi mellett van ő, az adó vagy inkább pártja mellett-e? És ha erre tán kevesebb eszélylyel, de több őszinteséggel fog válaszolni, mint a felhozott szomszéd, igen fogom köszönni. Addig is azonban hadd folytassam a tárgyat jövő czikkben.

XVIII.

Jelenkor, 96 sz.
decemb. 3. 1843.

Gondolatcsere s érlelés végetti szőnyegrehozatal is más, és azon műtétel is más, melly valamelly ügy életbeléptetésére kivántatik meg. S ki e két, természete szerint egészen különböző eljárást nem képes kellőleg megkülönböztetni, az többszer igen mint nem, vagy olly tárgy körül agitál — ha csakugyan agitálás által akarjuk kitenni valamelly ügy életbeléptetési műtételét — melly még éretlen, vagy azok categoriájába esik, kik a sült galambra várnak.

Noha egészen különböző természetű egyébiránt e két most érintett eljárás, azért, mint legközelebbi czikkemben hozám fel, még is néha felette szorosan foly egyik a másikbul; és annak elhatározása, valljon hol van vége a szőnyegrehozatalnak, hol kezdete az agitatiónak, ollykor bizony éppen olly csiklandós, mint tán lehetetlen igazsággal kimondani, általjánosan hol van vége a persvasiónak, s hol kezdete a korteskedésnek.

Telekdíji eszmémet illetőleg azonban, s körülte saját személyes eljárásomat tekintve, nemcsak két egészen különböző s egymástul feltételezett műtételre osztám azon „Mit fogok tenni"-t, mellyet minden ember, s ekkép én is, tudva vagy sejtve, rövidebbre vagy hosszabra, de némileg mindig kitűz magának, hanem háromra, azaz három műtételre.

S kérem a tisztelt olvasót, kivált honunk fiatalabb reményét, ne gondolja, hogy mind ez, mit előhozok, pedantismus, miszerint tán kedve volna az egészet félre, sőt tűzbe vetni; de kisérje tárgyalásomat, ha nem is hajlammal, legalább igazságos hangulattal, s alkalmasint elvégre át fogja látni, hogy olly felette szövevényes, olly annyira egybebonyolodott ügyet, mint honunk felemelése bármilly kis árnyéklatban is, egyáltaljában nem lehet puszta jóakarat, kedvcsosszanás, lelkesedés s illyesek által feloldani, de csak ugy hozhatni azt sikeres kifejtéshez egy egy lépéssel közelébb, ha a sikernek egy száztulia sem tétetik koczkára, azaz, ha rosz distinctio, rosz elosztás miatt, a működő részek egyike sem zsibbasztatik meg, de éppen ellenkezőleg ha mindegyik maga sphaerájában forogván, lehető legnagyobb hatással járul az egy czélhoz. A mit Polybius igen helyesen a hadviselés-módrul mond, mihezképest „non tam valor indoctus quam ars solet praestare victoriam," az némi alkalmazással még sokkal inkább illik a statustudományhoz, a mennyiben t. i. e tudományt számtalan magyar, ebben is egybezavarván az eszméket, mindig valami bátorsági, vitézségi alapra gondolja állitandónak!

Megvan a jóakaratnak, a lelkesedésnek, a bátor elszántságnak is maga érdeme, nem tagadja azt senki, sőt illy tulajdonok nélkül, tisztelet becsület, mit sem ér a legrészletesben kidolgozott, s a legmesszebbre ható terv is. Ámde valamint a legjobb föld sem termi meg a buzát kellő műtétel nélkül, s valamint a legjobb akarat, a legszebb lelkesedés s a legbátrabb elszántság sem elégséges valamelly complicáltabb gépnek kellő mozgásba hozatalára s abban tartására: szintugy tán ohajtani felette sokat lehet, de vérünk s honunk javára, diszére életbe léptetni bizony semmit, vagy csak felette parányit fog az, ki jó akaraton, lelkesedésen s bátorságon kivül, semmi más minőséggel nem képes előállani.

Igazságos hangulatu figyelemért esedezvén, hadd soroljam a mondottakhoz képest ezennel elé, milly három egészen elkülönzött s viszonylag feltételes műtételre osztám fel magamban kitüzött tervem szerint, telekdíji eszmém kö rülti eljárásomat.

Első műtétel: telekdíji eszmém ujság általi tárgyalása, s annak, mennyire lehet, kedvező világba helyzése. Már innen vagy egy lépéssel sem tovább, ha még a haladó párt par préférence is hátráltatni fogná azt, vagy ellenkező esetben:

Második műtétel, azaz minden, becsülettel összeférő módnak, időm, erőm s tehetségem szerinti használata, mikép az eszmének elve többséget nyerjen, s nemcsak a vármegyéknél s e szerint a rendek tábláján, de a főrendeknél s a kormánynál is s ehhezképest törvénynyé váljék. És csak ezután a:

Harmadik műtétel, annak tárgyalása t. i. hogy valljon mire és mi módon volna az életbe lépett tervem által öszszegördülendő pénztehetség előlegesen s legüdvesebben forditandó s kezelendő.

Sem idő sem hely nem alkalmas arra, hogy ez uttal e felhozott thema körül kimeritőt kivánhassak terjeszteni elő. Némi fővonásokban azonban, habár ismétleném is magamat, még is elkerülhetlenül szükségesnek hiszem megkisérteni annak illustrátióját, nehogy kicsiskedő szőrszálhasogatásnak mutatkozzék az egész.

Mint már többszer érintém, s alkalmasint még anynyiszor a hányszor ismétleni fogom, én nemzeti ujjáalakulásunk tekintetében nem ismerek gyökeresb s ekkép mélyebb gyógyszert, mint a nemességnek köz terhekbeni, igy vagy amugy, de valamiképi részvétét. Mind az, mi ezen alap megrakása nélkül miveltetik, itéletem szerint nem egyéb, mint önámitási épitvény, metaphysicai parlag, palliativ foltozás, vagy legföljebb félszeg intézvény. Nem is

sovárgok ennélfogva semmi után olly őszintén, de egyszersmind olly nyugtalanul, megvallom, mint ezen alapot igy vagy amugy, de valamikép elvégre megrakva látni, s nemcsak azért, mert nem vagyok barátja az önámitási légváraknak, valamint a metaphysicai szőrszálhasogatásoknak sem, a palliátiv foltozásokat s félszeg intézvényeket pedig lelkembül gyülölöm, hanem mert minden nagyitás nélkül szólva, teljes meggyőződésem szerint nincs előttünk már sok idő, mellyet alkotványunk kifejtésére s kivált vérünk felemelésére valósággal s igazi jó sikerrel fognánk használhatni, s hogy ekkép sietnünk kell, legalább azon gyógyszert assimilálni magunkkal, mielőtt késő volna, melly nemzeti testünkbe uj elevenséget öntve, kellőleg elejét vehetné e gyászesetnek: s melly gyógyszer bizony nem egyéb, mint mindenkinek s kivált a tehetősbnek, s ekkép a kiváltságos osztálynak is honunk felemeléséhezi egyenes járulása, mi nélkül, bármikép csürjük csavarjuk is, bizony légvár, ringyrongy, vagy legfeljebb valami ‚akarom is nem is' féle kicsi piczi az egész, mit kiállitni birunk.

Mennyire csekély tehetségem engedé, mindig ez irány felé tartám is ehhezképest politikai bárkám magnestűjét, minthogy mindenkor tisztán állott előttem, mikép e czél elérése nélkül, bármit fognánk is hozni szőnyegre, az vagy éppen nem, vagy csak felette bágyadtan fogna virulni. És ha első felléptemkor nem tárám ki egyenesen és mindenek előtt e sort — legyünk szabadsághoz méltók, és járuljunk e szerint mindnyájan aránylag s jó renddel honunk felvirágzásához, vagy ha igy cselekedni nem tudunk, akkor legalább gyáván ne panaszkodjunk, ha ránk nézve az istenek legszebb ajándéka a polgári szabadság, soha nem lesz több, mint önámitási buborék, vagy farkas-féle függetlenség, a minthogy félig meddig, ha csalni nem akarjuk magunkat, bizony ez óráig az nem is igen vala egyéb — ha mondom első felléptemkor nem tártam ki illyest egyenesen s min-

denek előtt, de e helyett számtalan mellékes prolegomennel állottam elé, ezt azért tevém, mert bármilly fizetést illetőleg olly mibenlétben ismertem általján véve a magyar kiváltságos felfogását, mint a milly mibenlétben létezik bár a legjobb, de kellőleg el nem készült mező is valami hasznos mag elfogadására. Tehetségemmel ennélfogva okszerintibben s jobb logikával gondoltam gazdálkodhatni, ha egy kis elő elkészitésre, azaz egy kis szántásra, s kivált egy kis gyomlálásra fognám, a mint tettem is, egybepontositni csekély erőmet. S hogy mennyire vala szükséges több mint egy decennium előtt ezen előleges műtétel, az adó körülti zavart ideák rectificatiója t. i. és az az iránti előitéletek némileges kigyomlálása, az tán abbul világlik leginkább s meg nem czáfolhatólag ki, mihezképest még kevéssel ezelőtt sem akart az igen is kemény föld s kivált az igen is sok előitéleti dudva és kóró miatt mefoganni a közös adónak magva.

Ámde az uj iskola errül máskép itélt s e szerint jobbnak tartá, s alkalmasint egyedül, mert Magyarország pillanatai igen drágák, a szép szavak és dagályos declamatiók pedig felette olcsók, rögtön tűhegyre állitni az egészet s kapustul törni a házba.

Következése ezen fölötte ‚lelkes‘ de nem annyira ‚eszélyes‘ eljárásnak mi lett, azt hiszem mindenki előtt sokkal ismeretesb, hogy sem azt most ujra s részletesebben felfrisítni s a tisztelt közönség elibe hozni szándékom lehetne. Elég az, hogy megbukott az ügy, s nemcsak megbukott, mi, mint hihető s előre látszott, megbocsátható volna, de fájdalom, és ez a baj, sokkal hátrább bukott, s velem együtt mind azon napszámosok, mí, kik hosszu évek során egy egy lépéssel közelítni igyekszünk az igazság s ekkép a legnagyobb józanság e czéljához, mí nem igen tudtuk, mit legyünk teendők, a jobb időt s jó szerencsét negativ állásban bevárandók, vagy positive valamit mivelendők-e, mikép az adó dolgát még jobban ne rontsuk

meg, vagy azt ha lehetne, legalább azon odiumbul némileg kifejtsük, mellybe a tulhév iktatá azt. S igy lön, hogy én állásomhoz s körülményimhez képest, mennyire én fogom fel, illőnek, józannak, sőt kötelességben járónak tartám mellette felszólni s pedig olly módon, mikép mindenek fölött két feltételt, vagy inkább két ‚megnyugtatót' tüntessek ki. S ugyanis

1) hogy azon summa, melly tervem szerint aránylag rám vagy másrà volna rovandó s végkép megállapitandó, soha semmi változásnak s kivált fölemelésnek ne legyen kitéve; és

2) hogy közös kézfogásunk s vállvetésünk kellő látszatát s eredvényét is várhassuk okszerintileg.

Már a házi adó felének elvállalásában, mint proponálva volt az, s legalább mint kezdetkor fejledezett volna ki a dolog, hiába keressük az érintett megnyugtatók egyikét vagy másikát, s pedig mert okvetlen naprul napra magasbra verték vala fel e cassát, s ekkép sem előttem, se senki más előtt soha nem lett volna ismeretes a ránk rótt, vagy inkább minden közgyülésben ránk róható, sőt okvetlen ránk rovandó teher, s aztán, mert illy eldarabolt s a t. s a t.!! manipulatiók után, a mellett hogy legalább egy darabig megnemszünő magunk közti háborunak legsuperlativebb kéjeit élveztük volna, valami nagyobb, közös és nemzeti eredvény helyett, áldozatink inkább csak némi localis érdekeket mozdítottak volna elő, sőt, tisztelet becsület de igazság is, tán egyedül némi sinecurák megalapitására szolgáltak volna, meg kell vallani, felette hasznos (!) talajul.

Harmadszor mondom, nehogy következetlenségrül vádoltassam, én, mi személyemet s körülményimet illeti, mind e mellett jobban szerettem volna a házi pénztár részéhez járulni, s pedig azon oknál fogva, mellyet már felhoztam, s mellyhez képest, mennyire én birok látni az

események gyökérokaiba, semmi nem hatott volna nemzeti s alkotványos létünkre olly elhatárzólag, t. i. olly biztosan élet, vagy olly elkerülhetlenül sir felé, minek bár egyikét bár másikát én dísztelen pangásunknak elibe teszem, mint azon kénytelenség, mellybe helyzé vala az értelmesb s tehetősb részt ezen uj rendszer, ugy szólván pro aris et focis s pedig nyilt háboruban viaskodni az énesek, rendbontók, herék és spoliatorok serege ellen, és vagy őket legyőzve kivívni elvégre az igazi rendnek s kivált a köztünk még soha tökéletesen fel nem fogott, vagy legalább elég féltékenységgel általján még soha nem gyakorlott, törvény iránti feltétlen engedelmességnek diadalát, vagy általuk legyőzetve, bucsut adván minden nemzeti s alkotványos szebb reménynek, legalább menedéket keresni a philosophiai resignatio csendes öblében, nehogy tantalusi kinok közt egészen el legyenek fecsérelve ez életnek még kisebbszerű minden örömei is.

Ámde illy koczkajátékra állitni üdülést vagy bukást — csakhogy így vagy amugy, de valamikép elvégre megszünjön végvonagláshoz hasonló állapotunk — nem mindenkinek dolga, s bizonyosan nem a magyar többségé, mint ezt a legközelebbi események is untig mutatják; nem nem, ez a magyar többségnek nem dolga, s pedig mert része nem is sejti, milly szégyenteli állásban pangunk, része ellenben noha ezt sejti, még sem sovárg magasb fok után; s igy miután nem elég csak egy uton kisérteni meg diadalt, de száz uton visszaverve, ha csak szikrája mutatkoznék is reménynek, még a százegyediken is uj elszántsággal kiállni hazafiui kötelesség, vajmi sok tétovázóra azonban általján véve csak felette kevés elszántat számithatni, s ekkép siker végett nem egyedül ezek, de főkép azok lényegéhez szükség némi politikai eljárást alkalmazni, én telekdíji eszmém szőnyegre hozatalával gondoltam e hazafiui kötelességnek tehetségem szerint legjobban megfelel-

hetni, s pedig mert tervem, mint a tisztelt olvasó tapasztalhatta, előlegesen s feltételileg foglalja magában azon két megnyugtatót, melly a házi pénztár részének felvállalási esetében legalább tettleg hiányzott volna, azt, hogy t. i. először mindenki az egész fizetési időszak lepergése alatt elhatározottan tudja, évenkint mennyit fizet, és e mennyiség semmi esetre magasbra ne emeltethessék; s másodszor, hogy ezen uj teher után, uj haszon, uj kellem s uj-disz is háramoljék közvetlen az egészre, s innen közvetve minden egyesre is.

Ezen, magában felette régi, de magyar politikánk nyilványos mezejét tekintve, még is egészen uj eszmének szőnyegre hozatalával pedig azért, vagy inkább azon psychologiai okbul gondoltam most s éppen most állhatni legokszerintibben, és időhez legillőbben elé, mert a kiváltságos osztálynak felette nagy száma sőt tán többsége resteli, jóllehet különböző okbul, az adó megbuktát. S ugyan is a kötelességéber s jobb számitó fájlalja azért, mert de facto és akaratja ellen ki lett ezen esemény által azon lehetőségbül szorítva: hogy honának felemeléséhez, felvirágzásához tüstint közös erővel járulhasson; a hiú ellenben azért resteli, mert az adónak megbukta gyáva here szinébe állitja őt minden méltányosb előtt. S ekkép, miután hinni akarjuk: van még hazánkban szép mennyiségü kötelességéber s meglehetősen számitó hazafi, s e mellett fájdalom nemcsak hiszszük, de tökéletesen meg vagyunk győződve, mikép Magyarországban nincs nagyobb szellemi vis motrix, mint a ‚hiuság,‘ nekünk legalább ezen okoknál fogva ugy látszik, hogy most s éppen most van ideje az adó dolgát ismét szőnyegre hozni, csakhogy más formákban; s pedig, mert ha fel akarjuk is tenni, hogy az éber és jó számitó hazafiak mostani mennyisége nemcsak nem csökken, sőt nő — mi mai felhőkön nyargalásink közt még kérdés — azért a megbukott ügyet saját erőnkkel, azaz minden külerő

befolyása nélkül, bizony soha nem fogjuk siker felé fordíthatni, ha a kötelességébrek s jó számitók mellett nem használjuk a hiuk legioját is.

A szégyen érzése azonban kihül, ezt nem szabad felejteni, ugy hogy az, ki ma szégyenbül még minden jóra volna hajlandó, már holnap, mikor szégyenével ugy szólván megbarátkozott, mert hiszen azt sokan osztják, s így hiedelme szerint a szégyennek csak egy kis töredéke jut rá, semmi legkisebbre sem vihető többé.

Az adó dolgát illetőleg körülbelül így állunk. Én legalább egyetlen egy kiváltságost sem ismerek, ki eddigelé elég szemtelen lett volna egyenesen állitni, hogy ő se utra, se iskolára, se kórházra, se semmire a világ hátán járulni nem akar, s hogy ő, tálalják az adó kérdését elibe bármilly formában, mindent repudiál s here akar maradni holtiglan. Nem, illyes szemtelen legalább az én utamban eddigelé még nem akadt, s merem állitni, hogy mint még ma állnak a dolgok, ha kerekedik is itt ott illyes minden szemérem nélküli gyáva, ki here lényegével még pajkoskodni is elég nyomorult lenne, mi tán meglehet, azért a nagy többség bizonyosan pirulna illy aljas színben jelenni meg a nagy világ itélőszéke előtt; s ez okbul, mint tapasztaljuk, általján véve mindenütt, hol megbukott az adó ügye, inkább hallatszik mentegetés, mintha megszégyenlette volna tettét a többség, mint fejlenék ki valami megátalkodott és szövetséges, semmihez se járulási makacsság. A köz teherbeni részvét kérdését tekintve senki sincs, vagy legalább igen kevés van most, ki még annak elve ellen is egyenesen felszólalni bátor volna, de minden szó, minden kifogás általján véve egyedül azon ‚mikép‘ és azon ‚hogyan,‘ t. i. egyedül azon forma és modor ellen van irányozva, mellyben az agitáló párt az adót a magyar kiváltságos közönséggel bekapatni kivánta.

„Hogy mertek engem felkeresni, sőt előmbe állni, ti

semmirekellők, kik az adó dolgát megbuktatni elég gyávák valátok, induljatok odébb, herékkel semmi dolgom.“ Illy szavakkal fogadá csak kevéssel ezelőtt az adónak bizonyos őszinte barátja, az adó dolgát megrontó osztály bizonyos töredékét. Ámde mi lőn a válasz? E következő: „Uram, ki mondja azt, hogy mi ingyen kivánjuk élvezni a hon javait, s nem akarnánk annak szebb kifejtéséhez járulni? Ez egyenesen rágalom. Mí, igaz, nem akartuk s nem is fogjuk elvállalni a házi pénztár részét, mert tudja az ég, mennyire csigáznák azt fel bizonyos jó urak, lenne csak kezükben, akkor se hossza se vége nem lenne a fizetésnek, látszatja pedig semmi. De hogy mí minden adótul vonakodnánk, melly rendesen s igazságosan s változhatlanul volna ránk kivetve, s mellynek haszna is mutatkoznék, azt nem állitottuk soha.“

Igen, csak kevéssel ezelőtt fordult elő ezen eset. S miután bátran állithatni, hogy most még ha nem is mindenütt, legalább felette sok helyt, hol megbukott az adó dolga, hasonlag illyféle mentegető themát pengetnek a buktatók, ugy hiszem nem hibázom, ha ujra erősitem, hogy most és éppen most van legjobb ideje az adó dolgát ismét szőnyegre hozni, s azt keresztül vinni, s pedig mert most még ugy szólván készületlenül rohanhatjuk meg az adózni nem akaró, de illyest megvallani szégyenlő s ekkép hátulsó kapucskákat kereső osztályt; midőn engedjünk nekik csak időt, s bizonyosan ugy elárkolják magokat, miben mindenkor nagy mesterek voltak, s ugy annyira megbarátkoznak en compagnie még olly szégyennel is, mellyet egyes el nem viselhetne, mikép aztán tudja az ég, ki töri meg sorukat.

Én szavuknak nem hiszek vakon, s azon mentegetési phrásisokban, mellyeket felhozék, sem látok csupa őszinteséget, de legalább is szintannyi sinórral sujtással kivarrt hátulsó ajtót. Ámde hagyján, ez mindegy, ragadjuk

meg csak az illetőket rögtön szavuknál, ez a fő dolog. Az őszinte örülni fog rajta, a kaján pedig, ha fondor mesterségire nem nyer időt, hallgatni. S ennél több nem kell. Ugy hogy ha mind azok, kik legközelebbrül az adó dolga körül agitáltak, de ügyük nem sikerült, most ujra kiállnának a gátra, s pedig eszmém szerint, de őszintén hazafiui, minden irigy fondorkodás nélküli tiszta lelkesedéssel, s üdvemre hiszem, ha van még lélek nemzeti testünkben, szinte bizonyos volna a siker.

„Nem akartok fizetni a domesticába drága földiek? Igazságtok van. Ámde más uton, mint mondjátok, nem vonakodtok a fizetéstül, ha t. i. ismernétek a ‚mennyit', ez nem változhatnék, s hazafiságtok gyümölcsét is ‚várhatnátok' — felséges! Legyen ehhezképest kivánságtok szerint akár igy akár ugy, de minden esetre ‚valamikép' s a t. s a t."

Tegyük fel, hogy most idővesztés nélkül minden vármegyében az illetők, kik kezeikbe vették honi ujjáalakulásunk vezérfonalait, mind egyszerre illy tactica után járnának el; s tegyük fel, hogy mint én kész vagyok illy ügyért letenni minden antipathiát, minden személyességet, s közlegény sorba állni bárkinek vezérlete alatt, ugy több illy egyed fogna találkozni, ki szintígy cselekednék — s ezt feltenni tán szabad, mert hiszen ez nem volna egyéb, mint szoros hazafiui kötelesség — tegyük ezt fel, s azt hiszem, ha nem szülne is őszinte együttmunkálásunk tökéletes egészségü magzatot, legalább számithatnánk olly ivadékra, melylyet idővel és kivált szent hazafisági gonddal minden nyavalyáibul kivetkeztetni, s egykor nagyra, erősre s vajmi szépre lehetne nevelni, melly ivadék, nemzeti regeneratiónk kérdését illetőleg, ha azt gyakorlati szempontbul fogjuk fel, minden esetre mélyebb hatással volna, mint mind azon terv, mellynek kidolgozása körül annyi gonddal buzgalkodunk, melly tervek azonban pénzbeli elégséges alap nélkül soha életbe nem léphetnek.

E műtételre tehát, ismétlem, most van idő, vagy soha; legalább soha, mint én fogom fel, a siker annyi hihetőségével.

A vidini pasa által 1828-ban rutul visszaveretett Geismar orosz tábornok. Éjjel a vesztett csata után összehíja ez tanácsa fő embereit. „Mit legyünk, így mond, teendők? Visszavert ma minket hármas erő, sikon vagyunk, holnap nem állhatunk ellent. Vonuljunk tehát, mennyire lehet, ma még vissza, vagy üssünk még ez éjjel most rögtön a törökre. Ezt ő nem várja, s alkalmasint diadali ittasságban pihen, most van ennélfogva ideje helyre állítni a szerencsétlenül dült koczkát vagy soha. Gyáván hátravonuljunk-e tehát, életünket tán még néhány napra hoszszabbítandók, vagy lelkesen előre, s így legalább becsületünket megmentve?" Igy ő. S a tanács ez utolsóban egyezett meg, s csak hamar futotta a tábort a megtámadás jelszava keresztül. Meg lőn rohanva és szétverve a török, s ez óta nemcsak az érintett háboruban, de mai napig sem mutatta képét e tájon többé.

A marengoi ütközettel mí jártunk így. Már miénk volt a diadali babér, mikor váratlanul s éppen azért, mert v á r a t l a n u l, ismét kicsikarta azt kezeinkbül a meg nem tört lelkesedés.

Igy tünnek bizonyos pillanatok a világ eseményében néha fel, mellyeket meg nem ragadni szintolly veszteség, mint bizonyos kárt következtet bármilly ügy időelőtti szőnyegre hozatala.

Egyedül kellő pillanat megválasztása vezet sikerhez. S e tekintetben nem vonakodom ezennel ugyan még meg nem tört, de mély búba sülyedt kedélylyel kijelenteni, hogy mióta a p. hirlap tünt fel egünkön, s egy egészen uj iskola alapját vetette meg, mellyet bátran nevezhetni a szétbontás iskolájának, azóta időt, helyt, körülményt összezavarva, vagy olly éretleneket látunk szőnyegre hozva, miket legna-

gyobb veszély nélkül még most teljességgel nem assimilálhat magával nemzeti testünk, vagy elmulasztjuk megragadni az alkalmas időt, némi legsürgetőbbek s már tökéletesen megéretteknek tüstónti életbe léptetésére.

Némellyekben, hol csak lépten lépve kellene haladnunk, elragadtatunk; némellyekben viszont, mikben lehetetlen elég sebesen indulni, veszteg állunk sőt hátra megyünk. Valóban éppen ugy, mint rosz puskás, ugy kezeli nálunk nem egy „feltünő“ politikai eljárását. Durr! El van hibázva. S miért? Mert két öllel a vad előtt surrant el a golyó. Durr! Ismét elhibázva. S miért? Mert most ismét két öllel maradt el az ón.

Isten tudja, így kezeljük mí a politikát most! Egyben másban megbocsáthatlanul szaporán, egyben másban viszont megbocsáthatlanul lassan.

Már az adó dolgát illetőleg, ma ugy állunk, mint állott Geismar 1828ban a töröknek, avagy mint állott Napoleon 1800ban hadainknak átellenében.

És ezért most, de rögtön most, mielőtt a fizetni egyáltaljában nem akaró herék szövetségre léphetnének s magukat elsánczolva, tudja az ég, milly ezer hátulsó kapukkal elláthatnák, most még meg lehetne fordítni a csata sikerét — én így vagyok meggyőződve — midőn peregjen le csak egyszer ezen alkalmas idő, s én legalább nagyon kételkedem, hogy mí magunk saját erőnkkel — s e körül forog alkotványos létünk és nemlétünk — olly hamar, vagy csak valaha is ki birhatnók víni az altaljános adózásnak életre vagy halálra vezető elvét.

Geismar és Napoleon hadai azonban bizonyosan soha nem lettek volna képesek megfordítni a diadali koczkát, ha egy lélek egy akarat nem járja át s nem lelkesíti azok minden tagját, s annál kevesebbé, ha alakos sőt áruló lappang köztük.

Az alkalmas pillanat megragadása tehát magában még

nem elég, de a mellette küzdők közti őszinteség is elmulhatlanul szükséges.

Van-e azonban mind azoknál illyes, kik az adó mellett szólottak fel? Bizony nem tudom. Ámde ezt, mennyire lehet, előbb hogysem agitatiohoz fogni tanácsos volna, ki kell kutatni, s azért méltóztassanak szólni. Az alatt pedig hadd folytassam tárgyalásomat.

XIX.

Jelenkor, 97. sz.
decemb. 7. 1843.

Három viszonylag egymás által feltételezett műtételre osztám magamban fel, mint már több ízben érintém, adókörülti eljárásomat. Puszta tárgyalásra, agitatióra s végkép annak kijelelésére, hogy valljon mikre volna az egybegördült pénztehetség előlegesen s legczélszerűbben összepontosítandó.

Az első műtételre, bár fognék aztán a másodikra átmenni bár nem, mint szinte érintém, s most egyedűl könynyebb felvilágositás végett hozom ismét elő, minden föltétel nélkül határoztam el magamat, s pedig legfőkép azért, mert azon remény kecsegtetett, megvallom, hogy ha egyéb hasznot nem teendenék is, minden esetre legalább azon odiumot

fognám elemezésem által némileg tán egy kissé enyhíteni, mellybe burkolá az adó kérdését a tulhév. Már mennyire volt e remény alapos és milly gyümölcse lesz, határozottan nem tudom; de ha mindenki felszólalna, kit a dolog illet, t. i. az ki fizetni volna kénytelen, s nem az, ki inkább csak a zavarbani halászat után sóvárog, és ha tervem, mellyet korántsem fejtettem még egészen ki, olly ismeretes volna is már, mint a pesti hirlapi terv: én legalább ugy vagyok meggyőződve, ha minden, kit a dolog illet, felszólalni, s magát valamire elhatározni volna kénytelen, igen nagy részben alkalmasint arra határozná el magát, hogy egyik tervhez sem áll, de ha lehet, valamelly hátulsó ajtón kisurran s éppen nem fizet; azon esetben azonban, ha már a két most érintett terv közt kellene választania, azt hiszem, bizonyosan inkább enyimhez állna a többség, mint a megbukotthoz. Én így vagyok meggyőződve; s valóban nagyon érdekes volna, ha nevet oda téve — mert illyes dolgokhoz nem illik anonymitási álorcza — jó nagy szám hallatná magát, hogy valljon a domestica részét kivánja-e inkább fizetni, s pedig az agitáló párt szellemében, vagy nem volna-e hajlandó inkább telekdíji eszmémet legalább in thesi pártolni.

Kérem is ennélfogva, álljanak az illetők elő, de mint mondám, nevet, s nem ál de igazi nevet, oda téve; mert máskép lehetetlen, a fizetőket a zavarban halászni akaróktul kikülönböztetni, mi azonban elmulhatlanul szükséges; mert hogy ezen utolsók serege jobban kedvelné a domestica tömkelegit, s e fölött igen nagy szám, kivált szájra és tollra nézve, s ekkép magának könnyen majoritást szerez, az, ugy gondoljuk, eléggé ismeretes.

Legyen ez egyébiránt bármikép, elég az, hogy az adó-körülti első műtételre, annak tárgyalására t. i. minden feltétel nélkül határozám el magamat, minek következtében ‚Adó' és ‚Két garas' czím alatt a Jelenkorban ezen czikken

kivül már 25 darabot is terjeszték a magyar közönség elé s alkalmasint hárommal négygyel, sőt lehet tán még többel is fogom pótlani e munkát.

A második műtételt, a dolog életbe léptetési kérdését azonban, mint már részletesebben adám elő, legfőkép attul véltem felfüggesztendőnek vagy inkább feltételezendőnek, hogy valljon eszmém fölött mikép fogna nyilatkozni rendes organuma vagy más mód által a haladó párt par préférence és par excellence; úgy hogy ha akadályoztatólag, akkor ez alkalommal simpliciter leteendném azt; ha ellenben méltányolva, akkor, feltéve: egészségem egészen meg nem bomlik, s nem jő valami előre nem látott de meggyőzhetlen akadály közbe, alkalmasint mindent, mi constitutionalis becsülettel egybefér s csekély tehetségemet föl nem mulja, elkövetendenék, miszerint életbe lépjen az ügy.

Eljárásom lépcsőzetit a szőnyegen fekvő kérdésben igy jeleltem ki magamnak. És az, ki csak féligmeddig ismeri is Magyarországban a dolgok mai fekvését, ugy hiszem, kénytelen lesz megvallani, hogy, mi a két első műtétel körülti eljárást illeti, nem választhattam vala gyakorlatibb utat, mint azt t. i., hogy legelsőben is egyedül tárgyalni fognám az adó kérdését, s azzal csak azon esetben és csak akkor lépni az agitatio mezejére, mikor tökéletes, vagy legalább némilegi bizonyosságot fogtam volna arrul nyerni, hogy a p. hirlapi párt azt nemcsak akadályozni nem, sőt inkább elősegítni fogná; midőn ellenkező esetben további érlelésnek hagyván azt át, ez alkalommal egyenesen leteendeném az egészet.

Én az utolsó czikkben elősoroltak szerint a mostani pillanatot tartom legkedvezőbbnek, az adó kérdése elvét, nem tudnám elhatározottan és szorosan igérni, milly formában, de minden esetre ‚valamellyesben' keresztül vinni s életbe léptetni. — Nem mondom — s értsük egymást — hogy okvetlen keresztül menend, életbe lépend az. Távul

ettül, mert megbukása sokkal hihetőbb. S ugyanis, minthogy vesztett csatát, s kivált Magyarországban vesztett adócsatát helyreállítni sokkal bajosb, sokkal sulyosb, mint szűz haddal valami más ügy körül vívni ki diadalt. Én csak azt mondom: ma kedvezőbb a pillanat mint holnap, holnap pedig kedvezőbb mint holnapután, s így folyvást; ugy hogy minél továbbra halasztjuk a dolgot, annál nehezebb, annál kétesb lesz annak sikere, s pedig nemcsak azért, mint fentebb mondám, mert most némileg még resteli az adót megbuktató kiváltságos rész, hogy utolsó tette annyi előtt gyáva here szinébe állitja őt, min azonban vajmi hamar nem fog pirulni többé, hanem azon okbul is veszélyes az adó kérdésének eldöntési kisérletét utóbbra halasztani, mert politikai lázban vagyunk, melly azonban nem érte még el acmejét, de okvetlen elérendi, s ekkép ma egyet s mást csendes uton s saját magunk által még életbe léptethetnénk, mit később, mikor egyszer tökéletes zavarba fogtak keveredni az eszmék — milly lét felé, ne csaljuk magunkat, gyors léptekkel indulunk — se békes se constitutionalis uton, azaz saját magunk által nem leszünk életbe léptetni többé képesek. S mik közt az adó kérdése legelső helyet foglal.

Hogy adót fizetni fogunk, s pedig rövid idő mulva, az előttem axiomai világosságban áll. A különbség csak az, hogy vagy mí magunk fogjuk azt kényünk kedvünk s erőnk szerint vállunkra venni, s hazánk előmeneteli csatornáiba fektetni, vagy idegen hatalom fogja e műtételt kénye kedve szerint s tán erőnket haladólag végbevinni; a rendesen lefizetett adónak nyugtatóján kivül pedig tán mit sem fektetni a honba. Egyiknek vagy másiknak reggele elkerülhetlenül s tán szaporábban mint gondolnók, ránk virad, errül legyünk bizonyosak.

Constitutionalis féltékenység, psychologiai felfogás, nemkülönben körülményinknek, az időnek, s minket kör-

nyező politikai csillagzatoknak jelen állása, engem ennélfogva egyiránt, s mondhatom, majd ellenállhatlanul késztenek arra: „hadd állnék tüstént ki az agitatio mezejére, mindent elkövetendő, mit megtörött ugyan, de azért még egészen meg nem tört kedélyem csak mivelhet, hogy mielőtt késő volna, s ezt más hatalom fogná eszközleni, mí magunk vigyük végbe azt, mi a constitutionalis lét legmélyebb talpköveihez tartozik, azt t. i. hogy mí magunk, minden külhatalom beleavatkozása nélkül, víjuk ki a köz terhekbeni általjános részvét diadalát, s melly diadal kivivása nélkül, bármikép iparkodjunk is prókátori phrasisokkal s hetyke szemfényvesztésekkel födözgetni ebbeli szégyeninket, azért Isten és minden méltányosb előtt bizony csak barbar nép vagyunk, melly legföljebb szánakozást érdemel, s korántsem polgárosodott nemzet, mellynek az emberiség díszfüzérében volna helyt foglalni szabad."

Minden tekintetet félre téve, én tehát inkább ma szeretnék az eszmém körülti agitatio mezejére állni, mint holnap, s pedig mert, mint mondám, s még ezerszer kész volnék mondani, mert honunk investitionalis kérdése előttem legelső, s aztán, mert ha van még idő e fontos kérdést constitutionalis uton eldönteni, az most van, de csakhamar tán nem lesz többé.

S valóban annyira sürget engem valami belső érzelem, de egy napot se veszteni, s egész tehetségem sulyát vetni mérlegbe, ha az ott végkép meg is törnék, csakhogy, mielőtt késő volna, életbe segéljem léptetni az adó ügyét, mikép valósággal felette nehezen birom követni itélő-tehetségem tanácsát, melly a p. hirlapi párt eszmém fölötti véleményének kipuhatolását javasolja előrebocsátandónak, mielőtt az agitatio fanyar, s kivált e kérdésben olly sulyos műtételéhez fognom volna józan.

Életem legjobb részét, mennyire velőm és inaim birták, hazánk szolgálatára költém. Néha ugy sejtem, mintha

hátramaradt napjaim száma már felette csekély volna, s akkor kimondhatlan fájdalom tölti el lelkemet. S tudja az ég, nem azért, mintha beleszerettem volna ez életbe. Oh nem! Mert hiszen mi a magyarnak élete, kiben csak egy kissé is nagyobb a lélek, mint volna nehéz az agyag? Bizony aligha több, mint „kétes remény" s tán ennyi sem. Nem élethezi vonzalom epeszti tehát keblemet, valóban nem, hanem egyedül azért sülyed kedélyem néha legmélyebb búba, ha jövő napjaim sorát már felette rövidnek sejtem, mert hátratekintve leélt napjaimra, lehetetlen a körül ámitani magamat, hogy e közben annak de csak század része sem lépett életbe, és ez is csak felszínleg, mi olly bájteli álmakba ringatá honszeretettül ittas keblemet, s hogy ekkép, ha nem volna időm többé némi maradandóbbak sark-megvetéséhez járulhatni, földi pályám, legtisztább szándékom s nem csekély fáradalmim daczára valójában szinte minden haszon nélkül, egyedül önámitásokban fogott volna peregni le.

Fenmaradt erőmet ej be örömest bocsátnám ez okbul s feltétlenül áruba, csakhogy vérünk jövendőjét elvégre egy közös nemzeti alapra állitni én is segítsem elé. Melly alapot azonban ne keressük felhőkben, vagy éppen felcsigázott ábrándinkban, mert közel fekszik az hozzánk, s nem egyéb, mint ‚közterhekbeni általjános részvét.' Ugy hogy ha éltem utolsó pillanatában azon képpel kecsegtethetném a halál karjaibul kibontakozó lelkemet, hogy én is küzdöttem és sikerrel küzdöttem azon elvért, melly a magyart szánakozást érdemlő népbül dicsteljes nemzetté fogná emelhetni; oh akkor megbarátkozva embersorsommal, hálát fognék rebegni, hogy a nagy természetbül öntudatra lépni, habár csak rövid időre, annyi gyötrelmek közt s olly felette csekély erővel, én is engedtettem.

Ennyi sulyt, s valóban nem kevesebbet, tulajdonitok a kérdésben levő ügy diadalának!

Mind ezek daczára azonban, noha a közterhekbeni részvét kérdését legsürgetőbbnek tartom s annak keresztülvitelére a mai időt gondolom legalkalmasbnak, és semmire sem vágynám tehetségemet olly örömest gyakorlani s egybepontosítni, mint éppen erre, még is le fogom tenni az egész ügyet, s körülötte de legkisebbé sem agitálni, legalább bizonyos időig, vagy alkalmasint soha többé nem, ha még azon párt, mellynek organuma a p. hirlap, sem segitendi azt elő, sőt tán még akadályoztatandná, s ugyanis: mert mint XVII-ik czikkemben érintém, nem szeretek apály- és dagálylyal szemközt vitorlázni, mikor az előmenet lehetetlen, a visszanyomatás ellenben bizonyos; ha pedig az adó kérdése körül, mellynek annyi ellensége s legfeljebb némi hanyag barátja van, agitálnék, mikor még azon párt is ellenzené azt, melly olly nagy erőt forditott annak kivivására, akkor valóban szél és dagály ellen hiában fáradnék, sőt még hátrább esném az ügygyel, mint az ma áll, s mellynek kiküzdése aztán, mint kétszer elesettnek, még sulyosb lenne, vagy éppen egészen lehetetlenné válnék. Ezt azonban nem akarom. Ugy hogy ha diadalra, vagy legalább némi előmenetre segítni nem birom az adó kérdését, azt semmi esetre hátrább lökni, sőt tán egészen megsemmisítni nem vágyom.

A conservativ osztálynak nem egy tulzója botránynyal fogja olvasni e sorokat tudom, hogy én a p. hirlapi pártnak, mellyel háboruban voltam, vagyok, s tán utóbb is lenni fogok, annyi sulyt tulajdonítok, mikép eljárásomat ugy szólván jó kedvétül s gratiajátul tételezem föl. Miután czélom azonban távulrul sem ujhuzás, vagy megnemszünő háború, de ennél valami sokkal magasb, én minden szenvedélyt magamban elnyomva, bárkivel is szivesen lépek egyességre, ki honunk javát, vérünk diszét előmozdítni képes és hajlandó is. Honnét aztán e czélnak elérésére, mennyire én gondolom ezen eljárást gyakorlatinak, valamint a kor-

mányt hiszem mindenek előtt utilisálandónak, ugy honunk legkisebb tehetség-töredékét is, melly jót akar s elő is mozdíthat, fitymálva félre vetni, valóban bűnnek tartom.

Én tökéletesen meg vagyok arrul győződve, hogy a p. hirlapi párt s kivált annak organuma, lehető legnagyobb veszély felé inditá nemzeti s alkotványos létünket, mert éretlen tulhajtása által legnagyobb visszahatást bőszitett vérünk és alkotványunk ellen fel. — Még csak kezdetén vagyunk a szomoru dramának s már is mutatkoznak symptomái egy tökéletes zavarbai indulásnak, mellyben ha nem ütend alkotványunk s kivált nemzetiségünk végórája, alkalmasint egyedül a nagy isteneknek közvetlen müve lesz. S mind e mellett, noha vérző szivvel tapasztalom, mennyire dul a p. hirlapi iskola tanaitul felbőszítve szerencsétlen vérünk ismét belseiben, nem vonakodom e sorok által mind a p. hirlap szerkesztőjét személyesen, mind azokat, kik pártjához tartoznak, vagy legalább a közvélemény szerint ahhoz számittatnak, hazafiui érzéssel felhívni: ‚pártolják ügyemet,‘ vagy inkább ‚ügyünket,‘ sőt még jobban mondva, ‚honunk legérdekesb ügyét;‘ vagy lépjenek ellenem loyalis őszinteséggel ki, s megmutatván, hogy tervem nem olly sürgető, nem olly életbevágó, mint erősitem, s minden esetre ki nem vihető, álljanak az élet gyakorlati mezején valami helyesbbel elő. A nyájas olvasó pedig, s kivált az, ki idejének még zsenge korát éli s ekkép alkalmasint még sokat fog későbbi időkben tapasztalni, mikor mí régiebbek semmi esetre nem leszünk többé, a nyájas olvasó emlékezzék meg e sorokra, mellyek által egy felcsigázott lázas állapotbul, mellybe mind inkább belé fog bonyolodni szerencsétlen hazánk, a gyakorlati cselekvés mezejére kivántam idézni mind azon tehetséget, melly most jobbadán alap nélküli theoriákra, s egymás elleni szemrehányásokra fecséreltetik el; akkor, ha meg fog emlékezni e sorokra, alkalmasint átlátandja, s bár ne legyen késő, hogy kár volt

szavaimra nem hallgatni, s kivált kár: eszmém életbe léptetésére minden erőket egybe nem pontositni, mig erre még idő volt, minthogy ha nem lépünk rögtön a cselekvés mezejére, mellyre azonban pénz és sok pénz nélkül inkább csak rontólag léphetünk, mint épitőleg, lehetetlen, mikép mind azon erők, mellyek most honunkban naprul napra erősebben fejledeznek, és józan logika szerint irányozva s kezelve valódi csudákat mivelhetnének, elvégre olly lázas állapotra ne fajuljanak, mihezképest aztán rend és béke talán egyedül nemzetiségünk és szabadságunk csorbitásával, sőt ezeknek tán tökéletes feláldozásával fogjon lenni ismét megvásárolható.

Minden nap, s minden bármilly csekély tehetség, melly a kérdésben levő ügy közelebb vitelére nem használtatik, ehhezképest legsajnosb veszteség. Legsajnosb pedig azért, ismétlem, mert ha van még valami, mi azon lázas állapotot, mellyben nem egy hazánkfia szinte kettétörésre hajtja nemzeti és alkotványos létünket, a politika gyakorlati mezejére volna még forditni képes, az valóban nem egyéb, mint minélelőbbi megnyitása egy olly kincsforrásnak, mellyből bőven lehetne meríteni mind azok életbe léptetésére, mik most tantalusi kinok közt jelennek meg a buzgóbbaknak, kivált a fiatalságnak hont bálványzó, de nem átallom mondani, nyavalyás álmaiban.

Illy kincsforrást azonban egyedül eszmémnek, vagy azzal hasonlónak életbe léptetése által nyithatni meg.

Nyilatkozzanak tehát a p. hirlapi párt tagjai, ismételve és hazafiui érzéssel szólitom fel erre őket, eszmém mellett, vagy eszmém ellen. Mikép aztán bátran és jó kedvvel hadd gyakoroljam hátramaradt csekély tehetségemet az agitatio mezején, vagy legalább nyugodt kedélylyel s elszánással kisebb körben vihessek egy egy téglát hazai felépülésünkre.

Hallgatást azonban, noha azt tartja a példabeszéd: ‚qui tacet consentire videtur,‘ én éppen ellenkező értelem-

ben fogok venni, mert némi oldalrul megvallom egy kis irott biztositást hinnék a józanság tana szerint előlegesen bevárandónak, mielőtt az agitatio mezejére kiállni eltökélhetném magamat, mellyen aztán mit mivelnék, az én dolgom.

Én ennélfogva, mi telekdíji eszmémet illeti, egyenesen a p. hirlapi párt kezében vagyok s annak tetszése szerint fogok tenni, ezennel kijelentem, ugy hogy ha e pártnak mindnyája vagy többsége azt nyilványitja, hadd állnék ki az agitatio mezejére, hol őszinte pártolására számithatnék, akkor, ha erőm egészen meg nem törik, tüstint kellő mozgásba teszem magamat; ha ellenben az érintett pártnak mindnyája vagy többsége eszmém ellen nyilatkozik, vagy hallgat, akkor keresztet vetvén ez ügyre, mennyire birom, más hazai növények öntözgetésére s ápolására fogom forditni hátralevő napjaim sorát.

Esedezem ennélfogva, ha nem is hosszas tárgyalásokért, legalább néhány őszinte sorért.

Addig is azonban elő szándékolom adni még közlendő s a Jelenkor organuma által e jelen évben bevégzendő ‚Két garas' czimű cikkekben:

1) Miért hiszem a telekdíj körülti eszmémet illető harmadik műtételt, t. i. az egybe gördült pénztehetség mireforditását csak akkor venni tanácskozás alá és határozni el, mikor már egyszer meg van nyitva az általam tervezett bő kincsforrás.

2) Mit tartok Morion, és a magát még nem nevezte magnásnak, telekdíji eszmémet érintő észrevételeirül, és hogy

3) Tulajdonkép s egy kissé határozottabban mi körül, vagy inkább: minek elérése végett kivánnék az agitatio mezejére lépni.

XX.

Jelenkor, 98 sz.
decemb. 10. 1843.

Telekdíji eszmémmel sokan barátkoztak meg, mint hitelesen jött értésemre, kiktül illyest legkevesebbé vártam volna. Többek közt például bizonyos földesur, ki különösen nagy terjedelmeket bir s kinek nyakába tervem ekkép szép sulyt akasztana. Istenem — mondám, mikor ennek tudomásához jöttem, kéjelragadtatással magamban — bizony ‚él magyar, áll Buda még;' mert hiszen mikép lehetne máskép, ha tiszta honszeretetbül nem, hogy olly ur, kit felhozék, s ki eddigelé egyenesen nem fizet semmit, s e mellett igen szereti a pénzt, annyi vonzalommal sőt udvarisággal viseltethetnék olly terv iránt, melly után annyit volna köteles fizetni.

Ámde csalódtam, mert a honszeretet köntösében fénylő rejtély alatt legalább is volt annyi számitási tehetség, mint bármi egyéb; mert a felhozott, átlátván hogy ránk kiváltságosakra nézve a nemfizetési állapot ezentul ugy is minden esetre csak pillanati lehetne, inkább ma volna valami közfizetéshez járulni kész, mint holnap. S pedig, azért inkább ma mint holnap — s itt különös vigyázatért esedezem — mert ma még olly körülményeck közt vagyunk, mellyekben teendő fizetésinket tekintve még kezeinkben tarthatjuk a ‚mennyit' és a ‚czélt,' midőn nem egy szerencsétlen politikai experimentumink következtében mind az egyik mind a másik tán már holnap ki fogott esni azokbul.

És e dolgot, ha sikerét kivánjuk, valóban illy szempontbul kell fogni fel, t. i. a józan számitás alapjaira kell állitni azt; mert mindaddig míg egyedül vagy legfőkép, honszeretetre, enthusiasmusra akarjuk rakni illyféle épitvényinket s ekkép mindig, vagy jobbadán ezek gerjesztésére s feltüzelésére pontositjuk össze tehetséginket, s érzelmekkel gondoljuk kivíhatni a csatát, mindaddig bizony nem viszünk ki s nem léptetünk életbe sokat vagy tartóst, de legfeljebb pillanatig ragyogót, minthogy minden szerelem, és ekkép a honszerelem is, bármilly tiszteletre méltó legyen is egyébiránt, nem ritkán fajul lázra és tökéletes vakságra, s ekkép néha ellenállhatlanul téved a legnagyobb aberratiókba; az enthusiasmus ellenben előbb utóbb, de bizonyosan kihül, és annál szaporábban, minél nagyobb volt. Mikép, ha van egyszer valahol előmeneti akarat, mint hála az ég! nálunk magyaroknál már egészen kifejlett e vágy, egyedül jól egybeillesztett számok vezethetnek nagyobbszerű és tartósb eredvényekhez, mert a kétszer kettő négy sem nem változik, sem el nem ragad, sem ki nem hül.

A magyarnak általján véve azt vetik szemére, hogy egyedül ‚szalma-tűzként‘ lobban fel, cserfaként azonban soha nem ég. S nyuljunk kebleinkbe, nem ugy van-e? Bizony nem tagadhatjuk. Ámde mi oka ennek? Sokan, sőt tudtomra mindnyájan, kik errül itélnek, azt hiszik: egyedül keleti gyorsabb vérünk, egyedül természetünkbe szőtt nyughatlanságunk okozza ezt. Én azonban másutt keresem e tulajdonnak kutfejét, abban t. i. — és itt kérem figyelmezzünk — hogy eddigelé a magyarnak vezetői jobbára sőt kirekesztőleg, mindig a nemzet enthusiasmusára appelláltak, számitási tehetségét ellenben soha nem iparkodtak kellőleg ébreszteni, rectificálni, és azt tervük alapjául használni, honnét aztán természet szerint többnél több láng és füst, s ebbül támadó hamu vevé okszerinti eredetét, de annál kevesebb ‚életmeleg‘ fejledezett, melly igazi és tartós egészségre emelhette volna nemzeti

testünket. S ugyanis, ha valaki álmakat ébreszt, vágyakat gerjeszt, mellyek szédítnek, ittas elragadtatásra hevítnek, mellyek azonban egyedül álmak s el nem érhető vágyak, természetes, hogy illyes, ha eleintén enthusiasmust, sőt lehető legnagyobb elragadtatást szül is, csak vajmi hamar fogja mind azokat a legnagyobb hévbül jégfagyba sülyeszteni, kik reméllettek sőt hittek, de kijátszva, megcsalatva érzik magukat.

Éppen nem a magyar vér és természet nyughatlanságában rejlik ennélfogva a ‚szalma-tűzi' qualitás, de szapora fellobbanása s éppen olly szapora kihülése, eddigi vezetőinek — t. i. azon vezetőinek, kikre hallgatott — míve, kik vagy érzelgő felszinüségüknél s könnyen pityergő vénasszonyiasságuknál fogva, vagy tudván, hogy önczélaikra könnyebben használhatják a nagy tömegeket, ha érzéseihez folyamodnak, mint ha itélő-tehetségét fárasztanák, jobbadán fényes képeket, tündöklő légvárakat, s efféle ámitási szereket raktak elibe, valami nem olly ízletes, de annál táplálóbb s nedvbe vérbe erősebben menő eledel helyett.

Tartós meleget csak siker szül, midőn a megbomlott remény okvetlen fagyaszt; ugy hogy ha szapora szalmatűz helyett valami állandós cserfa-tűzre akarjuk elvégre hevítni a magyarnak kiállitó tehetségét, mutassunk neki álmak s szemfényvesztések helyett valahára már realitást, s bizony mondom, olly állhatatos férfiuság fog a lepergett kuruczi fellobbanások, és a mai franczhoni (?) majmolások helyibe nemzetünkben kifejlődni, mint a világ bármilly népében s pedig azon kétségbe nem vehető okbul, mert vérünknek, fajtánknak reménye, kedélye, magában bizása eddig meg nem tört, mi szebb jövendőjének legbiztosb kezese, mivel ha eddig meg nem tört magában bizása, miután szinte mai napig egész léte de szinte egy pillanatig sem volt egyéb, mint szakadatlan lánczolata nemzetiségén és szabadságán mások vagy önmaga által ejtett sebeknek s meg-

nemszünő kijátszatásoknak, oh akkor tagadhatlanul olly kifejthetési erőt rejt magában, melly ha csak egy kis ápolást nyer, vagy legalább nem akadályoztatik, legdicsőbb eredvényeket fog szülni okvetlen.

Hol illy zománcz födi számosnak keblét, ott nem lehetetlen sőt nem nehéz, szalma-láng helyett könnyen el nem alvó tüzet ébreszteni s táplálni.

Lökje magátul a magyar a handabandát s mindenek előtt a handabandázókat, kik annyit szólnak és még is olly keveset mondanak, s kiknek már annyiszor vala szánakozásra méltó áldozatja, lökje ezeket magátul, és ‚számitson,‘ valamint a felhozott telekdíji eszmémet, jó számitásbul pártoló földesur: és meglássa, rövid idő mulva jó számitással de mód nélkül előbbre haladand, mint fog érzelmi komediák eljátszása s lázitó beszédek elszónoklása által nagy előrelépéseket tenni.

Telekdíji eszmémet, vagy annak valami hasonnemüét például éppen nem féltem, ha számitási mezőre vitetik az, midőn körülte enthusiasmust gerjeszteni akarás alkalmasint sőt bizonyosan annak megbuktatására vezetne. S pedig mert a szám egyenesen azt állitja előnkbe, hogy a világ mai körülményei közt elkerülhetlenül s igen rövid idő mulva felette sokat, s alkalmasint nem saját hasznunkra fogunk fizetni, ha nincs elég eszünk, ma legalább valamicskét költenünk minhasznunkra, s hogy ehhezképest, bármilly idegenen, nehezen, sőt keserűn esnék is, ha más okbul nem, csak azért is kellene járulnunk valamikép honunk investitiojához, s pedig hova hamarább, miszerint a nagyobb, s nem annyira nekünk használó, de okvetlen ránk rovandó contingenstül menekedjünk meg. Az enthusiasmus ellenben, melly mai nap mind azon szépen hangzó phrasisok által gerjesztethetik és hozathatik mozgásba leginkább, sőt tán már egyedül, mellyek az emberi nem egyenlőségi themája és a nép souverenitása körül keringnek, ugy megijesztené

s annyira idegenitené el eszméimtül mind azokat, kiket tulajdonkép illet a dolog — t. i. kik fizetnének — hogy általuk egyenesen vagy mellékesen, de bizonyára meg fogna gyilkoltatni az ügy; s pedig, mert mi tagadás benne, az illetőknél a szám illyes esetekben azt mutatja, hogy Magyarország mai fejletlen állapotja közt, a népsouverenitás pártolása, mikép az életbe lépjen, nemcsak nem argumentum valami fizetésre, de éppen ellenkezőleg, felette erős argumentum a nemfizetésre, vagy inkább: lehető legnagyobb argumentum bármilly nagy fizetésekre, csakhogy a nép, s kivált a nemzet sepredéke, melly annyiszor ruházza a nép nevét magára, most rögtön legalább, mielőtt némi előzvények nem léptek életbe, s azon szellemben, mint azt ma nálunk nem egy apostol ohajtaná vagy legalább predikálja, mindenek fölibe ne kerekedjék.

Az egek ura óvja telekdíji eszmémet ennélfogva minden enthusiasmustul s engedje, hogy az egyedül a számitás körei közt forogjon, s bizonyos vagyok, megnyilik számunkra csakhamar olly kincsfő, melly álom és ábránd helyett valahára realitással fogja megvigasztalni az egy kissé nagyobb sikerért bármiben is hiába szonjazó, s ezért némileg már annyira kétségbeeső magyart, hogy bizony vérünk nem egyike, alkotványt és nemzetiséget megmenteni kivánván, olly kevés józansággal s lélekjelenettel cselekszik, mint vízbe fuladó, ki sem a közel fekvő partot, sem az érette evező csónakot nem látja többé, de e helyett szalmaszálak s fényes buborékok után kapkod, sőt a mentésére sietőt magával vonja le a sötét mélybe.

A siker egyik legfőbb feltételéhez azonban, mihezképest olly kincsforrást valósággal meg is nyissunk mint a millyen után én sovárgok, s mellybül nagyobbszerűek életbe léptetésére aztán bőven lehetne meríteni, az én felfogásom szerint, mint érintém, az is tartozik, hogy az egybegördülendő pénz mireforditása körül csak akkor lépjünk egyes-

ségre, mikor már meg lesz nyitva a kérdésben levő kincsforrás, s ehhezképest most, midőn az még nincs megnyitva, ám ereszkedjünk előleges tanácskozásokba, nem bánom, de istenért ne törekedjünk viszonylagi terveinket egymásra erőltetni, mert máskép bizony csukva marad e kincsforrás. S ím ezen pontnál válik el azon ut, mellyhez képest felette sokan, s többek közt a felhozott, fizetésre olly hajlandó földesur is, azt hiszik czélszerűbb eljárásnak, ha mindenek előtt kitüzetnék bizonyos tárgy, és csak illyesnek kitűzése után nyittatnék meg annak életbe léptetésére valami kincsforrás, midőn én éppen ellenkezőleg viszont azt hiszem czélhoz vezetőbbnek, vagy tulajdonkép: egyedül czélhozvezetőnek, ha a pénzek mireforditási műtétele, mellyet én az eddig elősoroltak szerint telekdíji eljárásom harmadik műtételeül jeleltem ki, csak akkorra marad, mikor már ki lesz nyitva egy bő kincsforrás.

Én sokszor vádoltatám, hogy azok sorába tartoznám, kik különczködési viszketegbül, paradoxok előgörditésében s azok makacs védelmezésében lelik legnagyobb gyönyörüket; illyesrül pedig azért vádoltatám, mert igaz, nem mindig jártam Magyarország mind azon poros és sáros utain, mellyeket szokás s régi előitéletek péczéztek ki, ámde hogy illyest különczködési szeszbül tevék-e s teszek-e, vagy nem-e inkább jobb számitásbul, s mert sem fent sem alant nem függök, de egyedül saját magamtul, ennek eldöntése nem az én dolgom, de másoké s némileg tán egyedül az időé, s azért hallgatván némi, sokak előtt tán különczködő színben mutatkozó utaimrul, hadd szorítsam okoskodásomat ez alkalommal annak megmutatására, hogy éppen nem valami paradoxon utáni vadászat kedveért, de egyenesen psychologiai s a gyakorlati élet mezején felszedegetett okok miatt hiszem e jelen esetben azon megforditottnak látszó eljárást logikaibbnak s czélszerübbnek, mellyet én tüzék ki, azt t. i. hogy valami kincstár megnyitása legyen első, s csak

aztán határoztassék meg a mireforditás, mint volna czélra vezető és sikert szülő azon ut, mellyhez képest sokak, sőt alkalmasint legtöbbek nézete szerint, valami tárgy kitüzésében kellene előlegesen megegyezni, és csak aztán, mikor ebben már egyszer meglett az egyezés (?!?) lenne a pénzforrás a szükséghez mérve felkeresendő s felnyitandó. S most nézzük:

„Valami tárgyat tüzzünk ki előlegesen" — így szólnak a bevett (!) logika utániak, s nem ritkán nagy pathossal még azt is ragasztják hozzá: „csak a fiut ne az atya előtt." S igaz, ez igen okszerintinek látszik lenni, ámde körülményink közt valóban csak látszik, mert Magyarországban annyi a szétágzó elem, olly nagy szám kottyan mindenbe, s annyi szakács főz egy egy rosz levesen, mellybül aztán még sem lesz semmi, mikép valódi önámitás volna azt hinni, vagy csak remélleni is, hogy tettleg bármit is keresztül lehessen vinni, mit valami nagyobbszerünek, életbevágóbbnak, szóval: mit valami nemzetinek czimével volna de csak legtávulabbrul is nevezni szabad. Még kicsinyekben is, mint országunk nyomorult képe untig, sőt valóban mennyekbe kiáltólag bizonyítja, csak vajmi ritkán s inkább kivételként tudtunk megegyezni, kivált ha pénz forgott fen; mikép gondolhatjuk tehát, hogy valami nagyobbszerűben tudnánk megegyezni, minek életbe léptetésére milliók kivántatnak? Oh ne csaljuk magunkat, soha semmiben nem fogunk megegyezni, és megmarad, legalább részünkrül minden, in statu quo; s pedig mert habár az egész ország egyetemes lakosábul márul holnapra mintegy bűbáj által csupa egysoron-álló válnék is, azért ha fractiora jönne bármi, mindig fogna egy ellen kettő, három, sőt négy is lenni, ki azt hátráltatni s kijátszani fogná, mit azon egy életbe léptetni akar. Hozzunk csak valamit szőnyegre, mi Magyarország éjszaki részét emelné, de sok pénzbe kerülne, s ne kételkedjünk, ellene fog szegülni kelet, dél és nyugot; javasol-

junk ellenben valamit Magyarország déli részének felvirágoztatására, mire azonban a többi résznek is kellene segitőleg járulni, s akkor ismét legyünk bizonyosak, kelettel, nyugottal, éjszak fogja állni a déli előmenetel utját.

A hány fő, annyi irány, annyi terv! Ez így áll, s ekkép, ha van még mód, annyi hiuság s kolomposi vágy, és olly felette kevés magát szívesen alárendelő szerénység közt, mint a mennyi honosinkat jellemzi, vagy inkább bélyegzi, valami ollyast életbe léptetni, mi nem volna csupán rideg elv, vagy ingyen járó politikai experimentum, de egyedül valamellyes áldozattal lenne megvásárolható, ha van még mód mondom, illyesmit, minek egy kissé nagyobbszerű látszata is lenne, köz megegyezés utján életbe léptetni, az csak ugy sikerülhet, ha nem tüzetik ki az eddigi szokás szerint előlegesen bizonyos tárgy, de egészen megfordítva, t. i. az én logikám szerint mindenek előtt valami kutforrás megnyitására pontosittatnak össze minden erők.

Valamint mindenütt, ugy Magyarországban is tervvel járó s terv nélküli egyedek vannak, azon különbséggel mindazáltal, hogy tán nincs ország a világon, hol aránylag annyi tervező és inditványozó, s annyira szétágzó és tarka barka tervező és inditványozó volna, mint most hazánkban, mihez még az is járul, hogy szinte sehol nem szól olly nagy szám, és olly készületlen s tudatlan szám minden tervhez, minden inditványhoz, mint éppen megint drága honunkban; honnét aztán az, ki valami tárgy előleges kitüzésével áll elé, t. i. ki a bevett logika szerint procedál, természet szerint egyenesen Paris perpatvar-almáját veti a tervezők serege közé, s köztük ugy szólván háborut indít, mert mindenki terve mellett harczolni hajlandó, midőn ha van valami, mi mind azon tervezőt, inditványozót, belé szólót, s mindenrül itélőt, mellyekkel honunk olly dús, némi egyességre s együttmunkálásra birhatná, nem egyéb, mint az én logikám szerinti eljárás, az t. i. hogy ne bizonyos

tárgy tüzessék előlegesen ki, de mindenek előtt valami kincsforrás kinyitása vétessék munkába, minthogy egyedül illy procedura által lehet, ha lehet, mind azon tervező, inditványozó, hozzá szóló, s itélő tehetséget, melly Magyarországban létezik, s melly ezen psychologiai eljárás nélkül okvetlen csak egymás elleni vitában emésztené fel magát, némileg egy czél felé irányoztatni, s valamellyes együttmunkálásra birni. S pedig mert azon remény fokában, hogy majd az ő eszméje fog annak idején előlegesen lépni életbe, többé kevesebbé minden tervező hajlandóbb lesz tervező bajtársival valami kincsforrás megnyitásában, mellyből mindegyik meríthetni reméll, kezet fogni, vállat vetni, mint volna hihető, hogy eddigi eljárásunk szerint, mikor terv terv ellen van állitva, s minden tervező ugy szólván legnagyobb ellenségét látja minden más tervezőben, valaha is egy egy nagyobbszerü tárgy, melly pénzbeli áldozattal jár, valósággal s őszintén pártoló többséget nyerhetne.

Az én eljárási lépcsőzetem egyeztet, midőn azon logika, melly szerint eddig jártunk de semmi nevezetesbet el nem értünk, szétágoztat, s melly ehhezképest tán illhetik önkény alatt álló országokhoz, hol egy parancsol és a szétágozni akarókat egybepontosíthatja, de azért többek közt éppen ez okbul is lehetetlen, hogy illjék szabad alkotványu szerkezetekhez, mellyekben nincs, vagy legalább nem volna szabad más egyeztetőnek léteznie, mint igazi, azaz nem bitorlott szellemi superioritasnak.

Mind ezt tudom nem egy, s tán csak azért mert én mondom, vagy mert sejti, hogy az én logikám szerint tán rá kerülhetne a fizetési sor — mitül, ha tán mást mond is, lelke belsejében idegen — egyenesen hasztalan pedantismusnak, s kimesterkélt szőrszálhasogatásoknak fogja hirdetni. Világítsuk ennélfogva a dolgot, melly felfogásom szerint „sine qua non“ fontosságu, némileg még gyakorlati szempontbul is fel, a jövő számban.

XXI.

Jelenkor, 99. sz.
decemb. 14. 1843.

A legközelebbi czikk folytában bátorkodom ez uttal tudakolni azoktul, kik fényszavak és füstphrasisokkal be nem érik, s ábrándot valóságnak, és piczit nagynak nem tartják, hogy ugyan mellyik azon tetemesb pénzáldozattal járó nagyobbszerű tárgy, melly körül hihetőleg valami respectabilis többséget lehetne remélleni hazánkban? Ugyan melylyik az? Mennyire én gondolom, tán egy sincs, melly annyira állana annyi előtt olly kedvencz szinben, mint a fiumei vasut, mint a fiumei kikötő. És azt hiszszük, mert a vármegyéknél in thesi igen nagy, vagy inkább mint nevezni szeretik, roppant többség nyilatkozott kedvezőleg ezek mellett, azért ebbeli pártoló uri nagy gratiáját akkor is fogná folytatni a többség, mikor egyszer arra kerülne a dolog: fizess, és pedig milliókhoz fizess! Szinte mosolyra, de valóban kimondhatlan keserű mosolyra vonul az ember ajka, ha képzeletében feltünik azon torzkép, melly illy alkalommal kifejleni szokott, és előtte ezer variatiokban mutatkozik, mint némulnak el és száguldanak vissza, ha tettre kerül a dolog, egymás után mindazon szájhősök, kiknek a világ nem látszott elég tágnak lenni, mig fecsegéssel és handabandával lehetett azon bajnokokként vitézkedni, kik a tábor poggyásza mögött tartózkodva, bajuszt pödörve, nagy hangu „illyen amollyannal" mindent legyőznének, ámde surranjon

el csak egy két golyó, és tüstint legnagyobb szelidségre olvadnak ---- ezen drága egyedül csatán kivüli fertelmesek! És ha van ennél valami még nevetségesb, vagy szomoritóbb — mert ugyan mi lehetne busitóbb elhibázott politikai szerepnél — az valóban nem egyéb, mint azok hiedelme sőt bizodalma, és ezekkel olly sokszor járó kolomposi dagálya, kik illy seregekkel, illy körülmények közt, és illy logika szerint, tudja milly diadal-reményekkel kecsegtethetik önmagukat.

Vegyük tényül: a fiumei kérdés az, mellynek megoldása legtöbb hasznot árasztana honunkra, s hogy e műtételre nem kellene több mint 5,000,000. Azt hiszszük: vármegyei instructio utján többséget fognánk illy roppant summára nyerhetni? Milly kedély és bizalom elég gyermeki, vagy inkább elég ártatlan és jámbor, illyest csak legtávolabbrul is gondolhatni? — Nem fognánk nyerni majoritást, bizony nem, hiszen a magyar szinházra, ezen nemzeti panaceára, alig tudtunk kicsikarni csak néhány százezer forintocskát is, s ekkép már legelső stadiumában meg lenne gyilkolva a fiumei ügy. Ámde tegyük föl — ezt pedig azért tegyük föl, mihezképest a gyakorlati mező minden stadiumaiban kitünjék a némileg bevett, s annyiak által jobbnak vélt eljárás czélhoz nem vezető volta — hogy a vármegyéknél a szőnyegen fekvő kérdés körül valamikép még is csak kikerekedett egy kis majoritás. S mit fogtunk nyerni? Szinte csudát igaz, de még sem többet, mint a rendek táblája támaszát, mi ugyan sok, de még sem elég, mert hiszen ott vannak még a mágnások is, kiket lehet ugyan gyülölni, a mint hogy egynél több hazafi (!) con amore és sokkal erősebben gyűlöli is őket, mint szeretné a hazát, de számolásbul kihagyni nem; s aztán háttérben van még a kormány, mellyet hasonlólag nem szabad a combinatiobul kifelejteni, noha bár annak systematisált gyanusitása megint mai napokban nem egy pimaszra nézve a legnépszerűbb

horgony. Már az 5,000,000 keresztűl fog-e menni a főtáblánál, keresztül-e a kormánynál? Részemrül igen, de majoritással biz én soha nem hiszem, és nem azért nem hiszem, mintha a magnási karban és a kormányban — jóllehet a főrend és a királyi dominiumok által a kormány viselné a kérdésben levő 5,000,000nak igen tetemes, sőt tán nagyobb részét — nem volna általján véve, ha igy merném kitenni, 5,000,000ra rugó fizetési hajlam, hanem azért, mert az ideák ezer árnyéklati, ezer divergentiái miatt alkalmasint sőt bizonyosan nem fogna a kormányban s kivált a főrendekben találkozni elég hajlam, specialiter a fiumei kérdés feloldására megkivántató 5,000,000ban venni részt.

Tudom nem egy hevesb vér, ki belészeretett hazánkba, s azért mint szerelmes vak, és nyugtalanul indulatos is, s melly állapotot ekkép — közbevetőleg legyen mondva — nem szabad az éber hazaszeretettel összekeverni, vajmi nehezen s kedvetlenül kisér engem csak az eddig felhozott bonyodalmakba is. Ámde simább utakon nem lelhetni sikert, hacsak mind azon gordiusi csomók átvágása által nem, mellyek haladásunkat zsibbasztják; milly műtétel azonban, ne felejtsük — minthogy valljuk meg, erre nem egy honszerelmesnek volna kedve — egyedül ‚Nagy Sándornak' sikerül, Nagy Sándor pedig nem minden bokor alatt ül, s az ki, mert salvus conductus paizsa alatt áll, és mert szája nagy, szerepét affectálná, könnyen megeshetnék, hogy elvégre — mert Isten mentsen meg tragoediáktul — egyedül nagy hahotára szolgálna.

Belé kell e szerint tehát ereszkedni a bonyodalmakba, ha siker után vágyunk, és ehhezképest tegyük tovább a szőnyegen fekvő tárgyat illetőleg azt is fel, hogy minden felhozott nehézség daczára, törvénybe ment, azaz: mind országgyülés mind kormány megegyezett azon 5,000,000-

nak kivetésében, mellyet a fiumei ügy életbe léptetésére állitottunk szükségesnek.

Nem akarok ez alkalommal a hozott törvény alkalmazási nehézségeibe ereszkedni, mert igen is messzire vezetne itt csak felszinleg is mind azon furcsa helyzeteket és dilemmákat felhozni, mellyekbe már mai mibenlétükben is annyira magasztalt, de itéletem szerint inkább kiseprendő autonomiáink közt nem egy független népember jönne, ki egy uttal et caules et capram salvare, t. i. incassálni is, de valami, például vice-ispán maradni vagy lenni is akarna; hasonlóul igen elvezetne kitűzött czélomtul, mind azon nehézségeknek de csak kis részét is most érinteni, mellyek azon tekintetben vergődnének fel, hogy valljon ki kezelje, és ezen ‚ki,‘ ‚mikép‘ és ‚milly ministerek felelőssége‘ alatt kezelje az 5,000,000t. A nyájas olvasó, ha honszerelemtül nem akad meg minden tehetsége, a nélkül, vagy inkább: addig is, mig mind ezeket tán más alkalommal egy kissé részletesebben fognám elősorolhatni, maga elgondolhatja, hogy ez bizony bábeli toronyépités-féle műtétel lenne, melly közt nem egy „ki a szakács és ki a pinczér“ vagy „erősen megkötünk, de azért még is szaporán haladj“-féle bohózat adná elő magát.

Kettőre mindazáltal még is bátor vagyok figyelmeztetni.

Mi történik, ha a kivetett 5,000,000val nem jut el Pestrül, vagy nem bánom bármilly más pontrul egész Fiumeig a vasut, és az sül ki, mi mindig kisül, hogy az egésznek bevégzésére még jó summát, példaul 3,000,000t rá kell fizetni? Ugyan mi történik ekkor?

Én nem látok más módot, mint az egészet ujra az ötvenkét vármegyén, a diaetán, és a kormányon keresztül hajtani, vagy a nagyszombati minta szerint megakadni. Már a keresztülhajtás fog-e a munka illy stadiumában menni, mikor ki fogták magukat alunni az enthusiasták, és ehhez-

képest átlátni, hogy meleg vér néha erősen nagyitó üveg, a nem enthusiasták ellenben, kik már rég megunták a fizetést, még nagyobb hidegségbe sülyedendnek; bizony alig ha! Emlékezzünk csak, milly szent (?) fanatismus vitte a magyar szinház dolgát, igazi öröm volt látni! Ellenség és jó barát egyiránt gázoltattak sárba. S irjunk ki most nem milliókat, de csak néhány százezret, és én szivesen mellette volnék, mikép cserfa-tűzzel égjen, mit fellobbantani a nyers hév csak szalma-lángra birt, és árva fejemre bizony nem hiszem, hogy az ötvenkét kis királyság segitségre jönne, szerencsétlenül, igaz, de azért még is megszületett ivadékának.

Fel lehetne ugyan tenni, s tegyük fel, miután már mindent fel akarunk tenni, hogy olly szigorulag számittatott ki előre a költség, és olly kevés akadékossággal valának a tervek előleges megvizsgálásában az ezernyi illetők, és e fölött a szükségnél jóval nagyobb summa is iratott ki, mikép bizonyosan nem fogná illy ráfizetési eset előadni magát, s e szerint csorba és idővesztés nélkül, ugy mint tervezve volt, életbe lép a fiumei vasut és kikötő.

Igaz ugyan, hogy mind azon nehézségek meggyőzését, mellyeket előhoztunk, és kivált a most végkép érintett idővesztés nélküli készségét a vármegyéknek és egyéb illetőknek a tervek megvizsgálásában, s a szükségesnél jóval nagyobb summának kiirásában, egyedül különös bátorság, melly semmin nem kételkedik, vagy rendkivüli ártatlanság, melly sehol nem lát kijátszást, tehet fel. Ámde azért nem akarok vonakodni, és megengedem, hogy mind ezen nehézségek legyőzettek, s készen áll a vasut és kikötő.

Gyötrelmeim, aggodalmim, ez okbul azonban korán sincsenek megszüntetve még — s ez a második, mire figyelmeztetni kivánok; nincsenek megszüntetve pedig azért, mert egy az eddigieknél még sokkal fontosb szempont forog fen, melly nincs és nem is jöhet a bevett uton tisztába, az

t. i. hogy valljon meg fog-e felelni Fiume kikötője és az oda vezető vasut mind azon várakozásnak és reménynek, mellybe a fizetők ‚roppant' serege ezer árnyéklatokban ringatá magát.

Tudjuk, hogy a rest és tudatlan rendszerint mindig valami másban keresi üdvét, mint saját értelmes munkájában. Drága vasut és kikötőnek életbe léptetése, Magyarországnak, mi tagadás benne, felette sok, hogy ne mondjam, legtöbb törvényhozóit, a dicső korteseket t. i., kiktül a restségi és tudatlansági minőséget a legméltatlanabb sem tagadhatja meg, ennélfogva alkalmasint nem arra fogja ébreszteni, hogy többet és czélszerűbben mozogjanak s dolgozzanak, hanem a jó remény fejében, hogy a vasut és kikötő által majd meggazdagulnak, éppen ellenkezőleg, még nagyobb nemtevésbe sülyesztendi őket. Előre látható tehát, hogy valamint soha sem felelt meg a leghasznosb is minden várakozásnak, noha az általján véve legjótékonyabb volt volna is, szintugy fog ezer meg ezer egyed a fiumei vasut és kikötő által reményeiben kijátszatni, habár az egészre nézve világos leend is azok hasznos léte.

Erre ugyan azt lehetne mondani: „mi gondunk a tudatlan rest tömeggel, fenáll az út s kész a kikötő, haszna pedig elismert; morogjon, zsibongjon ennélfogva, tessék, majd átlátja, hogy közvetve rá is háramlik haszon, ha pedig nem látja, lássa!“ S igaz, ezt el lehetne s felette kényelmesen el lehetne mondani; nekem is nagy kedvem volna hozzá, nem tagadom. Ámde kérdem — és ez a főszempont, mellyet a rövidlátó észre nem vesz, mellynek kellő tekintetbe vétele nélkül azonban lehetetlen, legalább constitutionalis utakon, honunk szakadatlan felvirágzását eszközleni — ugyan ki van-e merítve, el van-e rendelve Magyarország szüksége, egy fiumei vasut és kikötőnek életbe léptetése által? Ha el van rendelve, ha ki van meritve, oh akkor rögtön életbe vele, s ha máskép nem, tüzzel vassal,

és veszszen e műtétel alatt ki vesz, a zsibongó tudatlan vad rajt pedig vigye ármány, ne bánjuk; saját magunkra azonban egy uttal huzzunk haláli ravatalt, mert ha egyéb kifejtésre nem képes honunk, mint egy utacska készitésére, egy kikötőcske-tisztitásra, akkor létünk valóban egyenesen nyavalygó aggastyáné, kinek legjobb helye kályha mögött. Amen.

Illy roszul azonban, a nélkül hogy felfuvalkodásra éppen sok okunk volna, még nem állunk, sőt ha kifejthetésünket, és mind azt, mit még tanulnunk s tennünk kell, ifjusági symptomákul szabad vennünk, csak most fogunk lépni az élet mezejére, mikép a fiumei kérdés bármilly oriásinak és szinte elérhetetlennek mutatkozzék is az, a törpékhez annyira szokott szemeinknek ma, azért bizony még sem egyéb, mint kis töredéke, vagy inkább csak szeme ezer teendőink hosszu lánczolatának.

És ezt, ugy hiszem, senki sem veszi kérdésbe. Ámde ha így áll a dolog — az pedig valóban így áll — akkor ha rákerül a sor, és ennek szaporán rá kellene kerülni, ugyan mikép fogjuk tenni előmenetelünk második lépését, mikép eszközleni t. i., hogy ismét magára vállaljon néhány milliót az ország, például: egy Pestrül Erdélybe vezetendő vasut vagy vízcsatorna életbe léptetésére? kérdem, mikép és milly probabilitások közt fogjuk tenni e második lépést, az aztán bármi legyen is, ha a tudatlan rest tömeg, melly patrio more a sült galambot várta a vaspálya és kikötő következtében, azt fogja, mint suo tempore bizonyosan teendi is — mert hiszen különös szorgalommal tanitják őt illyesekre — rivalgni, hogy általjában csak az aristocratia, néhány dús kereskedő és here magnás élvezi a haza zsirján készült vasutat és kikötőt, a nép és a szegényebb sorsu ellenben legtávulabbrul sem érzi hasznát, sőt nem egy fuvaros, nem egy napszámos veszté általa véres veritékén szerzett kenyerét s a t. s a t.

Ugyan mit fogunk tenni, ha zsarnokaink, a népszenvedélyekkel ügyesen kaczérkodni tudó kortesvezetők, majd akkor, mikor honi kifejtésünk második lépését fogjuk tenni akarni, így mint most említém, szólandnak, és a felfogásuk szerint rászedett nyers tömegeket ovakodásra intendik, miszerint másodszor ne hagynák magukat rosz utakra vezetni, azaz, ne járuljanak valami ollyashoz, mi csak a nagy uraknak, meg az aristocratiának hasznos! s a t.

Mit fogunk tenni, ha akkori zsarnokaink, kik tán nem lesznek annyira haladók, mint a mostaniak, így szólandnak? Pedig így fognak szólni, betürül betüre így. Hiszen most is így szól többsége, ha fizetésre kerül a dolog, most midőn százezrek igen, de milliók legalább még nem okoztak a többségben fizetési nauseát.

Nem fogunk mozdulhatni, és olly helyzetben leszünk, mint nem egy, ki sietségében elhagyá a meleg szobát, mielőtt kinyitva lett vala a kapu, és ekkép a pitvarban fázik; sőt jobban mondva, ugy járunk, mint járt Ezsau a tál lencsével, azaz: mí is egy kis rögtöni, de határzott kéjü kedvcsosszanásnak kielégitése végett áruba fogtuk bocsátni jövő örömeink határ nélküli kifejthetését, minthogy némileg csapdába fogtuk magunkat csipni, mellybül nincs menekvés, hacsak anticonstitutionalis, azaz szabad értekezés és többség nélküli uton nem.

Mik után ugy gondolom világos, hogy az általam tárgyalt és roszalt eljárási ut valóban helytelen, s nemcsak azért, mert azon, mint észrevehette a tisztelt olvasó, alkalmasint már első stadiumában megakad minden nagyobbszerü, hanem főkép azon okbul, mert minden további nagyobbszerü haladást, mellyet Magyarországban, hol kivált anyagi tekintetben olly annyira hátra vagyunk, közös pénzbeli részvét nélkül nem eszközölhetni, mint szinte láttuk, constitutionalis formákban teljességgel lehetetlenné tesz, és ekkép azon szomoru dilemmába helyzi a hont, hogy vagy

legelső nagyobbszerü lépése után ismét előbbi tespedésébe sülyedjen, vagy alkotmány kivüli formák segitségével lépjen elé.

A nagy terjedelmek tulajdonosa, ha ezeket nagyobb jövedelemre emelni akarja, sem cselekszik jó logika után, ha disponibilis pénzek nélkül sok részletekkel a körül zsibbasztja tehetségét, hogy mi mindent volna életbe léptetni jó, mert illy eszközlés által ha természetileg nem bizalmas, egyedül hasztalan légvárokat épit, ha ellenben merész, mint honunkban százezernyi a példa, tönkre teszi magát. Szerezzen előlegesen derék hitelt magának az illyes, mellybül bőven meríthetni, és aztán tervezzen okszerintileg, s gyümölcsöt aratand, ha pedig nem bír szerezni magának hitelt, folytassa ügyeit, minél egyszerűbben, mert így ha nem virágzik is fel, legalább idő előtt el nem hervad.

Még egyes birtokosnál, kiben ekkép unitas van, vagy illyest legalább feltehetni, sem czélra vezető, valami terv előleges kijelelése, de még ennél is meg nem akadó pénzforrásnak kinyitása első; s ha ez áll, a mint valósággal áll, akkor annál kevesebbé józan illy eszközlés honi investitionk kérdését tekintve, s pedig mert statusban és kivált nálunk nemcsak bel szerkezetünkhez és kül körülményeinkhez, de szétágzásra hajlandó egyediségünkhez képest is minden van inkább, mint unitas.

A kérdés, melly körül itéletem szerint politikai eljárásunk főtényezőinek mozognia kell, az: akarunk-e nemzetileg ujjáalakulni, vagy beérjük-e eddigi ringyrongy foltozással. Ha ez utolsóhoz hajlunk, ám akkor ----- azonban nem, mert ez lehetetlen, és ekkép ez esetet fel sem téve, mint tényt megállapitottnak akarom venni, hogy mind azok, kik e sorokat olvassák, s kikre okok által hatni s velük frigyre lépni kivánok, nemzetileg, és ekkép igen sokakban egészen uj gyökerileg vágynak alakulni. S ha így, akkor, mennyire pénzbeli előlegezéssel és együttmunkálással közelíthetni e

czélhoz, vagy inkább: vethetni meg e czélnak alapját — s illy alap nélkül semmiben, de még szellemiben sem mehetni igen elő — akkor egyezzünk meg az én logikámban, a helyett t. i., hogy külön terveink miatt tán egymásra puskázgatnánk, egyesüljünk inkább minden tehetséginkkel valami bő kincsforrás megnyitásában; mi honunkra nézve éppen azon logika volna, mellyet a felhozott földbirtokos esetére jegyzék ki leghelyesbül, s melly logika statusgépezetinkre alkalmazva, mit csak az eddig mondottak után sem tagadhatni, bizony egy kissé messzebbre terjed, mint mind azon honszerelmeseknek szerelmesekhez illő combinatioja, kik jóllehet szünet nélkül hordják ajkaikon a haladás szent ügyét, s mind azokat gyanuval s néha legméltatlanabb gyanuval érintik, kik chorusukba nem intonálnak, azért a haladásnak de csak legelső lépcsőzetit sem fogják fel kellő mélységében, a teendő második lépésrül, valamint arrul, hogy néha az első lépés, melly nem volt logikai, már a legközelebbit is megakasztja s lehetetlenné teszi, mint tenné például a fiumei, vagy bármilly más több milliókra rugó ügy, nem is álmodnak.

XXII.

Jelenkor, 100. sz.
decemb. 17. 1843.

Honunk szükségei roppantak, s valóban elannyira, hogy az, ki ámitás nélkül át birja tekinteni azoknak aggasztó sorát, lehetetlen, mikép el ne csüggedjen, s mint a példabeszéd tartja, mindent szegre függeszteni ne legyen hajlandó. S ha van valami, mi az igy látókban némi bátorságot és önbizalmat szülhet — melly tulajdonokat, közbevetőleg legyen mondva, nem szabad azon merész szeszszel egybekeverni, mellytül sok csak azért pezsg, mert orra hosszánál nem bir tekinteni tovább — az valóban nem egyéb, mint azon mindenünnen borongós körülményink közti reménynyilás, mellyen keresztül az mutatkozik, hogy tenger bajaink daczára mégis diadalosan üdvpartra köthet ki annyi viharokkal küzdött és elsülyedéshez sokszor már olly közel volt nemzeti bárkánk, ha fel-felcsosszanó, honszerelemtül ittas ide oda kapkodások helyett, éber előrelátás és szilárd következetesség ad annak irányt.

Ismerkedjünk meg ennélfogva minden akadálylyal, melly utunkat állja; egyre se huzzunk fátyolt, egy körül se ringassuk magunkat ámitásokba, mert le nem győzve csak ugy számithatunk diadalra, ha azokat lehető legtökéletesb világba állitjuk, de egy uttal — és e körül forog a dolog — magunktul lökvén gyermekhez illő veszély előtti szembehunyást, vagy egyedül rövidlátókat bélyegző vitézségi

handabandát, éber előrelátással hosszu időkre ki is tűzzük politikai eljárásunk ösvényét, és bár piszkoljon, bár üldözzön éretlen viszketeg és iskolás dacz, azon szilárd következetességgel meg is maradunk.

Sem idő sem hely nem engedi a mondottnak terjedelmesb és részletesb kifejtését megkisértenem; annak alkalmazása a tárgyalás alatt levő kérdést illetőleg azonban egyszerűleg abbul áll, hogy honunk investitionalis ügyét tekintve, mennyire ez egyedül pénzbeli segedelem által oldathatik meg, melly körül statusszerkezetünknél fogva mindig a legnagyobb nehézség fog forogni fen, olly alapra állitsuk, mikép aztán kifejtési progressiónkba ne tétethessék egy könnyen többé akadály, de szakadatlan egy haladási lépés követhesse a másikat; és a milly alapot, mint láttuk, egyedül sőt kirekesztőleg legközelebbi czikkemben kitűzött eljárási logikám szerint rakhatni meg, ugy tudniillik:

Ha nem valami egyes tárgy előleges életbe léptetésére pontositatnak össze a felébredt s valaminek kiállitására sovárgó erők, de ezek mindenek előtt egy bő kincsforrásnak kinyitásában gyakorolják egyesült hatásukat. S ugyanis, mert láttuk: hogy bármilly tárgynak életbe léptetésével fognók is megkezdeni pénzzel járó haladásunkat, ha ez olly kedvencz volt volna is, mint a fiumei kérdés valósitása, azért a hihetőség minden számai szerint az még is olly nauseát fogna minden ujabb teherhordás iránt a nagyobb számban okozni, mikép valódi, azaz szakadatlan nemzeti és constitutionalis progressiotul tán messzebbre fogtunk volna a fiumei kérdésnek életbe léptetése által esni, mint ha az elmaradt vala, minthogy a nagyobb számra olly általjános javitások, mint például a fiumei kérdésnek valósitása, jóltevőleg nemcsak felette lassan, de mint nálunk teszem a gőzhajók, egy ideig némileg még károsan is hatnak, és ekkép nem csuda, sőt okszerinti következmény, ha a nagyobb szám, mellyre nézve nem a messze fekvő és a némileg

problematicus, de egyedül a pillanati, ugy szólván kézzel fogható haszon argumentum ad hominem, mindent megakaszt — kivált ha illyes műtételre még alkotványos joga is van — mi nem hónapos saláta-féle, de cserfaként csak később időkben emelkedik fejedelmileg.

Az én két garasos tervem és eljárási logikám szerint, mint az eddig tárgyaltakbul kitetszik, a nélkül hogy előlegesen a körül pörölgetnénk és viaskodnánk, milly nagyobbszerű de pénzzel járó lépéssel fognók megkezdeni civilisatiói pályánkat, mindenek előtt egy harminczöt évre, vagy legalább hoszabb időre terjedő és száz milliót fölülmuló kincsforrás nyittatnék meg; mellybül meritve aztán, ha illyes meg volna nyitva, tüstint megkezdhetnénk bármit, például: a fiumei kérdésnek életbe léptetését, és nem csak — mire vigyázni kell, mert ez tünteti ki tervem és eljárási logikámnak egy kissé mélyebb és helyesb voltát — minden nagyszombati vasut-féle, hanem minden utóbbi megakadások veszélye nélkül is, s pedig mert, kerüljön az érintett vasut és kikötő kétszer sőt háromszor annyiba, mint a mennyire számíttatott, vagy a sok belé nézők, és a terveket constitutionalis éberséggel és ex officio tudománynyal (!) és tán egy kis ‚fitogtatással‘ is megvizsgálók által reducáltatott az, hagyán, fel fog azért épülni egyik mint másik; és szintigy, rivalgják ezek életbe léptetése után bár százezrek, mi egyébiránt nem mindig szokott a valónak legbiztosb criteriuma lenni, sőt süljön apodicticai szabatossággal ki, hogy kár sőt káros volt ezekre annyi pénzt költeni, és ez is további előmenetelünket tekintve tökéletesen közönyös, mert sem százezrek pletykája, sem azon netaláni eset, hogy az elért czélok nem feleltek meg a várakozásnak, nem fogják a törvényhozást hátráltatni, mikép szakadatlanul ne folytassa pénzzel járó nemzeti előmenetelünk második harmadik és még több lépéseit is, minthogy olly könnyen nem fog kimeríttethetni a megnyitott kútfő, és ekkép csak később vagy

már tán csak akkor fog azon eljárásnak szuksége beállani, valami pénzzel járó ügyet Magyarországnak ötvenkét vármegyéjén, alsó és felső tábláján és kormányán, hajótörés nélkül keresztül eveztetni, mikor mind szellemi mind anyagi tekintetben már olly előrelépéseket fogtunk tenni, mihezképest az illyféle műtétel, melly most valóban a legszilárdabb lelkületüt is elgyengítni képes, ideig óráigi nehézségeibül némileg már ki fogott vetkeztetve lenni.

Mikhez képest nem hiszem, hogy csak az előadottak után is valaki, ki honunknak nagyobbszerü és halasztás nélküli felvirágzását szomjazza és nem rabja valami egészen elhomályositó kedvencz rögeszmének, mást választana — ha t. i. „kész fiumei vasut meg kikötő, vagy illyesféle bármi nagyobbszerű,“ „s egy már megnyitott száz milliónál magában jóval többet foglaló kincsforrás“ közt lehetne választania — mint választaná ez utolsót; s természetesen, mert a választás tulajdonkép tizszer vagy tán huszszor nagyobb, és tizszer sőt tán huszszor kisebb summa közt volna teendő, és e szerint azon kis elmaradást egy messzebbre számoló sem venné tekintetbe, mellyhez képest például a fiumei ügynek ugy szólván már megszületett léte alá volna mind azon születéseknek rendelendő, mellyek habár egy kissé később is, a tizszer sőt huszszor gazdagabb kincsforrásban vennék olly hihető, sőt bizonyos eredetüket.

A választás azonban nem igy áll, mert hiszen valamint sem vasut, sem kikötő nincs életben még, szintolly kevessé létez valami már megnyitott kincsforrás; és ekkép egyedül a körül forog a választhatás, hogy valljon mit lehet ceteris paribus könnyebben vagy csak általjában is elérni, és főkép minek lesz nagyobb haszna: egy egy előlegesen kitüzendő tárgy, mint példaul a fiumei ügy életbe léptetésének-e, vagy egy ollyféle kincsforrás megnyitásának, mellyet én tervezek, és hogy ehhezképest nem éppen a kedvenczebb, sem nem a könnyebben kivihető tárgy életbe

léptetésére lenne a köz kiállitó tehetség előlegesen egybepontositandó, hanem arra, mi ha nehezebb is, legbiztosb és legtöbb gyümölcsöt igér.

Nem akarom s nem is tartom szükségesnek, az eddig elősoroltakat itt bővebben elemeznem, mert ki érteni kiván, az ugy is ért, és e mellett lehetetlen efféle tárgyakat, hol a „pro et contra" lehető legnagyobb szigorusággal volna latba veendő, ujságlap által ex asse és ex professo kimeríttni. De azért a következőknek felhozását, ha ez által az ismétlés hibájába még a szokottnál is erősebben esném, még sem mulaszthatom el.

Tervem kivitele, egy előleges kincsforrásnak kinyitása t. i., ha határtalanul több nehézséggel s munkával járna is, mint bár a legfényesb és legtöbbet igérő, de előlegesen ugy szólván kiszemelt, és ekkép minden esetre némileg isolált tárgynak életbe léptetése, azért még sem volna a lángoló, de azért nem kevesbbé éber hazafiui lelkületnek szabad a nehezebb munkátul visszarettegve, a könnyebbnek adni elsőséget. Nem volna pedig illyest tenni azon mindent legyőző okbul szabad, mellyet már előhoztam, mellyet nem méltányolhatni eléggé, s mellyhez képest nemzeti átalakulásunk ügyét tekintve, nem arrul van és lehet szó, hogy habár legszaporábban is, egy isolált lépéssel haladjunk elő, mellyet azonban, noha az csak kezdete volna egy nemzethez illőbb rendszernek, alkalmasint ismét egy századi pangás fogna követhetni, hanem az forog fen, hogy elvégre meg legyen, habár valamellyes időnek áldozatával is, egy olly kifejtési progressionak alapja vetve, mellyet sem egyesek önkénye, sem a sokaság daczoló parancsa, egy hamar és egy könnyen sarkaibul ismét ki ne dönthessen, és melly alapot, ugy hogy aztán szakadatlanul ne csak nyomorult hátramaradásaibul bontakozhassék ki vérünk, de előmenetelileg is megvívhasson más nemzetekkel, egyedül ugy rakhatni meg, ha minden hazafi, kinek hona, s kivált annak

jovendője drágább, mint volna édes: saját maga, és ezen, annyiak előtt legnagyobb bálványnak ephemer fénye, szent frigyre lép, és készebb zarándoki megtagadással, ha ismeretlenül, félreismerve, felejtve, sőt üldözve is, anyaföldünknek olly növényeit öntözgetni és ápolni, mellyek ha később is, de egykoron nemzetileg fognak felvirulni, mint elég hiu lehetne ollyasok szapora felnövesztésére gyakorolni erejét s csábitani másokét, mik inkább saját nevére deritnének némi álfényt, mint emelnék a köz hazának diszét, hirét.

És ha ez így van, akkor habár ezerszer súlyosb volna is tervem kivitele, mint bármilly fényes de egyes tárgynak, mint például a fiumei ügynek életbe léptetése, még is inkább annak mint ennek kivivására kellene őszinte frigyre lépni. S tagadhatlanul; mert tervembül, a fiumei ügy mellett, előmenetelünknek egy egész lánczolata, mellynek egy szeme a másikra hat, veheti, sőt ha józanul cselekszünk — és ez csak tőlünk függ — bizonyosan veendi is eredetét, midőn minden egyéb, például a fiumei ügy, legjobb esetben előmenetelünknek egyedül isolált lánczszemeként fogna fénydegélni, és a mondottak és eléggé szívre nem vehetők szerint, alkalmasint még további kifejtésünk utját is állani.

Egy eldönthetlen ok azonban még is van, melly mind e mellett engem is arra birhatna, hogy tervemtül elállva, valami egyes, teszem a fiumei ügynek életbe léptetési műtételéhez, csatlakozzam erőm szerint. Ezen ok pedig az volna, ha valaki nem is tökéletes világba, mert ki volna illyesre képes, de legalább a hihetőség derüjébe tudná állitani, hogy tervem kivihetlen, a fiumei vagy illyféle nagyobbszerü ügy ellenben kivihető.

A probabilitások azonban mind azoknál fogva, mellyeket e tárgyban már előhordtam, és mind azon pro és contrákhoz képest, mellyeket magamban ellatolgattam, és mellyeknek vajmi hosszu sorát birnék itt felhozni, bennem mind inkább érlelik azon meggyőződést, hogy emberséges

jó akarattal és szilárd józan eljárással, mint ma állnak fölöttünk a csillagzatok, mellettünk a viszonyok, és alattunk a körülmények, mindent mindenbe véve, szintolly könnyü sőt tán könnyebb volna tervemnek kivitele, mint valami ügynek, s lenne bár a fiumeinek, tökéletes végbehajtása és sikere; mi utolsót — közbevetőleg legyen mondva — nem kell egybezavarni efféle ügynek netaláni törvénybe iktatásával, minthogy — mint a tapasztalás untig mutatja — vajmi sokat eltűr s elszenved a papiros, mi azonban azért valódi életre s egészségre még nem virul.

A nemzetnek előmeneteli küzdelmiben ugy mutatkozik dagály és apály, mint a habos tengernek mozgalmi közt. Most dagály pontján van vérünk. Tán csakhamar ismét apály felé forduland. Ki tudja! Használjuk ennélfogva a mostani pezsgőséget, mig lehet, s ha már tenni akarunk, tegyünk inkább derekast, miveljünk inkább gyökérbe vágót, mintsem hogy örökleg, jobbadán csak ámitásokkal, és legfeljebb félszegiekkel, sőt némi apostolok szerint, egyenesen még most meg nem érettekkel, s ekkép lehetetlenekkel, vagy ellenkező esetben kénytelenül mindent lobba lázba hajtókkal vesződnénk és a drága időt hasztalanul, vagy aránylag felette csekély nyereséggel kimeritenők.

Bizonyos előkelőnek, kinek osztálysorsosait én nem egyszer későbbkelőknek neveztem, ki felette sok vagyonnal, de annál kevesebb renddel birt, és kit ekkép sokan „nagy urnak,“ némellyek ellenben ollyasminek tartottak, mit a köz életben tékoznak szoktak nevezni, illyesnemü előkelőnek mondom, egy igen becsületes és a szokottnál egy kissé messzebbre számoló gazdatisztje volt. Egyik költött, másik szerzett. Sőt míg az első azon törte fejét, és máson nem igen törte, hogy valljon mikép szórhatná pénzét a világba legizletesebben és legfényesebben, addig a második egyedül a jövedelmek minden módoni nagyobbitása végett törte gyötörte magát. A viszony gyönyörű

volt, tökéletes gép! Csakhogy a szegény gazdatiszt éjjel nappali fáradozásának daczára, az ekkép fenálló aránysuly és ujabb theoria szerınti munkaelosztás még is naprul napra mind inkább megbomlott; s csak azon okbul, mert míg a ‚költő' nemcsak rendes jövedelmét költötte rendesen évenként, de rendszerint még ezen tul is többet kevesebbet, vagy inkább: többet és többet, addig a ‚szántóvető' bármikép csürte csavarta volna is, bizony még a rendesen behajtandó évenkéntit sem birta kiállítni, és annál kevesebbé valamicskével többet, de e helyett kevesebbet s még kevesebbet. S illyest egyszerüleg azért, mert a ‚költő' igen is haladott, a ‚jószág' ellenben nagyon is pangott; felette nagyon pangott a jószág pedig egyedül és igen természetileg azon okbul, mivel a ‚költő,' jóllehet igen szeretett volna minél többet és többet költeni, azért még sem határozhatta soha is el magát, noha megnemszünőleg fel volt erre kérve, hogy jószágának investitiójára, mikép az aztán erősebben jövedelmezzen, valamicskét félre, vagy inkább hű tisztjének kezeibe tegyen. És ez így ment jó ideig, azaz: mindig ferdébb s ferdébb állásba jött ezek következtében a felhozott költő és szántóvető közti gépezet, míg elvégre olly annyira közelitett az tökéletes megbomláshoz, hogy mint electricai ütés által egyszerre igen nagy félelem szállja meg a ‚költőt.' Észreveszi ezt hű tisztje, és e felette kedvező pillanatot lehető legjobban használni akarván, nem ijesztgeti urát koldusbot-féle képekkel, mert tudja: ‚költő könnyen kétségbe esik,' minél nincs roszabb, szinte nem törekedik egyes tárgyak, például: birka-aklok, pálinkaházak, czukorgyárok és effélék kiszemelt életbe léptetésére kicsikarni tőle valamelylyes pénzt, mert itt megint saját gyarlósága jutván eszébe így okoskodik: ha a legelső javitást elhibázom, az talán nem felel meg a várakozásnak, s e mellett néhány véletlen jó termés miatt ismét felbátorodik uram — a mint bizonyosan felbátorodik, mert illy uraknál „passato il pericolo, gabbato

il santo" — akkor soha őt uj investitiora többé nem birom. S azért most van idő, messzebbre hatónak megalapitására. Mihezképest a szemes gazdatiszt ismervén az emberi természet gyarlóságit, s e fölött tudván, hogy mit ma szalasztasz el, ha arra kedvezőleg állnak a csillagzatok, azt néha századok sem hozzák többé vissza, bátran és ügyesen megragad időt s körülményt, s szerencsésen ráveszi költő urát, hogy ezentul a jószágnak nagyobb jövedelmeztetése és mind inkább felvirágoztatása végett abba évenként rendesen és változatlanul bizonyos előre elhatározott summa fektessék, s pedig arra, mire annak idejében legnagyobb szükség lesz, vagy mi hihetőleg legtöbb gyümölcsöt teremtend.

S ugyan mi sikere lőn? Nem kevesb mint egy azelőtt parlag és sivatag vidéknek mosolygó viránynyá átvarázslása, hol lakhelyét a szerencse üté fel, minthogy éppen azon arányban, mellyben a több tehetség nevelé a munka eredvényét, ez pedig a munkálási vágyat, s megnemszünő lánczolatban e kettő viszonylag egymást, szint azon arányban nőtt megnemszünő munka közt polgári erény is, az emberi szerencsének e nélkülözhetlen alapja, mellyet azonban henyeség még soha nem rakott meg; a magát szinte már tönkre tette előkelő végre mind inkább és inkább megismerkedvén a halhatatlan embernek szebb örömeivel, t é k o z k ö l t ő b ü l, b ő k e z ü é s g y a k o r l a t i h o n p o l g á r l e t t, ki egekben kereste ugyan inspiratioit, de azért az emberiség szebb virágait a jobbakkal és nemesebbekkel még is e földön ápolta.

Honunk legtöbb lakosa, s kivált nagyobb része azon osztálynak, melly törvényeinkbe hat, és melly ekkép — oh ne csaljuk magunkat — vérünk s alkotványunknak élet és halál közti itéletét tartja kezeiben, nem átallom ezennel kimondani, habár fejemet koczkáztatnám is, egyenesen a most felhozott tékoz költő szerepét játsza, játsza pedig századokig. Erejét nem kimélvén, sőt nem ritkán vajmi nevet-

séges torzképileg tulbecsülvén, idejét pedig rendszerint, mintha rá soha nem fogna kerülhetni végóra, bűnös hanyagsággal fecsérelvén, olly könnyelmüleg költi egyiket mint másikat, tehetségének öregbitésére ellenben mit sem tesz, vagy tesz törpét, sőt tesz ellenkezőt, és mind e mellett még sincs magasság, mellyet költő mámorában elérni ne vágyna, sőt gyermeki viszketegében elérni ne remélene.

Itt van ideje azért, hogy ki honához hű, s ki önlábán áll, őszintén egyesülve, a felhozott hű gazdatiszt példáját kövesse, mikép aztán honunk, sok hiába költött, vagy költőileg költött tehetségnek s időnek elfecsérlése nélkül, szakadatlan haladhasson a világi köz polgárosodás mezején; minek alkalmazása a szőnyegen fekvő tárgyat illetőleg abban áll, hogy hazánkban rögtön most, mielőtt tán ismét kihülne a mai lelkesedés, vagy tudja az ég milly bonyodalmakba keveredhetnék honunk — és ugyan ki látja csak a legközelebbi huszonnégy órát is? — s ekkép mielőtt késő volna, olly financialis kutforrás nyittassék meg, melly legalább legközelebbi időkig szolgáljon kezességül, egy könnyen ismét félbe nem szakadható nemzeti előmenetelnek.

Legyen csak kinyitva illy forrás, és ne busuljunk a többin, mert valamiben aztán bizonyosan meg fogunk egyezni, mi ha sikerül, jutalmunkat fogjuk lelni benne, ha pedig nem, akkor a második lépést okszerintiebben teendjük, és ekkép minden esetre haladni, és semmi esetre ismét pangásra hidegülhetni nem fogunk többé, s hamarább mint gondolnók, édenné válik most szegény, akkor gazdag honunk.

XXIII.

Jelenkor, 101. sz.
decemb 21. 1843.

Miután még ez év folytában, melly már végére jár némileg s mennyire a mostani körülmények közt lehet, be kivánom rekeszteni ‚telekdij' körülti esméimet, s mint kinyilatkoztatám, egyedül bizonyos föltételekhez kötve fognék az agitatio mezejére lépni, a netalán diadalosan kivívott köz teherhordási elv alkalmazását pedig akkorra hagyandanám, mikor már ki fogott volna nyittatni valamellyes, egy könnyen ismét be nem hegedhető kincsforrás, ez uttal csak röviden tárgyalhatom bizonyos Morionnak, és egy magát még csak később nevezendő magnásnak, eszmém ellen görditett nehézségeit.

Morion bölcselkedése, mellyet itt *) alatt egész kiterjedésben közlök, noha rövid, és mézzel s bizonyos udvarisággal beburkolt, azért még is tökéletesen felleplezi előttünk

*) Ösztönöztetve Széchenyi István gr. felszólitása által, mellyet adó-czikkei egyikében tett, e következő ellenvetéseket vagyok bátor röviden s ha szükség lesz, bővebben is, előadni „Két garas" czímü inditványa ellen:

1) Az inditvány alapja, a telek-díj, igazságtalan, mivel a száz millió kölcsön által eszközlendö haszon az egész hazát illetvén, közösen is kellene hatni mindenkire, s mégis az inditvány azt tartja, hogy csupán a földbirtokosak járuljanak a teherviseléshez.

2) Nincs előadva, ha valljon az urbéres telkekért a földesur fizessen-e avagy a jobbágy, vagy pedig, — leszámitván azon terhet, mennyiben

tisztelt szerzőjében, nem átallom mondani, azon: hazáját, mint követeli sőt tán hiszi is, mindenek fölött bálványzó, de ezért annak terheiben részt venni még sem akaró speciest, mellyben honunk fájdalom! olly dús, s mellyet több felette hasznos tulajdonok mellett az is jellemez, hogy gyülölsége s antipathiája a magnások s általján véve a magasb aristocratia ellen olly vakitó és olly mindenek fölötti, mikép

---

már az adó nyomja, — azon arányhoz képest, mellyben a földesur a jobbágyi telkeknek hasznát veszi, közösen?

3) Az első számu ellenvetés szerint csak a földbirtokosak viselvén a terhet, ugy látszik, hogy nem is egyebet, mint csupán az oligarchia vagy legalább az aristokratia javát czélozza; azaz: minthogy legnagyobb részben azért vétetnék föl a százmillió kölcsön, hogy az eladósodott nagybirtokosak megmenekülhessenek az uzsorától, az inditvány csak ezen osztálynak eszközlené javát; pedig kérdés: ha vajjon nem hasznosabb volnae, ha kissé megfonnyadnának aristokratáink; absentista legalább minden esetre kevesebb lenne s ezenkivül az igen félszeg terv, melly csak egyik részen, a vagyonoson, segit, a másikat pedig egészen kihagyja a számitásból. Anglia bajainak is ott van legnagyobb jelensége, mint azt ezen évben a tory ministeriumnak egy tagja a lord Howik beszédjére megjegyzé, hogy a vagyonos osztály naponta inkább gazdagodik, a szegényeké pedig naponta inkább szegényedik.

4) Ezen tekintetből igen politikátlan a terv, mivel elkülönitő osztályt képez a polgári társaságban.

5) Az egész terv csak palliativnak és nem határzott elvkérdésnek látszik, mivel nem valami rendszeres adózási tervet akar megalapitani, hanem, ugy szólván, csupán el akarja zálogositani a jövendöt, ha jól emlékszem, 35 évre. —

6) Hogy kivánja a nemes gróf a földbirtokosoknak kikölcsönözendő 90 milliót lerovatni? Amortisatio utján, vagy pedig a tőke kifizetésével? Ha amortisatióval, ugy a közállománynak soha sem fog annyi pénz kezei közt lenni egyszerre, hogy azzal valami derekast kezdhessen s mindenek felett pedig, gyorsan be is végezhesse, mert, azt hiszem, hogy a nemes gróf meg fogja ismerni, hogy egy annyira elmaradott országnak, mint Hunnia, investitiójára vajmi igen kevés pénz évenkint egy pár millió s azonkivül, ha amortisatio utján fizettetnék viszsza a tőke az egyes kikölcsönözők által a közállománynak, ugy néhány év folytán arra fogna a közállomány felébredni, hogy sem tőke sem kamat nincs többé, és mellesleg legyen megemlitve, itt látszik hogy csak palliativ ezen terv; ha pedig örökké a földbirtokosoknál fogna a kikölcsönzött 90 millió maradni, azaz, csak a rendes kamat fizettetnék, és nem valamelly amortisáló pénzecske is, ekkor még kevesebbet lehetne évenkint az ország investitiójára forditani s en-

alkotványunkat, de még nemzetiségünket is lábaival volna tapodni kész, sőt ezek egész jövendőjét is megrontani, ha ez által nyavalyás szomját enyhítve, tönkre tehetné gyülöletének tárgyát.

Távul vagyok, általján véve, vagy kivált Magyarországot tekintve, az aristocratiának bármilly kis mértékben is tömjénezni akarni, valóban felette távul! sőt ha azzal már vesződni kivánnék, megvallom, inkább volna kedvem, nem egy magyar magnásnak és előkelőnek egyedül szájhazafiságát s vajmi potom áron szerzett népszerüségét s hírnevét legitt pelengérre állitni.

Éppen nem czélom ennélfogva, édes szavakkal s nagy lamentokkal valami szeretetet vagy csak kiméletet is gerjeszteni akarni magam és magnás bajtársaim iránt; sőt gyülölje bárki az egész magyarországi főrendet, jót roszat mind egy fazékba vetve, s pedig con amore, biz én nem bánom, vagy inkább, mert ezt nagyon bánhatni: Isten neki, hiszen e kedvtöltés nem drága, szenvedelem mint más, fejtörő

---

nélfogva, ha ezen kölcsönzött tőke bizonyos, nem hoszszu idő mulva, a közállománynak viszsza nem fizettetnék, akkor soha sem lehetne valami derekast és nagyszerűt tenni az ország investitiójára; ha pedig viszszafizetése követeltetnék a tőkének, akkor azon állitásból, hogy a „Két garas“ magyarosabban „hat krajczár“ terv által segitve lesz a mostani eladósodott nagy birtokosakon, semmi nem lenne, mivel aligha hajtanának egyhamar az ezen kölcsön által eszközlött javitások annyit, hogy, mint mondám: egyhamar képesek lehetnének a földbirtokosak viszszafizetni a közállománynak a tőkét.

7) És végre, az mondatik, hogy ezen telekdíj alapul szolgál egy olylyan kölcsönnek, melly bankba helyeztetve, feladatául tűzi ki az egyes birtokosak fölsegélését és jószágaik javitását; nincs ellene kifogásom; de ha az mondatik, hogy ezen telek-díj alapul szolgál egy ollyan kölcsönnek, melly azonkivül feladatául tüzi ki az ország investitióját is, (utakat, csatornákat, országos kikötőt s tb,) akkor az egész ellen kifogást vélek tehetni. Ha csak azt nem gondolja a ns gróf, hogy még egy más száz milliót is fog fölvenni, mellynek kamatait a 90 millió kamataiból fogja fedezni s ezen második száz milliót pedig egészen az ország investitiójára forditja. Morion. Társalk. f. évi 77. sz.

sem, és annyinak nincs jobb dolga; s mi több, a kölcsönt kölcsönnel, s pedig uzsorával, vagy legalább szánakodással vissza is fizethetni.

Mit a felhozott Morion-féle czikk tárgyalásával elérni kivánok, ehhezképest egyedül az, mikép, habár csak néhány vonással s felszínleg de ez alkalommal is kitüntessem azon szomoru tényt, hogy valóban nem egy magyar, magát a köz állomány elibe tevő szájhazafi létezik, ki e mellett minden fölötte levőt s gazdagabbat erősben gyülöl, mintsem szeretné a hazát, s hogy e szerint minden jobbak, kik előtt a haza szent neve nem üres hang, s kiknek vérükhez vonzó hűsége több mint külmáz, kellőleg ovakodjanak, nehogy, ha már gyülölniök kell, minek se szükségét, se kéjét, se hasznát én egyébiránt, bár tekintsem a hazát bár egyesek érdekeit, nem birom átlátni, legalább a köz álladalom csorbitásával ne élvezzék ezen szükkeblü örömet.

Eszmém ellen görditett első pontban igazságtalannak mondja Morion inditványom alapját, mert a száz millió kölcsön által kerekedő haszon az egész hazát illeti, s tervem szerint még is csupán a földbirtokosak járulnának az uj teherviseléshez.

És ez félig meddig igaz, minthogy tervembül ki vannak zárva, vagy inkább ‚kihagyva‘ a tőkepénzesek, kereskedők, gyárasok, kézmüvesek, bér és nyugpénz után élők s a t. Én ezeket azonban éppen olly készakarva hagytam ki, nehogy complicáltabbá legyen az ügy, mellyet életbe hozva látni sovárgok, mint ellenkezőt kivánva készakarva irányozta az olvasó figyelmét azokra Morion, jól tudván, hogy nem létezik hátulsó kapu, mellyen a magyar kiváltságos általján véve szivesebben surranna ki, valami fizetés elkerülése végett, mert ezt némi plausibilitással tehetni gondolja, mint mikor alkalmat nyer mások s kivált a tőkepénzesek és dús kereskedők mögé bujhatni. „Ha azok nem

fizetnek, kik élire verik a pénzt *) és kincsekben fuladoznak (!) mikép fizessünk mí, kik véres veritékkel (?) keressük mindennapi kenyerünket. Legyenek azok előbb kellőleg megróva, mí is szívesen járulunk aztán bármihez is. „Éljen." Igy szólnak, s éljen-t rivalg utánuk az otromba sokaság, melly kereskedőben, s kivált tőkepénzesben ugy szólván csak haramiát és valami vampyr-féle vérszopót gondol láthatni; Morion, az udvariság és méltánylat köntösében fellépett taglaló pedig örül, mert a nélkül, hogy észrevették vala — mint ő gondolja, de roszul gondolja, mert illyest csak horogra való pimasz nem veszen észre — olly felette könnyen megakasztá az ügyet; s ugyanis: mert ha mindaddig nem járul a kiváltságos valami teherhordáshoz, míg ötvenkét vármegyének tömkelegei és kivált a legislatiónak egyéb bonyodalmi közt nem fog megadóztatni, és a többség felfogása szerint kellőleg megadóztatni, kereskedő, tőkepénzes s a t. akkor bizony Morion et Com. uraimék soha nem fognak — legalább constitutionalis uton nem — olly szerencsétlenül járni, mikép, valami köz terhekbeni részvétre legyenek szoritva, mert Magyarország sorsa így vagy amugy, fel vagy lefelé, de valamikép ezentul vajmi szaporán el lesz döntve már, s ekkép Morion et Co. legfeljebb azon szerencsétlenségben fog részesülhetni, de ebben bizonyosan fog — mert vagy mí magunk, vagy más, de valaki minden esetre hovahamarább megadóztatand — hogy majd idegen kéz rója meg őt és társait, mit bár adna Isten s minél laposabbra nyomólag, ha t. i. illyes egyedül a dicső Morion speciesre nézve történhetnék, minthogy efféle szájhazafiak nem is érdemlenek egyebet széles e világon.

Ámde az a baj, hogy ez így elkülönözve nem történhetik, és hogy néha egyetlen egy illyesféle Morion elég,

*) Azaz: kiknek sok pénzük van; mert egy huszas, egy bankó élén meg nem áll.

egész constitutionalis s ezzel olly szorosan egybefüggő nemzeti jövendőnk fölött kimondani a moriatur itéletet.

Ha kereskedő vagy tőkepénzes volnék, lelkemre mondom, előlegesen azt iditványozom: „A kereskedőkre s a tőkepénzesekre rójátok a legelső új adónak becsületét!!!" Nem nevezem tehernek, de becsületnek. És büszke érzéssel mondom, én így voltam lelkesülve mindig, és tudom, így leszek siromig, mert kimondhatlan féltékenység lakja keblemet, hogy senki hazafiui tisztemben elömbe ne vágjon, mihezképest nem is keresem a kötelesség teljesitését annyira másban, mint magamban, s e szerint telekdíjt javaslok, mert földbirtokos vagyok; és ha nem érez, nem gondolkozik minden, vagy legalább sok magyar így, sőt ha a helyett, hogy mindenki iparkodnék legelső helyt állni vérének felemelési küzdelmiben, a nagyobb rész gyáván nemcsak el hagyja magától ragadtatni e becsületi babért, de elég aljas, elég nyomorult, még hátat is fordítva, mást nyomni maga helyett elé: akkor csekély számunkat, geographiai helyzetünket, lapos honunkat, s olly annyira egybebonyolodott körülményinket tekintve, bizony nem segít rajtunk e földön orvos többé, de egyedül pap kell örök viaticummal.

Nem tudom, álmodtam vagy olvastam-e, de mindig legnagyobb elragadtatásba hoz ezen kép: „hogy mikor győzedelmes hadaival Caesar kikötni vágyott Britannia partjain, elborzadva az ott komolyan álló számtalanságtul, mellyet a tenger habjai is látszottak védeni, minden intés daczára még a tizedik legio sem merte megkezdeni a vitát, de néma kábultságba meredve, mintegy haláli fagy futá Roma legmerészebb bajnokit is keresztül, s már már általjános panicus ijedségnek mutatkoztak legaggasztóbb jelei, akkor Sextus Baculus, a tizedik legio sashordozója, bátran ugorván a sós hullámokba, „én legalább — így mond — ha más nem, megfelelek kötelességemnek a respublicához, s az ellenség közibe viszem azon sast, melly titeket annyiszor

vezérlett diadalhoz, vele ott veszendő, ha ti nem víjátok vissza" ----- És Anglia megrohanva, s csakhamar meggyőzve lőn.

Illy példát kövessünk mí, sőt legyen köztünk mindegyik, mennyire birja, illy ‚példaadó,' s esküszöm, csakhamar más képet mutat honunk, mint a milly nyomorult hátramaradások közt sínylik az ma, s fog sínyleni örökleg, ha mint ma patrio more, vagy inkább à la Morion, egyik a másikra akarja hárítni a hazafiság tisztét, vagy ha illyesen kétségbe esik, csudálatra méltó talentumot fejt ki valami hátulsó kapu feltalálására, s mi több, azon még hazafisági praetensioval nagy uri mód ki is méltóztatik (!) surranni.

Nemzetünkben annyi a lélek, s még olly számos köztünk olly hazafi, tán soha nem volt több, ki életével volna jobblétünket megvásárlani kész, hogy valóban csak szikra kell a legnemesb tűz fellobbantására. Miképp bizonyos is, lennénk csak a felhozott romai had helyzetében, ugy mint ma vagyunk lelkesülve, és a győri ütközet dicsőségére leplet vonva, bár sikerrel bár nem, de a leggyőzedelmesb ellenséggel is vajmi férfiasan szállnánk szembe.

Ámde bajunk nem ez, mert hiszen hol az ellenség? S tán kár, minthogy ez esetben legalább eljárási tacticánk volna egyszerűbb, s ekkép sokkal könnyebben felfogható. Bajaink azonban mélyebben fekszenek, sőt olly mélyen, miképp azokon még a legkomolyabb harczra elégséges felhevülés sem segíthet, s ekkép nem segíthet olly bátorság, melly a helyett hogy megtörhetlen munkásságra, türelemre s saját érdekeinket háttérbe lökő zarándoki hazafiságra dicsőülne — és ez, csak ez segíthetne rajtunk — egyedül harcz-enthusiasmusra képes fejleni.

Már illy esetben, hol a diadal reménye csak hosszu évek állhatatos munkássága után mutatkozhatik a hű lelkületnek, Sextus Baculus példája nem elégséges; de nekünk, ha azon kötelességnek, melly minket köt annyaföldünkhez

s vérünkhez, valódilag meg akarunk felelni, sokkal nehezebb erényeket kell gyakorlanunk, mellyeknek sokszor csak tanuja sincs, köszönete pedig rendszerint csak sírban van, s melly abbul áll: munkálni nagyban, s ha nem lehet, munkálni kicsiben, de munkálni mindig; másban csak akkor keresni elmaradást, mikor már rajtunk nem mult, s mindenek fölött kötelességet teljesítni, ha más nem teljesíti is.

Mit ha Morion felfogott volna, valamint véletlenül azt is, hogy minden jobb embernek a köz terhekbeni részvétlenség inkább büntetés, mintsem lenne büszkélkedési tárgy, a felhozott első pontot alkalmasint így írja: „Emberül van, hogy elvégre földesur, az eddig szinte bevett, mindent mindig másra tolni akaró döbrögiség helyett, telekdíjt javasol. Sok más forrást is meg lehetne nyitni ugyan, kereskedőt, tőkepénzest s a t. hasonlóul adóztatni. Ezt azonban, nehogy sulyosb legyen az ügy kivitele, hagyjuk akkorra, mikor kivíttuk az elsőt, mellyet, mert én is földesur vagyok, tétova nélkül nem csak pártolok, de mennyire birom, elő is mozdítok."

Mikor csatarendben valának Napoleon hadai, mint tudva van, egy ezred sem akart a másiknál később a csatában részt venni, de mindegyik elsőséget követelt. Morion, a méltányos, az udvarias, a mézes mázos, ha köztük van, illy bolondságra alkalmasint nem fakad; s azért már előre örülök látni képét, mellyet ha nem csalatkozom már láttam valahol, ha az anonymitas sáncza mögül kibujván megnevezi magát. Ámde lássuk tovább:

A második pontban felhozott nehézség egyedül részlet, mellyet már eddigelé is felvilágositék némileg, s mellyet, legyen csak őszinte jóakarat, nem lesz nehéz elintézni, ugy hogy annak bonczolásával most biz én nem bajlódom.

Annál nevezetesb a harmadik pont, melly bármilly ártatlannak sőt méltányosnak mutatkozzék első olvasásra, azért egy kissé mélyebbre látó előtt még is uj bizonyságul

szolgál, milly felette nehéz, legjobb akarattal sőt aránylag szép tálentummal is rosz ügyet diadalosan védni. Ugyanis, alig halad Morion csak három lépést, s már ellent mond magának! Az első pontban t. i. azt állitja, „hogy tervem szerint a száz millió kölcsön által eszközlendő haszon az egész hazát illetné" a harmadik pontban pedig azt, „hogy inditványom csak az eladósodott nagybirtokosak osztályának eszközlené javát!!" — E kis contradictioba pedig egyedül azért jött, mert az első pont által, mint láttuk, Morion ugy hitte tervemet leginkább megtörhetni, ha azon m á s r a t o-l á s i hajlamot ébreszti fel kiváltságosinkban, melly csak ürügyre vár, hogy vad szenvedélyre fakadva, megakaszthasson mindent; a harmadik pontnak segitségével, melly pontot az elsőtül ügyesen, vagy legalább nemes inspiratiobul, hogy észre ne vegyék álnokságát, egy közönyös pont által elválasztott, a harmadik pont segitségével mondom ellenben ugy gondolta depopularisálni ügyemet Morion legdicsőségesebben, ha olajat, vagy inkább, mert ez igen is tiszta volna, szurkot önt azon antipathiába, mellyel a kisebbek a nagyobbak iránt ugy is annyira viseltetnek honunkban, hogy valóban csuda lesz, ha az ekkép gyáván egymás ellen agyarkodókat nem nyeli el hovahamarább bármilly harmadik hatalom.

Tervem lényege, vezéreszméje az, mit Morion éppen ugy tud, mint bárki más, ki nem sinylik néhány érzék hijában, s nem akarja a legocsmányabb hypocrisis bélyegét viselni homlokán, hogy

1) Lehető legnagyobb általjánosságban s csak bizonyos időkig, két garast szedvén egy egy holdtul, olly évenkénti jövedelem kerekedjék, mellyhez képest felvehessen a magyar nemzet száz milliót; — és

2) E tőke lehető legnagyobb haszonnal Magyarország felvirágoztatására fordittassék.

Ez tervem lényege, vezéreszméje, egyedül ez: ugy

hogy minden, mi azon tul fekszik, nem egyéb, mint annak, bár igy vagy amugy módositható corollariuma.

Azt lehetne erre mondani, hogy valljon miért nem hoztam tehát elé a dolgot' illy egyszerű köntösben s miért adtam alkalmat efféle gyülöletes megjegyzésekre.

Boldog Isten! Megmondom. Ezt ezen okokbul tettem:

1) Mert ki valami eszmét kedvessé akar tenni; az, ugy hiszem, hibáz, ha nem fejti ki annak minden elsőségit s minden jó oldalait.

2) Mert a nagyobb birtokosak sulya olly elhatárzó tervemnek életbe léptetésére vagy megbuktatására, hogy nem mulaszthatám el kimutatni, mennyire volna tervem alkalmazása rájuk nézve s pedig az egésznek csorbitása nélkül hasznos.

3) Mert akárhány magyar van, ki belé köt — ha érdeke kivánja vagy erre kedve csoszszan — biz a legszentebbe is, s ekkép tudtam: nem kerülhetem el, bármit tegyek is, hogy Morion vagy rokonkeblüe, köz teherhordási eszmémet valamikép be ne piszkolja.

4) Mert feltennem kellett, valamint most is felteszem, minthogy eszmém netaláni sikerének nincs más alapja: hogy vannak és lesznek a hazában még olly egyedek, kik méltányolván becsületes tiszta szándékomat és jövendőbe nézetemet, előadásom netaláni csorbáit és sötétségeit inkább jóra mint roszra magyarázva, meg fogják különböztetni tervem vezéreszméjét annak mellékes, s ekkép igy vagy amugy változható feltételeitül.

Lehetetlen volt ezeknél fogva elő nem tüntetnem azon nyereséget, melly az országra háramlanék, ha a felvett száz milliónak bizonyos része addig is, míg az egész a hon virágzására befektetve nem fogna lenni, kamatra kiadatnék; a melly financialis műtétel által in thesi a száz millió, mint láttuk, száz hetvenre rugna, mi nem volna megvetendő.

E hypothesist felállitván — mellynek azonban lesz-e

s mennyire lesz sikere, más kérdés, de most nem ide való — természetes, hogy éppen olly lehetetlen volt legott a nagy birtokosokra nem eszmélnem s pedig 1) is, mert ugyan hol kereshettem volna — és most megint egyedül in thesi és legnagyobb általjánosságban szólok — kilenczven millióra biztosb hypothecát, mint éppen a nagy birtokosoknál; s 2) mert gyakorlatilag szólva ugyan mi eshetett volna nekem kedvesebben, mint egy olly módot feltalálni, melly midőn hetven millióval gazdagítná a hont, egyuttal és mellékesen a nagy birtokosokat is eszmémhez édesgethetném; a nagy birtokosokat, kik, mint előbbi czikkeimbül kiviláglott, legérzékenyebben, sőt közülök számosan és jobbadán apáik bűnei miatt olly érzékenyen lennének tervem által érintve, mikép ha az legott, és a nélkül hogy ez által a köz álladalom csorbulna, mi mindig főszempont, nekiek nem kedvezne, valóban nem volna csuda, ha közülök nem egy, s egyenesen koldusbot elkerülése végett, eget s földet mozditna tervem megsemmisitésére.

Ámde ezt szegény Morion, oh szegény hon, nem birta felfogni, s természetesen, mert tüstint, mikor észrevette, hogy tervem csakugyan használhatna a nagybirtokosoknak is, ugy annyira elvakitá őt a magnás-gyülölet, mikép mind azon számtalan jót sem látta, mellyet tervem egyenesen a honra árasztana, sem azt, hogy a kiadandó pénzeknek lehető legbiztosb hypothecára állitása hetven millió kamatjával együtt legalább is hajtana annyi hasznot a honnak, mint használna a nagy földbirtokosnak.

Nincs időm részletekre; de az analysis lombikába vetve Morionnak tervem ellen görditett harmadik pontját, mennyire én gondolok irójának mélyebb veseredőibe hathatni — s fájdalom nem egy efféle egyed van honunkban — az alkalmasint illy resultatumot adna: Inkább ne éljen a magyar nemzet, inkább ne virágozzék Magyarország, ha ez aristocratiájának szilárditását s felvirágoztatását is eszközlené.

Illy hiedelemben pedig egyszerüleg, de azért mint hiszem, helybül egy könnyen még sem mozdithatólag azon okbul vagyok, mert máskép teljességgel lehetetlen, hogy Morion lehető legnagyobb malitia nélkül tervem vezéreszméjét, melly világosan a hazát illeti, a nagybirtokosak felsegélésire vihette volna át.

Egyébiránt nem akarom ez uttal vizsgálni, hogy vallljon mennyire, vagy csak egyáltaljában is, van-e nekünk magyaroknak, alkotványunk s nemzetiségünk fentartása végett aristocratiára szükségünk; annyit azonban mondhatok, mikép az én eszem szerint valóban nem birom felfogni azon nyereséget, mellyet Morion e következő állitásával gondol Magyarországra háritni: ha valljon nem hasznosabb volna-e, ha kissé megfonnyadnának aristocratáink; nem birom e hasznot pedig felfogni azon eldönthetlen okbul, mellyhez képest szoros tudományilag éppen azon arányban fogna zsidó és külföldi pénzes gyarapodni, melly arányban megfonnyadandnak aristocratáink, minthogy ezeknek mindinkábbi megfonnyadása egyedül azokat gyarapitná, s nem ám a nagy magyar közönséget, mit Morion tán és felette dicséretesen ohajt, de ennek elérésére magnás'-gyülöleti vakságában éppen ellenkező utat tart helyesebbnek, s ugyanis: mert legyen egyszer csak minden magyar tehetség, zsidók és külföldi pénzesek kezeiben, a mint hogy kivált a két évvel ezelőtt életbe léptetett nemzeti panacea következtében nagy rész már azokban is van, nagy. része pedig felette gyors léptekkel azok felé indul, és oh milly végvonaglati vakság kell ahhoz nem látni, hogy e tragoediának utolsó felvonata bizony nem fog lenni magyar, sem nem szabad szellemü.

Valóban szomoru az eset, s vérünket tekintve annál szomorubb, mert gyülölségi hajlama nem egy Morion-féle magyarnak még koránt sincs kimeritve azon antipathia által, mellyel az aristocratia iránt viseltetik, de midőn con amore

gyülöli ezt, nem kevesbbé gyülöli a kormányt, gyülöli az egyházi rendet, gyülöli a katonát, gyülöli a németet, gyülöli a horvátot, gyülöli a tótot, gyülöli a görögöt, gyülöli a városi polgárt, gyülöli a kereskedőt, gyülöli egyik a másikát s a t. szóval: gyülöl mindent, mert hiszen hasonneműjével sem él békében, paraszthoz vonzó szerelme pedig bizony nem óriási, s még is nemcsak biztos öbölben véli magát, de reformatori tisztében, mind nemzeti mind alkotványos tekintetben ugyancsak mély felfogású tactica szerint s ekkép vajmi pompás sikerrel gondol procedálni, mert hiszen még is szeret valamit, s pedig legőszintébben s mindenek fölött, t. i. a hazát, vagy tulajdonkép — mert ugyan mi a puszta haza a benne lakó egyedek nélkül — a hazával mindig egybekevert saját drágalátos magát!

Nem tudom, Morion a magyar statusbölcsek ezen osztályához tartozik-e, mellynek száma minden torzitás nélkül bizony nagyobb mint gondolnók; de megvallom, sejtem, mert ki vérünk és alkotványunk vajmi kis szigetre szoritott diagnosisának daczára annyira gyülölheti az aristocratiát, mikép nem látja, hogy annak mostani körülményink közt még erősebb lefonnyasztása nem a hazára, de a zsidóságra s kivált a külföldiekre nézve volna nyereség, az alkalmasint ugyanazon egy kutfőbül szinte mind azok ellen is fog hasonló gyülöletet s ebbül fakadó daczot, lenézést, kevélységet és dagályt meritni gyakorolni, kiket felhozék.

S ha ezen osztályhoz tartozik, mi ha nem is bizonyos, minden esetre igen hihető, ezen osztályhoz, melly naprul napra jobban elisolálja magát nemcsak a világtul, Europátul, de még a hazában is: akkor az ellenem görditett negyedik pont valóban jó tréfa, mellyhez képest az isoláló tervemre akarja fogni az elkülönözés bűnét.

Egyébiránt még egy pillanatra visszatérvén a harmadik pontra, ha Morionnak telekdiji eszméin ellen nincs más kifogása, mint az, hogy tervem által a nagy földbirtokosak

bizonyos része mostani financialis bonyodalmibul tán kivergődnék, s mind azon milliók, mellyek most kamatként minden évben a honbul kivándorolnak, ezentul a hazában maradnának, ám jól van, mert noha ezt felette nagyon bánnám, mert honunk javát nemcsak directe de indirecte is szeretném előmozditni, azért e ponthoz még sem ragaszkodom sine qua non-ként, s heverjen a kilenczven millió kamatlan, és szaporodjék ha birja a ládában, bizony nem bánom, vagy fektessék az egész száz millió mind egyszerre a honba, vagy legyen kiadva az költői és metaphysicai hypothecára, a mint tetszik, mindenben megegyezem, csakhogy ne az én nevemet, de Morion nevét illesse az ebbeli financialis eljárás dicsősége és köszönete.

Az ötödik pontban, miután az előbbeniekben nyilván elárulja Morion nemfizetési hajlamát, azt veti szememre, hogy tervem csak palliativ elvkérdésnek látszatik lenni, mert nem valami rendszeres adózási tervet alapit meg, hanem csupán csak a jövendőt akarja elzálogositani, s pedig ha jól emlékezik, harminczöt évre.

A hatodik pontban pedig egyenesen keveseli Morion azon pénzbeli tehetséget, melly tervem után kerekednék, és ezen valóban igen naiv sort irányozza hozzám: „mert — így mond — azt hiszem, hogy a nemes gróf meg fogja ismerni, hogy egy annyira elmaradott országnak, mint Hunnia, investitiora vajmi igen kevés pénz évenként egypár millió."

Már most kérdem a részrehajlatlan olvasót, lehet-e egy könnyen több szemtelenséget és hypocrisist néhány sorba öszpontositni, mint a mennyit egybe birt szorítni Morion ötödik és hatodik pontjába?

A négy elsőben jóformán mindent előhoz, mi a zsiros nagy többségben nauseát okozhatna tervem ellen, s miután azt hiszi, „megakasztá az ugyet," sarkon fordul s nagy uriásan piczinyeli az egészet! Mintha bizony két kéz-

zel járult volna ahhoz, ha határozott és rendszeres adózási tervvel, melly örökre köt, állottam volna elé, és mintha csak azért tetszenék neki vissza tervem, mert mint ő számitá ki — s bizony nem tudom milly kulcs szerint — csak egypár millió fordíttatnék az olly annyira elmaradt Hunnia felvirágoztatására.

Bizony mondom, a jobb lelkületü, ki mélyebben tekint a tények forrásiba, émelygő érzéssel fordul el a magyar elmebeli surlódások illyféle fekélyeitül; mert hol őszinteség nincs, de mézes szavak és virágok alatt csak álnokság lappang, s mi több, ennek beburkolására nemcsak különös gond nem fordíttatik, de a legotrombábbul készült csapdákba vélik az illetők megcsiphetni bárkit, ott a rothadásnak olly jelei mutatkoznak, mellyektül ha köz neheztelés által nem menekszik meg a hon, bizony egek sem birják azt élet felé forditni többé.

Kinek nem tetszik tervem, vagy hibát talál benne, ám mondja ki, s lelkemre eszküszöm, azért egy hajszállal sem fogom őt roszabb embernek tartani nálamnál, sőt okosabbnak és jobbnak, ha tévedésimet utba idézve, jobbal bir állni elé. Az isten őrízze azonban a hazát azon álorczások csábjaitul, kik — mint Morion ellenem görditett ötödik és hatodik pontjában tevé, mellyekben határzott elvü rendszeres adóval s tervem nem elégséges voltával üz pompát — csak azért ülnek a haladás hyperbola-paripájára, hogy az ostobák nagy seregét elszéditve homályba lökjék, s ezen fogás által is gátolják a haladás kivihető és gyakorlati lépéseit.

S Morionnak addig is, mig bővebben lesz bátor — mint mondja — egyet s mást szükség esetében előadni „két garas“ czimű inditványom ellen, csak ennyit.

És azért álljon elé. Ha pedig csupa negatiók helyett netaláni „hat krajczáros“ sőt „tizenkét krajczáros,“ az enyéimnél sokkal magyarosb czikkeiben, minthogy garas igaz igen németes, mert Groschen-bul ered, a krajczár el-

lenben ugyancsak magyaros, mert de csak távulrul sem hasonlit kivált kimondásban a német Kreutzer-hez; oh szegény Morion! ha mondom csupa negatiok helyett magyarosb czikkeiben jobbra tanit, akkor legyen bizonyos, én leszek első, térdet fejet hajtva leghangosabban elmondani, igen nagyon töredelmes mea culpámat, hogy ellenem görditett szivömledezéseit s velőáradásait olly kevés udvarisággal fogadám! — S erre, t. i. ezen utolsónak megbánására — mert hiszen Morion még semmi jobbra nem tanitott — félig meddig már most is hajlandó volnék, s pedig mert véletlenül éppen most, midőn e sorokat irom, valakitül, ki a titokban van, vagy az anonymitási álorczán keresztül nézett, felette nagyon hallom dicsértetni (?) Moriont s róla azt állittatni: hogy bizony szegénynek nincs rosz intentiója, nem is akart ellenem, kit különösen tisztel (!?) kikelni, hanem hogy már szokásában van, a magáét is tartalék, de minden rosz szándék nélkül elmondani.

Mea culpámat ez uttal azonban még sem rebegem el, mert eddigelé bizony nem tudtam az iránt egészen még tisztába jőni enmagammal, valljon e következő három species közül, mellyel rendkivülileg megveré honunkat ármány, mellyik vétkezik erősebbben honunk iránt, s ekkép mellyik érdemel több visszatetszést, vagy viszont több kiméletet.

Egyiknek képét e czikk által festém. Még sokkal jobban tudnám kidolgozni, de ez uttal tán nem szükség, mert habár általjános vonásokban van is oda vetve az, azért hiedelmem szerint, még is magára fog ismerni abban nem egy ravasz, s nem egy illyest fog benne látni a mélyebbre tekintő.

Másiknak lényege körülbelül ez: bármibe, jóllehet legkisebb tárgyismeret nélkül belékottyanni, atyárul fiura átmenő előitéleteket, vagy könyvekbül kiszedegetett általjánosságokat, minden alkalmazás nélkül fényes axiomákkint elszónoklani, és a hazának legéletbevágóbb kérdéseit olly

kevés ihletődéssel és scrupulussal kezelni, mintha csak kártyaházak felépitésérül, vagy efféle gyermekes kedvtöltésrül volna szó.

A harmadik species elvégre az, melly rabulisticai szüléktül eredvén, rabulisticai levegőben élvén, annyira el van minden csepp vér- s nedvében rabulismustul nyomorítva, mikép mint a német mondja, ‚hyperfein‘ jelleméhez képest egyenes és büszke férfiuságot bocsát tekervényes glacé-keztyű féle hiu piperőczségért áruba, szilárd hazafiság helyibe ocsmány önérdek utáni vadászatot állit, majd a kormánynyal, meg máskor a sokasággal, nem a köz álladalom előmozditása végett kaczérkodik, de azért hogy magábul legyen valami, habár csak egy kissé magasb felfogás szerint is, valami felette piczi! és melly vak minden, sőt saját maga iránt is, mert in ultima analysi — ha igaz, és pedig igaz, s ennél nincs szilárdabb axioma, hogy emberséges öntudat s némi jobbak megbecsülése nélkül nem érhetni e földön el valódi szerencsét — még maga magát is megcsalja.

Már az első, második, avagy harmadik osztályhoz vallja-e magát Morion, nem tudom; hanem hogy egyikéhez tartozik, azt, ha szól, felhozott czikke után itélve, fogadom, minden mélyebbre ható előtt tökéletesen be fogja bizonyitni. És azért, mert a választás minden esetre dicső, minélelőbb ki a napvilágra!

XXIV.

Jelenkor, 102 sz.
decemb. 24. 1843.

Valamint kézzel fogható, hogy Morionnak tervem ellen gördített észrevételei alatt nincs egyéb, mint ügyetlenül leplezett megakasztási s megrontási vágy, ugy világlik viszont a magát még nem nevezte magnásnak a p. hirlap 286 és 287dik számaiban felhozott minden soraibul egyedül legőszintébb szándék ki: mennyire lehet, előmozdítni az ügyet. És azért, mivel álnok gáncs is más, és feloldásra oda vetett csomó is más, éppen ugy, mint jónak sőt el nem háritható tisztnek tartám Morion lényegét utolsó czikkemben kellőleg illustrálni, ugy hiszem illőnek sőt kötelességben járónak, a magát nem nevezte magnásnak loyalis érzettel tett érszrevételeiért itt nyilványos köszönetemet jelenteni; s pedig, mert a közálladalomra nézve nem lehet hasznosb, mint kiismértetni a „szájasokat" a „lelkesektül" — ennyit Morionnak; — a jó hiszemü és siker után sovárgó tervezőnek ellenben nem eshetik semmi kivánatosb, mint tervével járó minden nehézség s körülmények kellő kimutatása — ennyit viszont a taglaló magnásnak — minthogy egyedül igy kerülhetni el minden megbukott tervnek két legközönségesb gyilkosát, az egyoldaluságot t. i. és a felszinséget.

Időbül és helybul egészen kifogytam, ugy hogy ez alkalommal legjobb akarattal sem bocsátkozhatom mind azon

részletek felvilágositásába, mellyekre figyelmeztetni szives vala a most érintett loyalis taglaló; annyit azonban mondhatok előre — és ez okvetlen kiviláglandik, ha netalán ismét discussioba jő az ügy — hogy sem egyik sem másik czikkében de egyetlen egy nehézség sincs, melly, mi tervem lényegét illeti, feloldható nem volna. Ámde értsük egymást: mi tervem lényegét illeti, mondom, mert annak jobb vagy közönyösb sikere, nagyobb vagy kisebb eredvénye, éppen nem tagadom, felette erősen függ mind azon nehézségek diadalos legyőzésétül, mellyeket a magát nem nevezte magnás néha igen talpra esve hoz tervem ellen fel.

Mind ennek megmutatására — a mennyire t. i. néhány sorral illyest megmutathatni — mind némi hibás felfogások rectificatiojára legyen ennélfogva szabad, egyet s mást csak fővonásokban érintenem.

Első czikkét azon ismert tábornoki anecdotával kezdi meg a taglaló magnás, mellyhez képest pénz, több pénz, s még több pénz kivántatnék legszükségesebben meg győzedelmes háboru vitelére.

Erre azt lehetne felelni: bizony nem volt az angolnak aránylag sok pénze, mikor második Fülöp alatt szétverte az aranydús spanyol armadát; az amerikainak pedig még sokkal kevesebb volt, mikor az angoltul szabaditá meg magát s a t. ugy hogy pénz mellé háboruban tán még valami egyéb is kell.

Azonban legyen a tábornoknak tökéletes igaza, ki tudomásom szerint Montecuculi volt, biz én legalább ez alkalommal nem bánom, csakhogy nem értem, mikép alkalmaztathatja e mondványt a taglaló magnás ezen szavakkal rám: hogy t. i. én „két garas“ czim alatt közrebocsátott telekdijas tervemet, melly által hazánk javát gyorsan és hatalmasan előmozditani reméllem, éppen ugy egyedül pénzre

alapitom, mint az elébb emlitett vezér a háborut.“ Nem értem pedig azért, mert telekdíjas tervem financialis műtétel, sőt a telekdij maga egyenesen pénz, s igy természetes, hogy az eszmém szerinti pénzbefizetésnek nem lehet más alapja, mint egyedül pénz. Éppen azon osztályzatban mindazáltal a tisztelt taglalónak e következő szavait olvasom: „A tervező gróf egyszersmind nyilván kimondja, hogy egyedül ezen terve elfogadásában lát módot, vérünk illő s tartósan gyarapodandó haladása és boldogsága talpkövének olly módoni letételére, miszerint honunk egén valahára azon hajnal felderüljön, melly után okvetlen világos napfénynek kell — legalább a tervező gróf várakozásai szerint — következni.“

És csak akkor, mikor ez utolsót olvastam, kezdém érteni, hogy a tisztelt taglaló a tábornoki mondványt tulajdonkép nem az én telekdíji tervemre akarta alkalmazni, mint az véletlenül megtörtént, hanem egyenesen vágyamra, honunkat hajnali biborban és déli napfényben látni; ugy hogy míg Montecuculi pénzre állitá háborui reményeit, én egyedül pénz után várnám Hunnia felvirágzását, s mi még ennél is több, mint éppen most hozám fel, egyedül ezen tervem elfogadásában látnék módot, vérünk illő s tartósan gyarapodandó s a t. talpkövének letételére s a t.

Boldog Isten! hol mondottam én mind ezt? Hiszen ez igazi Dulcamara-féle rendszer volna, mellynél én, s kivált politikai charlataneriát tekintve, gyülöletesbet nem ismerek. Nem nem, én egyedül pénzre, mellyet egyébiránt egy alkalommal sem tűztem ki czélul, de mindig csak eszközül, vérem nemesbülését, honom felvirágzását soha sem állitottam. És éppen olly kevessé adám telekdiji eszmémet financialis állapotunk egyeduli s ugy szólván kire-

kesztő gyógyszeréül; valamint nem emlékezem, mikor kérkedtem volna két garasos eszmémmel annyira, mikép egyedül annak életbe léptetése után is fel fogna a déli nap ragyogó sugáriban fényleni Hunnia.

Én mind ez ellen ünnepélyes ovást teszek. S ugyanis, mert pénzt, ujjászületésünk jóllehet felette hatalmas de azért még is mindig csak egy tényezőjének ismerém, melly ha regenerationk olly sulyos, sőt valljuk meg, olly annyira problematicus műtételében isolálva áll, s nem működnek mellette fölötte számos szellemi és anyagi tényezők, bizony nemcsak déli napfény, de még csak egy kis becsületes hajnali bibor sem fogja az emberi események évrajziban kitüntetni fajtánkat. Hanem tán éppen azon okbul, mellyhez képest Montecuculi hajdanta mindig csak pénzt, és több pénzt, és még több pénzt hordott szájában — mert hiszen bátorságban soha nem szükölködött a magyar — s ha Montecuculi véletlenül Chinában vezérkedik — mert ott elég a pénz — alkalmasint courage, több courage, és még több courage fakadott volna megnemszünőleg ajkairul; ugy ha én hasonlólag, sokak szerint tán kelletén tul is pengetem a pénzt, ugyan nincs-e igazam? miután sem jó akarat, sem enthusiasmus híjátul nem sinylünk, de még sem megyünk, sőt nem is mehetünk azért semmire, s pedig egyedül, mert pénzünk nincs. Igy tehát megbocsátható, ha valamint az érintett vezérre is ráfogák, hogy ő diadalra csak pénzt követel, ugy szinte engem is sok csak azon szinben lát, mintha nemzeti küzdelminkben egyedül pénz után várnék sikert. Ámde azért még is devalvaljuk állitásinkat, mert csak igy érthetjük s méltányolhatjuk egymást. És e szerint, ha valaki tán kelletén is tul buzog tárgyaért, azért ne tegyük róla könnyelmüen fel, hogy ő azt azon okbul már panacea hatásunak tartja.

A taglaló magnás kételkedik, valljon kapnánk-e csak egyáltaljában is száz millióra felrugó kölcsönt, valamint nem

kételkedik kevesbbé azon, hogy illy roppant summát három és félért vagy csak négyért is fognánk-e szerezhetni. Ezekhez azonban ollyasmit csatol, mintha feltehetné, hogy olly gyakorlati ember mint én, e tekintetben bizonyosan már előlegesen fogott volna gondoskodni, s a dolgot az illetőkkel már előre el fogta volna rendelni.

Részletekbe, mint már érintettem, ez uttal nem bocsátkozhatván, ezekre röviden csak azt mondhatom:

Ha tervem mint egyes isolált karika illesztetik mostani országos gépezetünkbe, a nélkül hogy ebben is némi javitások történnének, de e helyett utóbb is megmarad például az aviticitas kérdése mai lényegében s utóbb is a kortesek gratiajátul annyira függő független tens Vice-ispán és Sz. biró urak hajtandják be a pénzt, mellyet még a legszájasb és körmösebbek sem tudtak de csak a magyar szinházra is bekeríteni s a t. akkor, bár adjuk „széles e haza“ mellett „nemesi levelünket“ sőt üdvünket is hypothekául, bizony az egész világ hátán sem találunk összesen véve annyi bolondot, kikbül három és fél- vagy négyért csak egy milliót is ki fognánk préselhetni.

Mihezképest, ha ki illy körülményeket teszen fel, annak tervem ebbeli sikerén természetesen nemcsak kételkedni szabad, sőt azt egyenesen hasztalannak kell tartania.

Ha ellenben mind életbe lép az, mi tervem sikerét feltételezi, s mit polgári szabadság utáni vágygyal kérkedő nemzetnek hova hamarább életbe nem léptetni igazi bűn és szégyen, akkor — én legalább egy cseppet sem kételkedem — bizony megszerezzük a száz milliót, s ha ezt jutányos kamattal nem cselekedhetnők, ám magunk bocsáthatunk ki annyit.

Ugy hogy, mi specialiter a kölcsönt illeti, telekdiji tervemnek az első esetben semmi sikere nem lesz, a második esetben ellenben legjobb sikere várható; olly esetben végre, melly e kettőnek közepére esnék, azaz történnék némi ja-

vitás ugyan, de csak félig meddigi és félszegü, akkor tervem is aránylag természet szerint csak félig meddigi és félszerű sikerrel járna.

Mikbül szoros tudományilag az foly, quia de futuris contingentibus non datur determinata veritas, hogy én mint practicus ember — melly nevezettel engem megtisztelni szíves a tisztelt taglaló s ezt valóban nagyra veszem, mert a mostani köz szédelgés közt bizony nehéz némi fényes theoriák által el nem ragadtatni — az foly mondom a fentebb előadottakbul, hogy én mint practicus ember, nem érezhettem magamban vágyat, időmet valami nemzeti kölcsönnek az illetőkkel való előleges kidolgozására fecsérelni; s pedig, mert az irgalmas Istenért ugyan milly basisra állithattam volna egy illyféle előlegesen kicsinálandó tractatusnak csak propylaeumit is, miután senki nincs e hazában, ki csak távulrul is jóslani képes volna, milly biztosságot lenne a magyar nemzet adni kész.

Ki hitelt adni tud, azaz: ki nemcsak elégséges de olly hypothekát bir, mellyre a hitelező tüstént és minden incommoditas nélkül rá teheti kezét — és e körül forog a dolog — az bizonyosan kap pénzt, s annál bizonyosbban s annál olcsóbban, minél jobb a hypotheka, azaz minél „elégségesebb," és minél — ha így lehetne kitenni — „hozzá férhetőbb." Ez axioma, s mellyet váltótörvényünkbül származó nem egy éppen ellenkező eset még nem gyengit, s ugyanis, mert mindaddig, míg az országnak általjános hitele nincs, mindaddig, bármilly specialis jó törvények fogtak volna is életbe lépni, bizony csak véletlenül fog a szükségbe zavarodott adós, egyes pénzes monopolisták martalékibul menekedhetni.

Fizessen az ország bármilly summát évenként, de azt fizesse olly rendesen s olly szabatosan, mint tegnap: volt, és holnap: lesz, s ezt ne csak saját maga higye, de az ‚illetők' is ‚hihessék,' s bizony mondom, több vagy kevesebb

áldozattal, de minden esetre váltig kapunk pénzt. S im e szerint nem az a teendők sora, hogy mielőtt csak távulrul is kifejlődött volna legislatioi tömkelegeink közt e kérdés lényege, már is valami tractatusra lépni akarjunk, s éppen ugy korántsem az a dolog philosophiája, hogy valljon tehetünk-e szert száz vagy tán csak ötven millióra, s ezeket $3\frac{1}{2}$ vagy 4, 5 sőt 6 percenttel fogjuk-e fizetni, hanem az, hogy bajnokilag kiállva a gátra, kevesebb vagy több áldozattal, de minden esetre kivívjuk honunk felvirágzását. Magátul értődvén, ceteris paribus, minél olcsóbban, mi azonban szinte egyedül csak józanságunktul függ.

Továbbá azt véli tisztelt taglalóm, hogy igen is rózsaszínben tüntettem elő tervemet. Én ezt azonban nem hiszem, mert illyest csak akkor fogtam volna tehetni, ha tervem végeredvényeit festem, ezt pedig nem tevém, sőt egy szóval sem érintém, mi mindennek életbe léptetésére hinném én a tervem által egybe gördülendő pénztehetséget forditandónak, mert e műtételt eljárásom egyenesen harmadik stadiumául tüzém ki. S így meglehet, taglalóm azt tartja tervemben igen is rózsaszínünek, hogy száz milliót három és fél legföljebb négygyel reméllek kaphatni, kilenczven milliót pedig öttel kiadhatni, s így tovább. De ez esetben elvéti a valót, mivel a mellékest veszi főszempontul; s ugyanis mert, nem az a főszempont: valljon száz vagy ötven milliót kapunk-e alacsonyabb vagy magasb kamatra, s milly summát adunk ki s a t. hanem az a dolog lényege és philosophiája, hogy fog-e s milly arányban fog honunk tervem alkalmazása által felvirágozni; s e tekintetben, mint érintém, nem mondtam semmit, ámde igérhetem, ha a világi események törvényei minden sarkaikbul nem bontakoznak ki, mert a kisded makkbul, csak el ne gázoljad, mindenütt tölgyfa lesz, hogy vajmi szép gyümölcsöket fog teremni tervem, ha az — mit nem akarok feltenni — különös idétlenséggel nem kezeltetik, minthogy ritka kifejlésre képes honunk, s mert lásson vérunk

csak egyszer ‚nagyobbszerü sikert,‘ mellyet eddigelé soha sehol és semmiben nem látott, s érzem minden csepp véremben, habár számban kicsi, még is megtörhetlen lelkesedésre gyul, melly legdicsőbbeket vihet végbe, mellyet azonban minden nagyobbszerü sikernek, legalább ‚bibora‘ előtt, egyedül phrasisokkal s költői igéretekkel egy egész nemzetbe, melly csak most nem régiben fordult el a koporsótul egy kis élet felé, égi tűzként lövelleni akarni, s mert ezen egész nemzet illy műtétel után tüstént nem járja el kínjában a villitánczot, arra ugy szólván: anathemát kiáltani valóban ha több nem, legalább igen felszínes theoria és vajmi nyavalyás állapot.

Tárgyalásának folytában azt is felhozza taglalóm, hogy tervem kivitelében igen nagy nehézségeket lát. Erre azonban jó hiszemben azt felelhetem: fogadom nem lát többet, de csak annyit sem mint én, s pedig mert, noha nem hihető, azért még is elsülhetne azon non putaram, melly szerint szavaimnál megcsipve, kénytelenül ki fognék az agitatio mezejére állni, s ehhezképest, nehogy azon csak ugy haladjak mint idomitlan ló, már mennyire lehetett, megbarátkoztam az akadályoknak legalább egy részével, s megvallom, már ezek is olly áthághatlanoknak mutatkoznak — s mennyi lesz még az előre nem látott! — mikép ha azon hit nem lelkesitné keblemet, hogy a szilárd hazafiságnak még a legsulyosb sem lehetetlen, valóban már régóta felhagytam volna az egészszel; ugy hogy teljességgel nem találta el taglalóm a valót, ha azt hiszi, mintha én tervem könnyü kivitele körül magamat ámitásokba ringatnám.

Többnyire vegye szíves észrevételeiért bucsummal együtt ez uttal még egyszer köszönetemet addig is, míg tán alkalmam lesz részletesebben feloldani nehézségeit, s higye el, hogy olly kritikát mint övé, mellybül egyedül loyalis őszinteség lehel, bármiben fáradnék is, mindig nyereségül veendem.

KÉT GARAS.

XXIV. (VÉGE. *)

Jelenkor, 103—4ik sz.
decemb. 31. 1843.

Nézzük most, mennyire néhány vonásban illyest tenni lehet: tulajdonkép s egy kissé határzottabban: mi körül, vagy inkább: minek elérése végett kivánnék az agitatio mezejére kilépni.

A végett, hogy addig is, míg az idő jobbat s czélszerübbet fejt ki, törvény által legyen eldöntve, mikép a bellica és domestica mellé, mellyek már léteznek, egy harmadik kincstár alkottassék; és ez utolsó

1szer. Egyedül Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére szolgáljon;

---

*) A Jelenkor legutóbbi (102dik) számában bizonyos okok miatt félben szakasztott s most közölhető „Két garas" czimü XXIVdik czikket mi a tisztelt gróftól már f. hó 18kán vettük egész mostani terjedelmében s azóta ehhez általa semmi nem adatott, sem abból el nem vétetett. Mit azért is szükségesnek láttunk ezennel megjegyezni, hogy kitessék, mikép a tiszt. gróf ur a p. hirlap szerkesztője kivánatával a népet illetőleg, egybetalálkozott, miután látható, hogy a ns gróf a jelen számban közlött öt pontjaiban (kivált a 2ban) mellyek szerint a küldöttség eljárását ohajtja, ha nem épen azon szavakkal is, de világosan fejezi ki a p. hirlap szerkesztője eszméjét. Adjon Isten kivánatos sikert a dolognak. S habár több más kérdés iránt foly is még a harcz, legyen legalább ez egyben, illy nagy fontosságúban, béke, söt frigyesülés hazánk feldicsöitésére!

A szerk.

2szor. Minden egyéb kincstároktul elkülönözve, egyedül saját körében forogjon;

3szor. Budapesten felállitva, az országnak legszigorubb ellenőrsége alatt kezeltessék;

4szer. E kincstár felállitására ne legyen ugyan egyetlen egy bármilly kis kutforrás is kizárva, nehogy azonban sok czél utáni iramlás végett, mint az sokszor történni szokott, egy se éressék el, mindenek előtt irassék ki általján véve Magyarországnak minden egy hold terére in thesi két garas, vagy legalább egy garas telekdíj.

Ha ez — s értsük egymást — egyedül in thesi, s csak bizonyos évekre, például harminczöt évre el van döntve törvény által, akkor küldessék ki országos választmány, mellynek tisztje következendő volna:

1szer. Minden körülményt fontolóra véve, olly kulcsot dolgozni ki javaslatként, mellyhez képest legigazságosb volna a két két vagy egy egy garast az ország külön részeire kivetni.

2szor. Mindenek előtt szemügyre venni a szegényebb sorsuakat s már valami adó alatt állókat, ugy hogy ezek vállait az uj teher csak könnyen s inkább az általjánosság elve miatt érintse.

3szor. Kikutatni, milly financialis műtétel által lehetne a telekdíj után bekerekedő pénztehetséget legmagasbra emelni. És e tekintetben, mennyire szükségesnek fogja látni, magát a kormánynyal, vagy legalább ennek főembereivel, érintkezésbe hozni.

4szer. Lehető legkimeritőbb javaslatot kidolgozni, hogy tekintvén az ország általjános javát, különös reflexioval levén a honnak mostohább vidékeire, valamint egyetemes szegényebb sorsuira, milly series és milly lépcsők szerint volna a telekdíj alapján egy és más legczélszerűbben életbe hozandó.

5szer. Tervet késziteni az egész ügynek gyakorlati alkalmazása fölött; s végre

6szor. Az egészet, a jövő vagy a drága idő kimélése végett egy rendkivül tartandó országgyülésnek benyujtani.

És ez uttal agitatioi eszmém fölött határzottabbat nem mondhatok; magamnak mindazáltal fentartván, hogy majd mikor netalán az agitatioi mezőre lépés végett, fel fognék szólittatni, az addig is tervem ellen görditendő nehezségek feloldási próbája mellett egyszersmind a most előhozottakat is tehetségem szerint még jobban felvilágositni s tán pótlani is fognám.

A pók, mint mondják, még mézbül is mérget szí, a méh viszont még keserűbül is édest.

Felszólitom ennélfogva mind azokat, kiknek vérünk jövendője őszintén fekszik lelkükön: nézzék előadásom hiányait engedékenyen el, s ha lehet, vonjanak egy kis jót tiszta lelkü szándokombul.

Erő, magában bizás s ebbül eredő bátorság jellemzi a férfiut. A helyett tehát, hogy a casuisticának ezer bonyodalmiba bocsátkoznánk szük prókátorilag: mi minden fog érni, ha egy egy garast vetünk ki egy egy holdra — mi körül, igaz, foliantokat lehetne irni, bizzunk inkább magunkban s eddig meg nem tört nemzeti zománczunkban, és irjunk ehhezképest elvként, minden holdra nem bánom ha nem is két vagy egy garast, legalább de tétova nélkül, egy krajczárt ki. Hiszen kezünkben marad az egész, s egyedül minhasznunkra fog fordittatni az. Mitül rettegjünk tehát? Illy csekély teher ha nincs is szoros tudományi szabatossággal elosztva, bizony senkit nem nyom el. S ha valaki véletlenül általa még is erősebben volna megterhelve, azt a lelkes addig is, míg minden jobb és jobb rendre fejledez, szívesen elviselendi.

Oh szent haza, mellynek nevével nem egy hiu csak kalmárságot űz, ébreszd a jobbakat szebb hasznukra. S

legyen bármi kicsinynyel is megkezdve egy józanabb és igazságosb rendszernek aerája – – –, s legalább, mint én itélek nemzeti létünkrül, én, ki ábránddal be nem érem, többé vérünk jövendője fölött nem csüggedek, mert lássa csak a magyar, hogy hazafisága az égi lakosoknál viszhangra talál, s gyümölcsöt terem, s mint fentebb érintém: ‚Vetélkedni fog,‘ de nem azon, mi ma teszi nyomorult ujhuzásinak tárgyát — oh piruljunk! — hanem hogy ki tehet többet a honért.

S ha legnagyobb veszély kisérné is ügyemet — pedig legkisebb sem kiséri — még akkor sem kellene azt kisértetlenül hagyni. Mert ugyan biztos állásban vagyunk-e most? Oh ne csaljuk magunkat! Agg bárkánk, mind nemzeti mind alkotványos tekintetben bizony felette közel van a hajótöréshez, mert az indulatok vajmi magas habjai és a szenvedélyek kibontakozott szélvészei hányják vetik azt, s ekkép tán nem segithetne rajtunk egy könnyen valami inkább, mint egy kis ‚gyakorlati part,‘ mellyre kikötve csakhamar átlátandjuk, hogy uj elemekbül csak Isten teremthet nemzetet s ekkép mí mint gyarló emberek, egyedül a létezők kifejtése s nemesbitése által menthetjük meg és emelhetjük magasbra vérünket.

És most elvárom, mit mondanak az oppositio zászlója alatt álló haladás barátjai. Mert ha tervemet ellenzik vagy hallgatással veszik még ezek is, kik közt szinte egyedül elvbarátokat tisztelek, csakhogy megváltozott körülményink között eljárási modorom más: akkor – – – – – várni fogok; s addig is, mig birom, honunk felvirágzására kisebb szerüeket öntözgetni.

Mi azonban engem illet, valamint soha nem fogom az ellenséget egyedül vagy néhány bajtárssal megtámadni, de ha csak a fél ezred hajlandó is erre, már megyek: szintugy nem vagyok barátja a liberum oblatumnak; ámde ha kiváltságos rokonim csak fele akarna is tervemben venni részt,

s én már édes örömest fizetek. Hadd élvezze a többi, ha elég nyomorult erre, a mindenbeni ‚ingyent,' én nem irigylem, sőt viszem hátamon, mert élvezni sovárgom ‚honunk diszét.'

Értelemzavaró sajtóhiba:

137*ik lap. 7ik sor.* kiveti ésesetét *helyett olvasd:* kivetési esetét.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 07 22 02 013 5